

Аустријски грађански законик, 1906.

Садржај

Указ, којим је Законик проглашен

А. Општи аустријски грађански законик

Увод

О грађанским законима у опште

Први део

О личним правима

Прва глава. О правима која се тичу личних својстава и односа

Друга глава. О брачном праву

Трећа глава. О правима између родитеља и деце

Четврта глава. О туторству и старатељству

Други део

О праву на ствари

О стварима и њиховој правој деоби

Први одсек

О стварним правима на ствари

Прва глава. О државини

Друга глава. О праву својине

Трећа глава. О прибављању својине присвајањем

Четврта глава. О прибављању својине прираштајем

Пета глава. О прибављању својине предајом

Шеста глава. О заложном праву

Седма глава. О службеностима (сервитутима)

Осма глава. О праву наследства

Девета глава. О изјави последње воље у опште и о тестаментима на по се

Десета глава. О потоњим наследницима и фидеикомисима

Једанаеста глава. О испорукама (легатима)

Дванаеста глава. О ограничењу и уништењу последње воље

Тринаеста глава. О законском реду наслеђивања

Четрнаеста глава. О законском делу и о урачунавању у законски или наследни

део Петнаеста глава. О заузимању наследства у државину

Шеснаеста глава. О заједници својине и других стварних права

Други одсек

О личним правима на ствари

Седамнаеста глава. О уговорима у опште

Осамнаеста глава. О даровима

Деветнаеста глава. О уговору оставе

Двадесета глава. О уговору послуге

Двадесет прва глава. О уговору зајма

Двадесет друга глава. О опуномоћавању и другим врстама деловодства

Двадесет трећа глава. О уговору промене

Двадесет четврта глава. О уговору куповине

Двадесет пета глава. О уговорима закупа, наследног закупа и наследних дажбина

Двадесет шеста глава. Уговори о службама за које се даје накнада

Двадесет седма глава. О уговору о заједници добара

Двадесет осма глава. О брачним уговорима

Двадесет девета глава. О уговорима на срећу

Тридесета глава. О праву на накнаду штете и задовољењу

Трећи део

О заједничким одредбама за лична права и права на ствари

Прва глава. О утврђивању права и обавеза

Друга глава. О преиначењу права и обавеза

Трећа глава. О престајању права и обавеза

Четврта глава. О застарелости и одржају

Б. Додатак

I Закон од 16. фебруара 1883. год, односно поступка ради оглашавања несталог за умрлог

II Општи закон о земљишним књигама од 25. јула 1871. год. (у изводу)

III Закон од 14. јуна 1868. год. којим су укинати постојећи закони против зеленаша

IV Закон од 28. маја 1881. год који се тиче помоћи против непоштених поступака при кредитним пословима

ЗБИРКА СТРАНИХ ЗАКОНИКА

Уведено у нове инвентар бр. 3-6
1 јануара 1906. год.
Београд.

АУСТРИЈСКИ
ГРАЂАНСКИ ЗАКОНИК

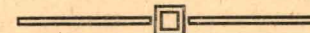
ПРЕВЕО

Др. Драгољуб Аранђеловић

СТАЛНИ ДОЦЕНТ УНИВЕРЗИТЕТА

ИЗДАЊЕ АРХИВА ЗА ПРАВНЕ И ДРУШТВЕНЕ НАУКЕ

БЕОГРАД

Нова штампарија — Давидовић. Дечанска улица бр. 14.

1906.

ПРЕДГОВОР

Нашим правницима још за време школовања предаје се, да је наш грађански законик лош извод из аустријског грађанског законика, а у првој књизи г. Андре Ђорђевића „Систем приватнога (грађанскога) права Краљевине Србије“ на стр. 40 почетник правник чита ову критику Павла Шероглића о нашем грађанском законнику и о односу његовом према аустријском:

„Који предузме да законик грађански за Књажество Србију сравни са законима грађанским за аустриске немачке наслједствене земље, тај ће наћи, да су не само поједини §§-и, него и читаве Главе, из књиге закона грађански аустриски преведене, и унете у законик грађански за Србију. — Томе није толико замерити, јер има много закони прописа, који се као основи здравога разума и природнога права како у једној, тако и у свакој другој земљи употребити даду. Тако су стари Римљани грчке, а римске грађанске Аустрија и скоро све државе у Западној Европи узели. Није се ни томе толико чудити, што се у законнику грађанском за Србију пунољетност за три године раније, него по грађанским аустријским законима проглашује; што се удате жене, за живота мужевља, младољетним уподобљавају; што се, докле је год мушке главе у једном степену родбине, женским никакога законога наследија не да; ако је само све то — сматрајући на поднебесност Србије, на постојеће у земљи воспитаније и просвештеније, на обичај и карактер народа — установљено. — Није пак опростити, што је узевши законе аустријске по већој части у законик грађански за Србију ред у књизи грађански аустриски закона набљудавани у српском законнику с тим покварен: што су више њи §§-а аустријски у *један сабијени* 1); поједини пак на више њи *расцељени* 2); што су неки §§-и аустријски *скраћени* 3); неки пак у слогу и природном смислу своје *покварени* 4); неки особито важни *прескочени* и сасвим *изостављени*.....“

Dr. G.
39148

Кад у оваком односу стоји наш грађански законик према аустријском, онда је неминовна потреба за познавање и примену нашег законика: познавање његовог изворника — аустријског грађан. законика. Преводилац је као судски чиновник имао прилике лично да се увери од каке је велике користи приликом примене појединих законских наређења знати извор њихов, а имао је прилике да исто чује и од многих других правника, који су се мучили тумачећи какав невешто и нетачно исказани пропис грађан. законика.

Имајући на уму: огромну важност одредаба приватног права по безбедност и трајност приватно правних односа, утицај судске примене закона на поверење и веру грађана у правичност закона и судија, тешкоћу судова да оваке нејасне и неразумљиве прописе законске као што треба протумаче, ја сам превео аустријски грађански законик, потпуно убеђен: да ће и нашим младим правницима на Универзитету и судијама и осталим грађанима многа наређења нашег грађанског законика постати јасна и разумљива, кад прочитају одговарајућа наређења аустријског грађан. законика.

Србијина је у осталом неопходна потреба да добије нов грађански законик, који би садржавао прописе донете у складу са најновијим научним резултатима у модерној правној науци. И ако су према данашњем научном схватању многи правни појмови аустријскога законодавца застарели, ипак је аустријски грађански законик законодавно дело првога реда и сада, после скоро стотину година од свога постанка, и његову важност и благотворан утицај на правне односе у суседној нам држави најбоље је окарактерисао његов најбољи познавалац, Др. Јозеф Унгер, кад је у бечком горњем дому у седници од 1 јуна 1891 год. изрекао: „Благодаримо Богу, што овај законик имамо“. И будућем српском правнику, који буде позван да ради на реформи нашег грађанског законика, биће неопходно потребно да се упозна са наређењима аустријскога грађанског законика, која преко нашег законика већ више од пола века наш приватно-правни живот прожимају и њиме управљају.

Најзад ради оправдања овога превода да споменем, да и други народи, чији законици не стоје у такој тесној вези као наш и аустријски, преводе и упознају се са туђим законцима, као што је случај са грађан. закоником за немачко царство, који је недавно преведен на француски, или са црногор. имовинским закоником, који је не само на туђе језике преведен, већ и читаву литературу изазвао о себи.

Истина аустријски грађан. законик преведен је на хрватски језик, али тај је превод, због особености хрватске правне терми-

нологије, за нас тешко употребљив, јер се многа места не могу разумети, ако се нема оригинал у руци. На српски језик аустријски законик преведен је за време трајања Српске Војводине, у којој је неко време важио, али тај је превод постао така антикварска реткост, да га је готово немогућно добити, а сумњам да је у погледу терминологије и начина изражавања много бољи од хрватскога превода.

Ко има на уму непотпуност наше правне терминологије, неће ми замерити, што сам се у овоме погледу највише држао терминологије нашег грађан. законика. Мени је у осталом главна намера и била, да аустријски законик преведем тако, како ће га наши правници, са правном терминологијом нашег грађан. законика упознати, најбоље разумети. У колико су ми се одступања од овога правила учинила неизбежна, ја сам се помагао терминологијом црногорског имовинског законика.

Испод појединих §§-а означени су други §§-и грађанског законика, који стоје у међусобној вези.

Београд, октобра 1906.

Dr. Драг. Аранђеловић.

УКАЗ, КОЈИМ ЈЕ ЗАКОНИК ПРОГЛАШЕН.

Још од ступања Нашег на Престо Ми смо се непрестано о томе старали, да се крају приведе још од Наших предака предузети састав потпуног, домаћег грађанског законика, пошто сматрамо, да грађански закони, ако грађанима хоће да се улије вера у осигурано уживање њихових приватних права, треба да буду не само у складу са општим начелима правичности, већ и да су одређени према нарочитим односима становника, да су обнародовани на језику, који им је познат, и да се уређеном збирком одржавају у трајном сећању.

Пројекат, који је за време Наше владе израдила дворска комисија за законске послове, као и ранији пројекат законика о злочинима и тешким полициским иступима, саопштени су ради оцене комисијама, које су у разним провинцијама нарочито постављене, а у Галицији су међу тим ступили и у примену.

Пошто су на тај начин мишљења стручњака и искуство добијено применом закона употребљени ради поправке ове, тако важне, гране законодавства, Ми смо одлучили, да обнародујемо овај општи грађански законик за све наше немачке наследне покрајине, и да наредимо: да овај законик 1. јануара 1812. године ступи у живот.

Овим се укида до сада усвојено опште право,¹ први део грађанског законика, обнародован 1. новембра 1786. године, грађан. законик за Галицију, са свима законима и обичајима, који се односе на предмете овога општег грађанског права.

Али како смо Ми у самом овом законуку поставили општи пропис, да закони не треба у назад да дејствују, то онда ни овај законик неће имати никаква утицаја на радње, које су се десиле пре дана, у који овај законик добија обавезну снагу, нити на права, већ стечена по ранијим законима, па било да се ове радње састоје из двострано обавезних правних послова, или из таквих изјава воље, које би изјављивачи још својевласно могли преиначити и удесити по прописима, садржаним у садашњем законуку. — § 5. грађ. зак.

С тога се по старијим законима има ценити одржај или застарелост, који су отпочели већ пре ступања у живот овога зако-

¹ Ово се односи на рецепцију римског права.

ника. Ако ко хоће да се позива на застарелост или одржај, за које је у новијем закону краће време одређено но у ранијим законима, онда он може и овај краћи рок отпочети рачунати тек од оног момента, од кога садашњи закон обавезну снагу добија.

Прописи овога законика јесу истина за све обавезни, али ипак постоје за војнички сталеж и за лица, која се овоме сталежу прибројавају, нарочити прописи, који се односе на приватно право, на које ће се пазити при пословима, које она или који се са њима предузимају, ма да то у законнику није изрично казано. — §§ 54, 195, 281, 402, 600.

О трговинским и меничним пословима судиће се по нарочитим трговачким и меничним законима, у колико ови послови одступају од прописа овога законика.

Такође остају у снази, и ако о том у овом законнику не би било изрично казано, наредбе о политичким и финансијским предметима, које грађанска права ограничавају или ближе одређују. — §§ 13, 26, 27, 32, 140, 284, 288, 290, 298, 325, 382, 383, 385, 387, 499, 501, 511, 539, 544, 573, 634, 646, 694, 760, 761, 818, 867, 986, 1043, 1044, 1132, 1146, 1149, 1171, 1172, 1174, 1179, 1272, 1277, 1292, 1317.

Нарочито пак има се о правима и обвезама, која се односе на плаћања у новцу, судити по већ издатом указу од 20. фебруара 1811. године о новцу, одређеном за оптицај и за општу земаљску (бечку) вредност, или по нарочитим законима, који би се издали доцније, и тек кад ових не би било, по општим прописима законика.

У исто доба проглашујемо садашњи немачки текст законика као изворни текст, према коме ће се ценити извршени преводи на разне земаљске језике наших провинција.

Дано у Нашој главној и престоној вароши Бечу 1. јуна 1811. год.

Франц.

У В О Д.

О ГРАЂАНСКИМ ЗАКОНИМА У ОПШТЕ.

Појам грађанског права.

§ 1. Скуп закона, којима се одређују међусобна приватна права и дужности становника у држави, чини грађанско право у истој. — §§ 4, 20, 35, 36, 290.

§ 2. Чим је један закон прописно обнародован, нико се не може тиме бранити, да му закон није био познат.

Почетак обавезне силе закона.

§ 3. Обавезна сила једнога закона и правне последице, које отуда потичу, почињу одмах по обнародовању закона, осим случаја, ако је у самом обнародованом закону почетак обавезне силе његове за доцније време везан.

По закону од 10. јуна 1869. год. обавезна сила закона, обнародованих у Reichsgesetzblatt-у настаје почетком 45. дана по издању и разашливању немачког издања, ако у самом закону није о томе изрично другачије наређено.

Обим закона.

§ 4. Грађански закони обвезни су за све грађане оних области, за које су обнародовани. Грађани се имају ових закона придржавати и у оним радњама и пословима, које предузимају ван државне области, у колико се тим законима ограничава њихова лична способност за предузимање истих, и у колико у исто време ове радње и послови имају да прозведу правне последице у овим областима. У колико су странци овим законима подложни одређено је у глави за овом. — §§ 33—38, 300.

§ 5. Закони немају повратне силе; с тога они немају никаквог утицаја на раније свршене радње и на раније стечена права. — §§ 612, 880.

Тумачење.

§ 6. Једном закону не сме се у примени придавати никакав други смисао до онај, који проистиче из властитог значења речи у њиховој вези и јасне намере законодавче. — §§ 614, 655, 914—916.

§ 7. Ако се какав правни случај не би могао пресудити ни по речима нити по природном смислу једнога закона, онда се треба обазрети на сличне, у законима јасно расправљене, случајеве и на основе других с њиме сродних закона. Остане ли правни случај и тада сумњив, онда га треба пресудити по начелима природнога права с обзиром на брижљиво прикупљене и зрело расуђене околности.

§ 8. Само је законодавац властан тумачити закон на начин за све обавезан. Такво тумачење мора се применити на све још не-пресуђене правне случајеве, у колико законодавац не наређује, да се његово тумачење не примењује при пресуђивању таквих правних случајева, који имају за предмет послове предузете пре тумачења закона, и права тражена пре истог тумачења.

Трајање закона.

§ 9. Закони важе дотле, докле их законодавац не измени или изрично не укине.

Друге врсте прописа, као:

а) Обичаји.

§ 10. На обичаје може се имати обзир само у случајевима, у којима се закон на њих позива. §§ 389, 390, 501, 549, 1029, 1109.

б) Обласни статuti.

§ 11. Само они статuti појединих области и земаљских срезова имају законску снагу, које обласни владалац по обнародовању овога закона изрично потврди.

в) Судске одлуке.

§ 12. У појединим случајевима издате наредбе и судске одлуке у појединим парницама немају никад силу закона; оне се не могу распрострети на друге случајеве или на друга лица.

г) Привилегије.

§ 13. О привилегијама и ослобођењима, подареним појединим лицима или и целим телима, суди се као и о осталим правима, у колико о овоме у политичким наредбама не би било нарочитих одредаба. — §§ 162, 179—184, 627, 645.

Главна подела грађанског права.

§ 14. Прописи грађанског законика обухватају лично право, право на ствари и одредбе заједничке обојим правима.

ПРВИ ДЕО.

О ЛИЧНИМ ПРАВИМА.

ПРВА ГЛАВА.

О правима која се тичу личних својстава и односа.

Лична права.

§ 15. Лична права или се тичу личних својстава и односа, или се оснивају на породичним односима. — §§ 307, 859.

I Из карактера личности. Урођена права.

§ 16. Сваки човек има урођених права, која се самим разумом познају, и с тога се има као лице сматрати. Ропство или подлож-ништво¹ и вршење власти, која би се на то односила, у овим земљама није допуштено.

Правна претпоставка о урођеним правима.

§ 17. Оно што се слаже с урођеним природним правима сматра се да дотле постоји, док се не докаже законито ограничење ових права. — §§ 47, 63, 179, 192, 323, 328, 355, 356, 381, 538, 573, 591, 597.

Права која се прибављају.

§ 18. Сваки је способан под законом прописаним условима за прибављање права. — §§ 61, 63, 179, 244, 355, 356, 382, 385, 538—544, 865—868, 1453.

Тражење права.

§ 19. Свакоме, који држи да је у своме праву повређен, слободно је тужити се законом одређеним властима. Ко се, обилазећи власт, самопомоћу послужи, или ко прекорачи границе нужне одбране, одговоран је за то. — §§ 319, 320, 339, 344—346, 471, 797. 1109, 1321, 1322, 1338, 1371, 1464.

§ 20. И о таквим правним пословима, који се тичу државнога поглавара, али се односе на његову приватну имаовину, или на начине прибављања, установљене у грађанском праву, суде судске власти по законима. — §§ 286, 287, 289, 290, 1456, 1457, 1472, 1485.

II Лична права, која лица имају према добу узраста или услед недостатака душевних сила.

§ 21. Она лица, која услед младолетства, душевних болести, или услед других околности, нису способна да сама врше своје по-

¹ Leibeigenschaft — привезаност сељака за спахијску земљу. Пр. прев.

словес као што треба, стоје под особеном заштитом закона. Ту долазе: деца, која нису навршила седму годину живота, недорасли, који нису навршили четрнаесту, малолетници, који нису навршили двадесет четврту годину живота. Даље: бесомучни, луди, слабоумни, који су или сасвим лишени разума, или најзад нису у стању да схвате последице својих поступака, за тим: она лица, којима је судија као оглашеним распикућама забранио даље руковање сопственом имовином; и најзад одсутници и општине.

Случајеви при којима по општем грађан. законик у има утицаја доба узраста јесу у §§-има: 24, 27, 48, 53, 91, 96, 106, 148, 151, 152, 173, 179, 191, 192, 244—247, 251, 270, 273, 275, 281, 283, 310, 566, 567, 569, 591, 597, 616, 718, 765, 1219, 1250, 1306, 1310, 1421, 1433, 1494, 1495.

§ 22. И сама нерођена деца имају право на заштиту закона од тренутка свога зачећа. У колико се ради о њиховим, а не о правима трећих, она се сматрају као рођена, али мртво рођено дете у погледу права, која су му задржана за случај да се живо родило, сматра се као да никад није било ни зачето. — §§ 270, 274, 732.

§ 23. У случају сумње: да ли је дете живо или мртво рођено претпоставља се прво. Ко противно тврди, мора то доказати.

III Из односа одсутности.

§ 24. Ако постоји сумња: да ли је одсутник или нестали још у животу или не, то се његова смрт може претпостављати под овим околностима: 1. ако је од његовог рођења протекло осамдесет година и о месту његовог пребивања за десет година ништа се није знало; 2. без обзира на време протекло од његовог рођења ако се за пуних тридесет година о њему ништа није знало; 3. ако је био у рату тешко рањен, или ако је био на лађи, која је претрпела бродолом или у каквој другој блиској смртној опасности, и од тога га времена за три године нестало. У свима овим случајевима може се тражити да се нестали за мртвог огласи, и с обзиром на наређење §-а 277 то оглашење и предузети.

В. зак. од 16. фебруара 1883. године дод. I.

§ 25. У сумњи, које је од два или више умрлих лица прво умрло, мора онај, који тврди: да је ово или оно лице раније умрло, то своје тврђење доказати; ако то не може, претпоставља се: да су сва умрла у исто време, и о преносу права једнога лица на друго не може бити говора.

IV Из односа моралног лица.

§ 26. Права чланова каквога допуштенога друштва међу собом одређују се уговором или циљем и нарочитим прописима који за њих постоје. У односу према другима уживају допуштена друштва по правилу иста права, која уживају поједина лица. Недопуштена друштва као таква немају никаква права ни према члановима нити према другима, и она су неспособна да прибављају права. Недопуштена су пак друштва она, која су нарочито забрањена политичким законима, или су очито у противности са безбедношћу, јавним поретком и благонрављем.

§ 27. У колико општине у погледу својих права стоје под нарочитим надзором и старањем јавне управе, прописано је у политичким законима. — §§ 288, 337, 529, 539, 867, 1023, 1472, 1482 1485.

V Из односа грађанства.

§ 28. Потпуно уживање грађанских права прибавља се грађанством. Деца аустријскога грађанина самим својим рођењем задобијају грађанство у овим наследним земљама.

Како се прибавља грађанство?

§ 29. Странци прибављају аустријско грађанство ступањем у какву јавну службу; (отпочињањем какве радње, за чије је обављење потребна стална настањеност у земљи); непрекидним, пуним десетогодишњим становањем у овим земљама, али под условом да странац за све ово време није био кажњен због злочиног дела.

По чл. 3. Основног Државног Закона странци, ако хоће да ступе у државну службу, морају прибавити аустријско грађанство, чиме је први став § 29 измењен. Заградама одвојени став укинут је царском наредбом од 27 априла 1860 год. По декрету дворске канцеларије од 1 марта 1830 год. десетогодишњим становањем стиче странац тек онда грађанство, ако он код земаљске владе свога места становања докаже своје десетогодишње становање, ако положи по наредби владе заклетву, и о томе добије исправу. Заклетву пак неће влада допустити док се потпуно не увери да дотични не само да није био кажњен због злочиног дела, већ да се непрестано мирно и морално владао, да је био послушан законима и властима. Прибављање аустријског грађанства у случајевима §§ 29 и 30 грађанског зак. нема то дејство, да и деца странца, која су у време прибављања грађанства пунолетна, прибављају аустријско грађанство. По декрету двор. канцеларије од 23 фебруара 1833 године аустријско грађанство прибавља странкиња удајом за аустријскога грађанина.

§ 30. И без отпочињања какве радње или заната, и пре истека десет година, може се тражити грађанство код политичких власти, и оне га могу подарити, пошто испитају имовно стање, тековинску способност и морално понашање молиоца.

По декрету дворске канцеларије од 12 априла 1816 године апсолутно се не захтева да молилац има извесно имање.

§ 31. Аустријско грађанство не прибавља се простим држањем или привременим уживањем каквог пољског имања, куће или земљишта, отварањем какве трговине, фабрике, или учешћем у каквој трговини или фабрици, без личне настањености у једној од ових земаља.

Како се губи грађанство?

§ 32. Губитак грађанства услед исељавања или удајом грађанке за странца одређују закони о исељавању.

По чл. 4. Основ. Држав. Закона слобода исељавања ограничава се, из државних разлога, само војном обавезом. По декрету дворске канцеларије од 2 априла 1832 год. женска лица, која уживају грађанство, и која се за странце удаду, губе аустријско грађанство.

Права странаца.

§ 33. Странци имају у опште иста грађанска права и обавезе као и домороци, ако се за уживање ових права изрично не

тражи својство грађанина. Такође морају странци, ако хоће да уживају подједнака права са грађанима, у сумњивим случајевима доказати, да држава, чији су они грађани, у погледу права, о коме је реч, поступа с аустријским грађанима исто онако, као и са својима — §§ 51, 192, 280.

§ 34. Лична способност странаца за предузимање правних послова има се у опште ценити по законима места, којима странац по месту свога пребивања, или ако он никаквог правог места пребивања нема, по своме рођењу као поданик подлежи, у колико за поједине случајеве није у закону другачије наређено.

§ 35. Посао предузет од странца у овој држави, којим он другима даје права, не обвезујући и ове узајамно, има се ценити или по овом закону, или пак по ономе, коме странац као поданик подлежи, — све по томе који је закон погоднији за важност и исправност посла. — § 580.

По двор. декрету од 19 јула 1816 године судија не може одбацити писмено сачињено на јеврејском језику, које једнострано обвезује, и које је издао странац у корист каквог аустријског поданика.

§ 36. Ако странац у овој држави закључи с аустријским грађанином посао, који узајамно обвезује обе стране, о њему ће се судити без изузетка по овом закону; у колико пак странац са странцем посао закључи, судиће се по овом закону само онда, ако се не буде доказало, да се при закључку посла гледало на неко друго право.

§ 37. Ако странци са странцима, или са поданицима ове државе, у иностранству правне послове предузимају, ови се цене по законима места, где је посао закључен, осим ако се јасно види, да се при закључењу посла узело за основ друго право, и ако се томе не противи пропис § 4. овог законика.

§ 38. Посланици, јавни отправници послова и лица, која су у њиховој служби, уживају повластице, признате у међународном праву и у јавним уговорима.

VI. Лична права из религијских односа.

§ 39. Разлика у религији нема никаква утицаја на приватна права, осим у колико је о томе у неким предметима законима нарочито одређено. — §§ 64, 115, 116, 123 и сл., 140, 593, 768, 769.

VII. Из породичних односа. Породица. Сродство. Тазбина.

§ 40. Под породицом разумеју се преци са свима својим потомцима. Свеза између ових лица зове се сродство; свеза пак, која постаје између једнога супруга и сродника другог супруга, зове се тазбина. — §§ 44, 65, 91, 161, 165, 273.

§ 41. Степен сродства између два лица одређује се по броју рођења, услед којих у правој линији једно од тих лица из другог производи, а у побочној услед којих оба лица од свога најближег заједничког стабла производе. У којој је линији и у којем степену когод са једним супругом у сродству, у истој је линији и у истом степену сродан по тазбини са другим супругом.

§ 42. Под именом родитеља разумеју се по правилу без разлике степена сви сродници у усходној, а под именом деце сви сродници у нисходној линији. — §§ 681, 754, 1220, 1221.

§ 43. Нарочита права породичних чланова наведена су при разним правним односима, у којима им она припадају. — §§ 44—284, 727—796, 954, 1222, 1495.

ДРУГА ГЛАВА.

О брачном праву.

Појам брака и брачне веридбе.

§ 44. Породични односи заснивају се уговором о ступању у брак. У овоме уговору изјављују саобразно закону два лица разного пола своју вољу: да ће живети у нераздвојној заједници, децу рађати, васпитавати и узајамно се потпомагати. — § 1217.

§ 45. Брачна веридба или претходно обећање о ступању у брак, па било ма под каквим околностима или условима дато или добијено, не повлачи за собом никакве правне обвезе нити да се закључи брак, нити да се испуни оно, што је на случај одустанка уговорено. — §§ 909, 1247, 1336.

Правно дејство одустанка од веридбе.

§ 46. Оној страни само, која није дала никаква основана повода за одустанак, припада право на накнаду правне штете, за коју буде могла доказати, да је произашла услед овога одустанка. — §§ 1295, 1311, 1323, 1324.

Правила о способности за закључење брака.

§ 47. Уговор о ступању у брак може свако лице закључити, у колико му не стоји на путу каква законска препрека.

Брачне препреке: I Недостатак пристанка:

а) Услед оскудице умне моћи за давање пристанка.

§ 48. Бесомучни, луди, слабоумни и недорасли не могу ступити у пуноважан брак. — §§ 21, 273, 283.

§ 49. Малолетници, а и пунолетници, који ма из каквих узрока не могу примити сами на себе никакву пуноважну обвезу, неспособни су и да пуноважно ступе у брак без пристанка свога брачнога оца. Ако отац није више у животу, или је за заступање неспособан, онда је ради важности брака потребно, поред изјашњења редовног заступника, и одобрење судске власти. — §§ 147, 160, 172—174, 176, 177, 183, 187, 251, 252, 269, 270, 273.

§ 50. Ванбрачним малолетницима ради пуноважности њиховога брака потребно је, поред изјашњења њиховога татора, и одобрење судске власти. — § 166.

§ 51. Малолетнику странцу, који хоће у овим земљама да ступи у брак, а потребни пристанак не може да поднесе, поставиће овдашњи суд, који је за њ по његовом сталежу и месту пребивања надлежан, заступника, који ће пред истим судом дати свој пристанак или се изјаснити да не одобрава брак малолетника.

§ 52. Ако је малолетнику или штићенику¹ ускраћен пристанак за ступање у брак, и ако вереници држе да им је тиме учињена неправда, имају право да се ради помоћи обрате редовном судији.

§ 53. Оскудица потребних прихода, доказано или опште познато рђаво владање, заразне болести или по циљ брак штетне мане оног лица, са којим се намерава ступити у брак, јесу законити основи да се не даде пристанак на брак. — §§ 1222, 1231.

§ 54. Војнички закони одређују са којим се војним лицима, или лицима која војсци припадају, не може закључити пуноважан уговор о ступању у брак без писменог одобрења њихове регименте, корпуса или у опште њихових претпостављених.

б) Услед тога што нема правога пристанка.

§ 55. Пристанак на закључење брака нема правне снаге, ако је изнуђен основаним страхом. Је ли страх основан, суди се по величини и вероватности опасности, и по телесним и душевним својствима застрашеног лица.

§ 56. Пристанак ни онда не важи, ако га је дало силом одведено лице пре но што је добило слободу.

§ 57. Пристанак на закључење брака, дат у заблуди, само онда не важи, ако је заблуда била у лицу будућег супруга. — § 871.

§ 58. Ако муж после венчања опази, да му је жена већ од другог трудна остала, стоји му на вољу, осим случаја одређеног у § 121, захтевати да се брак за неважан огласи.

§ 59. Све друге заблуде супруга, као и њихова неиспуњена очекивања замишљаних или и уговорених услова, немају утицаја на важност уговора о ступању у брак.

II Недостатак

а) Природне моћи за вршење брачне дужности.

§ 60. Трајна немоћ у вршењу брачне дужности јесте брачна препрека, ако је већ постојала у време закључења брака. Привремена само немоћ, или она, која је за време брака наступила, па ма била и неизлечива, не може брачну везу раскинути, — §§ 100, 101.

По највишој одлуци од 25. фебруара 1837. год. у § 60. грађан. зак. споменута немоћ у вршењу дужности односи се једино на телесни сношај, одвојено од питања, да ли услед овога може наступити рађање деце или не.

¹ *Pflegebefohlene* — штићеник, овај израз употребљава и црногорски имовински законик у чл. 673 за лица, која се налазе под старатељством. Аустријски грађански законик под овим изразом подразумева често и лица, која су под туторством. — в. § 251.

Прев.

б) Моралног владања; због осуде на тешку казну, због злочинства.

§ 61. [Злочинац осуђен на најтеже или тешко заточење не може од дана саопштене му пресуде и док време казне траје закључити пуноважан брак].

Овај је § укинут законом од 15. новембра 1867. год.

в) због брачне везе;

§ 62. Један човек у исто време сме само са једном женом бити ожењен, а једна жена у исто време само за једног човека сме бити удата. Кад је дакле неко лице већ било ожењено или удато, па хоће да ступи поново у брак, мора по закону доказати, да је ранија брачна веза сасвим раскинута. — §§ 115, 133—135.

г) због посвећења или завета;

§ 63. Духовна лица, која су већ примила посвећења, као и калуђери и калуђерице, који су се свечано заветовали, да неће ступати у брак, не могу закључити пуноважан брак.

д) разлика у религији;

§ 64. Не може се пуноважно закључити брак између хришћана и лица, која не припадају хришћанској религији.

ђ) сродство;

§ 65. Не може се закључити пуноважан брак између сродника у усходној и нисходној линији, између рођене браће и сестара, између браће и сестара по оцу или по матери; између браће и сестара од стрица и од тетка, као ни са браћом и сестрама родитеља, то јест са стрицом и тетком од очеве стране и ујаком и тетком с материне стране, — па било да сродство потиче из брачног или ванбрачног порођаја.

е) тазбина;

§ 66. Из сродства по тазбини потиче брачна препрека тако, да се муж не може оженити сродницама своје жене споменутим у § 65., нити се жена може удати за сроднике свога мужа, споменуте у истом параграфу.

ж) због браколомства;

§ 67. Неважан је брак између лица, која су међусобно извршила браколомство. Али браколомство мора бити доказано пре но што се брак закључи.

По декрету дворске канцеларије од 6. јуна 1816. год. свештеник нема права да само услед просте сумње о извршеном браколомству отпочне истрагу. По владином декрету од 19. децембра 1833. год. не може се сматрати за довољан доказ о браколомству признање, учињено пред свештеником или духовном влашћу.

з) због убиства супруга;

§ 68. Ако два лица, и не учинивши претходно браколомство, обећају једно другоме, да ће ступити у брак, и ако је ма само једно од тих лица, да би постигло намеру, радило о глави супругу, који би њиховом браку на путу стајао, то се онда између таквих лица не може закључити пуноважан брак ни онда, ако убиство и није доиста извршено.

III Недостатак битних свечаности. Такве су:

§ 69. Ради важности брака тражи се оглас и свечана изјава пристанка.

а) оглас;

§ 70. Оглас се састоји у објављивању предстојећег брака са назначењем имена, презимена, сталежа и места становања оба вереника и са позивом: да сваки, који зна за какву брачну препреку, исту достави. Достава се има учинити ономе свештенику, који је надлежан за венчање, па било њему непосредно, или преко свештеника, који је брак огласио.

§ 71. Објављивање се мора извршити на три недељна или празнична дана пред обичним црквеним скупом парохијским, а ако заручници у разним парохијама станују, у свакој посебице. [Код бракова између приврженика некатоличких хришћанских религија мора се оглас извршити не само на њиховим скуповима за време службе божје, већ и у оним католичким парохијским црквама, у чијем подручју они станују, а код бракова између католичких и некатоличких хришћанских приврженика како у парохијској цркви заручника католика, тако и у цркви заручника некатолика, као и у католичкој парохијској цркви, у чијем подручју некатолик станује].

Заградама одвојени текст укинут је чланом III. зак. од 31. децембра 1869. год., чији члан I. гласи: код бракова између присталица разних хришћанских религија оглас се има извршити по законском начину на скуповима парохијским сваког појединог заручника а за време службе божје. — § 126.

§ 72. Ако заручници, или један од њих, не станују у парохији, у којој се има закључити брак, шест недеља, то се оглас има извршити и на последњем месту њиховог становања, где су они више од шест недеља становали, или заручници морају за шест недеља продужити своје становање у месту, где се налазе, те да би објављивање њиховог брака у томе месту било довољно.

§ 73. Ако се за шест месеци после огласа брак не закључи, онда се она три објављивања морају поновити. — §§ 86, 87.

§ 74. Ради важности огласа и важности брака, који од тога зависи, довољно је, истина, да имена заручника и њихов предстојећи брак буду бар један пут објављени како у парохији заручника, тако и у парохији заручнице, и недостатак у форми или броју објављивања не чини брак неважним, али вереници или њихови заступници, као и свештеници, обвезни су, с обзиром на казну прописану за тај случај, о томе старати се да се сва овде прописана објављивања изврше у одређеној форми.

б) свечана изјава пристанка;

§ 75. Свечана изјава пристанка на брак мора се дати пред редовним свештеником ма кога заручника, звао се он према разлици религије жупник, пастор или како му драго, или пред његовим заступником, а у присуству два сведока.

По највишој одлуци од 16. новембра 1822. год. сведоци треба да буду (али не морају) мушког пола. По декрету дворске канцеларије од 13. августа 1837. год. не сме се предузети венчање без јасно датог пристанка заручника.

§ 76. Свечана изјава пристанка на брак може се дати и средством пуномоћника, али за ово треба издејствовати и одобрење покрајинске владе, и да се у пуномоћству назначи личност, са којом се намерава ступити у брак. Брак закључен без таквог нарочитог пуномоћства неважан је. Ако је пуномоћство пре закљученог брака поречено, онда је истина брак неважан, али је властодавац одговоран за штету, својим порицањем проузроковану.

§ 77. [Ако ступају у брак лица католичке и некатоличке религије, онда се пристанак мора изјавити пред католичким свештеником у присуству два сведока; ипак на захтевање друге стране може овом свечаном чину присуствовати и некатолички свештеник].

Овај параграф укинут је чланом III. зак. од 31. децембра 1868, чији члан II. гласи: свечана изјава пристанка на брак даје се, при ступању у брак лица, која су присталице разних хришћанских религија, пред редовним свештеником ма кога заручника, или пред свештениковим заступником, а у присуству два сведока. Ово може бити и у случају, ако оглас врши политичка власт услед тога, што то није хтео свештеник извршити. Заручницима је у сваком случају слободно да изишту црквени благослов свога брака, закљученог пред свештеником једнога заручника, и од стране свештеника другог заручника.

§ 78. Ако заручници не узмогну показати писмену сведоцбу о извршеном уредном објављивању, или лица, споменута у §§-има 49, 50, 51, 52 и 54, не поднесу потребно допуштење за ступање у брак; ако, даље, она лица, чије пунолетство није очевидно, не поднесу крштеницу или писмену сведоцбу о својој пунолетности, или ако се покаже друга каква брачна препрека, онда је свештенику под претњом тешке казне забрањено, да предузме венчање док заручници не поднесу потребне сведоцбе и не уклоне све препреке.

§ 79. Ако заручници држе да им је неправедно ускраћено венчање, могу се жалити земаљској влади, а у местима где ње нема, окружној власти.

§ 80. Ради трајног доказа да је закључен уговор о ступању у брак, свештеници су обвезни, да ове уговоре својеручно заведу у нарочите, за то одређене, књиге венчаних лица. При завођењу мора се јасно назначити име и презиме, доба узраста, стан као и сталеж супруга с напоменом: да ли су већ раније били у браку или не, за тим име, презиме и сталеж њихових родитеља и сведока, даље: дан када је брак закључен, најзад име свештеника пред којим је пристанак свечано изјављен, а тако исто имају се навести исправе, којима су постојеће препреке уклоњене.

§ 81. Ако ће се брак закључити на неком трећем месту, чијој парохији не припада ни један од заручника, то мора редовни свештеник одмах при издавању исправе, којом другога за свога заступника одређује, ову околност завести у књигу венчаних своје

парохије с назначењем места, где ће се и пред којим свештеником брак закључити.

§ 82. Свештеник места, где се брак закључује, мора такође у књиге венчаних своје парохије завести извршено закључење брака са напоменом: од кога је свештеника одређен за заступника, а о закључењу брака дужан је за осам дана извести свештеника, од кога је био овлашћен.

Ослобођење од брачних препрека.

§ 83. Из важних узрока може се од покрајинске владе тражити ослобођење од брачних препрека, и ова ће се према својству околности упустити у даље извиђање.

§ 84. Пре но што се закључи брак, ослобођење од брачних препрека тражиће саме заинтересоване странке и под својим именом. Али ако би се после закључења брака појавила каква разрешива, пре брака непозната, брачна препрека, могу се стране и преко својих свештеника, не назначујући своја имена, обратити за ослобођење покрајинској влади.

§ 85. У местима, где нема покрајинске владе, овлашћене су окружне власти, да из важних узрока ослободе од другог и трећег објављивања.

Сада, према закону од 4. јула 1872. године, политичке среске односно аутономне општинске власти.

§ 86. Услед неодољивих околности може покрајинска влада или окружна власт, а, ако каква доказана смртна опасност никакво одлагање не допушта, и месна власт ослободити сасвим од огласа, али тада морају заручници заклетвом потврдити, да им није позната никаква препрека, која би стојала на путу њихову браку.

§ 87. Ослобођење од сва три објављивања, пошто се положи поменута заклетва, даће се и онда, ако хоће да се венчају два лица, о којима се већ пре тога свуда претпостављало, да су она венчана. У овом случају може тражити свештеник од покрајинске владе ослобођење, не казујући имена лица.

§ 88. Ако је дато ослобођење од препреке, која је постојала при закључењу брака, мора се понова, без понављања огласа, изјавити пристанак пред свештеником и два поуздана сведока, и тај свечани чин приметити у књизи венчаних. Ако је овај пропис испуњен, онда се такав брак има сматрати, као да је још с почетка био пуноважно закључен.

Дејство пуноважног брака. Права и дужности супруга:

§ 89. Права и дужности супруга постају из циља њиховог сједињења, из закона и закључених уговора. Овде ће се брачно одредити лична права супруга, а права на ствари, која потичу из њих уговора, изложена су у другом делу. — §§ 669, 757 — 759, 796, 803, 1217 — 1266, 1495.

заједничка;

§ 90. Пре свега оба супруга подједнако су обвезна вршити брачну дужност, бити један другоме верни и пристojно се један према другоме понашати.

нарочито мужа;

§ 91. Муж је глава породице. Као таквоме припада му особито право да кућом управља, али он је обвезан да своју жену према својој имовини пристojно издржава, и да је у свима случајевима заступа.

жене.

§ 92. Жена узима презиме свога мужа и ужива права његовога сталежа. Она је обвезна: живети с њиме онде, где он станује, помагати му према својим силама у кућењу и тековини, и, у колико домаћи ред захтева, извршивати његове наредбе, и старати се да их и други извршују.

Раскидање брачне заједнице:

§ 93. Супрузима никако није допуштено својевласно раскинути брачну везу, баш да би обоје били у томе сложни, па ма они тврдили да брак не важи или тражили развод брака или само одвајање од стола и постеље.

I Привидно раскидање услед сазнања првобитне неважности.

Начин истраживања;

§ 94. Неважност каквога брака, коме стоји на путу ма која препрека, наведена у §§-има 56, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 75 и 119, истраживаће се службено. У свима другим случајевима мора се чекати на захтев оних, који су у својим правима повређени браком, закљученим са каквом препреком.

§ 95. Супруг, који је знао заблуду, што се десила у личности или да је друга страна застрашена; даље супруг, који је прећутао околност, да он по §§-има 49, 50, 51, 52 и 54 сам по себи не може закључити пуноважан брак, или који је лажно представио да има одобрење, које се за њега тражи, не може оспоравати важност брака због свога сопственог противправног поступка.

§ 96. У опште само невинна страна има право захтевати, да се брачни уговор за неважан огласи, али она ово право губи, ако продужи и даље живети у браку, пошто је већ дознала за препреку. Брак, који је закључио самовласно какав малолетник, или штићеник, може отац, тотор или старатељ само дотле оспоравати, докле траје очинска власт, тоторство или старатељство.

и расправљања;

§ 97. За расправу о неважности брака надлежан је само земаљски суд среза, у коме је супрузима редовно место пребивања. Суд ће одредити [свога чиновника — или другог] каквог разумног и поштеног човека ради испитивања околности и ради одбране брака, те да би се право стање ствари по званичној дужности сазнало и у томе случају, кад је расправа предузета по тражењу једне стране.

Заградама одвојене речи укинута су наредбом Министарства Правде од 2. октобра 1851. год.

§ 98. Ако се препрека може уклонити, суд ће настојати да то постигне потребним упутством и у сагласности са странкама; али, ако није могућно, то нека суд одлучи о важности брака.

§ 99. Претпоставља се увек да је брак пуноважан. Наведена брачна препрека мора се дакле потпуно доказати, и сагласно признање оба супруга овде нема силу доказа, нити о томе има места заклетви супруга.

нарочито због немоћи.

§ 100. Нарочито у случају ако једна страна тврди да постоји ранија и трајна немоћ вршења брачне дужности, има се доказ прибавити средством вештака, то јест искусним лекарима и видарима, а према околностима и бабицама.

§ 101. Ако се с поузданошћу не може одредити, да ли је немоћ трајна или само привремена, то су онда супрузи обавезни још за годину дана заједно становати, и ако је немоћ за ово време трајала, брак се има за неважан огласити.

§ 102. Ако се из расправе спора види, да је једној или обема странама брачна препрека од раније била позната, и да су је они намерно прећутали, то ће се онда кривци казнити казном, одређеном у казненом законнику за тешке полиц. иступе. Ако је једна страна невинна, слободно јој је тражити накнаду. Ако су се најзад у таквом браку деца родила, о њима се мора побринути по оним начелима, како је у глави о дужности родитеља одређено. — §§ 142—154, 160, 166—170, 1265.

II. Право раскидање:

а) привремено одвајање у споразуму;

§ 103. Одвајање од стола и постеље мора супрузима допустити суд, ако се они обоје о томе сложе, и о условима се сагласе, пазећи на ово:

§ 104. Супрузи су прво дужни да своје свештенику саопште своју одлуку за одвајање заједно са разлозима за такав поступак. Свештеникова је дужност да супруге подсети на узајамно свечано обећање при венчању, и да им живо представи штетне последице одвајања. Ова се саветовања морају поновити три пута у различито време. Остану ли она без дејства, онда свештеник мора супрузима издати писмено уверење, да су они и поред три пута учињеног саветовања остали при захтеву, да се одвоје.

По § 1. зак. од 31. децембра 1868. укинута је обвеза, која је по §§ 104. и 107. грађ. зак. супрузима налагала, да своју одлуку о одвајању саопште своје редовном свештенику. По § 2. истог зак., суд ће, сходно § 104. грађ. зак., пре расправе главне ствари, посаветовати супруге, и то 3 пута у размаку од по 8 дана.

§ 105. Оба супруга треба да поднесу своје редовном суду жалбу за одвајање, приложивши истој свештениково уверење. Суд треба да их лично позове, и кад они пред судом потврде, да су

се међу собом сложили, како о одвајању, тако и о условима односно имања и издржавања, допустиће им без даљег испитивања захтевано одвајање, и у судским актима забележити. Ако супрузи имају деце, то је суд обавезан да се о њима постара по прописима у следећој глави изложеним.

Упор. прим. код § 104. — §§ 139 и сл. 239 и сл. 759, 796, 1263, 1264.

§ 106. Супруг малолетни или под старатељством може истина сам захтевати и пристати на одвајање, али односно споразума о имању супруга и о издржавању, као и односно старања о деци, потребан је пристанак законског заступника и турског суда.

без споразума;

§ 107. Ако један супруг неће да пристане на одвајање, а други има законите разлоге, да одвајање тражи, то онда морају и у овом случају претходити саветовања свештеникова. Остану ли она безуспешна, или не хтедне ли окривљени супруг да изађе пред свештеника, онда треба молбу са свештениковим уверењем и потребним доказима предати редовном суду, који ће питање службено рассмотрити и решити. Судија може угроженој страни, и пре но што ствар реши, одобрити пристожно одвојено место становања.

§ 108. Спорови, који се при траженом одвајању без пристанка друге стране појаве односно издвајања имања и старања о деци, имају се расправити по истом пропису, који је ниже у § 117. с обзиром на развод брака наведен. — §§ 759, 796, 1264.

§ 109. Важни основи, услед којих се може досудити одвајање јесу: ако је за тужену страну доказано, да је крива због бракомства или којег злочинства; ако је тужена страна супруга тужиоца злонамерно напустила, или се одала неуредном животу, чиме је доведен у опасност знатан део имовине супруга тужиоца или поткопан породични морал; даље: поступци опасни по живот и здравље другог супруга; тешке злоставе или, према односима лица, врло осетне, понављане увреде; трајне телесне мање, од којих прети опасност заразе.

Начин поновног сједињења.

§ 110. Одвојеним супрузима слободно је да се опет сједине; али о сједињењу мора се јавити редовном суду. Ако супрузи после таквог сједињења хоће опет да се одвоје, онда имају исто онако да поступе, како је за прво одвајање прописано.

Потпуни развод: код католика смрћу;

§ 111. Пуноважна брачна веза може се развести између католика само смрћу једнога супруга. Исто је тако нераскидна брачна веза и онда, ако је ма само један супруг у време закључења брака био католик.

или оглашењем за умрлог;

§ 112. Кад само протеће време, одређено у § 24. за оглашење несталог за умрлог, за које је један супруг одсутан, онда то не даје

истина другом супругу још никаква права, да брак за раскинут сматра, и да ступи у други, али ако поред оваке одсутности постоје такве околности, које не дају места сумњи да је одсутник умро, може се код земаљског суда онога среза, где је место становања остављеног супруга, тражити, да се одсутник судским путем огласи за умрлог, а брак за разведен.

§ 113. По овој молби поставиће се старатељ ради проналаска одсутног, и овај ће се позвати прогласом издатим на годину дана, који ће се три пута одштампати у јавним новинама, а према приликама и у страним, с напоменом: да ће га суд, ако се он за ово време не појави, или на други начин не извести суд о своме животу, огласити за умрлог.

§ 114. Ако овај рок безуспешно протече, онда ће се на поновну молбу остављеног супруга одредити [судски чиновник или друго] какво поштено и вешто лице ради браћења брачне везе, и по свршеном расправљању одлучиће се: хоће ли се молба уважити или не. Уважење молбе неће се одмах саопштити молиоцу, већ се има преко врховног суда поднети ради највишег решења.

Види §§ 9. и 10. зак. од 16. фебруара 1883. год. у додатку I., према којима су §§-и 113. и 114. укинута. Интервенција судског чиновника уклоњена је наредбом Министарства Правде споменутом код § 97.

Код других хришћанских цркава.

§ 115. Присталицама неколиких хришћанских религија допушта закон према њиховим религијским појмовима, да из важних узрока траже развод брака. Такви су узроци: ако је супруг крив због браколомства или којег злочинства, за које је осуђен на заточење најмање 5 година; ако је један супруг другога злонамерно напустио, и, ако му је место борављења непознато, за годину дана на јавни судски позив није се појавио; поступци опасни по живот и здравље; поновљене тешке злоставе, несавладљива одвратност, због које обадва супруга траже развод брака; ипак у последњем случају не допушта се одмах развод брака, већ прво одвајање од стола и постеље, и ово ће се према околностима покушати и више пута. У осталом у свима овим случајевима треба поступити по оним прописима, који су дати ради испитивања и решења питања о неважном браку.

§ 116. Закон допушта супругу неколику да тражи развод из горе наведених узрока и онда, ако је друга страна прешла у католичанство.

Издајање имовине.

§ 117. Ако се при разводу брака појаве распре, које се тичу другог којег закљученог уговора, издајања имовине, издржавања деце или других тражбина и противтражбина, треба редовни судија увек да претходно покуша ове распре поравнањем отклонити. Ако се пак странке не могу склонити на поравнање, нека их упуту на редован поступак, и о њима ће се решавати по прописима, одређеним у глави о брачним уговорима, али међу тим супрузи и деци одредиће се пристојно издржавање. — § 1266.

ИНВЕНТ. 21-6

Начин поновног сједињења.

§ 118. Ако разведени хоће поново да се сједине, то се ово сједињење мора сматрати као нов брак, и овај се мора закључити са свима свечаностима, које се по закону траже за склапање уговора о ступању у брак.

Ограничења и обазривост у погледу новог сједињења.

§ 119. Разведеним супрузима допуштено је истина у опште поново ступити у брак, али не може се закључити пуноважан брак са оним лицем, за које је доказима изнетим при разводу доказано, да је браколомством, подбадањем или другим кажњивим начином проузроковало учињени развод.

§ 120. Ако се брак огласи за неважан, ако се разведе, или смрћу мужа разреши, не може жена, ако је трудна, пре свога порођаја, а, ако постоји сумња о њеној трудноћи, пре истека шестог месеца ступити у други брак. Али ако према околностима или према сведоцима вештака трудноћа није вероватна, може по истеку три месеца дати ослобођење у главној вароши покрајинска влада, а у другим местима окружна власт.

§ 121. Кад се преступи овај закон (§ 120), онда услед тога брак не постаје неважан, али жена губи оне користи, које су јој од бившег мужа припале по брачном уговору, по уговору о наслеђивању, тестаменту или по споразуму при разводу; човек пак, са којим она ступа у други брак, губи право, које му је, изузимајући овај случај, признато § 58: да тражи да се брак за неважан огласи, и оба ће се супруга казнити казном одмереном према околностима. Ако се у таком браку роди дете, и, ако се само посумња, да је дете можда од пређашњег мужа зачето, то ће се онда детету поставити старатељ ради заштите његових права. — 138, 1230, 1232, 1234, 1242, 1249, 1255, 1265, 1266.

§ 122. Ако се брак за неважан огласи, или се разведе, онда овај случај треба приметити у књизи венчаних на месту где је венчање забележено, и тога ради онај суд, који је расправљао питање о неважности или разводу, послаће извештај власти, која води бригу о исправности књиге венчаних.

Изузеци за Јевреје:

§ 123. Код Јевреја, с обзиром на њихову религију, постоје ова одступања од општег брачног права, које је у овој глави одређено.

а) с обзиром на брачне препреке;

§ 124. [Ради закључења пуноважног брака морају заручници добити одобрење од окружне власти, у чијем се срезу налази главна општина, којој једна и друга страна припадају.]

Ова одредба, којом је створена нарочита брачна препрека за Јевреје, укинута је, с повратном снагом за раније закључене бракове, царском наредбом од 29. новембра 1859. год.

§ 125. Брачна препрека због сродства између побочних сродника код Јевреја постоји у толико, што је забрањен брак између брата и сестре, за тим између сестре и сина или унука њезинога брата или њене сестре; брачна препрека због сродства по тазбини ограничена је на ове личности: по разрешеном браку није допуштено супругу да се ожени сродницом своје жене у усходној и нисходној линији, нити сестром своје жене; а жени није слободно удати се за сродника свога мужа у усходној и нисходној линији, нити за брата свога мужа нити за сина или унука мужевљег брата или мужевљеве сестре.

Тако звани „левиратски брак“, т. ј. са удовицом бешчеднога брата, забрањен је §-ом 125.; према чл. 14. основ. државног закона нико не може бити приморан на верску церемонију зв. „Шалица.“ — §§ 65, 66.

б) објављивање;

§ 126. Објављивање јеврејских бракова мора се извршити у синагози или у општој богомољи; где пак ове нема, објављивање ће извршити месна власт у главној и посебној општини, којој један и други заручник припадају, у три узастопне суботе или празнична дана с обзиром на прописе одређене у §§ 70—73. Ослобођење од објављивања има се тражити по §§ 83—88.

в) венчање;

§ 127. Венчање мора извршити рабинер или вероучитељ главне општине једнога или другог заручника, пошто ови покажу потребна уверења, а у присуству два сведока. Рабинер или вероучитељ могу одредити ради венчања и рабинера или вероучитеља друге општине.

§ 128. Извршено венчање завешће редовни рабинер или вероучитељ на земаљском језику у књигу венчаних онако, како је у §§-има 80—82 прописано, потребна уверења, која су заручници приложили, означиће редним бројем, под којим су ови заручници као венчана лица заведена у књигу венчаних и уз ову припити.

§ 129. Неважан је јеврејски брак, који је закључен без обзира на законске прописе.

§ 130. Заручници, или рабинери и вероучитељи, који поступе противно споменутим прописима, за тим они, који предузму венчање, не будући за то уредно одређени, казниће се [по §-у 252. другом делу казн. зак.]

Сада по § 507 казн. зак.

§ 131. Рабинери и вероучитељи, који не воде књиге венчаних по законским прописима, казниће се одмереном новчаном или телесном казном, удалиће се од њихове службе, и огласити да су заувек неспособни за ту службу.

г) одвајање;

§ 132. При одвајању од стола и постеље важе и за јеврејске супруге општи прописи; и они се дакле имају такође обратити рабинеру или вероучитељу, и овај се има придржавати горе назначених одредаба (§§ 104—110).

д) развод;

§ 133. Пуноважно закључени брак између Јевреја може се развести супружничким узајамним слободним пристанком средством разводног писма, које је муж жени дао; ипак морају се супрузи понајпре ради развода брака јавити своме рабинеру или вероучитељу, који ће најживље настојати, да супруге склони на заједнички живот, и само онда, кад му покушај безуспешан остане, издаће им писмено уверење, да је своју наложену му дужност испунио, али да поред свега свога труда није могао супруге одвратити од намере.

§ 134. С овим уверењем морају оба супруга предстати земаљском суду онога среза, у коме им је место пребивања. Ако ова власт према околностима увиди, да још има наде за продужење брачног живота, то она онда не треба одмах да одобри развод брака, већ нека супруге одбије на један или два месеца. Само кад би и ово било безуспешно, или ако још с почетка не би било никакве наде на продужење брачног живота, треба суд да допусти, да муж преда жени разводно писмо, и кад се обе стране поново пред судом изјасне, да су решене са слободним пристанком дати и примити разводно писмо, сматраће се исто за пуноважно, и тиме брак за разведен.

§ 135. Ако жена учини браколомство, и дело се докаже, муж има право да жену отпусти од себе разводним писмом и против њене воље. Али тужба подигнута против жене за развод брака мора се поднети суду онога среза, у коме је супрузима редовно место пребивања, и с њоме ће се поступити као са каквом другом парницом.

§ 136. Преласком једнога јеврејскога супруга у хришћанску веру брачна се веза не раскида, али може се раскинути из узрока наведених у §§-има 133—135.

ТРЕЋА ГЛАВА.

О правима између родитеља и деце.

Порекло правних односа између брачних родитеља и деце.

§ 137. Кад се у браку роде деца, онда постаје нов правни однос: тиме се заснивају права и обавезе између брачних родитеља и деце. — §§ 155—159.

Законско одређивање брачног рођења.

§ 138. Претпоставља се да су брачна деца она, коју је супруга родила у седмоме месецу по закључењу брака или у десетом месецу било по смрти мужа или по потпуном разрешењу брачне везе.

Заједничка права и дужности родитеља.

§ 139. Родитељи су у опште обвезни да своју брачну децу васпитавају, т. ј. да се старају за њихов живот и здравље, да их

пристојно издржавају, телесне и душевне моћи дечје да развијају, и наставом у религији и корисним знањима да заснивају темељ будућег дечјег благостања. — §§ 150, 220, 792, 1220, 1231.

§ 140. Политички прописи одређују у којој ће се религији васпитати дете, чији су родитељи разних религија, и у коме је добу узраста дете овлашћено прећи у другу религију из оне, у којој је васпитано.

§ 141. Нарочито је отац дужан да се дотле за издржавање детета стара, докле оно не узмогне само себе издржавати. О незгоди дететовог тела и здравља поглавито је дужна мати старати се.

§ 142. Ако се супрузи одвоје или сасвим разведу, а нису сложни, који ће се од њих старати о васпитању деце, водиће суд о томе бригу, не допуштајући никакав спор, да мушку децу до навршене четврте, а женску до навршене седме године, васпитава и негује мати, ако не би нарочито важни разлози, с обзиром на узроке одвајања и развода, захтевали другачије наређење. Трошкове око васпитања сносиће отац. — §§ 102, 105, 108, 117.

§ 143. Ако је отац сиромаш, мора се понајпре мати старати за издржавање деце, а, кад отац умре, у опште за васпитање њихово. Ако нема мајке, или је она без средстава, стараће се о деци деда и баба с очеве стране, а после ових деда и баба од материне стране. — §§ 218, 221.

§ 144. Родитељи имају право да споразумно руководе поступке своје деце; деца су дужна слушати их и поштовати их.

§ 145. Родитељи су власни тражити несталу децу, одбеглу на траг позивати и помоћу власти вратити; они имају права да неваљалу, непослушну и такву децу, која нарушавају домаћи ред и мир, казне казном, која неће бити претерана, нити по њихово здравље штетна.

§ 146. Деца добијају презиме свога оца, његов грб и сва остала, осим чисто личних, права очеве породице и његовог сталежа.

Нарочита очева права. Очинска власт.

§ 147. Очинску власт чине права, која нарочито оцу, као глави породице, припадају.

Последице ове власти: а) у погледу избора занимања.

§ 148. Отац може своје још недорасло дете васпитавати за оно занимање, које он нађе да је за дете погодно; али по наступелој дораслости може дете, пошто је без успеха саопштило своје оцу жељу за другим занимањем, које више одговара његовим склоностима и способностима, предати молбу редовном суду, који ће о томе по званичној дужности решити, с обзиром на сталеж, имовину и примедбе очеве.

б) имовине;

§ 149. Све што деца, на ма какав законски начин, стеку, јесте њихова својина, али докле су она под очинском влашћу отац управља

том тековином. Само ако је отац за управљање неспособан, или су га од управљања искључили они, који су деци његовој наменили имовину, суд ће наименовати другог управитеља. — §§ 176, 699, 897.

§ 150. Од прихода имовине, у колико ови достижу, покриће се трошкови око васпитања. Покаже ли се при том вишак, он се мора дати под интерес, и о томе годишње полагати рачун. Само онда, ако би овај вишак био незнатан, може се отац ослободити полагања рачуна, и вишак му се ставити на слободно располагање. Ако је онај, који је детету дао имовину, одобрио оцу плодуживање, ипак приходи добри стоје за издржавање детета, како приличи његовом сталежу, и, на уштрб издржавања, њих не могу узаптити повериоци очеви. — § 230.

§ 151. Оним, што својим трудом стекне дете, које је истина малолетно, али га отац не издржава, као и стварима, које су детету предате по навршеној дораслости да се њима служе, може оно слободно располагати.

в) дужности деце;

§ 152. Деца, која стоје под очинском влашћу, не могу се пуноважно обвезати без изречног или бар прећутног пристанка очевог. На такве обвезе примениће се у опште оно, што је одређено у глави за овом о обавезним поступцима малолетника, који су под туторством. Отац је обвезан и да заступа своју малолетну децу. — §§ 187 и сл. 243, 246, 248, 310, 865.

§ 153. У предидућој глави налазе се прописи, на које се мора пазити ради пуноважности брака малолетног лица (§§ 49 и др.)

§ 154. С тога што су родитељи трошили на васпитање деце, они не добијају никаква права на имовину деце, коју су ова доцније стекла. Али ако родитељи падну у оскудицу, деца су њихова обавезна да их пристојно издржавају.

Правни однос између небрачних родитеља и деце. Ближа одредба појма о небрачној деци.

§ 155. Небрачна деца не уживају иста права, која уживају брачна. По праву се претпоставља да су она деца небрачна, коју је истина родила супруга, али пре или после законског рока, горе (§ 138) одређеног с обзиром на закључени или разрешени брак.

§ 156. Али ова правна претпоставка наступа код ранијега рођења тек онда, ако муж, који за трудноћу пре женидбе није знао, најдаље за три месеца по добивеном гласу о рођењу детета, судским путем оспори, да је он отац детета.

§ 157. Правно оспорена законитост ранијег или доцнијег рођења од стране мужа, у току овога времена може се доказати само средством вештака, који ће по тачном прегледу својстава детињих и материних јасно навести узроке тога изванреднога случаја.

§ 158. Ако муж тврди, да дете, које је његова супруга родила у законском времену, није његово, то он мора брачно рођење детета оспорити најдаље за три месеца по добивеном гласу, и доказати

супрот старатељу, који се има поставити да брани брачно рођење, да дете није од њега зачето. Ни браколомство матере, нити њено тврђење, да је њено дете небрачно, нису сами довољни да лише дете права брачног рођења.

§ 159. Ако муж умре пре истека рока, који му је ради оспоравања брачног рођења остављен, то онда могу и наследници, који трпе уштрб у својим правима, у току три месеца по смрти мужа из наведеног узрока оспоравати брачно рођење таквог детета.

Позакоњавање небрачне деце: а) уклањањем брачних препрека или невиним незнањем супруга;

§ 160. Деца, која су [истина] рођена у неважном браку, [али не у таквом, коме стоје на путу препреке наведене у §§ 62—64], сматраће се као брачна, ако је брачна препрека доцније уклоњена, или ако бар једном родитељу, без његове кривице, није била позната брачна препрека; ипак у последњем случају таква деца не могу добити оно имање, које је породичним наредбама нарочито задржано за брачно потомство.

Речи у заградама укинута су §-ом 50. патента од 8. октобра 1856. и царском наредбом од 3. јуна 1858. год. — §§ 88, 752, 756.

б) доцније закљученим браком;

§ 161. За брачну децу сматрају се она, која су рођена ван брака, па услед доцније закљученог брака својих родитеља ступе у породицу, а тако исто и њихово потомство. Али она не могу брачној деци, која су рођена у браку, постојењем у томе међувремену, оспоравати својство прворођења и друга већ стечена права.

Ако небрачно дете у време венчања својих родитеља не буде у животу, онда ово венчање нема утицаја ни дејства на можда постојеће унуке од истога детета. — § 4. патента од 22. фебр. 1791, год.

в) милошћу владоца;

§ 162. Ванбрачно рођење не чини детету никаква уштрба у његовом грађанском уважању и напредовању. Ради овога циља није му потребна нарочита милост владаочева, којом би се дете као брачно огласило. Само родитељи могу за владаочеву милост молити, ако хоће да дете, исто као брачно, ужива сталешке повластице, или да има права на имање, које могу слободно пренети на наследнике. Према осталим породичним члановима нема ова милост никаква дејства. — §§ 753, 763.

Доказ да је ко отац небрачног детета.

§ 163. За кога буде доказано, начином одређеним у судском поступку, да је са мајком детињом имао телеснога сношаја за време од кога до њенога порођаја није прошло мање од шест нити више од десет месеци, или ко ово призна ма и ван суда, о томе се држи, да је мати с њиме дете зачала.

§ 164. Уписивање очевог имена у књигу рођених или крштених по наводу матере само је онда потпун доказ, ако је уписивање извршено по законском пропису са пристанком очевим, и ако је овај пристанак потврђен сведоџбом свештеника и кума с напоменом, да им је отац детињи лично познат.

Какав је правни однос између небрачних родитеља и деце?

§ 165. Небрачна деца лишена су у опште породичних и сродничких права; она немају права ни на породично име очево, нити на племство, грб и друге одлике родитеља; она носе презиме материно. — §§ 65, 143, 146, 754, 763, 1220, 1231.

§ 166. Али и небрачно дете има права да тражи од својих родитеља, сразмерно њиховој имовини, издржавање, за тим да га васпитају и о њему се старају, а права родитеља над дететом простиру се толико, колико то циљ васпитања захтева. У осталом небрачно дете не стоји под правом влашћу очинском свога родитеља, него га заступа татор.

§ 167. За издржавање је прво отац обвезан; ако он није у стању да издржава дете, онда ова обвеза пада на матер. — §§ 221, 1042.

§ 168. Докле год мати хоће и може сама да васпитава своје ванбрачно дете, саобразно његовом будућем позиву, не може јој отац дете одузети; трошкове пак око издржавања мора отац, без обзира на ово, сам сносити.

§ 169. Ако пак добру детињем прети опасност услед васпитања од стране матере, отац је обавезан, да дете своје одвоји од мајке и к себи га узме, или да га склони на друго сигурно и пристojно место.

§ 170. Родитељима је допуштено да се међу собом наравнају односно издржавања, старања и васпитања небрачног детета; али услед таквог поравнања не може дете трпети никаква уштрба у свом праву.

§ 171. Обавеза издржавати и старати се о небрачној деци прелази, као сваки други дуг, на наследнике родитеља. — §§ 521, 548.

Престанак очинске власти над децом.

§ 172. Очинска власт престаје одмах чим дете постане пунолетно, у колико није из праведног узрока продужење очинске власти на молбу очеву од суда одобрено и јавно обзнањено.

§ 173. Праведни узроци, услед којих се може тражити од суда продужење очинске власти, јесу: ако дете, без обзира на своју пунолетност, услед телесних и душевних недостатака није у стању да само себе издржава, или да се само стара о својим пословима, или ако се дете, за време малолетства, уплете у велике дугове, или је учинило такве кривице, због којих се још и даље мора задржати под брижљивим надзором очевим. — §§ 251, 273.

§ 174. Деца могу и пре навршене двадесет четврте године бити ослобођена очинске власти, ако их отац с одобрењем суда

изрично испод власти отпусти, или ако двадесетогодишњем сину допусти да води сам за себе кућу.

По двор. декрету од 15. јуна 1835. год. ради отпуштања детета испод очинске власти и ради предаје какве радње малолетницима, па било да ови стоје под очинском влашћу или под туторством, није безусловно потребан навршетак двадесете године. Ипак одобрење суда даће се само онда, пошто се суд увери о способностима малолетника и из важних узрока. — § 252.

§ 175. Ако се малолетна кћи уда, она истина долази у погледу своје личности под власт мужевљу, али, што се тиче имовине, отац до њеног пунолетства има права и дужности старатеља. Умре ли муж за време њеног малолетства, кћи опет долази под очинску власт. — § 187, 260.

§ 176. Ако отац душевно оболи, ако се огласи за распикућу, или због кривичног дела буде осуђен на казну затвора дужу од године дана, ако се својевољно иселио из земље или ако је више од године дана одсутан, не дајући гласа о месту свога бављења, очинска власт престаје да дејствује, и поставља се тутор, али кад се ове препреке уклоне, отац опет ступа у своја права.

§ 177. Очеви, који сасвим пренебрегну издржавање и васпитање своје деце, губе очинску власт за увек. — §§ 139, 540, 769.

§ 178. Због злоупотребе очинске власти, којом се дете вређа у својим правима, или због невршења дужности, везаних с очинском влашћу, може тражити помоћ суда не само дете лично већ сваки, који о томе дозна, а нарочито најближи сродници. Суд треба да испита тужбу и изда сходне наредбе. — §§ 540, 770

Везе сличне правном односу између родитеља и деце: 1. Усвојење.

§ 179. Лица, која се нису свечано заветовала, да неће ступати у брак, а која немају своје брачне деце, могу усвојити туђу децу; онај који усваја зове се поочим или помајка, а усвојено лице посинак или поћерка.

По двор. декрету од 1816. год. родитељи не могу усвојити своју небрачну децу ни у ком случају, већ их могу само позаконити. По двор. декрету од 21. априла 1820. год. допуштено је усвојење од стране једног само супруга.

Захтеви.

§ 180. Поочим или помајка морају имати пуних педесет година, а посинак или поћерка морају бити бар осамнаест година млађи од својих усвојитеља.

§ 181. Усвојење се може извршити, ако је дете малолетно, само са престанком брачног оца, или, ако овога нема, само са престанком матере, татора и суда. Овај је престанак очев потребан и онда, ако је дете пунолетно, али му је брачни отац још у животу. Против недавања престанка, које није на довољним разлозима основано, може се тражити помоћ од редовног судије. Усвојење детета са потребним престанком поднеће се на потврду покрајинској влади, а надлежном суду усвојитеља и усвојеника ради увођења у судска акта.

По двор. декрету од 1887. год. усвојење је неважно, ако за живота усвојитеља још није било дато потврђење од стране покрајин. владе или власти; међу тим кад је усвојење потврђено за живота, онда се увођење у судска акта може извршити и по смрти усвојитеља.

Права која отуда истичу.

§ 182. Битно, правно дејство усвојења јесте: што усвојено лице добија презиме свога поочима или породично презиме помајке, али оно у исто време задржава пређашње презиме своје породице и породично племство, ако га има. Ако усвојитељи желе да њихово племство и грб пређу на усвојено лице, онда се мора тражити одобрење владоца земаљског.

§ 183. Између усвојитеља и усвојеног лица и његовог потомства настају иста права као и између брачних родитеља и деце, у колико закон не чини изузетка. Поочим узима очинску власт. На остале чланове породице усвојитеља нема однос између усвојитеља и усвојеног лица никаквог утицаја; међу тим усвојено лице не губи ни права своје рођене породице. — §§. 775, 756.

§ 184. Права између усвојитеља и усвојеника могу се уговором друкчије одредити, у колико се тиме не би мењало у § 182. наведено битно дејство усвојења, и у колико се не дира у права трећих лица.

Престанак истог односа.

§ 185. Правни однос између усвојитеља и усвојеника може престати да постоји за време малолетства усвојеног лица само са престанком заступника малолетниковог и суда. По престанку правног односа између поочима и усвојеног лица ступа малолетно дете опет под власт брачног оца.

Узимање лица ради отхрањивања.

§ 186. Права и обвезе усвојитеља и усвојеника не могу се применити на децу, која су само ради отхрањивања узета. Ово отхрањивање може сваки примити на себе, али ако странке хоће да о овоме начине уговор, овај мора бити, у колико би се њиме сужавала права хранљеника или би му се налагале нарочите обвезе, судом потврђен. На накнаду трошкова око отхрањивања немају хранитељи никаква права.

ЧЕТВРТА ГЛАВА.

О туторству и старатељству.

Одредба туторства и старатељства.

§ 187. Лицима, која су лишена очинског старања, а која су још малолетна, или због других околности нису у стању, да се сама старају о својим пословима, дају закони постављањем татора или старатеља нарочиту заштиту. — §§. 51, 121, 149, 158, 197, 209, 225, 271, 272.

Разлика између турсорства и старатељства.

§ 188. Турор има поглавито да се стара о личности малолетника, али у исто доба да управља и имовином малолетниковом. Старатељ се поставља ради отправаљања послова оних лица, која нису способна да их сама отправаљају из других узрока а не због малолетства. — §§. 269, 270.

1. О турсорству. Повод за постављање.

§ 189. Кад наступи случај да се малолетнику, брачном или небрачном, мора поставити турор, обвезни су под претњом одмерене казне сродници малолетникови или друга лица, која стоје с њиме у блиском односу, да о томе извести суд, под чију надлежност малолетник долази. И политичке власти, световне и духовне старешине општинске, морају се старати да суд о овоме буде извештен. — §§. 255, 257.

Ко понајпре поставља турсора?

§ 190. Суд мора, чим сазна о потреби, по званичној дужности поставити способног турсора.

Потребна својства за турсорство у опште;

§ 191. Неспособни су за турсорство у опште они, који због свога малолетства, због телесних и умних недостатака, или због других узрока не могу управљати својим сопственим пословима, који су осуђени због злочинства, или од којих се не може очекивати, да ће сироче пристојно васпитати или имањем корисно управљати.

§ 192. И лица женског пола, калуђери и становници других држава, не треба по правилу (§ 198) да се постављају за турсоре.

или за поједина особита турсорства.

§ 193. Не могу бити постављена малолетнику за турсоре она лица, која је отац изрично од турсорства искључио; која су са родитељима малолетниковим или са њим самим живели у познатом непријатељству; или која се са малолетником већ парниче, или која би се могла парничити због још неплаћених тражбина.

§ 194. За турсоре неће се по правилу постављати она лица, која се у покрајини, којој малолетник по судској надлежности припада, или никако не задржавају, или дуже од годину дана од исте морају бити удаљена.

Својевољни узроци непримања турсорства.

§ 195. Против своје воље не могу се нагонити да се приме турсорства: свештеници световни, дејствителна војна лица и јавни чиновници; исто тако ни они, који су навршили шесет година; онај који се стара о петоро деце или унучади, или који већ има једно тешко турсорство или три мања.

Начин позивања на турсорство: 1. тестаментом;

§ 196. Пре свега за турсора се поставља онај, кога је отац за то одредио, ако му не би стајала на путу која препрека из §§-а 191—194.

§ 197. Ако су мати или друго које лице оставили малолетнику неки део наследства, и у исто доба наименовали му турсора, овај се мора сматрати само као старатељ за остављено имање.

2) законом;

§ 198. Ако отац није наименовао никаквог или је наименовао неспособног турсора, онда ће се турсорство поверити прво деди с очеве стране, за тим матери, па баби с очеве стране, за тим другом сроднику, и то ономе, који је од мушкога пола најближи, или који је од више њих подједнако блиских најстарији. — §§ 211, 255, 258, 259.

3) судом.

§ 199. Ако се турор на наведени начин не може поставити, онда је ствар суда кога ће поставити за турсора с обзиром на способност, сталеш, имовно стање и место становања.

Форма правог постављања турсора.

§ 200. Свакога наименованог турсора, без разлике, упутити турсорски суд одмах да се прими турсорства. Турор је дужан, ма да је за њега можда други суд надлежан, примити се турсорства, (и у погледу свију послова, који се ове дужности тичу, подложен је турсорској власти).

Заградама одвојени текст изгубио је важност кад је у питању надлежност за спорове потичуће из судом наређене управе имањем.

Како ће се постављање за турсора одбити?

§ 201. Ако онај, кога суд позове на турсорство, мисли, да он за ову дужност није способан, или да га закон од ње ослобођава, он се мора за четрнаест дана од времена кад је сазнао за судски налог обратити турсорском суду, или, ако овај према њему није надлежан, на свој надлежни суд, који ће његове наводе са својим мишљењем послати на решење турсорском суду.

Одговорност турсора и суда у погледу овога предмета.

§ 202. Ко своју неспособност за турсорство прикрива, одговоран је исто као и суд, који са знањем поставља турсора, неспособног по закону, за сву отуда насталу штету малолетнику и за све измакле користи — §§ 1295, 1298, 1324, 1341.

§ 203. Овако је исто одговоран и онај, који без основана узрока неће да се прими турсорства, и он ће поред тога још одмереном казном бити нагнат, да се прими турсорства.

Ступање у турсорство.

§ 204. Турсорска се дужност може примити само по датом налогу од надлежне судске власти. Ко се самовласно меша у турсорске послове, обвезан је накнадити малолетнику сву тиме причињену штету.

Заветовање.

§ 205. Сваки тотор, с изузетком мајке, деде и бабе, мора се давањем руке¹ заветовати да ће малолетника упућивати на честитост, побожност и врлину, да ће га према његову сталежу васпитати за корисна грађанна, да ће га пред судом и ван суда заступати, имањем часно и марљиво управљати, и у свему се придржавати законских прописа.

Исправа о овоме.

§ 206. Тотору, који се на овај начин обвезао, издаће суд формалну исправу, из које ће се видети да је он постављен за тотора, и да би се у појединим случајевима могао као такав представити. Ако се деда, мати или баба приме тоторства, мора им се доставити слична исправа, и у њу уписати оно, на шта се други тотори заветују.

Вршење тоторске дужности Претходне судске мере предострожности.

§ 207. Сваки тоторски суд обвезан је водити т. зв. тоторску књигу или књигу сирочади. У ову се књигу морају увести: име, презиме, доба узраста малолетника, и све што би се важније десило при пријему, трајању и свршетку тоторства.

§ 208. У овој књизи треба да буду забележена сва писмена и исправе тако, да би како сам суд, тако и сирочад, поставши у току времена пунолетна, могли у веродостојној форми видети све оно, што им је корисно знати.

Сједињење тоторских главних дужности: васпитања и управљања имовином у једном лицу.

§ 209. Као што се тотор, од оца наименован, има старати не само о личности малолетника, већ и о његовом имању, исто се тако претпоставља, да је отац ономе, кога је поставио за старатеља над имањем, хтео у исто доба поверити и надзор над личношћу. Ако пак отац није поставио тотора за сву децу или једнога стараоца није одредио за све имање, онда је дужан суд да за осталу децу постави тотора, или стараоца за остали део имања.

§ 210. Ако је наименовано више тотора, они могу имањем малолетника управљати заједнички или сваки појединим деловима. Управљају ли они имањем заједнички, или поделе ли међу собом управу без одобрења суда, то је онда малолетнику сваки поједини одговоран за целу причињену штету. И суд мора увек наредити, да се о личности малолетника и о главном управљању послова само један стара. — §§ 891, 896, 1302, 1313.

¹ Vermitteltst Handschlages — дати и стиснути руку противној страни с којом се уговара или према којој се чини заветовање, да ће се обећање испунити. Прев.

Потпомагање тоторке помоћним тотором.

§ 211. Мајкама и бабама, које се примају тоторства, мора се придодати помоћни тотор. При избору истог ваља се пре свега обзирати на изјављену вољу очеву, за тим на предлог тоторке, на послетку на сроднике малолетника.

Дужности и права помоћног тотора.

§ 212. И помоћни тотор мора добити од суда веродостојну исправу о своме звању, и заветовати се, да ће радити на напретку малолетника, и ради овога он мора потпомагати тоторку својим саветом. Ако он опази значајне погрешке, мора се трудити да их отклони, а у потребном случају да извести тоторски суд.

§ 213. Друга главна дужност помоћног тотора јесте: да у нарочитим пословима, за чију је важност потребно одобрење тоторског суда, заједно са тоторком потпише њену молбу или да приложи своје одвојено мишљење, као и да на захтев суда даде непосредно своје мишљење о таквом послу.

§ 214. Помоћни тотор, који је ове дужности испунио, ослобођен је сваке даље одговорности, али ако је помоћном тотору уз горње дужности била поверена и управа имањем, онда он с овом управом прима и све дужности старатеља.

§ 215. Ако тоторка од тоторства одступи, онда ће се тоторство по правилу поверити дотадашњем помоћном тотору. — § 196.

Нарочите дужности и права тотора: а) у погледу васпитања лица.

§ 216. Тотор има као и отац обавезу и право да се стара о васпитању малолетника; ипак он мора у важним и тежим пословима тражити одобрење и упуство тоторског суда. — §§ 148—152.

Одговарајућа обвеза малолетника.

§ 217. Малолетник је дужан свога тотора поштовати и слушати, али он је и овлашћен жалити се својим најближим сродницима или судској власти, ако тотор своју власт на ма који начин злоупотребљава, или ако занемарује своје дужности у старању и издржавању малолетника. И сродници малолетника и сваки ко о овоме дозна, дужни су известити суд. Овој ће се власти обратити и тотор, ако преступе малолетника не би могао спречити својом влашћу, која му је ради васпитања дата.

Ко се понајпре стара о васпитању?

§ 218. Старање о личности сирочета треба нарочито матери поверити, па и онда, ако она није тотор, или ако се преудала, осим ако напредак детета не би другачије наређење захтевао. — §§ 142, 143, 168, 169.

Одређивање количине и извора трошкова око васпитања и издржавања.

§ 219. Трошкове издржавања одређује турски суд, и при одређивању обзира се на наређење очево, на мишљење турса, на имање, на сталеж и друге односе малолетника.

§ 220. Ако приходи не достижу за покриће ових трошкова или оних, који су потребни да се малолетник стави у положај, да се може трајно издржавати, онда се може с одобрењем суда окрњити и главница имовине.

§ 221. У случају кад су сирочад сасвим без средстава, покушаће турски суд да најближе имућне сроднике склони на издржавање сирочади, у колико они према § 143 на ово нису и без тога правно обвезни. Осим тога има турс пуно право обраћати се на јавне добротворне задужбине и сиротињске заводе дотле, док малолетник не буде у стању да се сам издржава својим радом и знањем.

Нарочите дужности турске: б) у погледу управе имањем. Сазнавање и обезбеђење имања.

§ 222. Старање, поверено турском суду о имовини сирочета, захтева, да се прво сазна његово имање, и да се исто обезбеди запечаћавањем, пописом и проценом.

запечаћавањем и пописом;

§ 223. Под судским печатом чуваће се покретне ствари само онда, ако је то потребно ради безбедности истих; попис пак, тј. тачан списак целокупног малолетничког имања мора се увек извршити, баш да је то и забранио отац или други који завешталац.

за тим проценом имања или непосредно од турског суда;

§ 224. Попис имања и процена покретних ствари морају се предузети без одуговлачења, па ако је потребно и пре него што се постави турс. Попис ће се чувати у актима заоставштине, а турсу ће се дати оверен препис истога. Процена непокретног имања мора се предузети чим буде могућно, али она може и сасвим изостати, ако се вредност може сазнати из других поузданих извора.

или од суда онога места, где се налази ствар.

§ 225. Ако се непокретно добро малолетничково налази у другој покрајини, или у страној држави, то онда мора турска власт замолити редовни надлежни суд друге покрајине или стране државе да изврши попис и процену, и да о томе извести турску власт, а томе суду да остави постављање старатеља за ово имање.

§ 226. Ако се непокретно добро налази у истој покрајини, али у подручју друге власти, то истина ова има сва права, која се на ово добро односе, следствено и на попис и процену, али она мора турској власти доставити на захтев не само препис од тога, већ и турсу оставити слободну управу имањем, не присвајајући себи никакву судску надлежност над његовим турским пословима.

Где припада покретна имовина.

§ 227. Оне покретности, које се налазе на каквом непокретном добру с наменом да ту стално остану, сматрају се као део овога добра; све друге покретности, као и задужнице, па и сами капитали, који су дати на непокретно добро, долазе под надлежност турског суда.

Општи пропис с обзиром на управу имања.

§ 228. Чим турс или старатељ прими имовину, треба њоме да управља свом пажњом поштенос и марљивос домаћина, и за своју кривицу има да одговара. — §§. 210, 264.

Нарочити прописи за непосредну управу имањем, нарочито с обзиром на драгоцености;

§ 229. Адићаре, друге драгоцености и задужнице, као и важне исправе, чуваће суд; од првих добиће турс списак, а од последњих преписе потребне му ради употребе.

с обзиром на готов новац;

§ 230. Од готовог новца треба у рукама турса само толико да остане, колико је потребно ради васпитања сирочета и ради редовног вођења газдинства; остало се мора нарочито употребити на исплату дуга, ако га буде, или ради друге корисне употребе, и ако се никаква кориснија употреба не може учинити, даће се под интерес јавним касама или уз законско обезбеђење и приватним лицима. Обезбеђење је само онда законско, ако обезбеђењем оптерећена кућа, ураћунавајући дугове који на њој можда раније постоје, није оптерећена преко половине своје праве вредности, а тако исто ако пољско добро или земљиште нису оптерећени, заједно са већ претходно постојећим теретима, преко две трећине своје праве вредности.

с обзиром на остало покретно имање;

§ 231. Остала покретна имовина, коју не треба чувати ни за употребу малолетника, нити ради породичне успомене, нити према наредби очевој, нити се пак на други начин може корисно употребити, мора се у опште јавно продати. Покућство може се продати из слободне руке родитељима или санаследницима по судској процени. Ствари, које на јавном надметању нису продате, може турс с одобрењем турског суда продати и испод процене.

с обзиром на непокретно;

§ 232. Непокретно добро може се продати само у случају нужде или на очигледну корист малолетника, с одобрењем турског суда и по правилу само јавним надметањем; али из важних узрока може суд одобрити и отуђење из слободне руке. — §§ 220, 293, 843.

при предузимању важних преиначења;

§ 233. У опште у свима пословима, који не долазе у редовно вођење газдинства, и који су од веће важности, не може тутор ништа предузимати без судског одобрења. Он дакле не може самовласно наследство одбити нити безусловно примити, никакво отуђење поверених му добара предузимати, никакав уговор закупа закључити; никакав капитал, са законским обезбеђењем уложен, отказати; никакву тражбину уступити, никакво поравнање у спору чинити, никакву фабрику, трговину или занатлијску радњу отпочети, продужити или престати радити.

при подизању капитала;

§ 234. Тутор не може сам примити никакав капитал малолетника, кад истом дође време враћања. Дужник, коме је такав капитал отказан, треба ради своје безбедности да тражи од татора на увиђај судско одобрење за примање капитала, а не само да се задовољи туторовом признаницом; такође му је слободно исплатити дуг саме суде непосредно. — § 1425.

при даљој употреби капитала;

§ 235. Кад год наступи случај, да се који капитал има да поврати, тутор ће настојавати, да се исти опет корисно уложи, и пре но што се капитал доиста уложи, тражиће за то судско одобрење.

ради обезбеђења необезбеђених тражбина.

§ 236. О тражбинама, за чији доказ нема исправа, мора тутор да исправе прибави, и оне, које нису обезбеђене, да покуша што је могуће боље обезбедити, или, кад им дође плаћање, да их наплати. Ипак родитељима малолетника не треба отказати капитал овога, и ако капитал није по закону осигуран, а то у случају, кад би родитељима враћање капитала, а да не продају непокретна добра или да не напуштају радњу, тешко пало, а међу тим пак нема изгледа да ће малолетник претрпети губитак капитала.

Кауција.

§ 237. Тутор при примању туторства није дужан давати кауцију. Он је и на даље ослобођен кауције, докле се год тачно придржава законских прописа о безбедности имања, и у одређено време уредно рачун полаже. — § 1373.

Обавеза полагања рачуна.

§ 238. По правилу сваки тутор и сваки старатељ обвезни су полагати рачун о повереној им управи. Од полагања рачуна може истина завешталац ослободити татора односно суме, коју је он добровољно завештао, а и туторски суд може то учинити, ако приход вероватно не прелази издатке око издржавања и васпитања малолетника; али тутор је дужан свагда давати рачун о капиталу и о

главној имовини, означеној у списку пописа, као и да увек даде извешћа о стању свога штићеника, чим се у томе десе важне промене. — § 774.

Време полагања рачуна.

§ 239. Рачуни са свима потребним доказима морају се поднети туторском суду крајем сваке године, или најдаље у току два месеца по истеку године. У овим се рачунима морају тачно назначити приходи и расходи, увећање или умањење капитала. Ако се у имовини малолетниковој налази која трговина, онда ће се суд задовољити поднесеним овереним закључним рачуном или тако званим биланцом, и исти ће се тајно држати. Према тутору, који пропусти у одређено време поднети рачун, морају се употребити, сходно околностима, правна принудна средства.

Место где се полаже рачун.

§ 240. Ако малолетник има у разним покрајинама непокретна добра, над којима је управа једном тутору поверена, онда тутор мора за сваку покрајину засебан рачун водити и тамошњој власти поднети; ну остављено му је на вољу да на корист малолетника вишак од имања у једној покрајини уложи у другој. — §§ 225, 226.

Начин испитивања рачуна.

§ 241. Туторски је суд обвезан да рачуне туторове по нарочитим прописима, средством спремних и рачуну вештих људи, испита и расправи, и решење о томе да саопшти тутору.

§ 242. Ако је у рачуну што год заборављено, или се иначе ма каква погрешка поткрала, онда ово не може бити од штете ни тутору нити малолетнику.

Нарочити прописи за татора при посредном управљању имања. Нарочито код заступништва.

§ 243. Малолетник не може предстати суду ни као тужилац нити као туженик; њега мора или тутор сам заступати, или одредити, да га други заступи.

При уговорима штићеника.

§ 244. Малолетник је истина овлашћен да за себе прибавља допуштеним радњама без помоћи татора, али он не може без одобрења туторског нити што год од своје имовине отуђити, нити какву обвезу на себе примити. — §§ 151, 310, 569, 865, 1250, 1433, 1454.

§ 245. Нарочито не могу малолетници без одобрења туторског закључити пуноважан брак. (§§ 49—51).

У којим се случајевима обвезује малолетник без пристанка туторовог?

§ 246. Ако се малолетник и без одобрења туторовог у службу најмио, онда га тутор не може без важног узрока из службе извадити пре законског или уговореног рока; оним, што малолетник

на овај или други начин својим трудом стекне, може он слободно располагати и обвезивати се исто онако, као и оним стварима, које су му по наступелој дораслости на употребу предате.

§ 247. Тудорски суд може малолетнику, који је навршио двадесету годину, уступити чист вишак његових прихода на сопствено слободно располагање. У погледу ове суме, поверене његовој управи, он је овлашћен самовласно се обвезивати.

§ 248. Малолетник који се, по навршеној двадесетој години, при каквом послу за пунолетног издаје, одговоран је за сву штету, ако друга страна пре закључења посла није можда могла прво извести се о истинитости његовог представљања. У опште он је одговоран, како својом личношћу тако и својом имовином, и због других забрањених поступака, као и због штете својом кривицом проузроковане. — §§ 866, 1308—1310, 1324.

Престанак тудорства: а) смрћу;

§ 249. Тудорство престаје сасвим смрћу малолетника. Ако пак умре тудор или буде отпуштен, онда се мора по пропису закона (§§ 198—199) други поставити. — §§. 548, 1022, 1025.

б) уклањањем препрека у вршењу очинске власти;

§ 250. Тудорство престаје кад отац, који је за извесно време био спречен у вршењу своје власти, исту опет отпочне вршити. (§ 176).

в) пунолетством;

§ 251. Тудорство престаје одмах, чим штићеник постане пунолетан; ипак може тудорски суд, на молбу или по саслушању тудора и сродника, наредити продужење тудорства за дуже и неодређено време, а због телесних или душевних недостатака штићеника, због расипања или због других важних узрока. Али ова се наредба мора јавно обзнанити у погодном време пре наступања пунолетства. — §§ 172, 173.

г) када се малолетнику опросте неке године;

§ 252. Тудорски суд може малолетнику, који је навршио двадесет година, пошто чује мишљење тудорово, а ако је потребно и најближих сродника, опростити остале године, и огласити га за пунолетног. Ако је малолетнику власт допустила вођење трговине или заната, онда је он тиме у исто доба и за пунолетног оглашен. Кад се ко огласи за пунолетног, онда то има исто оно правно дејство, као и кад би малолетник доиста постао пунолетним.

д) службеним или траженим отпуштањем тудора.

§ 253. Отпуштање тудора наређује сам суд у појединим случајевима службено, а у другим кад се за то моли.

Случајеви отпуштања тудора по службеној дужности.

§ 254. По службеној дужности мора се тудор отпустити, ако као тудор ради противно својој дужности; ако се покаже да је не-

способан, или ако се о његову угледу појаве такве сумње, које би га по закону од примања тудорства искључиле.*

§ 255. Ако се мати, која је тудор своме детету, преуда, онда то мора она сама или помоћни тудор јавити тудорском суду ради решења: да ли ће јој се одобрити да и даље буде тудор. — §§ 215, 218.

§ 256. Ако су завешталац или суд поставили тудора само за неко одређено време, или одредили да престане бити тудор, ако неки догађај наступи, онда се он мора отпустити, чим ово време протече или одређени догађај наступи.

Случајеви кад сам тудор тражи отпуштање;

§ 257. Ако у току тудорства наступе такви узроци, који тудора по закону ослобођавају од тудорства, или га од истог искључују, то је он онда у првом случају овлашћен а у последњем пак обвезан, да тражи отпуштање. — §§ 195, 201, 202.

§ 258. Тудору, за кога се држало да је најближи сродник малолетника, и коме се као таквом поверило тудорство, слободно је на своје место предложити доцније појављеног ближег и способног сродника, али ближи сродник нема права тражити, да му даљи сродник уступи већ предузето тудорство, осим ако је он био спречен раније јавити се.

или кад други тражи отпуштање.

§ 259. Ако су мати и брат у време кад се постављао тудор и сами били малолетни, они могу, кад постану пунолетни, тражити да се они за тудора поставе. Такође је и сваком сроднику допуштено, ако је суд несродника на тудорство позвао, за годину дана пријавити се ради примања тудорства.

§ 260. Ако се малолетница уда, онда од оцне суда зависи, хоће ли се старатељство мужу уступити (§ 175). — §§ 91, 92.

Услови за отпуштање тудора: а) обично време;

§ 261. Тудор може напустити тудорство по правилу само на крају тудорске године, пошто је његов последник управу имања уредно узео у своје руке. Али ако суд нађе, ради безбедности лица или имања, за потребно, може му тудорство и одмах одузети.

б) закључни рачун;

§ 262. Тудор је обвезан да најдаље за два месеца по свршеном тудорству преда суду свој закључни рачун, и пошто се рачун прегледа и нађе за исправан, добиће од суда писмено о поштености и уредном вршењу своје дужности. Али ово га писмено не ослобођава обавезе за удешене лукаве поступке, који се доцније открију.

в) предаја имовине;

§ 263. На крају тудорства дужан је тудор предати имовину пунолетном штићенику, или новом постављеном тудору на призна-

ницу, и пред судом доказати ову предају. Начињени списак имања и годишњи одобрени рачуни служиће за правац при таквим предајама.

Одговорност тудора за туђу кривицу.

§ 264. У опште тудор одговара само за своју кривицу, а не и за кривицу њему потчињених лица. Ако је пак он узео у службу неспособна лица, знајући да су она таква, или таква лица задржао, или није настојавао да се накнади штета, коју су она проузроковала, то је он онда и због ове немарљивости одговоран. §§. 228, 1313—1315.

Споредна одговорност тудорског суда.

§ 265. И сам тудорски суд који је своју дужност на штету малолетника занемарио, одговоран је за то, и обвезан је штету накнадити, ако нема других средстава за накнаду.

Награда тудорова: а) годишња;

§ 266. Марљивим тудорима може суд одредити сразмерну годишњу награду из уштеђених прихода; ипак ова награда не сме ни у ком случају изнети више од пет од сто од чистог прихода, нити пак прећи највећу суму од четири хиљаде форината.

б) или при свршетку тудорства;

§ 267. Ако је имање малолетниково тако незнатно, да мало или ништа не остаје за годишњу уштеду, онда се може тудору, који је имање неокрњено одржао, или малолетнику створио пристојно издржавање, дати бар при свршетку тудорства награда, одмерена према околностима.

Правно средство тудора при жалбама.

§ 268. Тудор, који држи да му је учињено неправо каквом наредбом тудорског суда, треба прво да се жали истоме суду, и само онда, ако ово буде без успеха, нека се обрати вишем суду.

II. О старатељству. Појам.

§ 269. Лицима, која не могу сама да се старају о својим пословима, и не могу сама да штите своја права, поставиће суд, ако нема места очинској или тудорској власти, старатеља или заступника.

Случајеви старатељства.

§ 270. То бива: код малолетника, који у другој покрајини имају непокретног имања (§ 225), или које у неком нарочитом случају не могу заступати ни отац ни тудор; код пунолетника, који полуде или или им ум ослаби; код оглашених распикућа; код нерођених, по каткад и код глуво-немих; код одсутника и осуђеника. — §§. 630, 690, 811, 812.

а) код малолетника;

§ 271. У пословима између родитеља и малолетног детета или између тудора и малолетника, мора се замолити суд да за малолетника нарочитог старатеља постави.

§ 272. Ако између два или више малолетника, који имају једног истог тудора, наступе парнице, то онда овај тудор не може заступати ни једног од ових малолетника, већ мора замолити суд да за свакога посебице постави другог старатеља.

б) код лудих или слабоумних; в) код распикућа;

§ 273. За лудог или слабоумног може се само онај сматрати, кога за таквог суд прогласи, пошто се тачно сазна његово понашање и пошто се саслушају лекари, судом нарочито за то одређени. За распикућу пак мора суд огласити онога, за кога се по учињеној достави и по извршеном истраживању односно тога јасно покаже, да он своје имање непромишљено расипа, и да ће он или његова породица пасти у невољу, услед позајмица, учињених из обести или под тешким условима. У оба случаја мора се судско оглашење јавно обзнанити. — §§. 21, 310, 566, 567, 616, 1494, 48, 176, 191, 254, 281, 568, 718, 773, 865, 1210.

г) код нерођене деце;

§ 274. Односно нерођене деце поставља се заступник или за потомство у опште, или за већ постојећи зачетак (§ 22). У првом случају има заступник за то да се стара, да се потомство у одређеној му заоставштини не оштети; у другом пак да се очувају права још нерођеног детета. — §§. 22, 23, 612, 618, 630, 646.

д) код глуво-немих;

§ 275. Глувонеми, ако су у исто доба и слабоумни, остају стално под тудорством, али ако они, пошто ступе у двадесет пету годину, способни буду својим пословима управљати, онда им се против њихове воље не сме постављати старатељ, само они не треба никад да предстају суду без заступника.

ђ) код одсутника и непознатих учесника у каквом послу.

§ 276. Старатељ за одсутнике или за суду непознате учеснике у каквом послу поставља се онда, ако они нису оставили уредног заступника, а без овога њихова би права била у опасности због одуговлачења, или би се сметало извршивању туђих права. Ако је место бављења одсутниковог познато, старатељ ће га извештавати о стању његових послова, и о овим се пословима, ако нема никаквих других наређења, као о онима каквога малолетника старати. — §§. 1454, 1475, 1496.

§ 277. Кад се стеку законом прописани захтеви у § 24, па неко тражи да се одсутник огласи за умрлог, онда ће суд пре свега овоме одсутнику поставити старатеља; за тим одсутника позвати прогласом да суду предстане за годину дана, или да на други начин извести

суд о своме животу, с напоменом: да ће суд, ако он ово не учини, по истеку одређеног времена приступити оглашењу за умрлог. — §§. 24, 112—114.

§ 278. За правни смртни дан одсутника сматраће се онај дан, на који је оглашење о смрти постало извршно; ипак оглашење о смрти не искључује доказ, да је одсутник раније или доцније умр'о, или да је он још у животу. Ако се такав доказ уважи, онда ће се према оном, који је узео у државину имање на основу судског оглашења о смрти, поступити као и са другим поштеним држаоцем. — § 329 и сл.

е) код Осуђеника.

§ 279. Злочинцу, који је осуђен на најтежу или тешку казну заточења, поставиће ће се старатељ, ако злочинац има имања, које би услед дуге казне могло бити опасности изложено.

Пошто је законом од 15. новембра 1867. године укинута за осуђенике, осуђене грађанским судом, постојеће законско ограничење грађанске способности за вршење правних послова, то је, и ако § 279 није изрично укинут, отпао законски основ за постављање старатеља. Према томе § 279. важи само за осуђенике осуђене војним кривичним судом.

Постављање старатеља.

§ 280. Онај суд, који је надлежан за постављање татора, поставиће по правилу под истим обзирима и по истим основима и старатеља. Ако је пак у питању управа које ствари или којег посла, за које је други суд надлежан, то ће онда овај суд и стараоца поставити.

Основи одбијања старатељства.

§ 281. Ко има потребна својства за таторску дужност, може се примити и старатељства. Односно старатељства важе исти основи за непримање истог и за право на првенство у овој дужности.

Права и обвезе.

§ 282. О правима и обвезама старатеља, који се имају старати или само о управи имања или у исто доба и о личности свога штићеника, судиће се по прописима постављеним за таторе односно овога.

Престанак старатељства.

§ 283. Старатељство престаје кад се стараоцу поверени послови сврше, или кад престану узроци, који су штићеника спречавали у вршењу његових послова. Да ли је какво лудо или слабоумно лице добило моћ ума, или да ли се воља распикуће основно и трајно поправила мора се одлучити пошто се тачно сазнају околности, пошто се лице дуже буде посматрало, и у првом случају пошто се саслушају судом одређени лекари за преглед лудог или слабоумног.

Изузеци односно сељачког сталежа.

§ 284. Нарочити обзири при таторству и старатељству за сељачки сталеж налазе се у политичким законима.

Овај је § стављен ван дејства законом од 7. септембра 1848. год.

ДРУГИ ДЕО. О ПРАВУ НА СТВАРИ

О стварима и њиховој правној деоби.

Појам о стварима у правном смислу.

§ 285. Све што није лице, а служи за употребу људима, зове се ствар у правном смислу.

Подела ствари по различности субјекта коме оне припадају.

§ 286. Ствари, које се налазе у државној области, или су државно или приватно добро. Приватно добро припада појединим или моралним лицима, мањим друштвима или целим општинама.

Ничије ствари; јавно добро и државна имовина.

§ 287. Ствари, које сваки члан државе може за себе узети и присвојити, зову се ничије ствари или пуне ствари. Оне, које им је само допуштено употребљавати, као: друмови, веће и мање реке, морска пристаништа и обале, зову се опште или јавно добро. Оно што је одређено за покриће државних потреба, као: право на ковање новца, приход од пошта и друга права највише државне власти, рудници и солокопи, порези и царине, назива се државном имовином. — §§ 382, 386, 387.

Општинско добро, општинска имовина.

§ 288. На исти начин општинско добро чине оне ствари, које по земаљском уставу служе на употребу сваком члану једне општине, а оне пак, од којих су приходи одређени за покриће општинских издатака, чине општинску имаовину.

Приватно добро владаочево.

§ 289. И она имовина владаочева, коју он не притежава као врховни поглавар државе, сматра се се као приватно добро. — § 20.

Општи пропис у погледу ових различитих добара.

§ 290. На прописе, садржане у овом приватном праву о начину како се по закону могу ствари прибавити, уживати и на друге преносити, имају се по правилу обзирати и управници државних и општинских добара, или државне и општинске имовине. Одступања и нарочити прописи у погледу на управу и употребу ових добара налазе се у државном праву и политичким наређењима.

Подела ствари по разлици њихових својстава.

§ 291. Ствари се деле по разлици својих својстава на телесне и нетелесне, покретне и непокретне, потрошне и непотрошне, на процењиве и непроцењиве.

Телесне и нетелесне ствари;

§ 292. Телесне су ствари оне, које у чула падају; иначе се зову нетелесне, као на пример: право лова, риболова и сва друга права.

покретне и непокретне.

§ 293. Ствари, које се могу без повреде своје суштине премештати с једног места на друго, јесу покретне, у противном случају јесу непокретне. Ствари, које су по себи покретне, сматрају се у правном смислу као непокретне, ако оне по закону или одредби сопственика чине припадак какве непокретне ствари. — §§ 404, 405, 426 и др.; 1466—1468.

Припадак у опште;

§ 294. Под припатком разуме се оно, што се са неком ствари стави у трајну везу. Амо долази не само прираштај ствари, док се од ње не одвоји, већ и узгредне ствари, без којих се главна ствар не може употребити, или које је закон или сам власник одредио на сталну употребу главне ствари.

особито код земљишта и вода;

§ 295. Трава, дрва, плодови и све употребљиве ствари, што из површине земље произлазе, остају дотле непокретна имовина, докле год се од земље не одвоје. И рибе у води и дивљач у шуми постају тек онда покретно добро, кад се риба улови и дивљач ухвати или убије.

§ 296. Жито, дрва одсечена, сточна храна и сви остали већ сабрани плодови, као и сва стока, тежачки халати и справе, које су на земљишту, сматрају се у толико за покретне ствари, у колико су оне потребне за уредно вођење газдинства.

и код зграда.

§ 297. Исто тако сматрају се за непокретне оне ствари, које су на земљишту и поду саграђене у намери да ту свагда остану, као: куће и друге зграде са ваздушним простором над њима у управној линији; даље: не само све што је укопано, узидано, укуцано и укувано, као: пиварски и ракијски казани и узидани ормани, већ и оне ствари, које су одређене на сталну употребу неке целине, као: кабао на бунару, уже, ланац, справе за гашење и њима сличне.

Права се у опште сматрају као покретне ствари;

§ 298. Права се убројавају у покретне ствари, ако нису везана са државином какве непокретне ствари, или ако земаљским уставом нису оглашена за непокретне ствари. — § 473.

и прибележене тражбине.

§ 299. Потраживања не постају непокретном имовином ако се обезбеде непокретним добрима.

По којим ће се законима судити о непокретним а по којим о покретним стварима.

§ 300. Непокретне ствари подлеже законима среза у коме леже; на против све друге ствари потпадају под законе, под које и њихов власник.

Потрошне и непотрошне ствари.

§ 301. Ствари, које не могу дати обичне користи док се не разоре и не потроше, зову се потрошне; оне пак које могу, зову се непотрошне. — §§ 510, 971, 983, 984, 992, 1090, 1183, 1227, 1228.

Збирна ствар (universitas rerum).

§ 302. Скуп више посебних ствари, које се обично сматрају као једна ствар и називају заједничким именом, чини једну збирну ствар, и сматра се као целина. — §§ 427, 452.

Процењиве и непроцењиве ствари.

§ 303. Процењиве су ствари оне, чија се вредност може одредити упоређивањем са другим стварима у промету; овде долазе и службе, ручне и умне радње. Оне пак ствари, чија се вредност не може одредити никаквим упоређивањем са другим стварима у промету, зову се непроцењиве.

Мерило судске оцено.

§ 304. Одређена вредност једне ствари зове се њена цена. Ако неку ствар има суд да процени, онда се процена мора извршити у одређеној суми новаца.

Обична и ванредна цена.¹

§ 305. Ако се каква ствар процењује по користи, коју она, с обзиром на време и место, обично и у опште даје, онда се добија редовна и обична цена; ако ли се пак узму у обзир нарочите околности и особита наклоност онога, коме се вредност мора накнадити, основана на случајним својствима ствари, онда се добија ванредна цена. — §§ 335, 378, 390, 417—419, 654, 661, 662, 934, 935, 1015, 1055, 1331, 1336.

Која се цена при судским проценама за правац узима?

§ 306. У свима случајевима, где нити је штогод другачије уговорено, нити је законом одређено, мора се при процени једне ствари узети за правац обична цена.

¹ Ordentlicher und ausserordentlicher Preis. — Наш грађан. законик у § 194. такође разликује обичну (редовну) и ванредну цену. Ја сам задржао за ordentlicher Preis израз обична цена, држећи се израза у нашем законнику употребљеног.

Појам о личном и стварном праву на ствари.

§ 307. Стварним правима називају се она права, која неком лицу над једном ствари припадају не обзирајући се на извесна лица. Она пак права, која на некој ствари постају само према извесним лицима непосредно из закона, или из какве обавезне радње, зову се лична права на ствар. — §§ 859, 861.

§ 308. Стварна права на ствари јесу: право државине, својине, залог, службености и наследства.

ПРВИ ОДСЕК

О стварним правима на ствари.

ПРВА ГЛАВА.

О државини.

Држалац. Придржник.¹

§ 309. Ко има неку ствар у својој власти или на чувању зове се њен придржник. Ако придржник неке ствари има вољу да исту ствар као своју задржи, онда је он њен држалац. §§ 312. и сл., 350, 351.

Прибављање државине. Способност лица за прибављање државине.

§ 310. Лица лишена ума по себи су неспособна прибавити државину. Њих заступа тотор или старатељ. Недорасли, који су прешли године детињства, могу сами за себе узети ствар у државину.

Предмети државине.

§ 311. Све телесне и нетелесне ствари, које су предмети правног промета, могу се узети у државину.

Начин прибављања државине;

§ 312. Телесне покретне ствари узимају се у државину физичким узимањем, одношењем или чувањем, непокретне пак заузимањем, заграђивањем, обележавањем или обрађивањем. До државине нетелесних ствари или права долази се употребом истих у своје име. — § 427.

¹ Besitz, Besitzer, Jnhaber. Наш законик грађански у § 198 Besitz преводи са државином, Besitzer са држалац или притежалац, а за Jnhaber (detentor) нема израза. Црногор. имовин. законик у чл. 811 за Besitz употребљује израз *држина* или *појед*, Besitzer је *држатељ*, а Jnhaber (detentor) *придржник*. Хрват. превод за Besitz јесте *појед*, Besitzer *поједник*, а Jnhaber *држалац*. Пр. прев.

нарочито о потврдном, одречном праву или праву забране.

§ 313. Употреба права бива кад неко захтева од другог нешто као неку дужност, и овај му то чини; кад неко ствар, која другом припада, с одобрењем овога на своју корист употребљује, најзад кад неко услед туђе забране пропушта чинити оно, што је он иначе властан чинити. — § 1459.

Непосредни и посредни начин прибављања државине.

§ 314. Државина, како на правима тако и на телесним стварима, задобија се, или непосредно кад се заузму права и ствари што никоме не припадају, или посредно, кад се заузме право или ствар, што другоме припада. — §§ 381, 423.

Обим прибављања.

§ 315. Непосредним и посредним самовласним заузимањем државине узима се само толико у државину, колико је одиста заузето, искрчено, употребљено, обележено или за чување склоњено; код посредног заузимања, ако нам придржник у своје име или у име другог право или ствар уступа, добија се све, што је пређашњи придржник имао и јасним знаком предао, а није потребно да се сваки део целине посебице прима.

Законита и незаконита државина.¹

§ 316. Државина једне ствари онда је законита, кад почива на пуноважном основу (Titel), то јест на неком за прибављање погодном правном основу. У противном случају државина је незаконита. — 1461.

Главни основ законите државине.

§ 317. Основ код ничијих ствари лежи у урођеној слободи радити оно, чим се не вређају права других; код осталих ствари у вољи пређашњег држаоца, или у одлуци судије, или најзад у закону, којим се некоме даје право на државину. — §§ 392, 841, 842.

Придржник нема још никаквог правног основа;

§ 318. Придржник, који неку ствар не држи у своје име, већ у име другог, нема још никаквог правног основа на заузимање ове ствари у државину.

и не може га самовласно прибавити.

§ 319. Придржник једне ствари није овлашћен да основ, по коме он чува ствар, самовласно промени, и тиме да присваја себи

¹ Rechtmässiger, unrechtmässiger Besitz. Наш грађан. законик у § 200 разликује *правичну* и *неправичну* државину. Црногор. имовин. законик у чл. 820. за римску iusta possessio употребљује израз *темељита* или *правилна* држина, која је на закониту темељу основана. Хрват. је превод законита, и ја мислим да је rechtmässig најгодније превести за законита. Прим. прев.

правни основ, али онај, који је до тада ствар у своје име законито држао, може своје право државине другом уступити, и исту ствар у будуће у име другог држати.

Дејство самог правног основа.

§ 320. Пуноважним правним основом добија се само право на државину неке ствари, а не сама државина. Ко има само право на државину, не сме, у случају кад му се узимање ствари у државину закраћује, узети ствар у државину самовласно, већ је мора тражити законским путем код редовног суда, показавши свој правни основ. — §§ 19, 345.

Захтев за истинито право државине.

§ 321. Где постоје књиге земљишта или други слични јавни регистри, законита државина каквог стварног права на непокретне ствари прибавља се само уредним уписом у ове јавне књиге. — §§ 431, 451, 453, 481, 684, 819, 1467, 1469, 1500.

§ 322. Ако је каква покретна ствар била једно за другим неколицини лица предавана, онда право државине припада ономе, који је има у својој власти. Ако је пак свар непокретна, и ако су уведене јавне књиге, онда право државине припада искључиво ономе, који је као држалац ствари у књиге уписан. — §§ 430, 440.

Држалац се не може позивати да покаже свој правни основ државине.

§ 323. О држаоцу какве ствари претпоставља се да има пуноважан правни основ; он се дакле не може позивати да исти покаже. — §§ 372, 1477, 1498.

§ 324. Овом позивању нема још ни онда места, ако когод тврди, да се државина његовог противника не може сложити са другим правним претпоставкама, на пример са слободом сопствености. У таквим случајевима мора противник, који тврди, поднети тужбу редовном суду, и своје, тобож јаче, право доказати. У сумњи држалац има првенство.

Изузетак.

§ 325. У колико је држалац неке ствари, чији је промет забрањен, или о којој се сумња да је украдена, обавезан показати правни основ своје државине, о томе одлучују казнени и политички закони.

Поштен и непоштен држалац.¹

§ 326. Ко из вероватних основа ствар коју држи сматра за своју јесте поштен држалац. Непоштен је држалац онај, који зна,

¹ Redlicher und unredlicher Besitzer. Наш законик у § 203 говори о пошћеном или савесном држаоцу. Црногор. Законик у чл. 816 ову државину назива *незломислена* и *зломислена*.
Прим. прев.

или који из околности мора претпостављати, да ствар, коју он држи, другоме припада. Услед заблуде у фактима или услед незнања законских прописа може неко бити незаконит (§ 316) па ипак поштен држалац. — §§ 368, 824, 949, 1079, 1437, 1437, 1460, 1463.

Како садржалац постаје непоштеним или незаконитим држаоцем.

§ 327. Ако неко лице притежава саму ствар, а друго пак лице право на све или на поједине користи ове ствари, онда може једно и исто лице, ако прекорачи границе свога права, бити у разним обзирима поштен и непоштен, законит и незаконит држалац.

Одлука о томе да ли је државина поштена.

§ 328. Да ли је државина поштена или непоштена, мора у случају парнице пресудити судија. У сумњи се претпоставља да је поштена.

Трајање државине; права поштене државине а) у погледу на суштину ствари;

§ 329. Поштен држалац може, једино на основу поштене државине, ствар коју држи, без одговорности, по својој драгој вољи употребљавати, потрошити, па и поништити. — §§ 367, 456.

б) на користи;

§ 330. Поштеноме држаоцу припадају сви плодови, који из ствари произлазе, чим су од ствари одвојени; њему припадају и све друге већ подигнуте користи, у колико су у оне у току мирне државине већ сазреле за прикупљање.

в) трошкова.

§ 331. Ако је поштен држалац учинио за ствар издатке, који су или ради даљег одржавања суштине ствари потребни, или по увећање трајних користи корисни, онда му припада накнада по садашњој вредности, у колико ова не прелази доиста учињене трошкове.

§ 332. Издаци, који су учињени само ради задовољства и улепшања, накнађују се само у толико, у колико је ствар у општој вредности тиме одиста добила; ипак пређашњи држалац има право избора: да за себе узме све што се без штете по суштину ствари може узети.

Право на накнаду цене.

§ 333. Ни сам поштен држалац не може захтевати да му се даде цена, коју је он дао своме претходнику за уступљену му ствар. Ко је пак неку туђу ствар, до које би сопственик иначе тешко понова дошао, поштеним начином себи прибавио, и тиме учинио сопственику очевидну корист, може захтевати сразмерну награду. — §§ 403, 1036.

§ 334. Да ли је поштен придржник властан, да због своје тражбине ствар задржи, определиће се у глави о праву залогa. — § 471.

Обавеза непоштенога држаоца.

§ 335. Непоштен држалац обавезан је не само да врати све користи добивене државином туђе ствари, већ и оне, које би онај, који је био лишен државине, прибавио, као и да накнади сву штету, која је услед његове државине настала. У случају кад је непоштен држалац дошао до државине каквим поступком, забрањеним у казненом закону, накнада се простире и до вредности из особите наклоности. — §§ 305, 1295, 1323, 1324, 1331, 1477.

§ 336. Ако је непоштени држалац учинио издатке на ствар, онда ће се применити оно, што је прописано у глави о пуномоћству односно издатака, које је учинио какав деловођа без налога. — §§ 1037, 1038. —

Оцена о томе је ли поштена државина какве општине.

§ 337. Да ли је државина какве општине поштена или непоштена цени се по савесности или несавесности овлашћеника, који у име чланова општине врше послове. Међутим увек морају несавесни чланови накнадити штету како савесним члановима тако и сопственику.

У колико услед тужбе државина постаје непоштеном?

§ 338. Од тренутка достављене му тужбе поступиће се и према поштенom држаоцу, ако он судом буде осуђен да врати ствар, као и према непоштенom, односно накнаде користи и штете, као и односно трошкова; међу тим за случај, који ствар код сопственика не би задесио, одговоран је само у томе случају, ако се је, водећи парницу из обести, са враћањем ствари закаснио. — § 1497.

Правно средство држаоца кад буде узнемираван у својој државини;

§ 339. Ма каква била државина, ипак нико нема права да исту самовласно узнемирује. Узнемиравани држалац има право да судским путем тражи забрану узнемиравања и накнаду доказане штете. — § 19.

нарочито услед грађења;

§ 340. Ако је држалац какве непокретне ствари или стварног права, грађењем какве нове зграде, грађевином на води или другом којом грађевином, у својим правима угрожен, а градилац се према њему није обезбедио по пропису општег судског поступка, то је онда угрожени овлашћен захтевати код суда да се забрани ново грађење, и суд је дужан да о томе што скорије одлучи.

§ 341. Докле се ствар не одлучи, суд по правилу неће допустити даље грађење. Само у случају блиске, очигледне опасности, или ако градилац даде сразмерно обезбеђење да ће ствар повра-

тити у пређашње стање и штету накнадити, а потражилац забране на против у последњем случају не даје никакво слично обезбеђење због последица своје забране, — одобриће се привремено продужење грађевине.

§ 342. Што је у претходним параграфима наређено односно нове грађевине, примениће се и на рушење какве старе зграде или друге какве грађевине.

или кад наступи опасност од какве већ постојеће грађевине.

§ 343. Ако држалац каквог стварног права може доказати, да је каква већ постојећа туђа грађевина или каква друга туђа ствар склона паду, и да њему очигледно прети опасност да буде оштећен, онда је он у праву тражити судским путем обезбеђење, ако се на други начин политичка власт није већ довољно постарала за јавну безбедност.

Правно средство ради одржања државине: а) при непосредној опасности;

§ 344. Међу права државине долази и право штитити своју државину, и у случају кад би судска помоћ сувише доцкан стигла, држалац је овлашћен силу сразмерном силом одбити (§ 19). У осталом политичка се власт има старати за одржање јавног поретка, као и казнени суд за кажњење јавних насиља.

б) према неистинитом држаоцу;

§ 345. Ако неко насилно заузме државину, или потајно до ње дође лукавством или молбом, и оно што му се од драге воље допушта, без примања трајне обвезе на себе да се то и даље чини, покушава да претвори у трајно право, онда је таква по себи незаконита и непоштена државина преко тога још неистинита; у противним случајевима сматра се државина за истиниту.¹ — §§ 372, 1460, 1464.

§ 346. Против сваког неистинитог држаоца може се тужбом тражити како повраћај у пређашње стање тако и накнада штете. Обоје мора суд наредити по законској расправи тужбе, и не обзирући се на јаче право, које би тужени могао имати на ствар.

в) кад се сумња о истинитости државине.

§ 347. Ако се одмах не покаже, који се налази у истинитој државини, и у колико једна или друга странка има права на судску помоћ, онда ће спорна ствар дотле бити на чувању код суда или код трећег лица, док се спор о државини не расправи и не реши. Онај, који је парницу изгубио, може и после ове судске одлуке поднети тужбу на основу свога вероватно јачег права.

¹ Echter und unechter Besitz — истинита (права) и неистинита (неправа) државина. Ову државину до које је држалац дошао *vi, clam, presagio* црногорски законик назива у чл. 818 *самовољном*. Наш законик ову државину јасно не разликује — § 205; хрват. превод такође гласи истинита и неистинита државина. Прим. превод.

Како ће се придржник сачувати одговорности према неколицини потражиоца државине на једну ствар?

§ 348. Ако од придржника више потражиоца државине захтевају предају ствари, и међу њима се налази и онај, у чије је име ствар била чувана, онда ће је придржник нарочито предати овоме, и о предаји извести остале. Ако таквог лица међу потражиоцима нема, онда ће се ствар поверити чувању суда или трећем лицу. Суд ће испитати правне основе потражилаца државине, и томе одлучити. — § 375.

Престанак државине: а) телесних ствари:

§ 349. Државина какве телесне ствари губи се у опште, ако ствари нестане без наде да ће се опет моћи наћи; ако се ствар својевољно напусти, или у туђу државину пређе. — §§ 319, 362, 547.

б) права, заведених у јавне књиге;

§ 350. Државина оних права и непокретних ствари, заведених у јавне књиге, престаје, кад се из књига избришу, или кад се уведу на име другог каквог лица.

в) других права;

§ 351. Код других права престаје државина кад се противна страна изјасни да неће више радити оно, што је иначе радила; кад она неће више да трпи вршење права другог лица; или кад се она више не обзире на забрану да нешто не ради, а држалац пак у свима овим случајевима оставља да при томе остане, и не подноси тужбу за одржање државине. Простом неупотребом једнога права не губи се државина, осим случаја застарелости, одређеног у закону. — §§ 467, 525, 1444, 1447.

§ 352. Докле још постоји нада да ће се изгубљена ствар наћи, може се држалац самом вољом одржати у државини те ствари. Одсутност држаоца или наступела неспособност за прибављање државине не укидају већ прибављену државину.

ДРУГА ГЛАВА

О праву својине.

Појам својине. Својина у објективном смислу;

§ 353. Све што некоме припада, све његове телесне и нетелесне ствари, називају се његовом својином.¹

¹ Наш грађан. законик употребљава израз *својина* као и *сойственост*, а такође и *сойственник* или *господар ствари*. Црногор. законик својину зове *влаштином*, сопственика *власником*. Ја сам употребљавао у овом преводу израз *својина*, сопственик као и власник.

Прим. прев.

у субјективном смислу.

§ 354. Посматрана као право својина је овлашћење: да се суштином и користима неке ствари по својој вољи располаже, и сваки други од тога искључи. — §§ 364, 365.

Објективна и субјективна могућност прибављања својине.

§ 355. Све су ствари у опште предмети права својине, и сваки, кога закони изрично не искључују, овлашћен је исто право прибавити сам собом или помоћу другог лица у своје име.

§ 356. Ко дакле тврди, да лицу које хоће нешто да прибави, односно његове личне способности или у погледу на ствар, која хоће да се прибави, стоји на путу законска препрека, тај то треба да докаже.

Подела својине у потпуну и непотпуну.

§ 357. Ако је право на суштину ствари с правом на користи од исте ствари у једном и истом лицу сједињено, онда је право својине потпуно и неподељено. Ако пак једно лице има право на суштину ствари, а друго пак заједно са правом на суштину искључиво право на користи исте ствари, онда је право својине подељено, и за обоје непотпуно. Онај се назива врховни власник, а овај власник користи. — § 509.

§ 358. Све друге врсте ограничења, законом или вољом власника установљених, не укидају потпуност својине. — §§ 608, 613, 696.

§ 359. Одвајање права на суштину од права на користи постаје или наредбом власника или законским наређењем. Према разлици односа између врховног власника и власника користи називају се добра, код којих је својина подељена, феудним, наследно закупним и наследно дажбинским. О феудима говори се у посебном феудном праву, а о наследно закупним и наследно-дажбинским у глави о уговорима закупа. — §§ 1122, 1123, 1125.

§ 360. За то само што се плаћа стално камата или годишња рента на какво земљиште, не може се још закључити да је својина подељена. У свима случајевима, у којима се јасно не види одвајање права на суштину од права на користи, сваки се поштен држалац има сматрати као потпуни власник.

Сусвојина.

§ 361. Ако каква још неподељена ствар припада у исто доба неколицини лица, онда постаје заједничка својина. У односу на целину сматрају се сувласници као једно лице; у колико су им пак извесни, и ако неодвојени, делови одређени, има сваки сувласник потпуну својину свога дела. — § 285 и сл.

Права власника.

§ 362. По сили права: слободно својом својином располагати, може потпуни власник редовно својом ствари по својој вољи ко-

ристити се или се не користити; он је може уништити; целу или неке делове од ње на друге пренети, или се безусловно својине одређи, то јест напустити је. — §§ 608, 613, 618.

Ограничење права својине.

§ 363. Иста ова права уживају и непотпуни, како врховни тако и власници користи: само један не сме ништа предузети, што стоји у опреци са правом другог.

§ 364. У опште вршењу права својине има само дотле места, докле се тиме не вређају права трећих, или док се не преступе законска ограничења, прописана ради одржања и потпомагања општег благостања.

§ 365. Ако опште добро захтева мора члан државе уступити и потпуну својину неке ствари за сразмерну накнаду. — §§ 284, 413, 618, 632, 858, 1305.

Тужбе основане на праву својине: а) права тужба за својину: коме она припада и против кога?

§ 366. Са правом власника, да сваког другог од државине своје ствари искључи, везано је и право да своју одузету му ствар од свакога придржника тражи судским путем тужбом за својину. Ипак ово право не припада ономе, који је неку ствер у време кад још није био њен власник у своје име отуђио, а доцније дошао до својине исте ствари.

§ 367. Тужби за својину нема места против поштеног држаоца какве покретне ствари, ако овај докаже, да је он ту ствар прибавио или на јавној продаји или од трговца, који је овлашћен продавати овакве ствари, или, давши за њу накнаду, од онога, коме је сам тужилац дао ствар на употребу, на чување или ради ма какве друге намере. У овим случајевима задобијају својину поштени држаоци, а пређашњи власник има само право да тражи накнаду од оних, који су му за то одговорни.

§ 368. Али ако се докаже да је држалац могао с основом посумњати о савесности своје државине, било по природи прибављене ствари или због њене необично ниске цене, или због познатих личних својстава свога претходника, по његовом занимању или другим околностима, он онда мора као непоштени држалац уступити ствар власнику.

Шта треба тужилац да докаже?

§ 369. Ко подиже тужбу за својину мора доказати да тужени има спорну ствар у својој власти, и да је ова ствар његова — тужитељева — својина.

§ 370. Ко какву покретну ствар судским путем тражи да му се врати, мора описати знаке, по којима се она разликује од свију сличних ствари исте врсте.

§ 371. Ствари које се на овај начин не дају разликовати, као на пр. готов новац са другим готовим новцем смешан, или задуж-

нице које гласе на доносиоца нису дакле по правилу предмет тужаба за својину, ако не наступе такве околности, по којима тужилац може да докаже своје право својине, и по којима је тужени морао знати да он није властан ствар себи прибавити. — § 1393.

б) тужба за својину из правно претпостављене својине тужиоца; против кога држаоца наступа ова претпоставка?

§ 372. Ако тужилац истина не докаже потпуно да је прибавио својину над одузетом му ствари, али докаже пуноважан¹ основ и истинити¹ начин, којим је до државине ствари дошао, то ће се он ипак сматрати за правога власника према свакоме држаоцу, који не може да покаже никакав или само слабији основ своје државине. — § 1461.

§ 373. Ако дакле тужени држи ствар на непоштен или незаконит начин, ако не може да покаже ниједног или може само једног сумњивог претходника, или ако је добио ствар, не давши за њу накнаду, а тужилац пак са накнадом, онда он мора тужиоцу уступити.

§ 374. Ако тужилац и тужени имају подједнаки основ своје истините државине, онда тужени, због тога што држи ствар, има првенство.

§ 375. Ко неку ствар у туђе име држи, може се од тужбе за својину тиме заштитити, што ће именовати то лице, у чије име држи ствар, и доказати да је ствар примио од њега. — § 348.

Законске последице: а) кад се државина одриче;

§ 376. Ко пред судом одриче да држи неку ствар, а противно се докаже, мора тужиоцу већ само због тога уступити државину, али ипак задржава право, да доцније поднесе тужбу за својину.

б) кад се говори да се држи ствар;

§ 377. Ко за какву ствар, коју не држи, говори да је држи, и тиме обмањује тужиоца, одговоран је за сву отуда потеклу штету.

в) кад се напусти државина спорне ствари.

§ 378. Ко је имао какву ствар у државини, па је по достављеној тужби напусти, мора је тужиоцу, ако овај не хтедне да се држи правога придржника, о свом трошку повратити, или ванредну вредност њену накнадити. — §§ 305, 338, 1324.

Шта накнађава држалац власнику?

§ 379. Шта има власнику како поштен тако и непоштен држалац да накнади у погледу измакле користи или претрпљене штете, одређено је у претходној глави. — § 329 и сл.

¹ echte Art — истинити, закони начин.

ТРЕЋА ГЛАВА

О прибављању својине присвајањем.

Правни захтеви за прибављање.

§ 380. Без основа и правнога начина прибављања не може се задобити никаква својина. §§ 423, 425.

Основ и начин непосреднога прибављања; присвајање.

§ 381. За ствари, које никоме не припадају, основ се састоји у урођеној слободи заузети их. Начин прибављања јесте присвајање, по коме се заузима ничија ствар с намером да се са њоме као са својом поступа. — §§ 287, 317, 385, 399, 407, 410.

§ 382. Ничије ствари могу себи сви чланови државе присвајањем прибављати, у колико ово овлашћење није политичким законима ограничено, или у колико неки чланови немају првенство у присвајању. — §§ 287, 399, 407, 410.

1. Повом животиња.

§ 383. Ово нарочито важи о лову животиња. У политичким је законима прописано: ко има право лова и риболова; како да се спречи прекомерно умножавање дивљих животиња, и како да се накнади штета од њих проузрокована; како да се спречи крађа меда, коју туђе пчеле врше. Како ће се крадљивци дивљачи казнити, одредиће се у казном закону.

§ 384. Домаће ројеве пчела и друге питоме или припитомљене животиње није слободно хватати, шта више власник има право, да их гони на туђем земљишту, али ипак треба да држаоцу земљишта накнади штету, ако му је нанео. У случају ако власник преседа није вијао рој за два дана, или ако се припитомљена животиња за четрдесет и два дана сама не врати, може их на општем земљишту сваки, а на своме земљишту власник земљишта ухватити и задржати. — § 1321 и сл.

2. Налажењем ничијих ствари.

§ 385. Никаква приватна личност није овлашћена себи присвојити производе задржате за државу политичким наређењима.

386. Покретне ствари, које власник неће више као своје да задржи, и с тога их напусти, може сваки члан државе присвојити.

387. У колико ће се земљишта због потпуног необделавања, или зграде због неоправљања, сматрати за напуштена, и у колико ће се она узети за државу, одређују политички закони.

Прописи о налажењу: а) изгубљених ствари;

§ 388. Не сме се у сумњи претпостављати, да неко хоће своју својину да напусти; с тога никакав находник не сме нађену ствар

за напуштену сматрати, и исту себи присвојити. Још мање може когод себи присвајати обално право.¹

§ 389. Находник је дакле обавезан вратити ствар пређашњем држаоцу, ако се за њ из знакова на ствари или из других околности јасно може сазнати. Ако му пређашњи држалац није познат, находник мора, ако нађена ствар вреди више од једне форинте, налазак њен објавити у току осам дана на начин, какав у коме месту за објављивање постоји, а ако нађена ствар вреди више од 12 форината, мора о наласку извести местну власт.

§ 390. Власт ће учињену јој доставу, не спомињући особите знакове нађене ствари, без оклевања објавити на начин уобичајен на томе месту, али ако се власник у времену, према околностима одмереном, не покаже, а нађена ствар вреди више од двадесет и пет форината, објавиће доставу три пута у јавним новинама. Ако се нађена ствар не могадне без опасности оставити у рукама находника, онда се она мора судом чувати или трећем на чување поверити; или, ако се сама ствар без знатне штете не би могла очувати, то ће се сума, за њу добивена јавном продајом, у суду причувати, или неком трећем на чување предати.

§ 391. Ако се пређашњи придржник или власник нађене ствари у року од године дана од времена извршене објаве пријави, и своје право као што треба докаже, издаће му се ствар или за њу добивена сума. Он је пак обавезан да накнади издатке, и да даде находнику, ако овај захтева, десет од сто од обичне вредности као находничку награду. Али ако је, овако рачунајући, награда достигла суму од хиљаду форината, онда ће се она преко ове суме одмерити само по пет од сто.

§ 392. Ако нађену ствар за годину дана нико с правом не захтева, онда находник добија право, да се користи њоме или за њу добивеном вредношћу. Ако се пређашњи придржник доцније јави, то му се онда мора ствар, или за њу добивена сума, заједно са интересом, ако је од ње добивен, вратити по одбитку трошкова и находничке награде. Тек по истеку времена за застарелост задобија находник, као и сваки поштен држалац, право својине. — §§ 504, 510, 1098.

§ 393. Ко год не пази на прописе наведене у §§ 388—392, одговара за све штетне последице. Ако находник на њих не пази, онда он губи и находничку награду, и одговараће још преко тога према околностима по казном закону за превару.

§ 394. Ако су више њих заједно једну ствар нашли, онда они имају, односно исте ствари, подједнака права и дужности. Међу са-находнике рачуна се и онај, који је први ствар опазио, и за њу се машио, и ако ју је други пре дохватио.

б) сакривених ствари:

§ 395. Ако се нађу закопане, узидане или на други начин сакривене ствари каквог непознатог власника, мора се учинити достава као и код налажења у опште.

¹ Обално право, по коме је власник обале заузимао ствари, које би вода (нарочито море) изабацила на обалу. Прим. прев.

§ 396. Ако се за власника може сазнати по спољним знацима или другим околностима, онда ће му се ствар предати; али он мора, ако не би могао доказати да је још раније знао за ту ствар, дати находничку награду одмерену по § 391.

§ 397. У случају ако се не може одмах сазнати за власника, мора власт поступити по прописима §§ 390—392.

в) сокровишта;

§ 398. Ако се нађене ствари састоје из новаца, накита или других драгоцености, које су тако дуго биле сакривене, да се њихов пређашњи власник не може више дознати, онда се такве ствари зову сокровиште (благо). Налазак сокровишта јавиће власт покрајинској влади.

§ 399. Од овог сокровишта припадне државној имовини трећина. Од остале две трећине једну добија находник, а другу власник земљишта. Ако је својина земљишта подељена, онда се ова трећина подједнако дели на врховног власника и власника користи.

Односно сокровишта, као и односно археолошких налазака, наређено је декретом дворске канцеларије од 15. јуна 1846. год. да се трећина за државу не задржава, већ се сокровиште дели на власника земљишта и находника на подједнаке делове, а код подељене својине земљишта део који пада на власника земљишта дели се на врховног власника и власника користи. Политичке власти јавиће земаљској влади о налажењу археолошких нумизматичких предмета, — §§ 1143, 1147.

§ 400. Ко при томе предузима недопуштене радње; ко без знања и одобрења власника користи сокровиште истражује, или је пронађено затајао, његов ће део припасти потказивачу, или, ако овога нема, држави.

§ 401. Ако радници случајно нађу сокровиште, онда њима као находницима припада отуда једна трећина. Али ако су они од власника нарочито ради истраживања сокровишта најмљени, морају се задовољити својом редовном надницом.

3. О плену.

§ 402. Односно права на плен и на ствари од непријатеља преотете налазе се прописи у војним законима.

О праву које постаје кад се спасе туђа покретна ствар.

§ 403. Ко какву туђу покретну ствар спасе од неизбежног кvara или пропасти, има право тражити од власника, који ствар натраг захтева, накнаду својих трошкова и сразмерну награду од највише десет од сто. §§ 1036—1041, 1312.

ЧЕТВРТА ГЛАВА.

О прибављању својине прираштајем.

Прираштај.

§ 404. Прираштајем се зове све што производи из ствари, или к њој као ново долази, а то није власнику нико други предао. Прираштај постаје природом, вештином, или обема заједно. — §§ 295, 296. 912, 913.

I Природни прираштај: а) у природним производима; б) у приплоду животиња;

§ 405. Природни плодови каквога земљишта, то јест такве користи, које земљиште рађа без обраде човекове, као траве, гљиве и томе слично, припадају власнику земљишта, као и што све користи, које од какве животиње произлазе, припадају власнику животиње.

§ 406. Власник какве животиње, коју је оплодила животиња другог неког лица, није обвезан давати овоме никакве награде, ако није уговорена.

в) у острвима;

§ 407. Ако у средини какве воде постане какво острво, онда су власници земљишта према острву на обема обалама искључиво овлашћени да постало острво у два подједнака деле себи присвоје, и по дужини својих земљишта међу собом да поделе. Ако постане острво на једној половини воде, онда власник земљишта на ближој обали има сам право на исто. Острва на пловним рекама припадаће држави.

§ 408. Ако се острва образују просто пресушивањем воде или услед њеног расцепљивања на више рукава, или се земљишта полију, то онда права пређашње својине остају неповређена.

г) о напуштеном кориту;

§ 409. Ако каква вода напусти своје корито, онда држаоци земаља, који услед новог тока воденог трпе штету, имају први право да се из напуштеног корита накнаде за штету или из његове вредности.

§ 410. Осим случаја такве накнаде, напуштено корито припада граничним држаоцима обала, као што је и о посталом острву наређено.

д) о наносу;

§ 411. Она земља, коју би вода мало по мало на какву обалу нанела, припада власнику обале.

ђ) о откинутом земљишту;

§ 412. Ако речна сила знатан део земљишта на туђу обалу однесе, то онда пређашњи држалац губи право својине на исто само у томе случају, ако га у року од године дана не врши.

§ 413. Сваки је држалац земљишта властан, да своју обалу, коју вода рони, учвршћује. Али нико не може намештати такве направе и засаде, које би мењале редован ток реке, или би биле штетне бродарству, млиновима, риболову или другим туђим правима. У опште такве направе и засади могу се градити само са одобрењем политичке власти.

II. Вештачки прираштај прерадом или сједињењем у опште;

§ 414. Ко туђе ствари преради, ко их са својима састави, споји или помеша, не добија тиме још никакво право на туђу својину.

§ Ако се тако прерађене ствари могу повратити у пређашње стање, а састављене, спојене или помешане ствари могу опет одвојити, онда ће се сваком сопственику вратити што је његово, и дати накнада штете ономе, коме припада. Ако повраћај у пређашње стање или одвајање није могуће, онда ствар постаје заједничка учесника, али онај, са чијом је ствари други власник својом кривицом састављање извршио, има право избора: хоће ли целу ствар, накнадивши трошкове око побољшања ствари, задржати или хоће да је преда оном другом власнику такођер у накнаду. С учесником који је крив поступиће се с обзиром на његову поштену или непоштену намеру. Ако се пак нико не може окривити, онда право избора припада ономе, чији део у ствари више вреди. — § 825.

§ 416. Ако се туђа грађа употреби само ради поправке какве ствари, онда туђа грађа припада власнику главне ствари, и овај је обвезан, с обзиром на свој поштен или непоштен поступак, платити пређашњем власнику употребљене грађе вредност исте.

нарочито при грађевини.

§ 417. Ако је ко на својој земљи зграду подигао, и при томе туђу грађу употребио, онда истина зграда остаје његова својина, али и сам поштен градилац мора оштећеном платити грађу по обичној цени, ако грађу није прибавио на који од начина изложених у § 367., а непоштени пак платиће је по највишој цени и још преко тога сву другу штету. — § 297.

§ 418. Ако је на против когод са својом грађом на туђој земљи, без знања и одобрења власника, зграду саградио, онда ова припада власнику земљишта; поштен градилац може захтевати накнаду нужних и корисних трошкова, а према непоштеном поступиће се као и према незваном вршиоцу туђих послова. Ако је власник земљишта знао за грађење, па то није одмах поштеном градиоцу забранио, онда он може захтевати само обичну вредност за земљиште. — §§ 1037, 1038.

§ 419. Ако је зграда саграђена на туђем земљишту и туђом грађом, онда она и у овом случају припада као прираштај у својину власнику земљишта. Између власника земљишта и градиоца наступају иста права и обвезе, као и у предходном параграфу, и градилац мора пређашњем власнику грађе, с обзиром на своју поштену или непоштену намеру, накнадити обичну или највишу вредност.

III. Смешани прираштај.

§ 420. Што је досада одређено о зградама, подигнутим туђом грађом, важи и за случајеве, ако се њива засеје туђим семеном, или засади туђим сађеницама. Такав прираштај припада власнику земљишта, ако су сађенице већ жиле пустиле.

§ 421. Својина каквог дрвета не одређује се по жилама, које се простиру у неком суседном земљишту, већ по стаблу, које из земљишта израшћује. Ако је стабло на међама више сопственика, онда је дрво њихова заједничка својина.

§ 422. Сваки власник земљишта може из свога земљишта чупати жиле туђега дрвета, и гране над његовим земљиштем надведене скресати или се њима иначе користити. — § 297.

ПЕТА ГЛАВА.

О прибављању својине предајом.

Посредно прибављање.

§ 423. Ствари, које већ имају власника, прибављају се посредно кад по правном начину од власника пређу на другога.

Основ прибављања.

§ 424. Основ посреднога прибављања лежи у уговору, у наређењу за случај смрти, у пресуди судској или у наредби закона. — §§ 366, 367, 392, 824, 841.

Начин посреднога прибављања.

§ 425. Сам основ не да је још никакве својине. Осим случајева, назначених у закону, својина и сва стварна права у опште прибављају се само тако, кад се по закону предаду и приме.

Начини предаје: 1) код покретних ствари: а) телесна предаја;

§ 426. Покретне ствари могу се по правилу на другога пренети само телесном предајом из руке у руку.

б) предаја знацима;

§ 427. Али код таквих покретних ствари, код којих се због њихове каквоће не може извршити теласна предаја, као код: потраживања, товара, стоваришта еспапа или других збирних ствари, допушта закон предају знацима: кад власник преда пријемнику исправе, којима се доказује својина, или справе, којима се пријемник ставља у могућност да он само дође до државине ствари; или кад се на ствар метне знак, по коме сваки може јасно познати, да је ствар другоме уступљена.

в) изјавом.

§ 428. Изјавом се ствар предаје, кад отуђивач ствари на јасан начин покаже своју вољу, да ће на даље држати ствар у име примаоца, или да прималац има у будуће по стварном праву да држи ствар, коју је дотле без стварног права држао.

Последице односно послатих ствари;

§ 429. По правилу сматра се да су послате ствари тек тада предате, кад их пријемник прими, осим случаја, ако је овај сам начин пошљања одредио или одобрио. — §§ 1048—1051.

или према неколицини лица отуђених.

§ 430. Ако је власник једну исту покретну ствар отуђио према двојици разних лица, једном предајом, а другом без предаје, онда ствар припада ономе, коме је најпре била предана, али власник одговара оштећеној страни.

2. Предаја непокретних ствари уписом у јавне књиге.

§ 431. За пренос својине непокретних ствари мора се пренашање својине уписати у за то одређене јавне књиге. Овај упис зове се укњижавање (интабулација).

Услови за упис.

§ 432. Ради уписа у јавну књигу нужно је пре свега да је сам онај, који преноси својину на другог, већ као сопственик уписан.

Нарочито при прибављању: а) уговором;

[§ 433. Ради даљег преноса уговором код сеоских добара довољно је, кад власти, која се стара о земљишним књигама, предстану предавач и пријемник, или сам предавач, и издејствује укњижавање пренашања у јавну књигу.]

[§ 434. Али ако предавач лично не предстане, мора се у свима случајевима, који се тичу варошких или властеоских добара, о пренашању својине саставити писмена исправа, коју ће потписати уговорачи и два веродостојна човека као сведоци.]

[§ 435. У таквој исправи морају се тачно назначити: предавач и пријемник својине, ствар која се предаје са својим границама, основ прибављања; даље: место и време закљученог посла, и предавач мора у овој или у другој нарочитој исправи дати одобрење, да се пријемник као власник може у књигу уписати.]

Форму и садржину исправе о преносу својине одређује сада нарочити закон о земљишним књигама од 25. јула 1871. (дод. II).

б) пресудом или другим судским исправама.

§ 436. Ако својина непокретних ствари има да се пренесе по извршној пресуди, судском деобном писму или услед судске пре-

даје наследства, онда је такође потребан упис ових исправа у књигу. — § 797.

в) легатом.

§ 437. Исто тако за прибављање својине завештаног непокретног добра није довољно што је наредба завештаочева у опште уписана у јавне књиге. Ко има овакво потраживање мора код власти издејствовати још нарочито укњижавање испоруке. — § 688.

Условно назначење у јавној књизи или прибелешка.

§ 438. Ако онај, који полаже право на својину какве непокретне ствари, има истина веродостојну исправу, али која није у свему начињена онако, како се ради укњижавања тражи по §§-има 434 и 435, то он ипак може, да га не би когод у праву предухитрио, издејствовати услован упис у јавну књигу, који се назива прибелешка (пренотација). Он тиме добија условно право својине, и он ће се, чим судском одлуком прибелешку оправда, за правог сопственика сматрати од тренутка по законском пропису предате молбе за прибелешку.

§ 439. О одобреној прибелешци мора се учинити достава лично како ономе, коме је одобрена, тако и његовом противнику. Потраживалац прибелешке мора за четрнаест дана од дана примљене доставе поднети уредну тужбу за доказивање права својине; у противном случају одобрена ће се прибелешка избрисати на молбу противне стране.

Пропис о колизији (сукобу) укњижавања.

§ 440. Ако је власник једну исту непокретну ствар двојици разних лица уступио, онда она припада ономе, који је пре тражио укњижавање у јавну књигу. — § 430.

Последице прибављања: а) у погледу државине.

§ 441. Чим је исправа о праву својине у јавну књигу уписана, ступа нов власник у закониту државину.

б) у погледу права везаних са својином.

§ 442. Ко прибави својину какве ствари, стиче и права с њоме везана. Права, која су ограничена на личност предавача, овај не може предати. У опште нико не може другоме уступити више права, но што он сам има.

в) у погледу терета.

§ 443. Са својином непокретне ствари примају се и терети, који на њој постоје, и који су у јавне књиге уведени. Ко ове књиге не прегледа, трпиће у свима случајевима због своје немарности. Друга потраживања и права, која је неко према пређашњем власнику имао, не прелазе на новог прибављача. §§ 928, 1500.

Престанак права својине.

§ 444. Право својине може у опште престати вољом власника, законом или судском одлуком. Али својина непокретних ствари престаје само исписом из јавних књига. — §§ 362, 367, 371, 384, 386, 392, 397, 414—422, 424, 425, 841, 1447, 1451, 1452, 1468, 1472, 1498, 1499.

Проширење ових прописа на друга стварна права.

§ 445. По прописима одређеним у овој глави о начину прибављања и престанка права својине непокретних ствари поступиће се и код осталих стварних права, која се односе на непокретне ствари. — §§ 321, 451, 481, 1070, 1071, 1073, 1095, 1236, 1252, 1256, 1498, 1499.

§ 446. Како треба поступати и на шта треба пазити при упису стварних права, казано је у нарочитим одредбама о уређењу књига власносних добара и земљишних књига.

ШЕСТА ГЛАВА.**О заложном праву.****Појам заложног права и залог.**

§ 447. Заложно је право стварно право, по коме је поверилац овлашћен да се из ствари измири, ако обвеза у одређено време не би била испуњена. Ствар, на коју поверилац има ово право, зове се у опште залога.

Врсте залог.

§ 448. За залог може служити свака ствар, која је у саобраћају. Ако је ствар покретна, онда је то ручна залога или залога у ужем смислу; ако је непокретна, онда се зове хипотека или земљишна залога.

Основ заложног права.

§ 449. Заложно право односи се истина увек на какву пуноважну тражбину, али свака тражбина не даје основ за стицање заложног права. Основ почива на закону, на судској одлуци, на уговору или на последњој вољи власниковој. — §§ 469, 1101, 1321, 1351, 1368.

§ 450. Случајеви, у којима закон даје некое заложно право, наведени су на своме месту у овом законнику и у поступку стедишном. У колико суд може коме дати заложно право, одређено је у судском поступку. Ако се хоће да се заложно право прибави одобрењем дужниковим или неког трећег, који своју ствар за њега за-

лаже, то онда за управљање служе прописи о уговорима и завештањима.

Случајеви у којима сам грађан. законик признаје коме заложно право јесу §§ 150, 207, 282, 458, 520, 692, 834, 1101, 1245, 1260, 1321, 1364 и 1428.

Начин прибављања заложног права : а) телесном предајом ; б) уписом у јавне књиге;

§ 451. Да се заложно право доиста прибави, мора поверилац, који има основа, ствар, која се залаже, ако је покретна, узети на чување, ако је непокретна мора своју тражбину укњижити на начин прописан за прибављање својине непокретних добара. Сам основ даје само лично право према ствари, али не и стварно право на ствар. §§ 350, 425.

(в. §§ 14—18 зак. о земљишт. књигама у додатку II).

в) симболичном предајом ;

§ 452. При залагању оних покретних ствари, код којих не може бити телесне предаје из руке у руку, морају се стране послужити, као и код преноса својине (§ 427), таквим знацима, по којима свако може лако дознати о залагању. Ко не пази на ове прописе, одговараће за штетне последице.

г) прибелешком ;

§ 453. Ако се укњижавање какве тражбине у јавне књиге не може извршити због недостатака у законским формалностима исправе, онда поверилац може тражити прибелешку (пренотацију). Овом прибелешком он добија условно заложно право, које постаје безусловно од тренутка, када се по законском реду предала молба за прибелешку, ако се тражбина оправда на начин наведен у § има 438 и 439.

(В. §§ 36 и 40 у дод. II).

Прибављање пазалоге.

§ 454. Ималац залог може своју залогу, у колико на њу има права, заложити опет код трећег, и она тада постаје пазалога, ако је у исто доба овај трећи прими, или ако се пазалога на залог у јавне књиге упише.

(В. § 51 у дод. II).

§ 455. Ако власник ствари буде извештен о пазалози, то он може свој дуг повериоцу платити само са пристанком онога, који има пазалог, или мора положити дуг суду, иначе залога одговара имаоцу пазалоге. — § 1396.

Залагање туђе ствари.

§ 456. Ако се заложити туђа покретна ствар без пристанка власника, онда овај истина редовно има право да је натраг тражи, али у оним случајевима, у којима нема места тужби за својину против поштеног држаоца (§ 367), власник је обавезан или да накнади штету савесном имаоцу залог, или да напусти залог, и да се задовољи правом накнаде према залагачу. — §§ 366, 1101.

Објективни обим заложног права.

§ 457. Заложно право простире се на све делове, који припадају слободној својини залагача, на прираштај и припадак залогa, следствено и на плодове, докле још нису одвојени или сабрани. Ако дакле какав дужник једноме повериоцу заложити своје добро, а другоме доцније заложити плодове од истогa, онда доцније залагање важи само за већ одвојене и сабране плодове. — §§ 642, 1372.

Права и обвезе заложнога повериоца: а) кад се покаже да је залога недовољна;

§ 458. Ако се нађе, да вредност залогa кривицом залагача, или због мана ствари, о којима се тек после дознало, није довољна за покриће дуга, то је онда поверилац овлашћен тражити од залагача другу, сразмерну залогу. — § 467, 1374.

б) пре истека рока;

§ 459. Без одобрења залагачевог не сме поверилац заложеноу ствар употребљавати; шта више он је мора пажљиво чувати, и за њу одговарати, ако се његовом кривицом изгуби. Ако се заложена ствар изгуби без његове кривице, он због тога не губи своју тражбину. — §§ 1369, 1372.

§ 460. Ако је поверилац залогу даље заложити, онда је он одговоран и за такав случај, услед кога залога код њега не би пропала, или се не би покварила. — § 1311.

в) по истеку рока тражбине.

§ 461. Ако поверилац по истеку одређеног рока не буде измирен, он је овлашћен од суда захтевати продају залогa. Суд ће при том поступити по пропису судског поступка. — § 1371.

§ 462. Пре продаје добра допустиће се свакоме заложном повериоцу, уписаном на исто добро, да исплати тражбину, због које је продаја тражена.

§ 463. Дужници немају право да лицитирају при продаји ствари, коју су они заложити.

§ 464. Ако се дуг не могадне исплатити из залогa, онда дужник надокнађује оно, што недостаје; али њему припада и оно, што по исплати дуга претекне.

§ 465. Судски поступак одређује у колико је заложни поверилац дужан држати се своје залогa, или у колико је овлашћен дирати и другу имовину свога дужника.

§ 466. Ако је дужник за време трајања заложнога односа својину заложене ствари на другогa пренео, повериоцу је слободно тражити прво своје лично право према дужнику, а за тим своје потпуно намирење из заложене ствари. — § 928.

Престанак заложног права.

§ 467. Ако се заложена ствар уништи, ако се поверилац свога права на њу по закону одрече, или ако ју је дужнику вратио безу-

словно, онда истина заложно право престаје, али потраживање дуга још постоји. — §§. 666, 1444, 1447, 1449.

§ 468. Право залогa даље престаје кад протече време, на које је оно било ограничено, следствено престаје и онда кад престане на извесно време ограничено право залагачево на заложеноу ствар, само ако је повериоцу ова околност била позната, или се о њој могао уверити из јавних књига.

§ 469. Исплатом дуга престаје заложно право. Али залагач обвезан је платити дуг само тако, да му се у исто доба врати залога. За скидање хипотеке није довољно само исплатити дуг. Хипотекарно је добро дотле оптерећено, докле се исправа о дугу из јавних књига не испише. — §§ 1369, 1412, 1446, 1483, 1500.

О првенственом праву заложних поверилаца.

§ 470. Првенствена права поверилаца када се отвори стечај одређује стечишни поступак.

О праву задржања (ретенције).

§ 471. Како прималац залогa, тако ни ма какав други придржник туђе ствари, није овлашћен да, по престанку датог му права на ствар, исту задржи због друге тражбине. Али он може, ако наступе захтеви одређени у судском поступку, а ствар је покретна, дати ствар на чување суду, и ставити на њу забрану, или, ако је непокретна, тражити узапћивање (секвестрацију) исте.

СЕДМА ГЛАВА.**О службеностима (сервитутима).****Појам права службености.**

§ 472. Услед права службености власник је обвезан нешто трпети или не чинити у погледу своје ствари у корист неког другог лица. Право службености јесте стварно право, које дејствује према сваком држаоцу послужне ствари. — § 313.

Подела службености на земљишне и личне.

§ 473. Ако је право службености везано са државином каквог земљишта, да се ово корисније и угодније може уживати, онда је то земљишна службеност; друге су службености личне.

Пољске и кућне службености.

§ 474. Код земљишних службености претпостављају се два држаоца земљишта, од којих једноме као обвезноме припада по-

служно, а другоме као овлашћеноме повласно добро.¹ Повласно земљиште одређено је или за пољопривреду или ради какве друге употребе; с тога се разликују пољске и кућне службености.

Обичније врсте: а) кућних службености;

§ 475. Кућне су службености обично: 1. право наслонити терет свога здања на туђе; 2. греду или рог у туђ зид увући; 3. прозор на туђем зиду отворити, било због светлост, било због изгледа; 4. кров или натремак над ваздушним простором суседовим подићи; 5. дим пропуштати кроз суседов димњак; 6. кишницу са своје стрехе на туђе земљиште спроводити; 7. течности на суседово земљиште сипати и пропуштати. Овима и сличним кућним службеностима држалац куће овлашћен је нешто на земљишту свога суседа радити, што овај мора трпети.

§ 476. Услед других кућних службености држалац послужног земљишта обвезан је нешто не чинити, што би му иначе било слободно. Такве су службености: 8. своју кућу не подизати више у висину; 9. своју кућу нижом не чинити; 10. повласном здању не одузимати светлост ни ваздух; 11. или не одузимати му изглед; 12. кишницу са своје стрехе не одводити од земљишта суседовог, која би овоме служила за наводњавање његове баште или за пуњење цистерне или ради другог чега.

б) пољских службености.

§ 477. Главне пољске службености јесу: 1. имати право на одржавање стазе, путање за стоку или колског пута на туђем земљишту; 2. воду црпсти, стоку појити, воду одводити и доводити; 3. стоку чувати и пасти; 4. дрва сећи, сухо грање и огранке скупљати, жир купити, лишће грабуљама збирати; 5. дивљач ловити, птице хватати, рибе ловити; 6. камен вадити, песак копати, креч пећи. — § 492 и др.

Врсте личних службености.

§ 478. Личне су службености: нужна употреба какве ствари, плодоуживање и становање.

Неправилне и привидне службености.

§ 479. Али могу се службености, које су по себи земљишне, одредити самом лицу, или се могу повластице, које су редовно сервитуту, дати само са задржањем права да се порекну. Ипак одступање од природе каквог сервитута не претпоставља се; ко пак то тврди, дужан је доказати.

¹ Наш законик грађански употребљава израз *господарење* и *служење добро*. — §§ 337, 348. Ја сам, према чл. 853. прилогор. имовин. законика, употребио правилније изразе повласно и послужно добро.

Прим. прев.

Прибављање права службености. Основ прибављања.

§ 480. Основ за какву службеност почива на уговору, на изјави последње воље; на судској пресуди, изреченој при подели заједничког земљишта; или, најзад, на застарелости. — §§ 757, 842 1228, 1469, 1470.

Начин прибављања.

§ 481. Стварно право службености на непокретне ствари и у опште на такве предмете, који су уписани у јавне књиге, може се прибавити само уписом у јавне књиге, а на друге ствари прибавља се горе наведеним начинима предаје. (§§ 426—428).

Правни однос код службености. Општи прописи о праву службености.

§ 482. Све се службености слажу у томе, што држалац послужне ствари по правилу није обвезан да нешто чини, већ само да другоме допусти вршење каквога права, или да не чини оно, што би он иначе као власник био овлашћен чинити.

§ 483. С тога мора трошкове око одржања и оправљања ствари, која је ради службености одређена, по правилу сносити повлашћено лице. Али ако ову ствар и обвезано лице употребљава, онда мора и оно сразмерно сносити трошкове, и од овога се може ослободити само уступањем исте ствари повлашћеном лицу, па баш да ово на то и не пристане.

§ 484. Држалац повласнога добра може истина своје право вршити на начин, какав се њему свиђа, али службености се не смеју проширивати; оне се, шта више, морају ограничавати, у колико то њихова природа и циљ установљења допуштају.

§ 485. Ни једна се службеност не може самовласно одвојити од послужне ствари, нити пак на другу ствар или лице пренети. И свака службеност у толико се држи за недељиву, у колико се право, које постоји на земљишту, не може увећањем, умањавањем, или раскомадавањем земљишта ни преиначити нити поделити. — §§ 844, 847, 1255.

§ 486. Једно земљиште може неколицини у исто време служити, ако се иначе тиме не вређају старија права трећег лица.

Примена на земљишне службености; нарочито на право наслонити терет или греду на туђе здање, или спроводити дим.

§ 487. По начелима овде постављеним одређивање се правни односи код нарочитих врста службености. Ко дакле има да трпи наклањање суседног здања на своје; увлачење туђе греде у свој зид; или пропуштање туђег дима кроз свој димњак, тај треба сразмерно да припомогне за одржавање на то одређеног зида, стуба, дувара или димњака. Али од њега се не може захтевати, да повласно добро подупире, или да димњак суседов поправља.

Право на прозор.

§ 488. Право на прозор простире се само на светлост и ваздух; изглед се мора засебно допустити. Ко нема право на изглед може се нагонити, да на прозор метне решетку. Са правом на прозор везана је и дужност чувања отвора; ко ово чување занемарује, одговара за отуд насталу штету.

Право на капање стрехе.

§ 489. Ко има право на капање стрехе, може кишницу на туђ кров пуштати тако као што по себи пада, или на олуке да тече; он може и свој кров уздићи, али то мора тако удесити, да тиме службеност не постане још тежа и неугоднија. Он мора такође снег, који је обилно нападао, благовремено скидати, као и да олуке за отицање воде у добром стању одржава.

Право на одвођење кишнице.

§ 490. Ко има право одводити кишницу са суседнога крова на своје земљиште, дужан је сам сносити трошкове за олуке, цистерне и друге за то одређене направе.

§ 491. Ако би за одвођење течности били нужни канали и прокопи, њих мора начинити власник повласнога земљишта, и он их мора као што треба покривати и чистити, и тиме терет послужном добру олакшати.

Право на стазу, прогон стоке и колски пут.

§ 492. Право на стазу обухвата право: по овој стази ићи, бити по њој ношен од људи, или друге људе туда к себи пуштати. С прогоном стоке везано је право служити се колицима, а с колским путем право возити се с једном или с више запрега.

§ 493. На против: право ићи пешице не може се, без нарочитог одобрења, проширити у право јакати по стази, или возити се са животињском запрегом; нити право на прогон стоке у право вући тешке терете преко послужног земљишта, као ни право вожења у право протеривања невезане стоке преко земљишта.

§ 494. За одржавање путова, мостова и прелаза старају се сразмерно сва лица или држаоци земљишта, који имају право служити се њиме, следствено и држалац послужнога земљишта, у колико он има отуда користи.

Простор за ове службености.

§ 495. Простор за ове три службености мора бити одмерен према нужној употреби и приликама места. Ако путови и прелази услед поплаве или другим каквим случајем постану неупотребљиви, мора се одредити нов простор до повратка у пређашње стање, ако већ политичка власт није издала наредбе.

Право црпети воду.

§ 496. Уз право туђу воду црпети иде и право прилаза к истој.

Право водовода.

§ 497. Ко има право да наводи воду са туђе земље на своју, или да са своје земље на туђу одводи, тај је овлашћен намештати о свом трошку и за то потребне олуке, чункове и уставе. Мера, коју не треба прећи у намештању ових направа, утврђује се потребом повласнога земљишта.

Право паше.

§ 498. Ако у време прибављања права паше није било одређена врста и број стоке, која ће се на пашу изгонити, нити мера и време уживања, онда ће се штитити мирна тридесетогодишња државина. У сумњивим случајевима служе за правац ови прописи.

Законски прописи: а) о врсти стоке која се гони на пашу;

§ 499. Право на пашу простире се, у колико се томе не противе политичке наредбе о шумарству, на сваку врсту теглеће стоке, на говеда и овце, али не на свиње нити на пернате животиње; исто тако ни на козе у шумовитим пределима. Нечиста, нездрава и туђа стока свагда је од паше искључена.

б) о броју стоке;

§ 500. Ако се за последњих тридесет година мењао број стоке, гоњене на пашу, онда ће се узети средњи број од оног броја стоке који је теран на пашу за три прве године. Ако се ни тај број не може изнаћи, онда ће се узети правично у обзир колика је и каква је паша, и повлашћеном лицу никако не допустити, да више стоке на туђу пашу изгони, него што је може исхранити за једну зиму пийћом добивеном са повласног земљишта. Подмладак на сиси не рачуна се у овај број.

в) о времену паше;

§ 501. Време паше одређује се истина у опште по обичају, који је уведен и признат у сваком поједином месту, али ни у коме случају не сме се због паше спречавати или отежавати обрађивање поља, уређено по политичким прописима.

г) о мери уживања.

§ 502. Уживање права на пашу не простире се ни на какву другу корист. Онај који има право на пашу нити сме траву косити, нити пак, редовно, може од заједничке паше искључити стоку власника земљишта, а још мање сме кварити саму земљу. Ако би било узрока бојати се какве штете, онда мора наредити да његову стоку пастир чува.

Примена ових прописна на друге службености.

§ 503. Оно што је до сада односно права на пашу прописано, примениће се сразмерно и на право лова дивљачи, право сечења дрва, вађења камена и друге службености. Ако ко мисли, да ова права може оснивати на сусвојини, онда ће се распре, која би о том настале, пресуђивати по начелима, која се налазе у глави о заједници својине.

Личне службености, нарочито: 1. право употребе;

§ 504. Вршење личних службености одређује се, ако ништа другачије није уговорено, по овим начелима: службеност употребе састоји се у томе, што је неко лице овлашћено користити се туђом ствари, без повреде њене суштине, само ради своје потребе.

пропис у погледу користи;

§ 505. Ко дакле има право употребе туђе ствари, тај сме, без обзира на своју осталу имаовину, вући од ње корист, која се одмерава према његовом сталежу, занимању и домаћој потреби.

§ 506. Потреба се одређује по времену одобрења употребе. Доцније промене у сталежу или занимању употребиоца не дају никаква права на пространију употребу.

у погледу суштине;

§ 507. Употребилац не сме измењивати суштину ствари дате му на употребу; он не сме ни право ни на кога другога пренети.

и терета.

§ 508. Све користи, које се без узнемиривања употребиоца могу из ствари вадити, припадају власнику исте ствари. Али овај је обвезан сносити све терете, који леже на ствари, редовне и ванредне, и о своме трошку одржавати је у добром стању. Само ако трошкови надмашују ону корист, која преостаје власнику, мора употребилац сносити вишак, или одустати од употребе. — §§ 482, 483.

2. Право плодуживања.

§ 509. Плодуживање је право: уживати туђу ствар, чувајући њену суштину, без икаква ограничења. — §§ 150, 613, 707, 708, 757, 1227, 1228, 1230, 1255—1257, 1260.

У колико се ово право може распрострајети на потрошне ствари.

§ 510. Потрошне ствари саме по себи нису предмет употребе или плодуживања, већ само њихова вредност. Са готовим новцем може плодуживалац по вољи располагати. Али ако је на употребу или плодуживање дат већ уложени капитал, онда плодуживалац може само интересе захтевати. — §§ 303, 304, 984, 992.

Права и обвезе плодуживаоца.

§ 511. Плодуживалац има права на све, како обичне тако и ванредне, приходе; њему с тога припада и чист доходак од руд-

ника, добивен с обзиром на постојеће рударске прописе, као и сечена дрва по шумарским прописима. На сокровиште, које је нађено у земљишту одређеном за плодуживање, нема никаква права.

Нарочито: а) с обзиром на терете који на ствари леже;

§ 512. Али као чист приход може се само оно сматрати, што по одбитку свих потребних издатака претече. Плодуживалац прима на себе дакле све терете, који су у време кад му је плодуживање било одобрено, са послужном ствари били везани, а тако и интересе од капитала уписаних на послужној ствари. На њ падају све редовне и ванредне дужности, везане са ствари, у толико у колико се оне могу испунити користима добивеним за време трајања плодуживања; он сноси и трошкове, без којих се плодови не би могли добити.

б) у погледу одржања ствари;

§ 513. Плодуживалац је обвезан послужну ствар као добар домаћин одржавати у оном стању, у коме ју је примио, и из прихода је оправљати, попуњавати и обнављати. Ако би се и поред тога вредност послужне ствари умањила просто услед законитог уживања, без кривице плодуживаоца, онда он за то није одговоран. — § 483.

в) у погледу грађења;

§ 514. Ако власник по достави плодуживаоца о своме трошку предузима грађевинске послове, који су постали потребни услед старости здања или услед каквог случаја, плодуживалац му је дужан накнадити интересе на утрошени капитал по мери, у којој је тиме плодуживање бољим постало.

§ 515. Ако власник неће или не може на то да пристане, то је онда плодуживалац овлашћен или да грађење сам изврши и по свршеном плодуживању да тражи накнаду онако исто, као сваки поштен држалац, или да тражи сразмерну накнаду за плодуживање, којег се лишио услед тога, што грађење није извршено. — §§ 331, 332.

§ 516. Плодуживалац није обвезан допустити, без потпуне накнаде, грађевинске послове, који нису нужни, ма да би они иначе по увећање прихода били корисни.

г) у погледу трошкова око поправке.

§ 517. Оно што је плодужилац без одобрења власника ради увећања трајних користи утрошио, може натраг узети, али накнаду за користи, које још постоје услед поправке, може само у толико искати, у колико је може тражити деловођа без налога. — §§ 1037, 1038, 1323.

Доказна средства односно ових трошкова.

§ 518. Ради олакшања доказа узајамних повраживања власник и плодуживалац треба веродостојно да опишу све послужне ствари.

Ако је то пропуштено учинити, онда се претпоставља, да је пло-
доуживалац примио ствар заједно са свима припадљивостима, по-
ребним за редовно уживање ствари, у употребљивом стању од
средње врсте.

Чије су користи при престајању плодоуживања?

§ 519. По свршеном плодоуживању још незбрани плодови
припадају власнику; ипак овај мора накнадити плодоуживаоцу или
његовим наследницима, исто као што се накнађује поштену др-
жаоцу, учињене трошкове око произвођења ових плодова. На друге
користи имају плодоуживалац или његови наследници права по
мери трајања плодоуживања.

У колико су употребилац или плодоуживалац обавезни дати обезбеђење.

§ 520. У опште власник може од употребиоца или плодоу-
ваоца захтевати обезбеђење суштине ствари само у случају, кад би
се појавила опасност. Ако се обезбеђење не даде, онда ће се ствар
или предати власнику, пошто он да правичну накнаду, или, према
околностима, предати суду на управу.

3. Службеност стана.

§ 521. Службеност стана јесте право служити се ради своје
потребе деловима какве куће који су за становање. Она је дакле
службеност употребе куће за становање. Али ако се коме предаду
сви делови куће, који су за становање, да их, чувајући суштину,
ужива без ограничења, онда је то плодоуживање куће. Према овоме
горе изложени прописи примениће се на правни однос између овла-
шћеника службености и власника. — § 1900.

§ 522. У сваком случају задржава власник право, да распо-
лаже свима деловима куће, који не спадају у прави стан, такође
не сме му се отежати нужан надзор над његовом кућом.

Право тужбе односно службености.

§ 523. Односно службености двојако је тужбено право. Може
се према власнику тврдити постојање права службености, или вла-
сник може подићи тужбу због присвајања службености. У првом
случају мора тужилац доказати прибављање службености, или бар
државину службености као стварног права; у другом случају ту-
жилац мора доказати да неко присваја службеност на његовој —
тужиочевој — ствари.

Престанак службености. У опште.

§ 524. Службености престају у опште онако, како по трећој
и четвртој глави трећег дела у опште престају права и обвезе.

Нарочите одредбе при престајању службености; а) пропашћу повласног или
послужног земљишта;

§ 525. Пропасть повласног или послужног земљишта обуставља
истина службеност, али чим се земљиште или здање у пређашње
стање поврате задобија службеност опет своју пређашњу снагу.
— § 1447.

б) сједињењем;

§ 526. Ако једно лице постане власником послужног и повла-
сног земљишта, службеност престаје сама по себи. Али ако се до-
дичје једно од ових сједињених земљишта отуђи, а није се међу
тим службеност исписала из јавних књига, онда је нови држалац
повласнога земљишта овлашћен користити се службеношћу. — § 1446.

в) истеком времена.

§ 527. Ако је имаоцу службености из јавних књига, или на
други начин, могло бити познато, да је право онога, који је уста-
новио службеност само за неко извесно време везано, или да је
трајање службености на неко време ограничено, онда по истеку
овога времена престаје службеност сама по себи. — §§ 468, 696,
897, 1227, 1449.

§ 528. Службеност, која је некоме дана до времена кад неко
трећи одређене године достигне, престаје тек у одређено време, и
ако је тај трећи умро, не навршивши одређено доба узраста.

Престанак личних службености нарочито.

§ 529. Личне службености престају смрћу. Ако су на наслед-
ника изрично распростра, онда се под наследницима у случају
сумње подразумевају само први законски наследници. Право пак
дано којој породици прелази на све чланове исте породице.
Лична службеност, коју је задобила каква општина или друго мо-
рално лице, траје дотле, докле морално лице постоји. — §§ 40,
485, 608, 612, 652, 1206.

Непримењивост на сталне приходе (ренте).

§ 530. Сталне годишње ренте нису никакве личне службености,
и могу се дакле по својој природи преносити на све последнике.
— §§ 1284, 1285.

ОСМА ГЛАВА.

О праву наследства.

Заоставштина.

§ 531. Скуп права и обвеза каквога покојника, у колико она
нису основана на чисто личним односима, зове се његовом заостав-
штином.

Право наследства и наследство.

§ 532. Ако ко има искључиво право заузети у државину сву-колику заоставштину, или у односу на целину неки одређени део њен (на пр. половину, трећину), онда се такво право зове право наследства. Ово је право стварно и дејствује према сваком, који хоће заоставштину себи да присвоји. Онај коме припада право наследства зове се наследник, а заоставштина у погледу на њега наследство. — §§ 823, 824.

Основ за право наследства.

§ 533. Право наследства оснива се на вољи завештаоца, изјављеној по законском пропису; на уговору о наслеђу, по закону допуштеном (§ 602), или на закону. — § 1249.

§ 534. Споменуте три врсте права наследства могу и једна поред друге постојати тако, да једном наследнику припада у погледу на целину одређени део по последњој вољи, другоме по уговору, а трећем по закону. — § 727.

Разлика између наследства и испоруке.

§ 535. Ако коме лицу није остављен такав део наследства, који се на целу заоставштину односи, већ само поједина ствар, једна или више ствари извесне врсте, нека сума или неко право, онда се то што је остављено зове испорука (легат), па баш да вредност тога чини највећи део заоставштине, а онај коме је остављено сматраће се не као наследник, већ само као испорукопримац (легатар). — § 653.

Моменат кад настаје право наследства.

§ 536. Право наследства настаје тек по смрти оставитеља наследства.¹ Ако вероватни наследник умре пре оставитеља, то он онда није могао ни на своје наследнике пренети још незадобивено право наследства. — § 779.

§ 537. Ако наследник надживи оставитеља, онда право наследства, па ма наследство још и не било примљено, прелази, као и друга права, која се могу слободно наслеђивати, на његове наследнике, ако оно иначе већ није престало услед одрицања или на други који начин. — §§ 703, 809.

Способност наслеђивати.

§ 538. Ко има права прибавити какву имовину, може, редовно, и наследити. Ако се ко одрекао права прибавити што у опште, или се пуноважно одрекао извесног наследства, онда је он тиме изгубио право наследства у опште, или право на извесно наследство.

¹ Erblasser, који оставља имање у наследство, чије се имање наслеђује — defunctus. Прим. прев.

§ 539. У колико су црквене општине или њихни чланови способни за наслеђивање, одређују политички закони.

Узроци неспособности.

§ 540. Ко је оставитеља, његову децу, родитеље или супруга у злој намери повредио или покушао да повреди у части, телу или имању на такав начин, да би се према њему могло по казним законима службено поступити, или на захтев повређенога, тај је дотле недостојан права наследства, докле се по околностима не дозна да му је оставитељ опростио. — § 770.

§ 541. Потомци онога, који је постао недостојан права наследства, нису од права наследства искључени, ако је недостојник пре оставитеља умро. § 733.

§ 542. Онај, који је оставитеља на изјављивање последње воље присилио, или преварним начином навео, у изјављивању или у преиначењу последње воље спречио, или завештаочеву већ начињену последњу вољу затајао, тај је искључен од права наследства, и одговоран је трећем лицу за сву тиме причињену штету.

§ 543. Лица, која су пред судом признала браколомство или родоскврњење, или је за њих то доказано, не могу се узајамно по изјави последње воље наследити.

§ 544. Политичке наредбе одређују у колико урођеници губе право наследства, кад напусте своју отаџбину или војну службу без уреднога допуштења.

По коме се тренутку суди о способности.

§ 545. Способност за наслеђивање може се одређивати само по тренутку кад наследство коме припадне. Овај је тренутак редовно смрт оставитељева. (§ 703).

§ 546. Доцније задобивена способност за наслеђивање не даје никаква права одузети другима оно, што им је већ по закону припало. — §§ 560, 604, 608.

Дејство примања наследства.

§ 547. Чим се је наследник примио наследства, он у погледу на исто представља оставитеља. Обоје се сматрају у погледу на трећег као једно лице. Пре но што се наследник прими заоставштине, ова се тако сматра, као да је још држи покојник. — §§ 811, 1493.

§ 548. Обвезе, које би оставитељ имао да изврши из свога имања, прима његов наследник. Законом прописане новчане казне, на које покојник још није био осуђен, не прелазе на наследника.

Покојник се само тада може сматрати за осуђеног, ако је пресуда већ пре смрти његове извршеном постала. Двор. декрет од 18. јула 1820. — §§ 171, 918, 1162, 1337, 1448.

§ 549. Међу терете, који на каквом наследству леже, долазе и трошкови око погребља, извршеног по местном обичају, сталежу и имању покојниковом.

§ 550. Више наследника у погледу свога заједничког права наследства сматрају се за једно лице. Они стоје у овом својству пре судске предаје наследства сви за једног и један за све. У глави о заузимању наследства у државину одређено је, у колико они имају да одговарају после извршене предаје. — §§ 820, 821, 828, 829.

Одрицање права наследства.

§ 551. Ко својим правом наследства може пуноважно располагати, тај је властан одрећи се у напред тога права. Такво одрицање важи и за потомство. — §§ 537, 538, 632, 805, 879.

ДЕВЕТА ГЛАВА

О изјави последње воље у опште и о тестаментима на по се.

Изјава последње воље.

§ 552. Изјавом последње воље зове се наредба, којом какав завешталац на случај смрти опозивно уступа своју имовину, или један део исте, једноме или неколицини лица. — §§ 956, 1249.

Захтеви: I Унутрашња форма.

§ 558. Ако се последњом наредбом поставља наследник, онда се она зове тестаменат; ако су пак у њој само друга наређења, онда се зове кодицил. — §§ 713, 714.

Припадање наследства: а) ако је постављен само један наследник;

§ 554. Ако је завешталац у опште поставио само једнога наследника, не ограничавајући га на један део наследства, онда овај добија целу заоставштину. Али ако је јединоме наследнику остављен само један део наследства, одређен према целој заоставштини, онда остали делови припадају законским наследницима. — § 728.

б) ако је постављено више без прописа о деоби;

§ 555. Ако је без прописа о подели постављено више наследника, онда они деле на подједнаке делове.

в) ако су сви постављени са одређеним деловима;

§ 556. Ако је постављено више наследника, и то сви са одређеним деловима, али који не исцрпљују целу заоставштину, онда преостали делови припадају законским наследницима. Али ако је завешталац поставио наследнике на целу заоставштину, онда законски наследници немају никаквог права, баш да је он у прорачунавању сума или у набрајању појединих ствари, које се у заоставштини налазе, што год превидео.

г) ако су неки постављени са деловима, а други без делова.

§ 557. Ако је међу неколицином постављених наследника некима одређен извршен део (нпр. трећина, шестина), а другима пак није

ништа нарочито одређено, онда ови добијају преосталу заоставштину на подједнаке делове.

§ 558. Ако ништа не преостане, онда се мора од свију одређених делова за наследника, коме није ништа нарочито одређено, сразмерно толико одузети, да он добије подједнак део с оним наследником, коме је онајмање одређено. Ако су делови наследника подједнаки, онда ће они за наследника, без одређеног дела постављеног, толико дати, да он прими подједнак део са њима. У свима другим случајевима, где се завешталац пребацио у рачуну, извршиће се подела на такав начин, да се што је могуће више испуни воља завештаоачева по сразмери, изјављеној о целом наследствоу. § 706.

Који се наследници сматрају као једно лице?

§ 559. Ако се међу постављеним наследницима нађу таква лица, од којих се нека према осталима при законском наслеђивању морају сматрати као једно лице (као нпр. братова деца према брату завештаоачеву), онда се она и при подели по тестаменту сматрају само као једно лице. Каква корпорација, општина, скуп (нпр. сиромаси) рачунају се увек само као једно лице.

Право прираштаја.

§ 560. Ако буду на наследство позвани сви наследници без одређених делова, или којима су општим изразом одређени подједнаки делови, па један од наследника не може или неће да употреби своје право наследства, онда његов део припада осталим постављеним наследницима. — §§ 604, 608.

§ 561. Ако су за наследнике постављени један или више њих са одређеним делом наследства, а други наследник или више њих без одређеног дела, онда ослобођени део прираштаје само ономе или онима наследницима, који су постављени без одређеног им дела.

§ 562. Наследнику, постављеном са одређеним делом, не припада ни у ком случају право прираштаја. Ако дакле нема више наследника, постављених без одређеног им дела, онда ослобођени део наследства не припада преосталом наследнику, постављеном на одређени део, већ законском наследнику.

§ 563. Ко добије ослобођени део наследства, прима и са њиме везане терете, у колико они нису ограничени на личне радње постављеног наследника. — § 702.

§ 564. Завешталац мора наследника сам поставити; он не може неком трећем оставити да наследника именује. — § 651.

Изјава мора бити промишљена, одређена и слободна.

§ 565. Воља завештаоачева мора бити одређено изјављена, а не само простим потврђивањем учињеног му предлога; она мора бити изјављена у потпуно свесном стању, промишљено и озбиљно, без насиља, преваре и битне заблуде.

Узроци неспособности за прављење тестаментa: 1. оскудица свести;

§ 566. Ако се докаже да је изјава учињена у стању бесомучности, лудила, слабоумности или пијанства, онда она не важи.

§ 567. Ако се тврди, да је завешталац, који је био лишен ума, у време изјављивања последње наредбе био при потпуној свести, онда се истинитост тврђења мора доказати изјавом вештака или званичних лица, који су душевно стање завештаоца тачно испитали, или помоћу других поузданих доказа.

2. оглашење за распикућу; у колико?

§ 568. Судом проглашени распикућа може последњом вољом расположити о половини свога имања; друга половина припада законским наследницима. — §§ 173, 251, 718, 723.

3. недозрепост узраста;

§ 569. Недорасла лица неспособна су изјављивати последњу вољу. Малолетници, који још нису навршили осамнаесту годину, могу изјавити само усмено пред судом. Суд се мора сходним испитивањем уверити, да се изјава последње воље даје слободно и промишљено. Изјава се мора ставити у записник, и овоме ће се приложити оно, што се испитивањем дознало. По навршеној осамнаестој години може се последња воља изјављивати без икаква ограничења. — § 21.

4. битна заблуда;

§ 570. Битна заблуда завештаоца чини наредбу неважном. Заблуда је битна, ако се завешталац помео у лицу, коме је хтео оставити имовину, или у предмету, који је хтео завештати.

§ 571. Ако се покаже да је само нетачно именовано или описано одређено лице или завештана ствар, онда наредба важи.

§ 572. Наредба важи и онда кад се покаже, да је побуда завештаочева неоснована, осим ако би се доказало, да је воља завештаочева једино на овој лажној побуди заснована. — § 777, 778.

5. завет калуђера;

§ 573. Калуђери разних редова по правилу немају права да изјаве последњу вољу, али ако је калуђерски ред добио нарочиту повластицу, да његови чланови могу то чинити; ако су калуђери разрешени од завета; ако су они иступили из калуђерског staleжа услед укидања њиховог реда, завода или манастира; или ако се они у таквим приликама налазе, да се по политичким наређењима више не сматрају као чланови реда, завода или манастира, већ да могу прибављати потпуну својину, онда је њима допуштено, да њоме изјавом последње воље располажу.

6. тешка казна због кривице.

§ 574. Злочинац, осуђен на смртну казну, не може пуноважно изјавити своју последњу вољу од дана, кад му се пресуда саопшти,

али ако је осуђен на најтеже или тешко заточење, онда не може за време трајања казне.

По §-у 5-ом зак. од 15. новем. 1867. год. у будуће не повлачи за собом судска казнена осуда губитак нити ограничење грађанске способности за правне радње, и према томе §§ 61, 574 и 868 стављени су ван дејства.

Трајање пуноважности наредбе.

§ 575. По закону изјављена последња воља не може изгубити своју важност услед доцније наступелих препрека.

§ 576. Последња воља, која с почетка није била пуноважна, не постаје пуноважном кад се доцније препреке уклоне. Ако се у овом случају не учини ново наређење, настаје законски ред наслеђивања.

II. Спољна форма изјаве последње воље;

§ 577. Последња воља може се изјавити ван суда или пред судом, писмено или усмено, писмено пак пред сведоцима или без сведока.

1. ван суда, писмено;

§ 578. Ко хоће да изјави своју последњу вољу ван суда писмено и без сведока, тај мора тестамент или кодицил својеручно написати и својеручно својим именом потписати. Назначење дана, године и места, где се последња воља изјављује, није истина нужно, али ради избегавања спорова препоручљиво. — §§ 713—715.

По декрету двор. канцеларије од 20. октобра 1814. год. није допуштено писати тестаменте нити их потписивати јеврејским писменима и јеврејским језиком. Такви су тестаменти неважни.

§ 579. Последњу вољу, коју завешталац даје да му друго лице напише, мора он својеручно потписати. Он мора даје пред три способна сведока, од којих бар двојица морају у исто доба бити присутни, за тај састав потврдити, да је то његова последња воља. Најзад треба да се и сведоци, као сведоци последње воље, потпишу или унутра или с поља, али увек на саму исправу, а не можда на завој. Није нужно да сведок зна садржину тестаментa. — §§ 591—596.

§ 580. Завешталац, који не може писати, мора, пазећи и на формалности прописане у предидућем §-у, место потписа ставити својеручно свој ручни знак, и то у присуству сва три сведока. Ради олакшања трајног доказа ко је завешталац, паметно је да један од сведока стави као потписник име завештаочево на исправу.

§ 581. Ако завешталац не може читати, онда мора наредити да му један сведок у присуству друга два, који су се о садржини уверили, састав прочита, и он мора потврдити, да исти одговара његовој вољи. Писац последње воље може у свима случајевима у исто време бити и сведок.

§ 582. Наређење завештаочево, којим се позива на какво писмено или на какав састав, важи само онда, ако такав састав испуњава све захтеве, потребне ради важности изјаве последње воље.

Ван тога могу се такве писмене напомене, означене од завештаоца, применити само ради објашњења његове воље.

§ 583. По правилу један и исти састав важи само за једнога завештаоца. Изузетак односно супруга налази се у глави о брачним уговорима. — §§ 1248. и сл.

§ 584. Завештаоцу, који се не може или неће да обзире на формалности, потребне за писмени тестаменат, слободно је начинити усмени тестаменат.

2. ван суда, усмено

§ 585. Ко хоће усмено да изјави последњу вољу, мора њу озбиљно изјавити пред тројицом способних сведока, који су у исто време присутни, и који су способни потврдити, да се у личности завештаоца није десила никаква превара или заблуда. Није истина нужно, али препоручљиво, да сведоци или сви заједнички, или сваки за себе, ради лакшег памћења, изјаву завештаочеву или сами на писмено да ставе, или, чим буде могуће, да то помоћу другог учине. — §§ 565, 591, 601.

§ 586. Да би се усмена последња наредба могла извршити, мора бити на захтев ма кога, коме је до тога стало, потврђена сагласним исказом под заклетвом сва три сведока, или, у колико се један од њих не би могао више саслушати, бар остале двојице.

3. пред судом.

§ 587. Завешталац може и пред судом изјавити своју последњу вољу, писмено или усмено. Писмену наредбу мора завешталац бар својеручно потписати, и суду лично предати. Суд ће скренути пажњу завештаоцу на ту околност, да на његовој последњој наредби мора бити његов својеручни потпис, за тим ће састав судским печатом запечатити, и на завоју назначити, чија је последња воља у њему изјављена. О овом послу саставиће се записник, и састав ће се у суду чувати, а завештаоцу издати признаница на примљени састав.

§ 488. Ако завешталац хоће своју вољу усмено да изјави, онда ће се изјава ставити у записник, и овај ће се исто онако, као што је у предидућем параграфу казано о писменом саставу, под судским печатом чувати.

§ 589. Суд, који прима писмену или усмену изјаву последње воље, мора се састојати из најмање два заклетва судска лица, од којих једно врши судијску дужност у месту, у коме се изјава прима. На место другог судског лица, осим судије, могу се ради сведоцбе узети два друга сведока.

§ 590. У случају нужде могу горе именована лица отићи у стан завештаоца, примити његову писмену или усмену изјаву последње воље, а за тим ставити то у записник са назначењем дана, године и места.

Неспособни сведоци при последњим наредбама.

§ 591. Чланови каквог духовног реда, младићи испод осамнаест година, женска лица, душевно оболели, слепи, глухи или неми,

за тим они, који завештаочева језика не разумеју, не могу бити сведоци при последњим наредбама.

§ 592. Ко је био осуђен због преваре, или због друге какве кривице из користољубља, не може бити сведок.

Пошто по зак. од 16. новембра 1867. год. све штетне последице, везане са казнено-судским одлукама, престају по истеку 10 односно 5 година, ако је казна била петогодишње односно испод пет година заточење, то као да је овим модификована одредба § 592 — али ипак без повратне силе.

§ 593. [Нехришћани не могу бити сведоци хришћанима при изјавама последње воље].

Овај је § укинут царском наредбом од 6. јануара 1860. год.

§ 594. Наследник или легатар неспособан је сведок односно њему завештане заоставштине, а исто тако његов супруг, родитељи, деца, браћа и сестре, или његови сродници по тазбини у овоме степену, и његови укућани који служе под платом. Наређење, да би било пуноважно, мора да буде од завештаоца својеручно написано, или од три сведока, изузимајући лица, која су горе споменута, потврђено.

§ 595. Ако завешталац хоће штогод да остави оне, који је последњу вољу писао, или супругу овога лица, његовој деци, родитељима, браћи или сестрама, или његовим сродницима по тазбини у овоме степену, онда се наредба мора изван сумње ставити на начин изложен у предидућем параграфу.

§ 596. Оно што је прописано о непристрасности и способности сведока, који треба изван сумње да ставе личност завештаочеву, примениће се и за судска лица, која последњу вољу примају.

О повлашћеним последњим наредбама.

§ 597. При последњим наредбама, које се изјављују приликом путовања на бродовима и у местима, где куга или сличне заразне болести владају, способни су за сведоке и чланови каквог духовног реда, женска лица и младићи, који су навршили четрнаест година.

§ 598. За ове повлашћене последње наредбе потребно је имати само два сведока, од којих један може писати тестаменат. У случају опасности од заразе није ни то потребно, да обоје у исто време буду присутни.

§ 599. Шест месеци по свршеном путовању на броду или по престанку заразне губе важност повлашћене изјаве последње воље.

§ 600. О повлашћењима за војничке тестаменте говори се у војним законима.

Неважност последњих наредба услед недостатака формалности.

§ 601. Ако завешталац није пазио на ма који захтев, који је овде прописан, а за који није изрично казано, да се тражи само из опрежности, онда је изјава последње воље неважна. — §§ 578, 580, 585.

Уговори о наслеђивању важе само међу супрузима.

§ 602. Уговори о наслеђивању целе заоставштине, или неког у погледу на целину одређеног дела исте, могу се пуноважно само између супруга закључити. Прописи о томе налазе се у глави о брачним уговорима.

Уговор о наслеђивању, којим се будућа заоставштина или један део исте обећава и обећање прима, може се између супруга (§ 602) закључити (§ 1249), следствено и између заручника, у колико се закључење брака између њих изврши. (Дворски декрет од 25. јуна 1817. год.) — §§ 1249 и сл.

О даровима на случај смрти. Позивање на главу о даровима.

§ 603. У колико ће се какав дар на случај смрти сматрати као уговор или као последња воља, одређено је у глави о дару. — § 956.

ДЕСЕТА ГЛАВА.

О потоњим наследницима¹ и фидеикомисима.

Обична супституција.

§ 604. Сваки завешталац може одредити за случај да постављени наследник не задобије наследство, потоњег наследника, и ако овај не дође на наследство, другог, и у сличном случају трећег или још више потоњих наследника. Ова се наредба зове обична супституција. Лице по реду понајпре позвано јесте наследник. — § 652.

§ 605. Ако је завешталац од одређених случајева: да именовани наследник не може да буде наследник, или да он неће да буде наследник, само један случај назначио, онда је други случај искључен.

Права из супституције.

§. 606. Терети, наложени наследнику, прелазе и на потоње наследнике, који на његово место ступају, у колико ови терети нису изричном вољом или према својству околности ограничени на личност наследника. — §§ 563, 702.

§ 607. Ако су санаследници сами узајамно као потоњи наследници одређени, онда се узима, да је завешталац хтео да и на супституцију распростре делове одмерене у постављењу наследника. Али ако је у супституцији осим санаследника још неко други позван, онда ослобођени део наследства припада свима на подједнаке делове. — § 554 и сл.

¹ Nacherben. Хрват. превод назива Nacherben *замјеницима* а фидеикомис *повејерба*. Ја мислим да за Nacherben (супституте) боље одговара израз *потоњи наследник*. У Вукову речнику вели се да *потоњи* значи nachherig, darauffolgend, дакле овај, који за неким долази, што управо супститут и значи. *Повејерба* чини ми се да се у Србији не говори, а нема је ни у Вукову речнику. Наш Законик у §-у 467. назива фидеикомис *завештином*.
Прим. прев.

Фидеикомисарна супституција.

§ 608. Завешталац може обвезати свога наследника, да примљено наследство, по својој смрти или у другим одређеним случајевима, другом наменованом наследнику уступи. Ова се наредба зове фидеикомисарна супституција. Фидеикомисарна супституција садржава прећутно у себи обичну. — § 689.

У колико могу родитељи својој деци поставити потоњег наследника?

§ 609. И родитељи могу својој деци, баш и у томе случају да су ова и неспособна за изјављивање последње воље, наменовати наследника или потоњег наследника само односно имања, које им они — родитељи — остављају. — § 774.

Прећутна фидеикомисарна супституција.

§ 610. Ако је завешталац наследнику забранио, да о заоставштини располаже тестаментом, онда је то фидеикомисарна супституција, и наследник мора заоставштину сачувати за своје законске наследнике. Забрана отуђења ствари не искључује право изјављивања последње воље о истој ствари.

Ограничење фидеикомисарне супституције.

§ 611. Ред, по коме фидеикомисарни наследници треба један другом да следе, ни у колико није ограничен, ако су они савременици завештаочев; ред се може распрострети на трећег, четвртог и још даље.

§ 612. Али ако то нису савременици, већ такви потоњи наследници, који у време начињеног тестаamenta још нису рођени, онда се фидеикомисарна супституција може у погледу на новчане суме и друге покретне ствари распрострети до другог степена. У погледу непокретних добара важи она само за први степен; ипак при одређивању степена броји се само онај потоњи наследник, који је задобио државину наследства.

Права наследника при фидеикомисарној супституцији.

§ 613. Док не наступи случај фидеикомисарне супституције, постављени наследник има ограничено право својине са правима и обвезама плодоуживаоца.

Тумачење супституција.

§ 614. Ако је каква супституција нејасно изражена, онда ће се она тако тумачити, како ће слобода наследника у располагању својином понајмање бити ограничена.

Начин престанка обичних и фидеикомисарних супституција.

§ 615. Обична супституција престаје чим је постављени наследник ступио у наследство; фидеикомисарна ако више нема ни

једног од позваних потоњих наследника, или ако престане случај, за који је она одређена. — §§ 536, 551, 645.

§ 616. Нарочито губи снагу фидеикомисарна супституција, која је учињена каквоме душевно оболелом лицу (§§ 608—609), ако се докаже да је ово лице у време изјаве своје последње воље било при потпуној свести, или ако му је суд допустио, услед оздрављења, слободно управљање имовином; и супституција не оживљује, ако би оно одмах за тим услед повраћаја болести било стављено под старатељство, а у међувремену није изјавило никакву последњу вољу.

§ 617. Супституција, коју је одредио завешталац своје детету у време кад још није имало никаквог погоства, престаје, ако дете остави потомство способно за наслеђивање.

Фидеикомис.

§ 618. Фидеикомис (породични фидеикомис) јесте наређење, по коме је извесно имање оглашено за неотуђиво добро породично за сва будућа или за неколика покољења.

Главне врсте фидеикомиса.

619. Фидеикомис је у опште или примогенитура (првородство), или мајорат (ближе сродство), или сениорат (старешинство по годинама), све по томе: да ли је установилац фидеикомиса одредио да наслеђује фидеикомис или прворођени из старије лозе, или најближи у породици по степену сродства; међу више њих подједнако блиских старији по годинама; или најзад, без обзира на лозу, најстарији у породици.

§ 620. У сумњи пре се претпоставља примогенитура но мајорат или сениорат; а мајорат пре него сениорат.

Ред наслеђивања у њима.

§ 621. Код примогенитуре добија млађа лоза фидеикомис тек онда, кад изумре старија лоза тако: да брат последњег држао мора уступити пред синовима, унуцима, праунуцима и даљим потомцима овога.

§ 622. Установилац може и ред наслеђивања сасвим преокренути и одредити, да се на наследство фидеикомиса позива најмлађи из старије лозе, или најмлађи из свих лоза, или у опште онај, који је по степену сродства најближи установиоцу фидеикомиса, првом прибавиоцу или последњем држаоцу.

§ 623. Ако установилац није о овоме јасно своју вољу исказао, онда ће се више обзирати на последњег држаоца но на установиоца фидеикомиса, и првога прибавиоца. Ако има више лица у истом степену сродства, онда старији по годинама претеже.

§ 624. Ако је установилац наредио, да фидеикомис има припадати увек најближем у породици, онда ће се под таквим подразумевати онај, који је по обичном законском реду наслеђивања у мушком потомству најближи. Између више њих подједнако блиских уживање фидеикомиса поделиће се, у колико се из наредбе не би видело, да тако не треба да буде.

§ 625. Ако је когод установио, поред фидеикомиса за прворођену лозу, и други фидеикомис или више њих за млађе лозе, онда држалац првога фидеикомиса и његово потомство долазе до државине другог ког фидеикомиса тек онда, ако у осталим лозама нема ни једног потомка позваног на фидеикомис, и фидеикомиси само су дотле у једном лицу сједињени, док опет не постану две или више лоза.

§ 626. Женско потомство нема по правилу никаквог права на фидеикомисе. Али ако је установилац изрично наредио, да по угашењу мушке лозе фидеикомис има да пређе на женско отомство, онда ће ово бити по реду прописаном за наслеђивање мушкога пола; ипак мушки наследници оне лозе, која је дошла до државине фидеикомиса, имају првенство пред женским наследницима.

Услови за установљење фидеикомиса.

§ 627. Без нарочитог одобрења законодавне власти не може се установити никакав фидеикомис. При установљењу саставиће се уредан и оверен списак свију ствари, које долазе у фидеикомис, и чуваће се у суду. Овај инвентар служи за правац при свакој промени државине и при одвајању фидеикомиса од слободног имања. За безбедност фидеикомиса стараће се суд по нарочитим прописима.

Порицање установљења.

§ 628. Установилац фидеикомиса има право, да установљење фидеикомиса порекне, докле још нико није стекао какво право услед предаје или уговора; а воља ће се сматрати за поречену, ако се завештаоцу роди мушки брачни наследник, о коме у фидеикомису није споменуто.

Начело о правима очекивалаца и имаоца фидеикомиса.

§ 629. Својина имовине, завештане као фидеикомис, подељена је између свију очекивалаца и свагдашњег имаоца фидеикомиса; првима припада само врховна својина, а оване и својина користи. — § 357.

Особита права очекивалаца

§ 630. Врховна својина овлашћује очекиваоце фидеикомиса да захтевају да се фидеикомисне задужнице код суда чувају; да о рђавој управи фидеикомисним добрима суд извести; да ради заступања фидеикомиса и потомства предложи заједничког фидеикомисног старатеља; у опште да предузимају сва средства потребна ради безбедности суштине.

Неограничена права имаоца и његове обвезе.

§ 631. Ималац фидеикомиса има сва права и обвезе, које има власник користи. Њему припадају све користи од фидеикомисног добра и прираштаја, али не и суштина истог. Ну он сноси и све

терете. За смањење суштине, које се догодило без његове кривице, он не одговара. — § 363.

Ограничена права:

а) на одрицање и залагање;

§ 632. Држалац фидеикомиса може се истина за себе одрећи свога права, али не може никако за потомство, и ако овога још нема. Заложити ли он плодове фидеикомиса или само фидеикомисно добро, то онда залагање важи само за онај део плодова, који је он овлашћен скупљати, али не за фидеикомисно добро, нити за део плодова, који последнику припада. — § 551.

б) на преобраћање, промену или давање у наследни закуп фидеикомисног добра.

§ 633. Са доле изложеним ограничењем може ималац фидеикомиса непокретно фидеикомисно добро преобратити у капитал; он може земљишта за друга земљишта променити, или за одмерене дажбине поделити, или у наследни закуп дати.

§ 634. За ова преиначења њему је потребно одобрење редовне судске власти. Ова власт мора саслушати све познате очекиваоце, или, ако су ови малолетни или одсутни, њихове стараоце; за тим стараоца фидеикомиса и потомства; вредност разлога оценити, и нарочито при одобравању раскомадавања земљишта о томе се старати, да се пази на меру у политичким наредбама прописану. Наплата при томе уговорена уложиће се као фидеикомисни капитал.

в) односно задужења.

§ 635. Ималац фидеикомиса може једну трећину фидеикомисног добра задужити, — или, ако се фидеикомис у капиталима састоји, једну трећину од њих подићи. За ово му није потребан пристанак очекивалаца нити старалаца, већ само одобрење редовне судске власти.

Одређивање трећег дела, који се има задужити,

§ 636. У ову се трећину имају урачунати сви терети, који ма под каквим именом леже на фидеикомисном добру тако, да две трећине сасвим слободне остану.

и вредности фидеикомисног добра.

§ 637. Вредност фидеикомисног добра одредиће се, у случају промењивања или задужења, судском проценом; а, ако се има претворити у новац, јавном продајом.

Начин враћања дуга.

§ 638. Одуживање фидеикомисног дуга одредиће се тако, да се годишње отплати дуга пет од сто. Продужење рока допустиће се само услед важних узрока.

§ 639. Ако држалац фидеикомиса хоће да од већ враћене суме дуга опет подигне неку суму ради своје потребе, то онда мора ради исплате исте још нарочито плаћати годишње пет од сто.

Одговорност последника за дугове.

§ 640. Последник у фидеикомису дужан је платити само дугове, које је с одобрењем суда учинио његов претходник. За отплате оваквих дугова, којима су отплатама рокови већ прошли, одговоран је он само у толико, у колико се оне не могу исплатити из слободне имовине претходникове.

§ 641. Ако је претходник ради одржања или значајног побољшања фидеикомиса учинио знатан издатак, због чега би он овлашћен био задужити фидеикомисно добро, онда се издатак мора накнадити. Али ради овога су последници овлашћени оптеретити трећину фидеикомисног добра. Враћање дуга извршиће се на начин прописан у § 638.

§ 642. Поверилац фидеикомиса не може захтевати исплату дуга, који лежи на фидеикомису баш и са одобрењем суда, из самог фидеикомисног добра, већ само из прихода тога добра. — § 618.

Подела плодова у последњој години.

§ 643. Плодови последње године поделиће се између наследника претходниковог и последника у фидеикомису исто онако као између плододуживаоца и власника. (§ 519).

Разрешење фидеикомиса.

§ 644. Фидеикомис може се разрешити ако нема наде ни на какво потомство, које би могло бити позвано на фидеикомис. Али за разрешење фидеикомисне везе захтева се поред престанка власника користи и свију очекивалаца, који ће се огласом позвати, и саслушање стараоца потомства и одобрење суда.

Престанак фидеикомиса.

§ 645. Фидеикомис престаје кад пропадне фидеикомисно добро, или ако су изумрле, без наде на потомство, све лозе, које би по завештаочевој наредби долазиле на фидеикомисно добро. У последњем случају сједињује се врховна својина са својином користи, и држалац може фидеикомисом по својој вољи располагати. — § 1447, 1474.

Разлика између фидеикомиса и задужбине.

§ 646. Од супституција и фидеикомиса разликују се задужбине, којима се за сва доцнија времена одређују приходи од капитала, земљишта или права на опште корисне заводе као: за цркве, школе, болнице, сиротињска склоништа или ради издржавања извесних лица. Прописи о задужбинама налазе се у политичким наредбама.

ЈЕДНАЕСТА ГЛАВА.

О испорукама (легатима)

Ко завештава испоруку, како се и коме завештава.

§ 647. Ради важности испоруке (§ 535) потребно је, да њу остави пуноважном изјавом последњем воље способни завешталац лицу, које је способно наследити.

§ 648. Завешталац може унапред одредити испоруку и једноме или неколицини санаследника; у погледу испоруке они ће се сматрати само као легатари. — § 632.

§ 649. Редовно испоруке падају на терет свима наследницима по мери њиховог дела наследства, баш и у случају када је завештана ствар, која припада коме од санаследника. Ипак зависи од завештаоца, хоће ли испоручивање легата нарочито наложити санаследнику, или баш и легатару. — § 662.

§ 650. Легатар се не може ослободити наложеног му потпуног испуњења даље испоруке са тога разлога, што исти легат прелази вредност њему намењеног легата. Али ако се он не прими легата, то онда налог мора извршити онај, коме легат припадне, или припали му легат уступити легатару, који је упућен на њ.

§ 651. Завешталац, који је легат наменио извесној класи лица као: сродницима, послужи или сиромасима, може поделу о томе: коме од ових лица и шта сваком треба да припадне оставити наследнику или неком трећем лицу. Ако завешталац о овоме није ништа одредио, онда избор припада наследнику. — §§ 564, 682, 683.

Супституција код испорука.

§ 652. Завешталац може при испоруци наредити обичну или фидеикомисарну супституцију; при томе ће се применити прописи изложени у предидућој глави. — § 689.

Предмети испоруке.

§ 653. Завештати се може као испорука све што је у обичном саобраћају: ствари, права, радње и друга делања, која имају вредности.

§ 654. Ако су завештане ствари, које се истина налазе у обичном саобраћају, али које легатар није способан држати за себе, онда ће му се накнадити обична вредност таквих ствари. — §§ 305, 356.

Опште правило тумачења при испорукама.

§ 655. Речи се узимају и при испорукама у њиховом обичном значењу, осим ако се докаже, да је завешталац имао навику, да са извесним изразима везује неко нарочито њему својствено значење, или ако испорука не би иначе имала никаква дејства. — §§ 6, 7, 558, 706, 914.

Нарочити прописи о испоруци: а) о стварима извесне врсте;

§ 656. Ако је завешталац као испоруку завештао једну или више ствари извесне врсте, али без ближег опредељења, и ако има више таквих ствари у заоставштини, онда право избора припада наследнику. Али он мора изабрати такву, да је легатар може употребити. Ако је легатару остављено да једну од више ствари узме или избере, он онда може најбољу изабрати.

§ 657. Ако је завешталац завештао једну или више ствари извесне врсте изрично само из своје својине, а такве се ствари баш никако не налазе у заоставштини, онда испорука остаје без дејства. Ако њих нема у одређеној количини, онда се легатар мора задовољити оним, што се налази.

§ 658. Ако завешталац завешта једну или више ствари извесне врсте не изрично из своје имовине, а таквих ствари нема у заоставштини, онда их наследник мора легатару набавити од такве каквоће, која одговара staleжу и потребама легатара. Легат у каквој суми обвезује наследника на плаћање исте без обзира на то: има ли у заоставштини готова новца или не.

§ 659. Завешталац може наредити да неко трећи учини избор: коју ће ствар, између више њих, легатар добити. Ако тај трећи то не хтедне учинити, или он умре, не доспевши да учини избор, то ће онда легат одредити судска власт с обзиром на staleж и потребу легатара. Ово судско одређивање бива и у случају кад легатар умре не учинивши избор, који је њему остављен.

б) испорука неке извесне ствари;

§ 660. Испоруку какве одређене ствари не може легатар у исто доба захтевати и у природи и у вредности, ако се о тој испоруци више пута говори у једном наређењу или у разним наређењима. Друге испоруке, ма да садржавају ствар исте врсте или исту суму, припадају легатару толико пута, колико се пута о њима поново говори.

§ 661. Испорука је без дејства, ако је завештана ствар у време последње наредбе већ била својина легатарева. Ако ју је он доцније себи прибавио, онда ће му се платити обична вредност. Али ако ју је он добио од самога завештаоца, и то без наплате, сматраће се да испорука не постоји. — § 684.

в) туђе ствари;

§ 662. Без дејства је испорука туђе ствари, која не припада ни завештаоцу, нити наследнику, нити легатару, који би је имао неком трећем лицу предати. Ако именована лица имају неки део или неко право на ствар, онда се подразумева само испорука о овом праву или делу. Ако је завештана ствар заложена или оптерећена, онда пријемник прима и на њој постојеће терете. Ако пак завешталац изрично нареди, да се нека извесна туђа ствар купи и легатару преда, а власник опет неће да је уступи по процењеној вредности, онда ће се легатару накнадити ова вредност. — §§ 442, 443, 686.

г) тражбине;

§ 663. Испорука какве тражбине, коју завешталац има према легатару, обвезује наследника да задужницу врати, или да легатару изда разрешницу, којом се ослобођава дуга и неплаћених интереса.

§ 664. Завешта ли завешталац коме тражбину, коју он има према трећему, то онда наследник мора тражбину заједно са неплаћеним и будућим интересом уступити легатару.

§ 665. Испорука дуга, који завешталац има да плаћа легатару, има то дејство, да наследник мора признати дуг, који је завешталац одређено исказао, или који је легатар доказао, и да га мора платити, без обзира на услове или рокове, садржане у задужници, најдаље у времену одређеном за испоручивање осталих легата. Али угроженим повериоцима завештаоца не може од штете бити то признање. — § 685.

§ 666. Под отпustom дуга има се разумети само онај дуг, који је постојао у време, кад је испорука одређена, а не и онај који је тек после тога постао. Ако се испоруком отпусти залога или јемство, онда отуда не следује, да је и дуг отпуштен. Ако су рокови плаћања продужени, ипак се интереси морају одмах платити.

§ 667. Ако је завешталац неком лицу извесну суму дужан, па истоме толику исту суму завешта, онда се не претпоставља, да је он хтео дуг испоруком исплатити. Наследник ће платити у овом случају ову суму два пута: једном као дуг, а за тим као испоруку.

§ 668. Под испоруком свију ненаплаћених потраживања не подразумевају се тражбине по јавним задужницама, нити капитали дати на непокретна добра, нити пак тражбине, које се на неком стварном праву оснивају.

д) мираза;

§ 669. Мираз се може као испорука завештати или ради тога, да се муж ослободи од враћања мираза, или да се наследник обвезе, да супрузи као мираз унесу суму или ствар испоручи без доказа и без одбитка трошкова на њу утрошених. Овде важе прописи за друге завештане тражбине. — § 1227 и сл.

§ 670. Остави ли завешталац каквом трећем лицу као испоруку неодређено мираз, онда се под тим подразумева, без обзира на сопствено имање тога лица, коме је мираз завештан, такав мираз, какав би био дужан дати отац овога лица средњег имовног стања, према свом сталежу.

§ 671. Ако родитељи завештају кћерима као испоруку мираз, онда ће се он, у колико није изрично као засебна испорука оглашен, урачунати у законски или тестаментални део наследства. — § 790.

ђ) издржавања, васпитавања, или хране;

§ 672. Испорука издржавања обухвата храну, одело, стан и друге потребе, и то доживотно, као и потребну наставу. Све се ово подразумева и под васпитањем. Васпитање се свршава кад наступи пунолетство. Под храном (костом) подразумева се јело и пиће доживотно.

§ 673. Мера испорука, наведених у претходном параграфу, ако се јасно не види из изричне нити из прећутне воље завештаоце, која се сазнаје из дотадашњег потпомагања, мора се одредити према сталежу легатареву или према ономе сталежу, за који је он био припреман дотадашњим уживаним старањем.

е) намештаја, кућних справа;

§ 674. Под намештајем (меблом) подразумевају се само ствари потребне за пристojну употребу стана; под кућевном справом или покућанством подразумевају се и справе потребне за вођење газдинства. Алати за упражњавање заната не подразумевају се, ако нема каквог јаснијег изјашњења.

ж) ковчега¹

§ 675. Ако је коме завештан ковчег који не постоји сам за себе, већ само чини део неке целине, онда се редовно сматра, да су само оне ствари завештане, које су се у њему налазиле у време смрти завештаоце, и за чије је чување по својој природи ковчег био одређен, или ради чега га је завешталац обично употребљавао.

§ 676. Ако је на против ковчег покретан, или ствар која сама за себе постоји, то онда легатар има права само на ковчег, а не и на ствари у њему.

§ 677. Ако је завештан орман, сандук или шкриња са свима стварима, које се у њима налазе, онда се у то рачунају и злато и сребро, накит и готов новац, па и саме задужнице, које је легатар издао завештаоцу. Друге задужнице или исправе, на којима се тражбине и права завештаочева оснивају, урачунавају се у то само онда, ако се осим њих у ковчегу ништа друго не налази. Уз испоруку тачности иду и судови, одређени за пренос тачности.

з) адиђара, накита, украса;

§ 678. Под адиђарима подразумева се по правилу само драго камење и прави бисер; под накитом и друго не право камење и драгоцености начињене од злата и сребра, или позлаћене, или посребрене, које служе ради кићења лица, а под украсом оно што се, осим накита, драгоцености и одела, ради кићења личности употребљује.

и) злата или сребра; рубља, екипажа;

§ 679. Испорука злата или сребра садржава у себи прерађено и непрерађено злато и сребро, али не у новац исковано, нити пак оно, што сачињава само део или украс другог неког предмета у заоставштини, на пр. украс на неком сату или кутијици. Рубље се не рачуна у одело, нити чипке у рубље, већ у украс. Под екипажом подразумевају се коњи за презање и кола, одређена ради удобности

¹ Behältniss — ма каква ствар, која служи за чување, храњење неке друге ствари. Прев.

завештаочеве, заједно са припадојућим хамовима, али не и коњи за јахање нити прибор за јахање.

Ј) готовине;

680. У готовину долазе и они јавни кредитни папири, који у редовном промету замењују новац.

к) о називу: „деца“;

681. Под речју „деца“ подразумевају се само синови и кћери, ако је завешталац оставио што туђој деци, али ако је он својој властитој деци оставио, онда се подразумевају и потомци, који на место ове ступају, и који су у време смрти завештаочеве већ били рођени или зачети. — §§ 42, 612.

л) сродници;

§ 682. Испорука, одређена за сроднике, без ближег назначења, намењена је онима, који су по законском реду наслеђивања најближи, и правило, постављено у §-у 559. о подели наследства међу таква лица, која се за једно лице сматрају, примениће се и на испоруке. — §§ 651, 732—734, 736.

њ) послуга;

§ 683. Ако је завешталац својим службеницима оставио испоруку, назначивши ова лица само по служби, коју она врше, онда се држи, да испоруку треба да добију она лица, која се у време смрти завештаочеве налазе у тој служби. Ипак у овоме, као и у другим случајевима, може се ова претпоставка оборити другим, јачим основима претпостављања.

Кад се стиче право на испоруку?

§ 684. Легатар стиче по правилу (§ 699.) одмах по смрти завештаоца право на испоруку за себе и своје последнике. Ну право својине на завештану ствар може добити само по прописима постављеним за прибављање својине у петој глави. — §§ 437, 536, 703.

Дан плаћања.

§ 685. Испорука појединих ствари из заоставштине и права, која се на то односе, мале награде послузи и испоруке побожне, могу се одмах захтевати; друге пак испоруке тек по истеку године дана од смрти завештачевог.

§ 686. Са испоруком поједине ствари из заоставштине припадају легатару од дана смрти завештаочеве и текући интереси, придошле користи и сваки други прираштај. Али он сноси и све терете, који леже на легату, па и губитак, ако се легат без туђе кривице смањи или сасвим пропадне.

§ 687. Ако је коме завештана каква одређена сума, која се има давати у роковима, који се повраћају, као: сваке године, месеца

и томе подобно, то онда легатар задобија право на целу суму овога рока, и ако је он доживео само почетак истога. Ипак се сума може тражити тек по истеку рока. Први рок почиње тећи од дана смрти завештаочеве. — § 1418.

Право легатарско на обезбеду.

§ 688. У свима случајевима, у којима је поверилац овлашћен захтевати од дужника обезбеђење, може и легатар тражити обезбеђење свога легата. У §-у 437. прописано је како се мора извршити упис какве испоруке ради оснивања стварног права.

Коме припада непримљена испорука?

§ 689. Испорука, коју легатар не може или неће да прими, припада ономе, који је после њега позван за примање легата (§ 652.). Ако таквог лица нема, и ако је цела испорука намењена неколицини лица неподељено или изрично на једнаке делове, онда део, што га један од њих није добио, припада осталима исто онако, као санаследницима наследство. Осим ова два споменута случаја незаузета испорука остаје у маси наследственој.

Право наследника кад терети масу исцрпљују;

§ 690. Ако је цело наследство испорукама исцрпљено, онда наследник нема ништа више да тражи већ накнаду трошкова, које је он у корист масе учинио, и своје труду сразмерну награду. Ако он заоставштином неће сам да управља, онда мора молити за постављење старатеља.

§ 691. Ако се сви легатари не могу из заоставштине намирити, онда се пре свију исплаћује легат издржавања, и легатару припада издржавање од дана отварања наследства. — §§. 536, 672, 1418.

или кад је премашају.

§ 692. Ако заоставштина не достиже за плаћање дугова, других издатака по дужности и за исплату свију испорука, онда легатари сnose сразмеран одбитак. С тога наследник није дужан да легате исплаћује без обезбеђења, докле таква опасност постоји.

§ 693. Али у случају кад су легатари већ примили испоруке, одредиће се одбитак по вредности, коју је испорука у време пријема имала, и по отуда извученим користима. Ипак легатару је слободно и по примљеној испоруци да, ради избегавања тога прилога, врати испоруку у масу или горе споменуту вредност и извучене користи; у погледу поправака и погоршања према њему се поступа као према поштену држаоцу.

О законским прилозима за јавне заводе.

§ 694. Прилози, које је завешталац у тестаменту одредио по политичким прописима ради потпомагања сиротињских и инвалидских завода, болница и јавне наставе, не сматрају се као испоруке;

они су државни намет, морају их предати и сами законски наследници, и о њима се не може судити по начелима приватног права, већ само по политичким наређењима.

ДВАНАЕСТА ГЛАВА.

О ограничењу и уништењу последње воље.

Право завештаочево у ограничењу или измени своје последње воље.

§ 695. Завешталац може своју наредбу ограничити стављајући какав услов, какво одређено време, давши налог или изјављујући неку намеру. Он може свој тестаменат или кодицил и изменити или сасвим уништити.

Начини ограничења последње воље: 1 Услов;

§ 696. Услов се зове догађај, од кога се какво право зависним учини. Услов је потврдни или одречни, све по томе, да ли се односи на испуњење или неиспуњење догађаја. Услов је одложен, кад намењено право тек по испуњењу услова задобија снагу, а раскидан онда, кад се намењено право губи чим услов наступи.

Прописи о: а) о неразумљивим;

§ 697. Сасвим неразумљиви услови сматрају се као и да нису придодати. — § 898.

б) немогућим или недопуштеним;

§ 698. Наредба, којом се некоме даје извесно право под одложним немогућим условом, неважна је, ма да је испуњење услова тек доцније постало немогућим, и ма да је немогућност завештаоцу била позната. Раскидан немогући услов сматра се као и да није постављен. Све ово важи и о недопуштеним условима. — §§ 720, 774, 803.

в) о могућим и допуштеним условима;

§ 699. Ако су услови могући и допуштени, онда се право, које од њих зависи, може прибавити само онда, кад се услови тачно испуне, па било да услови зависе само од случаја, од воље постављеног наследника, легатара, било од неког трећег лица. — §§ 536, 545.

г) услов неступања у брак;

§ 700. Услов, да легатар или наследник не ступе у брак чак ни онда, кад постану пунолетни, сматра се као и да није постављен. Само удово лице мора, ако оно има једно или више деце, услов испунити. Пуноважно се може наложити услов, да наследник или легатар са неким извесним лицем у брак не ступе.

По дворском декрету од 23. маја 1844. год. § 700 грађ. зак. не примењује се на наређења последње воље, којима завешталац својој супрузи намењује уживање целог наследства или једног релативног дела од истог или најзад каквог легата

с ограничењем да то траје дотле, докле она остане удовица, а исто тако нема примене ни на она наређења последње воље, којима се завешталац постарао на исти начин за неко треће лице до тренутка кад оно ступи у брак.

д) ако се улов за живота завештаоца испунио.

§ 701. Ако се услов прописан у изјави последње воље још за живота завештаочева испунио, онда се испуњење његово мора по смрти завештаоца само онда поновити, ако се услов састоји у каквој радњи наследника или легатара, коју они могу поновити. — § 899.

Да ли се услов простире и на доцније позване?

§ 702. Услов стављен наследнику или легатару не простире се, без изречне изјаве завештаочева, на потоњег наследника и легатара — §§ 563, 606.

Дејство могућег одложног услова.

§ 703. Ради прибављања заоставштине, остављене под одложним условом, потребно је да лице, коме је завештано, преживи испуњење услова, и да је при наступању истога способно наследити. — § 900.

2. Одређено време.

§ 704. Ако је неизвесно, да ли ће доћи или не доћи време, на које је завешталац ограничио намењено право, онда ће се ово ограничење сматрати као услов.

§ 705. Ако је време такво, да оно мора наступити, онда се намењено право, као и друга безусловна права, преносе и на наследнике лица, коме је исто намењено, а само се предаја одлаже до одређенога рока.

§ 706. Ако је очигледно, да одређено време у последњем наређењу никад не може доћи, онда се одређивање овога времена сматра као постављање немогућег услова. Само у случају ако је вероватно, да се завешталац само у прорачунавању времена преварио, одредиће се време по вероватној вољи његовој.

Правни однос између лица позваног под условом или роком, и лица које за овим следује.

§ 707. Докле год је право наследника или легатара, због каквог још неиспуњеног услова или због још ненаступелог времена, одложено, дотле постоје у првом случају између законског и постављеног наследника, а у другом случају између наследника и легатара у погледу на привремену државину и уживање заоставштине или легата иста права и обвезе као и код фидеикомисарне супституције.

§ 708. Ко какво наследство или испоруку под одречним или раскидним условом добије, или само на извесно време, има према ономе, коме наследство или испорука припада кад наступи услов или одређено време, иста права и обвезе, која припадају наследнику или легатару према фидеикомесарном супституту (§ 613).

3. Налог.

§ 709. Ако је завешталац оставио коме заоставштину или легат под неким налогом, онда се овај налог сматра као раскидан услов тако, да се неиспуњењем налога губи оно што је завештано. (§ 696).

§ 710. У случају кад се налог не може тачно испунити, настојаће се да се исти бар по могућности приближно испуни. Ако и ово не може бити, онда лице налогом оптерећено задржава одређену му заоставштину, у колико се из воље завештаоаче не би видело, да то не треба да буде. Ко је сам себе неспособним учинио за испуњење налога, губи намењену му заоставштину. — § 817.

§ 711. Ако је завешталац истина изразио сврху, на коју одређује заоставштину, али је није наложио као дужност лицу, коме је заоставштина намењена, онда ово лице не може бити нагнано, да заоставштину на ту сврху употреби. — § 901.

§ 712. Неважно је наређење, којим завешталац своме наследнику налаже какву немогућу или недозвољену радњу с додатком, да наследник, у колико налог не испуни, буде дужан неком трећем издати неки легат.

О уништењу наређења и то: 1 постављањем новог наређења; тестамент;

§ 713. Ранији тестамент уништава се доцнијим пуноважним тестаментом, не само у погледу постављања наследника, већ и у погледу осталих наређења, у колико завешталац у последњем тестаменту не би дао јасно познати, да ранији у целом пространству или појединим деловима треба да постоји. Овај пропис важи и онда, ако у доцнијем тестаменту буде наследник само на један део наследства позван. Преостали део не припада наследницима у ранијем тестаменту постављеним, већ законским наследницима. — §§ 552, 554, 695.

или кодицила;

§ 714. Доцнијим кодицилом, од којих могу више њих један поред другог постојати, уништавају се раније испоруке или кодицили само у толико, у колико са њиме у противречности стоје.

§ 715. Ако се не може одлучити, који је тестамент или кодицил доцнији, то онда важе оба, у колико могу један поред другог постојати, и тада се примењују прописи постављени у глави о заједници својине.

и без обзира на раније изјављену непроменљивост.

§ 716. У тестаменту или кодицилу придодати дометак: да је свако доцније наређење у опште, или ако не буде извесним одређеним знаком означено, ништаво и неважеће, не спречава истина завештаоца да своју последњу вољу измени, али ако он у доцнијем наређењу изрично не порекне горе наведени општи или нарочити дометак, онда ће се за пуноважну сматрати не његова доцнија, већ његова ранија воља.

2. Порицањем:

§ 717. Ако завешталац хоће да уништи своје наређење, не постављајући друго, онда га мора изрично порећи, усмено или писмено, или исправу уништити.

§ 718. Порицање може се пуноважно извршити само у таком стању, у коме је лице способно за изјаву последње воље. Судом проглашени распикућа може своју последњу вољу пуноважно порећи. — §§ 566 и сл.

а) изречним;

§ 719. За усмено порицање судског или вансудског наређења последње воље тражи се толико и таквих сведока, колико је потребно ради пуноважности усменог тестамент; за писмено порицање потребна је изјава, коју ће завешталац својеручно написати и потписати, или да је бар потписана од њега и сведока, који се траже за писмени тестамент.

§ 720. Наређење завештаоачево, којим он наследнику или легатару под претњом лишења какве користи забрањује оспоравање последње воље, неће никад имати дејства за случај, ако се оспорава само истинитост или смисао изјаве.

б) прећутним;

§ 721. Ко у своме тестаменту или кодицилу потпис пресече, прецрта или цео садржај избрише, он их тиме уништава. Ако је од више равногласних исправа само једна уништена, онда се отуда не може ни на какво порицање закључивати.

§ 722. Ако су се речене повреде исправе само случајно догодиле, или се исправа изгубила, онда последња воља не губи своје дејство, ако се иначе тај случај докаже начинима доказивања одређеним у судском поступку, а садржина исправе на начин, којим се мора доказати усмено последње наређење. — § 586.

§ 723. Ако је завешталац доцније наређење уништио, а раније писмено наређење неповређено оставио, онда раније писмено наређење задобија опет важност. Усмено раније наређење тиме не оживљује.

в) о коме се претпоставља.

§ 724. Легат се сматра за поречен, ако је завешталац завештану као легат тражбину силом наплатио и подигао, ако је ствар неке намењену отуђио, а није је опет натраг добио, ако ју је на такав начин у другу преобратио, да је ствар свој пређашњи облик и своје пређашње име изгубила.

§ 725. Али ако је дужник од своје воље исплатио тражбину, ако се отуђење легата догодило по судској наредби, ако је ствар у другу преобраћена без пристанка завештаоца, онда легат постоји.

3. одрицањем наследника.

§ 726. Ако ни наследник ни потоњи наследник неће или не могу да заоставштину приме, онда право наследства припада за-

конским наследницима. Али ови су обавезни да изврше остала наређења завештаочева. Ако се и ови одреку наследства, онда ће се легатари сразмерно својим легатима као наследници сматрати. — §§ 560, 561, 604, 608, 726, 727.

ТРИНАЕСТА ГЛАВА.

О законском реду наслеђивања.

Случаји законског реда наслеђивања.

§ 727. Ако покојник није оставио пуноважну изјаву последње воље, ако он у њој није о целом свом имању расположио, ако није лицима, којима је по закону дужан оставити извесан део наследства, колико треба оставио, или ако постављени наследници не могу или неће да приме наследство, онда наступа законски ред наслеђивања сасвим или делимично. — §§ 562, 568, 1253.

§ 728. Ако нема пуноважне изјаве последње воље, припада цела заоставштина покојникова законским наследницима. Али ако има пуноважне изјаве последње воље, онда им припада онај део наследства, који у последњој вољи није никоме завештан. — §§ 554, 556.

Пропис 31 случај окрњења законског дела.

§ 729. Ако је лицу, коме је завешталац по закону дужан био оставити неки део наследства, изјавом последње воље тај део окрњен, онда се оно може на пропис закона позвати, и судским путем, по правилима у следећој глави, захтевати део, који му припада. — § 808.

Законски наследници: I Сродници по брачном пореклу;

§ 730. Законски наследници понајпре су они, који су са оставитељем¹ по брачном пореклу сродни у најближем колену. Колена сродства одређују се на овај начин.

Колена сродника способних за наслеђивање.²

§ 731. Првом колену припадају они, који се под оставитељем, као својим родоначелником, сједињују: то јест оставитељева деца и њихови потомци.

Другом колену припадају отац и мати оставитеља с онима, који се са њим под оцем и мајком сједињују, то јест оставитељева браћа и сестре са њихним потомцима.

Трећем колену припадају дедови у бабе оставитеља заједно са браћом и сестрама родитеља оставитељевих и њихно потомство.

Четвртом колену припадају прадедови и прабабе оставитеља са својим потомством.

¹ Erblasser, defunctus, оставитељ имања, које се наслеђује.

² Види колена сродства на крају књиге.

Прим. прев.

Прим. прев.

Петом колену припадају прапрадедови и прапрабабе оставитеља са онима, који од њих произлазе.

Шестом колену припадају чукундедови и чукунбабе оставитеља са онима, који су од њих произишли. — § 571.

1. Колено: деца;

§ 732. Ако оставитељ има брачне деце првога степена, онда њима припада цело наследство, па била деца мушка или женска, била она рођена за живота оставитељева или после његове смрти. Ако има више деце, она деле наследство по своме броју на једнаке делове. Унуци од још живе деце и прауници од још живих унука немају права на наслеђивање. — § 22.

§ 733. Ако је које дете оставитељево пре оставитеља умрло и ако од истог детета има један или више унука, онда онај део, који би умрлом детету припао, припада цео овом заосталом унуку, или неколицини унука на једнаке делове. Ако је од ових унука такође један умро, а иза њега остало праунука, онда се део умрлога унука на исти начин дели на једнаке делове међу праунике. Ако од каквог оставитеља има још даљих потомака, онда се дељење врши сразмерно по горе изложеном пропису.

§ 734. На овакав се начин наследство дели не само онда, кад се стеку унуци од умрле деце са још живом децом или даљи потомци са ближим потомцима оставитеља заоставштине, већ и онда ако има да се дели наследство само између унука од више деце или између праунука од више унука. Дакле унуци заостали од сваког детета и од сваког унука заостали прауници, било њих више или мање, не могу никад више или мање добити до онолико, колико би умрло дете или умрли унук добили, да су остали у животу.

2. Колено: родитељи и њихови потомци;

§ 735. Ако никог нема, који од самога оставитеља произлази, онда наследство припада другом колену сродства, то јест: његовим родитељима и њиховим потомцима. Ако су још у животу оба родитеља, онда њима припада цело наследство на једнаке делове. Ако је један од родитеља умро, онда ступају његова заостала деца или потомци у његово право, и половина наследства, која би покојнику припала, поделиће се међу њих по оним начелима, која су утврђена у §§ — има 732—734 о подели наследства између деце и даљих потомака оставитеља.

§ 736. Ако су умрла оба родитеља оставитељева, онда ће се она половина наследства, која би оцу припала, поделити на његову заосталу децу и њихне потомке, а друга половина, која би матери припала, на њену децу и њихне потомке по прописима §§ 732—734. Ако од ових родитеља нема друге деце већ само оне од оба родитеља заједнички порођене, или њихни потомци, онда она деле међу собом на подједнаке делове обе половине. Али ако осим ове деце има још деце, коју су отац или мати, или и једно и друго, у неком другом браку родили, онда добијају деца од истог оца и матере или њихови потомци како на очевој тако и на материној

половини припадајући им подједнаки део са полубраћом и полусестрама.

§ 737. Ако је који од родитеља оставитељевих умро, а није оставио ни деце ни потомства, онда цело наследство припада другом још живом родитељу. Ако и други родитељ није у животу, онда се цело наследство дели међу његову децу и потомке по већ наведеним начелима.

3. Колено: дедови и бабе и њихово потомство;

§ 738. Ако су родитељи оставитељеви умрли, не оставивши потомака, онда наследство припада трећем колену, то јест: оставитељевом деди и баби по оцу и деди и баби по мајци. Наследство се онда дели на два подједнака дела. Једна половина припада родитељима очевим и њиховим потомцима, друга родитељима материним и њиховим потомцима.

§ 739. Једна од ових половина дели се на подједнаке делове на деду и бабу оставитеља по оцу, а друга на деду и бабу по мајци, ако су они још у животу. Ако су који деда или баба или обоје од једне или друге стране умрли, онда се половина, која је припала овој страни, дели између деце и потомака њених по оним начелима, по којима се мора делити у другом колену цело наследство између деце и потомака оставитељевих родитеља. (§§ 735—737.).

§ 740. Ако су дед и баба с очеве или с материне стране умрли, па ни деда ни баба ове стране нису оставили потомака, онда цело наследство припада деди и баби друге стране, ако су још у животу, и по смрти ових њиховој заосталој деци или потомцима.

4. Прадедови и прабабе и њихови потомци;

§ 741. По потпуном угашењу трећег колена законски ред наслеђивања прелази на четврто. У ово колено долазе: родитељи деде по оцу и њихово потомство, родитељи бабе по оцу са својим потомцима, родитељи деде по мајци са својим потомством и родитељи бабе по мајци са својим потомством.

§ 742. Ако од свију ових четири стабала има сродника, онда се наследство дели између њих на четири једнака дела, а сваки опет од ових делова дели се између лица припадајућих појединим стаблима по оним истим начелима, по којима се саобразно закону дели цело наследство између родитеља оставитељевих и између њихних потомака.

§ 743. Ако је које од ових четири стабала овога колена већ изумрло, онда део његов не припада свима осталим трима стаблима, већ ако је угашено стабло од очеве стране, онда припада другом стаблу од очеве стране половина наследства, а ако је угашено стабло од материне стране, онда припада другом стаблу од материне стране такође половина наследства. Али ако су оба стабла од очеве или материне стране изумрла, онда припада цело наследство двама стаблима од друге стране, а ако је и од ове једно већ изумрло, онда припада једином од ове стране заосталом стаблу.

5. Колено: прапрадеде и прапрабабе са својим потомством;

§ 744. Ако из четвртог колена нема више ни једног сродника у животу, онда наследство припада петом колену, то јест прапрадедама и прапрабабама и њиховом потомству. Овом колену припадају: стабла првог прапрадеде и прапрабабе с очеве стране, другог прапрадеде и прапрабабе с очеве стране, трећег прапрадеде и прапрабабе с очеве стране, четвртог прапрадеде и прапрабабе с очеве стране, првог прапрадеде и прапрабабе с материне стране, другог прапрадеде и прапрабабе с материне стране, трећег прапрадеде и прапрабабе с материне стране и четвртог прапрадеде и прапрабабе с материне стране¹.

§ 745. Свако од ових осам стабала има са осталим стаблима подједнако право наследства, и ако од сваког стабла има сродника, онда се наследство између њих дели на осам једнаких делова, а сваки део опет даље се дели на лица, која дотичном стаблу припадају по реду прописаном у предњим коленима.

§ 746. Ако је које од ових осам стабала угашено, онда оно што би припало стаблу првог прапрадеде и прапрабабе с очеве стране припада стаблу другог прапрадеде и прапрабабе с очеве стране и обратно, оно што би припало стаблу трећег прапрадеде и прапрабабе с очеве стране припада стаблу четвртог прапрадеде и прапрабабе с очеве стране и обратно; оно што би припало стаблу првог прапрадеде и прапрабабе с материне стране припада стаблу другог прапрадеде и прапрабабе по мајци и обратно; што би припало стаблу трећег прапрадеде и прапрабабе с материне стране припада стаблу четвртог прапрадеде и прапрабабе с материне стране и обратно.

§ 747. Ако су изумрла стабла првог и другог прапрадеде и прапрабабе с очеве стране, онда делови, који би овим двама стаблима припали, припадају стаблима трећег и четвртог прапрадеде и прапрабабе с очеве стране и обратно; а ако су изумрла стабла првог и другог прапрадеде и прапрабабе с материне стране, онда делови, који би овим двама стаблима припали, припадају стаблима трећег и четвртог прапрадеде и прапрабабе с материне стране и обратно. Али ако од сва четири стабла од очеве стране или сва четири стабла од материне стране нема више ни једног сродника, то онда цело наследство добијају стабла друге стране, која постоје. Упор. § 744.

6. Колено: чукундеде и чукунбабе и њихово потомство.

§ 748. Ако је најзад и пето колено сасвим изумрло, онда законски ред наслеђивања прелази на шесто колено, то јест на оставитељеве чукундеде и чукунбабе и њихово потомство. Овом колену припадају шеснаест стабала, то јест стабла оних родитеља, од којих су произашла стабла петог колена. Ако од свакога од ових шеснаест стабала има сродника, онда се наследство дели на шеснаест

¹ Види слику о коленима сродства на крају књиге.

Прим. прев.

главних једнаких делова, и сваки овај главни део дели се између сродника, који коме стаблу припадају, по већ наведеним начелима.

§ 749. Ако од некога од ових стабала нема више сродника у у животу, онда њихови делови припадају оним стаблима, која по прописима §§ 743 и 746 са угашеним стаблима у најближој вези стоје. Ако има сродника само од једног јединог стабла, онда њима припада цело наследство.

§ 750. Ако је когод сродан с оставитељем заоставштине с више него само с једне стране, онда он од сваке стране ужива оно право наследства, које му припада посматрајући га нарочито као сродника с те стране (§ 736).

Искључење даљих сродника.

§ 751. На ових шест колена брачног сродства ограничено је право наслеђивања односно имовине, која се може слободно наслеђивати. Даљи сродници оставитељеви искључени су од законског наслеђивања.

II. Законско право наследства позаконене деце.

§ 752. Деца ван брака рођена и позаконена доцнијим ступањем у брак њихових родитеља, као и она, којима, без обзира на постојећу препреку при венчању њихових родитеља, припада нарочита повластица §-а 160, уживају, под ограничењима прописанима у §-у 160. и §-у 161, права брачне деце и у погледу законског наслеђивања.

§ 753. Ванбрачно дете, позаконено милошћу законодавца, има на очеву заоставштину само онда законско право наследства, ако је оно позаконено на очеву молбу ради тога, да би уживало подједнака права са децом брачном на слободном за наслеђивање имању. — § 162.

III. Ванбрачне деце.

§ 754. Према матери имају ванбрачна деца при законском реду наслеђивања имовине слободне за наслеђивање иста права као и брачна. На заоставштину очеву и сродника с очеве стране, за тим на заоставштину родитеља, деда и баба и осталих сродника материних немају ванбрачна деца право законског наслеђивања. — §§ 155., 165.

IV. Усвојене деце.

§ 755. Усвојена деца имају исто право као и брачна деца при законском реду наслеђивања слободног за наслеђивање имања онога лица, које их је усвојио. Према сродницима усвојитеља као и према супругу, без чијег се пристанка усвојење извршило, немају право наследства. Али ова деца задржавају законско право наследства на имање њихових природних родитеља и сродника (§ 183).

V. Право наследства родитеља у погледу деце споменуте у §§ 752.—754.

§ 756. Родитељима припада на заоставштину њихове позаконене, или законом нарочито повлашћене ванбрачне деце, исто узајамно право, које је деци признато на заоставштину својих родитеља (§§ 752—754). Имање детета, које је остало ванбрачно, може само мати наследити; отац, сви преци и други сродници детињи искључени су од тога. Ни усвојитељи немају законско право наследства на заоставштину усвојеног детета; она припада по законском реду наслеђивања детињим сродницима.

VI. Законско право наследства супруга.

§ 757. У животу осталом супругу оставитеља припада, без обзира на то има ли он свога имања или не, ради доживотног уживања подједнак део наследства са сваким дететом, ако има троје или више деце, али ако има мање од троје деце, онда четврти део; својина од тога дела остаје деци. — 796.

§ 758. Ако нема детета, али постоји други законски наследник, онда у животу остали супруг добија неограничену својину на четврти део заоставштине. Ипак у део наследства урачунава се, како у овом случају тако и у случају § 757, оно што у животу осталом супругу припада по брачном уговору, уговору о наслеђивању или по последњој вољи од имовине умрлог супруга. — § 1266.

§ 759. Ну ако нема ни једног сродника оставитељевог из већ наведених шест колена, нити други какав наследник од оних, који су позвани у §§ 752.—756., онда цело наследство припада супругу. Ипак супруг одвојен због своје кривице нема права ни на наследство нити на какав део наследства супруга. — § 1266.

Заоставштина без наследства.

§ 760. Ако ни супруг није више у животу, онда заоставштину, као добро без наследника, заузима или фискус, или она лица, која по политичким наређењима имају право на заузимање добара осталих без наследника.

Ово право извесних лица на заузимање добара, осталих без наследника, укинута је патентом од 7 септембра 1849 год.

Одступања од општег реда наслеђивања.

§ 761. У политичким законима налазе се одступања од законског реда наслеђивања, одређеног у овој глави, односно сељачких добара и заоставштине свештених лица.

ЧЕТРНАЕСТА ГЛАВА

О законском делу и о урачунавању у законски или наследни део.

Којим лицима као наследницима по нужди¹ припада законски део;

§ 762. Лица, којима завешталац у последњој вољи мора оставити део наследства, јесу његова деца, а, ако ове нема, његови родитељи.

§ 663. Под именом деце подразумевају се по општем правилу (§ 42) и унуди и праунуди, а под именом родитеља све деде и бабе (преци). Овде се не прави разлика између мушког и женског пола, нити између брачног и ванбрачног рођења, чим би за ова лица наступило право и ред законског наслеђавања. — §§ 183, 731, 752, 754—756.

И усвојена деца рачунају се по двор. декрету од 10. маја 1833. год. у децу која имају права на закон. део.

§ 764. Део наследства, који су ова лица овлашћена захтевати, зове се законски део, а та се лица у овом односу називају наследници по нужди.

у којој мери;

§ 765. Као законски део одређује закон сваком детету половину онога, што би му по законском реду наслеђивања припало. — §§ 748, 749.

§ 766. У усходној линији припада сваком наследнику по нужди као законски део трећина онога, што би добио по законском реду наслеђивања. — §§ 732, 733, 738, 739.

и под којим ограничењима?

§ 767. Ко се одрекао права наследства, ко се од права наследства искључи по прописима изложеним у осмој глави, или кога завешталац законито лиши наследства, тај нема права захтевати законски део, и при одмеравању истога сматраће се као да он и не постоји. §§ 538—540, 542—544, 551, 732, 782.

Захтеви ради законитог лишења наследства.

§ 768. Дете се може лишити наследства:

1. (кад напусти хришћанску веру);

Овај узрок лишења укинут је чланом 7-им зак. од 25. маја 1868. године

2. ако је оно оставило завештаоца без помоћи у невољном стању;

3. ако је због злочинства осуђено, било на доживотно, било на двадесетогодишње заточење;

¹ Notherben.

4. ако се стално одало таквом начину живота, који је противан јавном моралу.

§ 769. Са истих узрока могу се и родитељи од законскога дела искључити, а нарочито још онда, ако су васпитање детета сасвим занемарили. — § 177.

§ 770. У опште може се наследнику по нужди и због таквих поступака, који неког наследника по §§-у 540—542. недостојним чине за право наследства, изјавом последње воље ускратити законски део.

§ 771. Узрок лишења наследства мора наследник доказати, па било да га је завешталац изрекао, било да није, и он се мора на речима и смислу закона оснивати. — § 782.

§ 772. Кад је изречено лишење наследства за које лице, онда се ово лишење укида само изречним опозивањем, изјављеним у законској форми.

§ 773. Ако се за каквог врло задуженог или раскошног наследника по нужди вероватно може страховати, да до његове деце неће ни доћи законски део, који овом наследнику по нужди припада, или већи део овога, онда му завешталац може ускратити овај законски део, али само тако, да исти завешта деци наследника по нужди. — § 273.

Како се оставља законски део?

§ 774. Законски се део може оставити у виду наследнога дела или као испорука и без изричног назначења да је то законски део. Али он се мора наследнику по нужди сасвим слободан оставити. Сваки услов или терет, који би законски део у чему ограничавао, неважан је. Ако је наследнику по нужди остављен већи део наследства, онда се услов или терет може односити само на део који преостаје преко законскога дела.

Правно средство наследника по нужди: а) при противправном лишењу наследства или умањењу законског дела;

§ 775. Наследник по нужди, који је лишен наследства и ако није било услова прописаних у §§-има 768—773, може захтевати потпуни законски део, који му припада, а ако му је чист износ законскога дела смањен, допуну истога. — § 1487.

б) при потпуном неспомињању;

§ 776. Ако у случају кад има више деце, за коју је завешталац знао да постоје, о једноме није ништа споменуто, онда ово дете може такође само законски део искати.

§ 777. Али ако се из околности може доказати, да непомињање једнога детета, у случају кад их има више, само отуда потиче, што завештаоцу није било познато да оно постоји, онда то дете није обавезно, да се задовољи законским делом, већ може захтевати део наследства, једнак са делом наследства наследника по нужди, коме најмање припада; ну ако је постављен за наследника

једини још заостали наследник по нужди, или ако су сви остали на једнаке делове позвани, може захтевати подједнак део наследства.

§ 778. Ако завешталац, имајући једног јединог наследника по нужди, овога не спомене услед горе наведене заблуде, или ако бешчедни завешталац добије тек по изјави своје последње воље наследника по нужди, о коме није ништа предвиђено, онда се сразмерно исплаћују само испоруке одређене: за јавне заводе, за награду учињених услуга или ради побожних циљева, и то тако, да сума на то утрошена не пређе четврти део чисте заоставштине, а сва друга наређења последње воље остају без снаге. Ипак она добијају опет своју снагу, ако је наследник по нужди умр'о пре завештаоца.

§ 779. Ако дете умре пре завештаоца, и остави потомке, онда сви потомци, о којима није ништа споменуто, ступају у погледу права наследства на место детета.

§ 780. Потомци детета, које је у последњој вољи изрично лишено наследства, али које је пре завештаоца умрло, само су овлашћени да траже законски део.

§ 781. Ако какав наследник по нужди из усходне линије не буде споменут, онда он увек може само законски део из масе захтевати. — § 776.

§ 782. Ако наследник узмогне доказати, да се наследнику по нужди, који није споменут, може у кривицу приписати ма који од узрока лишења наследства наведених у §§-има 768—770, онда ће се неспоминање сматрати као прећутно правно лишење наследства.

Ко има да прилаже ради намирења наследнога или законскога дела?

§ 783. У свима случајевима, у којима каквом наследнику по нужди није никако одређен наследни или законски део, који му припада, или не у потпуној мери, морају до потпуног намирења тога дела сразмерно приложити како постављени наследници тако и легатари. — § 692.

Начин одмеравања и прорачунавања законскога дела.

§ 784. Да би се законски део могао као што треба одмерити, тачно ће се пописати и уредно проценити све покретне и непокретне ствари, што заоставштини припадају, сва права и тражбине, која је завешталац био овлашћен слободно пренети на своје наследнике, па и све оно, што је наследник или легатар маси дужан. Наследницима по нужди слободно је присуствовати процени и чинити при том примедбе. Они пак не могу захтевати продају појединих предмета из заоставштине, да би се тиме одредила права вредност њихова.

По дворском декрету од 31. јануара 1844. год. наследник по нужди по §-у 784. грађ. зак. нема никаква права на сразмерне делове у појединим покретним или непокретним стварима заоставштине, већ само на вредност свога наследнога дела прорачунаог по судској процени.

§ 785. Дугови и други терети, који су још за живота завештаочева на имању постојали, одбиће се од масе.

§ 786. Законски се део прорачунава без обзира на испоруке или друге терете, који се на последњој вољи оснивају. Докле се наследнику по нужди одиста не преда законски део, сматраће се заоставштина у погледу добитка и штете сразмерно као заједничко добро између главног наследника и наследника по нужди.

По §§-има 786, 830 и 837 грађ. зак. наследник по нужди овлашћен је захтевати рачуне о ономе сразмерном уделу у добитку и штети и плодовима наследства, који на њега долази од смрти завештаоца па до тренутка, кад му је законски део у истини досуђен. (Дворски декрет од 27. марта 1847. г.). — § 826.

Урачунавање у законски део;

§ 787. Све што наследници по нужди из заоставштине одиста добијају, као легат или услед других наређења завештаочевих, узима се у рачун при одређивању њиховог законског дела. — § 774.

§ 788. У законски део урачунава се и оно што је завешталац за живота свога дао својој кћери или унуци као мираз, своје сину или унуку као опрему, или непосредно ради ступања у какву службу или ма какву радњу, као и оно што је истрошио на исплату дугова пунолетног детета. — §§ 671, 1218, 1231.

§ 789. Односно законског дела родитеља оно што је раније дато урачунава се тада, ако то није дато ради законске потпоре (§ 154), нити пак из просте дарежљивости.

или у наследни део при законом реду наслеђивања.

§ 790. Кад деца наслеђују по последњој вољи урачунавање бива само онда, ако је то завешталац изрично наредио. На против детету ће се урачунати и при законском наслеђивању оно, што је оно за живота оставитеља примило од овога ради горе (§ 788) споменутих циљева. Унуку се у наследни део урачунава не само оно, што је он сам на такав начин непосредно примио, већ и оно, што су његови родитељи, на чије место он ступа, на такав начин примили.

§ 791. Што су родитељи, осим споменутих случајева, детету дали, сматра се за поклон, и не урачунава се, ако родитељи нису изречно уговорили да се врати. — § 951.

§ 792. Родитељи могу детету и при законском наслеђивању изрично опростити урачунавање. Али ако се трошак око васпитавања и издржававања остале деце не може покрити ни из њихног сопственог имања, нити из имања родитеља, онда се мора детету оно, што је унапред примило ради циљева споменутих у § 788, урачунати у толикој мери, у колико је то потребно ради васпитавања и издржавања његове браће и сестара.

§ 793. Урачунавање примљене вредности у наследни део бива тиме, што свако дете још пре деобе добија исту вредност. Ако заоставштина није за то довољна, то онда дете, које је што год раније примило, не може истина никакав наследни део тражити, али не може се ни на повраћај примљенога нагонити.

§ 794. При сваком се урачунавању, ако оно што је примљено није примљено у готову новцу, већ у другим покретним или непо-

кретним стварима, вредност непокретних рачуна по времену пријема, а вредност покретних на против по времену смрти оставитеља. — § 536.

Право наследника по нужди на нужно издржавање;

§ 795. Наследнику по нужди ипак се мора увек одредити нужно издржавање, па ма он био саобразно закону искључен од свога законског дела. — §§ 139—143, 154.

и супруга на пристојно издржавање;

§ 796. Супруг нема истина права на законски део, али њему припада, ако за случај смрти једнога супруга није ништа о старању уговорено, и докле не ступи у други брак, пристојно издржавање, које му недостаје. Супруг одвојен услед своје кривице нема на то никаква права. — §§ 757, 759, 1243.

ПЕТНАЕСТА ГЛАВА.

О заузимању наследства у државину.

Услови за правно узимање наследства у државину;

§ 797. Нико не сме самовласно заузети у државину наследство. Право наследства мора се пред судом расправити, и од суда издејствовати предаја заоставштине у правну државину.

§ 798. У колико суд при каквом смртном случају по службеној дужности треба да поступи, и на какве рокове и мере опрезности при овом расправљању треба пазити, одређују нарочити прописи о судском поступку. Овде је одређено шта треба да ради наследник или онај, који иначе има права на заоставштину, да би дошао до државине онога, што му припада.

Доказивање правног основа; наследничка изјава;

§ 799. Ко хоће да узме наследство у државину, мора пред судом доказати правни основ, па било да он потиче из последње наредбе, из пуноважног уговора о наслеђивању или из закона, и изрично се изјаснити да прима наследство.

§ 800. Изјашњење о примању наследства мора у исто време и то садржавати: да ли се наследство прима безусловно или задржавајући правно благодејање пописа.

Дејство безусловне;

§ 801. Безусловна наследничка изјава има за последицу, да наследник мора одговарати свима повериоцима оставитељевим за њихове тражбине и свима легатарима за њихове испоруке, и ако заоставштину за све не достиже.

и условне изјаве.

§ 802. Ако је наследство примљено задржавајући правно благодејање пописа, онда ће суд одмах наредити на рачун масе попис. Такав наследник обвезан је повериоцима и легатарима само у толико, у колико заоставштину залеже за њихове и за наследникове сопствене тражбине, које он има, ван права наследства, према оставитељу.

Овлашћење за условно или безусловно примање или одбијање наследства.

§ 803. Оставитељ не може наследника лишити права задржања овог правног благодејања, нити забранити извршење пописа. И у уговору о наслеђивању између супруга учињено одрицање овога благодејања нема никаквог дејства.

§ 804. Извршење пописа може и онај захтевати, који има права тражити законски део. — § 784.

§ 805. Ко може сам својим правима располагати, томе је слободно наследство безусловно или са задржањем горњег правног благодејања примити или одбити. Тудори и стараоци следоваће прописима датим на своме месту (§ 233).

§ 806. Наследник не може више своју изјаву, дату пред судом о примању наследства, опозивати, нити пак безусловну изјаву мењати и себи задржавати правно благодејање пописа.

§ 807. Ако су од више санаследника неки изјавили да примају наследство безусловно, а други пак, или само и један од њих, задржавајући споменуто правно благодејање, онда ће се извршити попис, и условна заједничка изјава поставиће се за основ расправи заоставштине. У овоме, као и у свима другим случајевима, у којима се мора извршити попис, правно благодејање пописа ужива и онај, који је дао безусловну изјаву, све дотле докле му се наследство не преда. — §§ 550, 820, 821.

§ 808. Ако је за наследника когод постављен, коме би и без изјаве последње воље припадало право наследства на целу заоставштину или на неке делове, онда он није властан позивати се на законско наслеђивање, и тиме осујећавати изјаву последње воље. Он се мора наследства или по последњој вољи примити, или га се савим одрећи. Лица пак, којима припада законски део, могу наследство одбити, задржавајући свој законски део. — §§ 563, 726, 774, 775.

Пренос права наследства.

809. Ако наследник умре пре но што се примио наследства, које му је припало, или пре но што га је одбио, онда његови наследници, ако их завешталац није искључио, или ако није друге потоње наследнике одредио, ступају у право: примити наследство или га одбити (§ 537). — §§ 560—563, 604 и сл.

Припреме пре предавања наследства: а) управа;

§ 810. Ако наследник, кад се прима наследства, своје право наследства довољно докаже, уступиће му се управљање и уживање заоставштине.

б) обезбеђење или измирење поверилаца;

§ 811. Суд се о обезбеђењу или измирењу поверилаца оставитељевих неће више старати, но колико они сами захтевају. Али повериоци нису дужни чекати изјаву о примању наследства. Они могу своја потраживања против масе поднети и захтевати: да се ради заступања исте постави старатељ, према коме они могу своје тражбине доказати.

в) издавање заоставштине од имања наследниковог;

§ 812. Ако се који поверилац наследства, легатар или наследник по нужди боји, да ће услед смешања заоставштине са имовином наследника бити изложен опасности за своју тражбину, то он онда може, пре но што се наследство наследнику досуди, захтевати, да се наследство од имања наследниковог одвоји, судом чува, или да њиме старатељ управља, његово потраживање на исто да се прибележи и измири. Али у таквом случају не одговара му наследник више својим сопственим имањем, ма да се наследства условно примио.

г) сазив поверилаца заоставштине.

§ 813. Наследнику или постављеном старатељу заоставштине слободно је тражити ради сазнања дугова издавање прогласа, којим ће се сви повериоци позвати, ради пријаве и доказивања својих тражбина, у року одређеном према околностима, и док овај рок не истече да се повериоци не измирују.

Дејство сазива;

§ 814. Дејство овог судског сазива јесте у томе, што повериоци, који се у остављеном року нису јавили, немају на заоставштину никаква друга права, ако је она исплаћивањем пријављених поверилаца исцрпљена, осим у колико им припада заложно право.

дејство несазивања;

§ 815. Ако наследник пропусти да тражи судски сазив, који му се допушта ради његове безбедности, или ако одмах измири неке од пријављених поверилаца, не обзирући се на права осталих, и ако неки од поверилаца остану неизмирени услед невољности заоставштине, онда им он одговара, без обзира на условну изјаву о примању наследства, целим својим имањем у оној мери у колико би они били измирени, да је заоставштина била употребљена по законском реду за намирење поверилаца.

д) Доказ о испуњењу последње воље: или од стране извршиоца тестаментa;

§ 816. Ако је завешталац наименовао извршиоца (егзекутора) своје последње воље, то онда од воље овога зависи: хоће ли се овога посла примити или не. Ако се примио, онда је дужан или да наредбе завештаоачеве као пуномоћник сам изврши, или да немарног наследника нагони на извршење истих.

или од стране наследника.

§ 817. Ако није именован извршилац последње воље, или ако се именовани неће да прими, онда је наследник непосредно дужан у колико је год могућно испунити вољу завештаоачеву, или испуњење обезбедити, и о томе поднети суду доказе. Односно одређених легатара он има само да докаже, да их је известио о завештаним им легатима (§ 688). — §§ 548, 549, 699, 709.

§ 818. У политичким су наредбама нарочити прописи постављени о томе: шта има наследник да плати пре но што дође до државине наследства, и какве доказе има да поднесе у случају кад је оставитељ стајао у обрачуна с државном благојном.

Кад ће се предати наследство?

§ 819. Чим суд наследника по датој изјави о примању наследства призна за законитог наследника, и кад наследник испуни обвезе, предаће му се наследство и расправљање закључити. У осталом да да би издејствовао пренос својине непокретних ствари следоваће наследник пропису §-а 436. — §§ 437, 797, 827, 831, 832.

Одговорност заједничких наследника.

§ 820. Више наследника, који су се примили каквог заједничког наследства без правног благодејања пописа, одговарају свима повериоцима наследства и легатарима и по самој предаји наследства сви за једног и један за све. Али међу собом они су дужни плаћати по сразмери својих наследних делова. — §§ 893, 896.

§ 821. Ако су се заједнички наследници користили правним благодејањем пописа, онда су они пре судске предаје наследства обавезни одговарати повериоцима наследства и легатарима по § 550. По извршеној предаји одговара сваки поједини, баш и за оне терете, који не прелазе масу наследства, само по сразмери свога дела наследства.

Средства безбедности наследникових поверилаца.

§ 822. Наследникови повериоци могу истина наследнику припало наследно добро и пре извршене предаје узабрани, пописати или ставити на њ прибелешку. Ипак такво се обезбеђење може дати само са изричном напоменом, да оно не може шкодити правима, која се при расправљању заоставштине појаве, и да важе тек од времена извршене предаје. — § 432.

Тужбе за наследство.

§ 823. И по свршеној предаји може наследник, који је заузео наследство у државину, бити тужен од лица, које тврде да има јаче или подједнако право наследства, ради уступања или деобе наследства. Својина појединих предмета заоставштине тражи се не тужбом за наследство већ тужбом за својину.

Дејство тужаба.

§ 824. Ако тужени буде приморан да уступи заоставштину сасвим или неки део, онда ће се потраживања на повраћај плодова, које је покупио држалац, или на накнаду трошкова, које је учинио на заоставштину, судити по оним начелима који су постављени с обзиром на поштеност и непоштеног држаоца у глави о државини у опште. Трећи поштени држалац није никоме одговоран за ствари из наследства, које је он у међувремену прибавио. — §§ 335, 367, 456.

ШЕСНАЕСТА ГЛАВА.**О заједници својине и других стварних права.****Постанак заједнице.**

§ 825. Докле својина једне исте ствари или једног и истог права неколицини лица неподељено припада постоји заједница. Она се оснива на случајном догађају, на закону, на изјави последње воље или на уговору. — §§ 361, 394, 415, 421, 503, 689, 715, 786, 888—896, 1175 и сл.

§ 826. По различности извора, из којих потиче заједница, одређују се ближе права и дужности учесника. У двадесет седмој глави налазе се нарочити прописи о заједници добара, која постаје уговором.

§ 827. Ко полаже право на део заједничке ствари, тај мора своје право доказати, ако му то други учесници поричу.

Заједничка права учесника.

§ 826. Докле се сви учесници слажу, они представљају само једно лице, и имају право да заједничком ствари по вољи располажу. Али чим међ њима настане неслога, ни један учесник не може на заједничкој ствари вршити никакву промену, којом се располаже делом другог. — § 362.

Право учесника на свој део.

§ 829. Сваки је учесник потпун власник свога дела. У колико он не вређа права својих саучесника, он може свој део, или користи од њега, по својој вољи и независно заложити, завештати или иначе отуђити (361.)

§ 830. Сваки је учесник властан тражити полагање рачуна и поделу прихода. Он може по правилу захтевати и престанак заједнице, само не у невреме нити на штету осталих. С тога он мора пристати на одлагање, одмерено према околностима које се не може лако избећи.

§ 831. Ако се учесник обвезао остати у заједници за извесно време, онда он истина не може пре истека времена иступити из заједнице, али ова обвеза престаје као и друге обвезе и не простире

се на наследнике, ако ови сами нису на то пристали. — §§ 548, 918, 1208.

§ 832. И наредбе каквог трећег лица, којом је нека ствар за заједничку одређена, морају се истина први учесници држати, али не и њихови наследници. Обвеза на непрестану заједницу не може постојати. — § 1481.

Права учесника на заједничкој ствари: а) у погледу главне ствари.

§ 833. Државина и управљање заједничком ствари припада свима учесницима скупа. У односима, који се тичу само редовне управе и уживања главне ствари, одлучује већина гласова, који се не броје по лицима, већ по сразмери делова учесника.

§ 834. Али кад су у питању важне промене, које су предложене ради одржања или бољег уживања главне ствари, учесници, већином гласова надвладани, могу захтевати обезбеђење за будуће штете, или, ако се ово не буде дало, иступање из заједнице.

§ 835. Ако пак неће да иступе, или би се иступање десило у невреме, то онда треба коцка, избрани судија, или, у колико се учесници о томе једногласно не сагласе, судија да реши: да ли ће се промена извршити безусловно или по датом обезбеђењу. Ови начини решавања наступају и кад су гласови учесника за и против подељени.

§ 836. Ако има да се постави управитељ заједничке ствари онда о његовом избору одлучује већина гласова, а ако се не добије већина гласова, онда судија.

§ 837. Управитељ заједничког добра сматра се као пуномоћник. Он је с једне стране обвезан полагати уредан рачун, с друге пак овлашћен да све корисно учињене издатке унесе у рачун. Ово важи и у случају кад један учесник управља заједничким добром без налога осталих учесника. — §§ 1002, 1040.

§ 838. Ако је управа неколицини поверена, онда решава и међу њима већина гласова. — § 1190.

б) користи од терета;

§ 839. Заједничке користи и терети одмеравају се по сразмери делова. У сумњи се претпоставља да су делови подједнаки; ко противно тврди мора то доказати. — §§ 394, 555, 732, 1193, 1194.

§ 840. Добивене користи обично се деле у природи. Али ако овакав начин поделе није могућ, онда је сваки овлашћен тражити јавну продају. Добивена вредност исплатиће се учесницима сразмерно.

в) поделе.

§ 841. При подели заједничке ствари, која се по престанку заједнице има извршити, не важи већина гласова. Подела се мора извршити тако да сваки учесник буде задовољан. Ако они не могу да се сложе, онда решава коцка или избрани судија, или ако се једногласно не сложе на ма који од ова два начина решавања, судија. — §§ 1413, 1487.

§ 842. Избрани судија или судија решава и то: да ли је при

подели земљишта или здања коме учеснику потребна службеност рада уживања свога дела, и под којим му условом то треба одобрити.

§ 843. Ако се која заједничка ствар или баш никако не може поделити, или се не може поделити без знатног умањења вредности, онда ће се она, ако то и само један учесник захтева, продати на јавној продаји, и добивена вредност међу учеснике поделити.

§ 844. Службености, граничне белеге и исправе потребне ради заједничке употребе, недељиве су. Земљишне службености служе на корист свима учесницима. Исправе ће чувати, ако иначе томе ништа не стоји на путу, најстарији учесник. Остали о свом трошку добијају оверене преписе. — § 485.

§ 845. При дељењу земљишта морају се узајамне границе према различности положаја јасно и непромењиво означити стубовима, граничним камењем или кочевима. Реке, брда и путови природне су границе. Да би се избегла превара или заблуда треба у камење, стубове или кочеве, који одиста као међе служе, урезати крстове, знакове или бројеве, или испод њих укопати.

§ 846. О извршеној подели начиниће се исправе. Учесник у каквој непокретној ствари добија стварно право на свој део тек онда, када се исправа о тој деоби у јавне књиге упише. (§ 436).

§ 847. Сама подела ма каквог заједничког добра не може трећем бити од штете. Сва заложна права, службености и друга стварна права, која трећем лицу припадају, могу се вршити после деобе исто као и пре тога. И лична права, која неком трећем према заједници припадају, задржавају своју пређашњу снагу, без обзира на извршено иступање. — §§ 466, 881, 1402, 1422.

§ 848. Исто тако онај, који дугује каквој заједници, не може дуг платити појединим учесницима. Такви дугови морају се платити целој заједници или ономе, који је редовно заступа — §§ 892, 895, 1424.

§ 849. Оно што је до сада о заједници у опште прописано, примењује се и на права и ствари, која некој породици као заједници припадају, на пр. задужбине, фидеикомиси и томе слично. — §§ 618 и сл., 648.

Обнављање граница.

§ 850. Ако су граничне белеге услед ма каквих околности тако повређене, да могу постати сасвим непознате, онда сваки учесник има право захтевати заједничко обнављање граница. Гранични суседи позваће се ради овога посла, те да се границе тачно опишу, а трошкове око тога сносиће сви по мери својих граничних линија.

§ 851. Ако су границе одиста постале такве, да се не могу познати, или ако се приликом постављања међа појаве распре, онда суд пре свега заштићује последње стање државине. Ако ко мисли да је тиме у своје праву повређен, може по одређеном поступку поднети доказе који му с погледом на право државине, својине или друго које право припадају (§ 347).

§ 852. Најважнија доказна средства при постављању граница јесу: премеравање и описивање или такођер нацрт спорног земљишта,

за тим јавне књиге и друге исправе, које се на то односе, најзад искази стручних сведока и мишљење дато од вештака по извршеном увиђају.

§ 853. Ако ни једна странка не докаже искључиво право на државину или на својину, онда суд дели спорни простор по мери досадашњег мирног стања државине. Али ако је и стање државине сумњиво, онда ће се спорни простор поделити између странака по сразмери државине, од које потиче потраживање, с обзиром на мишљење вештака, а за тим ће се предузети ограничавање.

Заједница о којој се претпоставља да постоји.

§ 854. Бразде, ограде, живе ограде, диреци, зидови, приватни потоци, канали, празна места и друге томе сличне преграде, које се између суседних земљишта налазе, сматрају се за заједничку својину, ако се по урезима, натписима, знацима или другим доказним средствима противно не покаже.

§ 855. Сваки се саучесник може служити заједничким зидом на својој страни до половине у дебљину, такође и слепа врата у зиду и долапе наместити где то на другој страни још није намештено. Ипак не сме се зграда намештањем димњака, огњишта или других направа излагати опасности, нити пак сусед на ма који начин спречавати у уживању свога дела. — § 364.

§ 856. Сви сувласници носе сразмерно трошкове око одржавања таквих преграда. Где су ове преграде двоструке, или где је својина подељена, сваки сноси трошкове око одржавања онога, што њему самом припада.

§ 857. Кад је положај какве преграде такав, да се цигле, летве или камење само на једној страни пружају и висе, или ако су стубови и диреци на једној страни укопани, онда се у сумњи држи да је на овој страни неподељена својина преграде, осим ако се из терета, који лежи на обе стране, из склопа, из других знакова или доказа противно не покаже. И онај се држи за искључивог држаоца каквог зида, који неоспорно притежава други зид, у истом правцу продужени, од исте висине и дебљине.

§ 858. Искључиви држалац обично није дужан да свој опали зид или плот поново подиже; он их само онда мора у добром стању одржавати, ако би се могло бојати да услед отвора у зиду или плоту не буде штете за граничног суседа. Али сваки је сопственик обвезан старати се за потребно затварање свога простора на десној страни свога главног улаза, и за одвајање од туђег простора. — 387.

ДРУГИ ОДСЕК.

О личним правима на ствари.

СЕДАМНАЕСТА ГЛАВА.

О уговорима у опште.

Основ личних права на ствари.

§ 859. Лична права на ствари, по којима је једно лице обвезно, да другоме нешто чини, оснивају се или непосредно на закону, или на уговору или на претрпљеном општећењу. — § 307.

§ 860. Случајеви, у којима закон некоме непосредно даје лично право на ствари, наведени су на своме месту. О праву на накнаду штете говори се у тридесетој глави. — §§ 91, 141, 154, 166, 391, 403, 796, 1036—1043, 1220, 1231, 1431 и сл.

§ 861. Ко се изјасни да хоће на некога да пренесе своје право, то јест, да хоће нешто да му допусти, даде, да хоће нешто за њега да чини, или да нешто њега ради не чини, тај чини обећање, али ако тај други то обећање прими пуноважно, онда сагласношћу воља обеју страна постаје уговор. Докле трају преговори, и докле обећање још није учињено, или док није примљено ни унапред нити после, дотле уговор не постаје.

§ 862. Ако ради пријема обећања није никакав рок условљен, онда се усмено обећање мора примити без одуговлачења. Код писменог обећања гледа се на то, да ли се обе стране на истом месту налазе или не. У првом случају мора се примити обећање, и о томе онај који га нуди извести, за двадесет и четири сата, у другом пак у року који је потребан да се два пута одговори, у противном случају обећање престаје да постоји. Пре истека утврђеног рока не може се обећање опозвати. — §§ 904, 918.

Подела уговора.

§ 863. Воља се може изјавити не само изрично речима или опште усвојеним знацима, већ и прећутно таквим поступцима, који, по расуђењу свију околности, не дају никаквог паметног разлога сумњати у изјаву воље. — §§ 883, 1004, 1114, 1141, 1152, 1163, 1201, 1247, 1407, 1497.

§ 864. Уговори су једнострано или двострано обавезни, све по томе, да ли само једна страна нешто обећава, а друга прима, или обе стране преносе једна на другу права и узајамно их примају. Први се дакле закључују без накнаде, а други пак са накнадом.

Захтеви за пуноважан уговор: 1. способност лица;

§ 865. Који су разума лишени, као и дете испод седам година, неспособни су учинити обећање или исто примити. Друга лица на

против, која од оца, татора или стараоца зависе, могу истина примити обећање учињено само у њихову корист, али ако ова лица примају и какав терет, с тим обећањем везани, или сами нешто обећавају, важност уговора по правилу зависи од пристанка заступника или у исто доба и од суда, према прописима изложеним у трећој и четвртој глави првога дела. Док се овај пристанак не даде, друга страна не може одустати, али може захтевати да се одреди одмерени рок ради изјашњења. — §§ 21, 151, 152, 244, 246, 247, 273, 282, 283.

§ 866. Ко лукавим начином представља, да је способан закључивати уговоре, и тиме вара другога, који се о томе није могао лако извести, обвезан је дати задовољење. — §§ 248, 1323, 1324,

§ 867. На шта треба пазити ради важности уговора закљученог са каквом општином, која стоји под нарочитим надзором јавне управе (§ 27), и са појединим њеним члановима и заступницима, изложено је у прописима о њеном уређењу и политичким законима (§ 290).

§ 868. У казненом се законик у одређује у колико злочинац може закључивати пуноважне уговоре.

По §-у 5-ом зак. од 15. новембра 1867-ме год. неће више у будуће казнена судска одлука имати за последицу губитак нити ограничење грађанске способности за правне радње осуђеника, и према томе ставља се ван дејства одредба §-а 868 грађан. законика.

2. истинити пристанак;

§ 869. Пристанак на уговор мора се изјавити слободно, озбиљно, одређено и разумљиво. Ако је изјава неразумљива, сасвим неодређена, или ако је обећање примљено под другим одредбама, а не под оним како је учињено, онда не постаје уговор. Ко се нејасним изразима послужи, да би другога преварио, или предузме какву привидну радњу, даће задовољење. — § 565.

§ 870. Ако је страна, која прима обећање, неправедним и основаним страхом кога на уговор присилила, тај није обвезан држати се уговора. Да ли је страх био основан, пресудиће судија према околностима (§ 55). — § 568.

§ 871. Ако је једна страна од друге стране лажним наводима заведена, и заблуда се тиче главне ствари, или какве њене битне особине, на што је намера поглавито била управљена и изјављена, онда за заведеног не постаје никаква обавеза. — §§ 570—572.

§ 872. Али ако се заблуда не односи ни на главну ствар, нити на какву њену битну особину, већ на какву споредну околност, то онда уговор још непрестано важи, у колико су се обе стране о главном предмету сложиле, и о споредној околности нису изјавиле, да је нарочито желе, али онај, који је заблуду проузроковао, даће заведеној страни одмерену накнаду.

§ 873. Иста ова правила примениће се и на заблуду, која се догодила у личности онога, коме је обећање учињено, у колико се уговор без те заблуде или баш никако не би закључио, или бар не на такав начин. — §§ 57, 59.

§ 874. У сваком случају мора онај, који је лукавством или неправедним страхом учинио, да се уговор закључи, дати задовољења за штетне последице. — §§ 1323, 1324.

§ 875. Ако је страна, која чини обећање, од неког трећег лица неправедним и неоснованим страхом на уговор присиљена, или лажним представљањем заведена, онда уговор важи. Само у оном случају, кад је страна, која прима обећање, учествовала у противправној радњи трећег, или је очевидно о томе морала знати, поступиће се са њом по §§ 870—874, као да је она сама собом другу страну застрашила или завела.

§ 876. Ако је страна, која чини обећање, сама и једина крива због ма какве заблуде, онда уговор постоји, изузимајући само случај, кад је страни, која прима обећање, постојећа заблуда према околностима морала пасти у очи. — § 901.

§ 877. Ко захтева раскидање уговора због недостатака у пристанку, мора и све вратити, што је он по таквом уговору на своју корист добио. — §§ 1431, 1435, 1487.

3. могућност испуњења.

§ 878. Уговори се могу закључити о свему што се у промету налази. Предмет пуноважног уговора не може бити оно, што се не може учинити, што је сасвим немогуће или што је недопуштено. Ко другога таквим обећањима вара, ко другоме што закине, користећи се његовим незнањем, за које је сам крив, или из штете његове себи корист извлачи, тај је за то одговоран. — §§ 356, 1275, 1276, 1447.

§ 879. Поред оних уговора, за које је на своме месту казано, да су неважни, нарочито су ови уговори неважни: 1 ако је штогод уговорено због посредовања при закључењу брака; 2 ако је видар или ма какав лекар уговорио за себе одређену награду од болесника што ће се примити лечења; 3 [ако је првозаступник уговорио за себе какву одређену награду што ће се примити парнице], или би какву поверену му парницу прекупио; 4 ако се наследство или легат, које се од неког трећег лица очекује, још за живота овога отуђује.

По чл. 16. зак. о правозаступницима адвокат је властан у свако доба уговорити себи награду, али није овлашћен прекупити поверену му парницу ни у целини нити делимично. — §§ 45, 993, 996, 998, 1174, 1178, 1195, 1196, 1208, 1259, 1270, 1273, 1291, 1371, 1372, 1382—1384, 1502.

§ 880. Ако је предмет, о коме је уговор закључен, пре но што је предат, повучен из промета, онда је то толико исто као кад уговор не би ни био закључен.

§ 881. Осим случајева законом одређених не може истина нико за другога дати обећање нити га примити. Али ако је ко обећао да ће се код трећег заузети, или чак за успех добар стојао, онда он мора на се узету обвезу по мери свога обећања испунити. — §§ 91, 144, 152, 282, 1002, 1017, 1019, 1287.

§ 882. Ако су заједно обећане немогуће и могуће ствари, онда се могуће морају испунити, осим ако су уговорне стране изрично

поставиле услов, да се ни једна тачка уговора од друге не може одвојити.

Форма уговора.

§ 883. Уговор може бити начињен усмено или писмено, пред судом или ван суда, са сведоцима или без њих. Ова различност у форми не чини односно обвезности никакве разлике, осим случајева одређених у закону. — §§ 434, 943, 956, 1001, 1178, 1249, 1391.

§ 884. Ако су се стране изрично на писмени уговор сложили, онда се не сматра да је уговор закључен пре но што га уговорне стране потпишу. Стављање печата ни у овоме случају битно се не захтева.

Белешка о главним тачкама уговора (пунктација).

§ 885. Ако истина није баш начињена формална исправа, али је начињена белешка о главним тачкама уговора, и ова од страна потписана, онда већ и таква белешка заснива она права и и обвезе, која су у њој изражена. — §§ 861, 936.

§ 886. Ко не зна писати, или је због телесних мана неспособан писати, мора призвати два сведока, од којих ће један његово име потписати, а он ће свој обични ручни знак уза њ ставити.

§ 887. Ако је о каквом уговору начињена исправа, онда се неће имати никаква обзира на оно што се тврди да је у исто време тобож било уговорено, али се с исправом не слаже, или нове додатке садржи.

Заједничка обвеза или овлашћење.

§ 888. Ако два или више лица некоме једно исто право према некој ствари обећају, или то од њега приме, онда се како тражбина, тако и дуг деле по правилима о заједници својине. — §§ 430, 839.

§ 889. У случају кад има више садужника једне дељиве ствари, сваки садужник одговара, осим случајева одређених у закону, за свој део, а исто тако кад има више саучесника какве дељиве ствари, сваки се саучесник мора задовољити делом, који њему припада. — § 1302.

§ 890. Ако је на против у питању недељива ствар, онда поверилац, ако је он један само, такву ствар може захтевати од ма кога садужника. Али ако је више поверилаца, а само један дужник, онда овај није обвезан издати ствар једноме само саповериоцу без обезбеђења; он може тражити да се сви саповериоци сагласе, или захтевати да се ствар судом чува. — § 1425.

Кореалитет.

§ 891. Ако више лица обећају једну исту целину нераздељиво тако: да се један за све и сви за једног изрично обвезују, онда свако поједино лице одговара за целину. У томе случају зависи од повериоца, хоће ли да тражи од свију или од неких садужника

целу ствар, или делове које он одреди, или хоће то од једног јединог да тражи. Он задржава ово право избора баш и после подигнуте тужбе, ако од ње одустане, и ако га који дужник само у неком делу измири, он онда може остатак од осталих тражити. — §§ 210, 282, 550, 820, 843, 896, 970, 1203, 1282, 1301—1303, 1314—1316, 1352, 1357, 1359.

§ 892. Ако је на против једно лице неколицини једну исту целину обећало, и ако су ови изрично били овлашћени, да исту могу нераздељиво захтевати, онда дужник мора целу ствар оне саповериоцу дати, који му је прво затражи.

§ 893. Чим један садужник измири повериоца у целој ствари, овај не сме од осталих садужника ништа више тражити, а чим једнога саповериоца дужник у целини измири, остали саповериоци немају више ништа потраживати.

§ 894. Садужник, који са повериоцем закључи теже погодбе, не може тиме осталима никакву штету причинити, и отпуштање или ослобођење, које један садужник за себе добије, не користи осталима.

§ 895. По нарочитим правним односима, који између више саповерилаца постоје, одређује се у колико један саповерилац одговара осталима, којима је заједно са њиме једна иста целина нераздељиво обећана, кад он целу тражбину за себе прими. Ако између њих не постоји такав однос, онда један другоме нису дужни полагати рачун. — §§ 1009, 1193.

§ 896. Садужник, нераздељиво обвезан, који је цео дуг из свога имања платио, овлашћен је захтевати накнаду од осталих садужника, баш да му се право и не уступи, и то: ако између њих никакав други нарочити однос не постоји, од свију у подједнаким деловима. Ако је који од њих био неспособан обвезати се, или ако који нема откуда да своју обвезу испуни, онда његов део морају такође сви саобвезници примити на себе. Ослобођење, које је један саобвезник добио, не може другима бити од штете при тражењу накнаде (§ 894). — §§ 1197, 1357, 1358.

Споредне одредбе при уговорима: 1 услови;

§ 897. Односно услова при уговорима важе у опште исти они прописи, који су постављени о условима додатим изјавама последње воље. — § 696.

§ 898. Кад се што уговори под таквим условима, за које се при последњој вољи узима као и да нису додати, онда то уговарање нема никакве важности. — §§ 697—700.

§ 899. Ако се у каквом уговору прописани услов већ пре закључења уговора догодио, онда се он после закључења уговора мора само тада поновити, ако се услов састоји у радњи онога, који треба да прибави право, и ако га он може поновити. — §§ 699, 701.

§ 900. Право обећано под одложним условом прелази и на наследнике. — § 703.

2 побуда;

§ 901. Ако су стране побуду, или крајњи циљ свога пристанка изрично као услов поставиле, онда ће се побуда или крајњи циљ посматрати као и други какав услов. Ван тога случаја таква изјашњења немају никаквог утицаја на важност уговора са накнадом. Код уговора без накнаде примениће се прописи постављени за наредбе последње воље. — § 572.

3. време, место и начин испуњења;

§ 902. Уговори се морају испунити у оно време, на оном месту и на онај начин, као што су стране уговориле. По закону узимају се двадесет и четири сата за један дан, тридесет дана за један месец и триста шесет и пет дана за једну годину. — §§ 72, 862, 924, 1075, 1113, 1116, 1243, 1333 и сл., 1413, 1417—1419.

§ 903. Право, које се има прибавити на један извесан дан, прибавља се почетком тога дана. Али ради испуњења какве обвезе обвезаноме стоји на расположењу цео одређени дан. — § 1418.

§ 904. Ако није никакво одређено време за испуњење уговора утврђено, онда се испуњење може захтевати одмах, то јест без непотребног одлагања. Ако је обвезани задржао себи право да одреди време кад ће обвезу испунити, онда се или мора на његову смрт чекати, па се обратити на наследнике, или, ако је у питању само лична, ненаследљива дужност, захтевати од судије да по правници одреди време испуњења. Ово последње бива и онда, ако је обвезани испуњење обећао по могућности или погодности. У осталом и овде се морају применити прописи, који су горе (§§ 704—706) изложени односно одређивања времена додатог последњим наредбама.

§ 905. Кад се место, на коме треба уговор да се испуни, не може да одреди ни по уговору, нити по природи нити по циљу посла, онда ће се непокретне ствари предавати на месту где леже, а покретне пак на месту, где је обећање учињено. Односно мере, тежине и врсте новца гледаће се на место предаје. — §§ 429, 1413, 1420.

§ 906. Ако се обећање може испунити на више начина, онда обвезани има право избора, али он не може сам по својој вољи одустати од једном учињеног избора.

§ 907. Кад је уговор закључен изрично са задржањем права избора, па се избор осујети случајном пропашћу једнога или више изборних предмета, онда она страна, која има право избора, није обвезна држати се уговора. Али ако има кривице до обвезаног, онда он мора одговарати овлашћеном лицу због осујећења избора. — §§ 1436, 1447.

4. капара;

§ 908. Оно што се при закључењу уговора у напред да, сматраће се, осим случаја нарочитог договора, само као знак закључења или као средство обезбеђења за испуњење уговора, и зове се капара. Ако се уговор кривицом једне стране не испуни, онда невина страна може примљену капару задржати, или, ако је она дала капару,

удвојену натраг тражити. Али ако она тиме неће да се задовољи, онда може захтевати испуњење, или, ако ово није више могућно, накнаду тражити. — § 919.

5. одустаница (пишманлук);

§ 909. Ако се при закључењу уговора одреди сума, коју мора да плати једна или друга страна у случају ако хоће пре испуњења уговора од истог да одустане, онда је уговор закључен на одустаницу. У овом се случају мора или уговор испунити или одустаница платити. Ко уговор ма само и делимично испуни, или ко прими оно, што је други ма само и делимично ради испуњења учинио, не може више одустати баш и кад би хтео платити одустаницу.

§ 910. Ако је дата капара, а у исто је време уговорено и овлашћење за одустанак без опредељења нарочите одустанице, онда капара заузима место одустанице. У случају одустанка губи дакле давалац капару, или је прималац враћа удвојену.

§ 911. Ко није пуким случајем, већ својом кривицом, у испуњењу уговора спречен, мора такође одустаницу платити.

6. споредна потраживања.

§ 912. Поверилац је по каткад овлашћен тражити од свога дужника осим главног дуга и споредна потраживања. Она се састоје у прираштају и плодовима главне ствари, у одређеним интересима или интересима због задоцњења, или у накнади проузроковане штете или онога, чега је уговорач лишен услед тога, што обвеза није као што треба испуњена, најзад у суми, коју је за себе једна страна за овај случај уговорила. — §§ 294—297, 961, 972, 1050, 1064, 1109, 1333, 1336.

§ 913. У првој и четвртој глави другог дела одређено је у колико је са каквим стварним правом везано право на прираштај или на плодове. Ако овлашћено лице има само лично право, самим тиме не добија још никакво право на споредна потраживања. У колико повериоцу припада право на споредна потраживања, види се делом из нарочитих врста и одредаба уговора, делом из главе о праву на накнаду штете и задовољењу.

Правила тумачења при уговорима.

§ 914. Општа правила, изложена у првом делу (§ 6) односно тумачења закона, важе и за уговоре. Нејасан уговор нарочито треба да буде тако протумачен, да у њему не буде противречности, и да има дејства. — §§ 7, 655.

§ 915. Код једнострано обвезних уговора у сумњи се узима, да је обвезани пре хтео да прими на себе мањи но већи терет; код двострано обвезних нејасно изјашњење тумачи се на штету онога, који се њиме послужио (§ 869).

§ 916. Ако је неки посао извесне врсте само привидно уговорен, онда ће се о њему судити по оним законским прописима, по којима се о њему мора судити по његовој правој природи. — § 1071.

О престанку уговора.

§ 917. Како престају обвезе, које су постале из уговора, одредиће се код сваког уговора нарочито, и у глави о престанку обвеза у опште. — §§ 1411 и сл.

§ 918. Сва права и дужности, која су из уговора постала, прелазе на наследнике уговорних страна, осим ако се она не оснивају само на личним односима и способностима, или ако наследници нису изузети већ у самом уговору или законом. Још непримљено обећање не прелази на наследнике, ако умре и једна само страна у року остављеном за премишљање (§ 862). — 547, 955, 1022, 1070, 1071, 1074, 1162, 1163, 1206, 1284, 1448.

§ 919. Ако једна страна уговор или баш никако не испуни, или не на време кад треба, или не на уговорени начин, онда друга страна није овлашћена захтевати раскидање уговора, осим случајева у закону одређених, или ако је то право изрично задржала, већ само тачно испуњење уговора и накнаду. — §§ 908, 932, 934, 978, 1117, 1118, 1153, 1166, 1210, 1264.

§ 920. Пошто се уговор потпуно испуни, не могу стране ни са обостраним пристанком више од тога одустати, већ морају нов уговор закључити, који ће се као други посао сматрати.

Општи прописи о уговорима и пословима с накнадом.

§ 921. Код уговора с накнадом намирују се или ствари стварима, или делања, где и неделања долазе, делањима, или најзад ствари делањима или делања стварима (§ 864).

Јемчење.

§ 922. Ко на другог преноси ствар, добијајући за то накнаду, он онда јемчи да иста ствар има она својства, која су изрично за њу уговорена, или се обично код ње претпостављају, и да се њоме може користити и употребити је према природи посла или према учињеном договору. — 458, 1117, 1153, 1155, 1157, 1276, 1277, 1283, 1397—1399.

Случајеви јемчења.

§ 923. Ко дакле придаје ствари она својства, која она нема, а која су изрично или, по природи посла, прећутно уговорена, ко њене необичне недостатке или бремена прећуткује, ко ствар која више не постоји или туђу ствар као своју отуђује, ко лажно наводи, да је ствар погодна ради какве употребе, или да она нема ни обичне мане ни бремена, тај је за то одговоран, ако се противно покаже.

§ 924. Ако живинче за двадесет и четири сата по пријему оболи или липше, онда се претпоставља, да је оно било већ болесно пре пријема.

§ 925. Иста претпоставка важи: ако се за осам дана код свиња појаве бобице, а код оваца богиње или шуга, или ако се код оваца за два мееца појаве црви у плућима и јетри (метиљ); 2 ако се код говеди за тридесет дана по пријему појави болест жлезда (нимфо-

манија); 3 ако се код коња и теглеће стоке појави за петнаест дана по предаји сумњива жлезда или сакагија, као и сипња, или ако се за тридесет дана појави глупо лудило (бесна вртоглавица), црв (кожна сакагија) арумост, лепо слепило или месечно слепило.

§ 926. Али од ове правне претпоставке (§ 924 и § 925) пријемник таквог комада стоке може само тада чинити употребу, ако предавача или јемца одмах о опаженим манама извести, или, кад су ови одсутни, ако достави месноме суду или вештацима, и ако издејствује увиђај.

§ 927. Ако пријемник пропусти ово учинити, онда је он дужан доказати, да је стока још пре закључења уговора имала ове мане. Али и предавачу је увек слободно доказивати, да је споменута мана тек по предаји настала.

§ 928. Ако мане какве ствари падају у очи, или ако се терети, који на ствари леже, могу видети из јавних књига, онда нема места јемчењу (§ 443), осим случаја, ако се изрично обећа да ствар нема никаквих мана ни терета. За дугове и остатке,¹ који леже на ствари, мора се увек одговарати.

§ 929. Ко туђу ствар, знајући да је туђа, себи прибави, нема права захтевати јемчење, као ни онај, који се изрично тога одрекао.

§ 930. Ако се ствари предају ђутуре, то јест онако као што стоје и леже, без броја, мере и тежине, онда предавач није одговоран за мане, које би се при томе откриле, осим случаја кад стварима оскудевају таква својства, која је њима предавач лажно приписивао, или која је пријемник уговорио. — § 1049.

Услов јемчења.

§ 931. Ако држалац због потраживања, која треће лице на ствар полаже, хоће да чини употребу од јемчења, онда он мора свога претходника о томе извести, и по пропису судског поступка захтевати да га овај заступа. Ако пропусти ово захтевати, он не губи истину још право на накнаду штете, али његов претходник може се према њему користити свима приговорима, који су према трећем остали неупотребљени, и тиме се ослободити од накнаде у оној мери, у колико се одлучи, да би ови приговори према трећем другачију одлуку проузроковали, да су они као што треба употребљени.

Дејство.

§ 932. Ако је мана, због које се јемчи, такве врсте, да се она више не може уклонити, и да смета редовној употреби ствари, онда оштећени може захтевати потпуно раскидање уговора, а, ако се на против оно што недостаје, нпр. у мери, тежини, може попити, онда само ову допуну, али у оба случаја има право захтевати и накнаду даље штете, и, у колико је друга страна непоштено поступила, и накнаду измакле користи.

¹ На пр. од неплаћене порезе и томе подобно.

Прим. прев.

Кад јемчење престаје?

§. 933. Ко хоће јемчењем да се користи, мора своје право употребити за три године, ако се тиче непокретних ствари, а ако се тиче покретних, за шест месеци, иначе је право престало. — § 1489.

Накнада због оштећења преко половине.

§. 934. Ако у двострано обавезним пословима једна страна није примила од друге стране ни половину од обичне вредности онога, што је она овој страни дала, онда оштећена страна има права захтевати раскидање и повраћај у пређашње стање. Али друга страна може одржати посао тиме, што ће накнадити недостатак до обичне вредности. Несразмера у вредности одређује се по тренутку закључења посла.

§ 935. Овом правном средством нема места, ако се ко њега изрично одрекао, или се изјаснио, да ствар прима из особите наклоности по изванредној цени, ако је на несразмерну цену ипак пристао, и ако му је права вредност била позната; даље, ако се по односу лица даје претпоставити, да су она хтела закључити мешовити уговор, с накнадом и без накнаде; ако се права вредност не може више пронаћи; најзад ако је ствар судским путем продана. — §§ 1268, 1386, 1487.

О договору за закључење доцнијег уговора.

§ 936. Договор о томе: како ће се тек уговор закључити, само је онда обавезан, ако је одређено како време закључења, тако и битни делови уговора, и ако се међу тим околности нису тако промениле, да се тиме осујећава изрично изјашњени, или по околностима одређени циљ, или да је једна или друга страна изгубила поверење. У опште мора се извршење таквих обећања тражити најдаље за годину дана по уговореном року, у противном случају право престаје. — §§ 45, 885, 971, 983.

О одрицању права на приговоре.

§ 937. Ко у опште и неодређено изјави да се одриче права чинити приговоре против важности каквог уговора, онда то нема никаквог дејства. — § 1502.

ОСАМНАЕСТА ГЛАВА.

О даровима.

Даривање.

§ 938. Уговор, којим се нека ствар другоме без накнаде уступа, зове се даривање.

У колико се одрицање сматра као даривање?

§ 939. Не сматра се за дариваоца онај који се одрече права, којему се нада, или које му је одиста припало, или које је сумњиво,

а није исто право другоме уредно уступио, или га није обвезаноме лицу са пристанком овога опростио. — § 1381.

Дар за награду.

§ 940. Суштина дара остаје иста, па ма он био учињен из захвалности или с обзиром на заслуге обдареника, или као нарочита награда за њега; само обдареник не сме имати пре тога никакво право тужбе на то.

§ 941. Ако је обдареник имао право тужбе за награду, и то или за то, што је награда међу странама већ била уговорена, или законом прописана, онда посао престаје бити дар, и сматраће се као уговор са накнадом. — §§ 266, 267, 282, 391, 403, 690, 1004, 1163.

Узајамна даривања.

§ 942. Ако је даривање тако уговорено, да даривалац у замену мора бити обдарен, онда то није прави дар у целоме, већ само односно вредности, која чини разлику између једног и другог дара.

Форма уговора о дару,

§ 943. Из усмено само закљученог уговора о дару, без праве предаје дароване ствари, обдареник не добија право тужбе. Ово се право мора оснивати на писменој исправи.

и величина дара.

§ 944. Неограничени власник може, пазећи на законске прописе, и цело своје садашње имање испоклањати. Али уговор, којим се будуће имање поклања, постоји само тако, ако се њиме не прелази преко половине овога имања. — §§ 1008, 1246.

У колико даривалац за даровану ствар одговара?

§ 945. Ко са знањем туђу ствар поклони, и ову околност према обдаренику прећути, одговара за штетне последице. — § 931.

Неопозивност дара.

§ 946. Уговори о дару не могу се, по правилу, опозвати. — § 1247.

Изузеци: 1. због оскудице;

§ 947. Ако даривалац доцније западне у такву оскудицу, да му недостаје потребно издржавање, онда је он овлашћен од обдареника захтевати сваке године законске интересе од дароване суме, у колико поклоњена ствар или њена вредност још постоји, и у колико му недостаје потребно издржавање, а обдареник се иначе сам не налази у истом таком оскудном стању. Од више обдареника ранији је само у толико обвезан, у колико прилози доцнијих не достижу за издржавање.

2. због неблагодарности;

§ 948. Дар се може порећи, ако је обдареник крив због какве грубе неблагодарности према своме добротинцу. Под грубом неблагодарношћу разуме се таква повреда тела, части или имања, да се против повредиоца може по службеној дужности или на захтевање повређенога по казном закону ислеђење предузети.

§ 949. Због неблагодарности постаје неблагодарник за своју личност непоштен држалац, и ако повређени није неблагодарност опростио, а од дароване се ствари налази још штогод у природи или у вредности, онда та неблагодарност даје и самоме наследнику повређенога право тужбе за опозивање дара и против наследника повредиоцевог.

3. због смањивања издржавања, које се дугује;

§ 950. Ко је дужан некоме давати издржавање, не може повредити право овога, чинећи поклон трећем лицу. Лице, које је на овај начин оштећено, овлашћено је судским путем тражити од обдареника допуну онога, што му сада даривалац не може више давати. Ако има више обдареника примениће се горњи пропис (§ 947). — §§ 91, 139, 141, 143, 154, 166, 167, 183, 672, 795, 786, 1264.

4. смањивање законског дела;

§ 951. Ко у време даривања има потомака, којима је дужан оставити законски део, не може на њихову штету никакав поклон чинити, који прелази половину његовог имања. Ако је он ову меру прешао, и ако ови потомци по његовој смрти могу доказати, да његова чиста заоставштина не достиже половину имовине његове у време даривања, то онда они могу захтевати од обдареника, да врати против закона примљени вишак.

§ 952. Ако обдареник не држи више поклоњену ствар нити њену вредност, онда он одговара само у толико, у колико је непоштеним начином престао држати је.

5. оштећење поверилаца;

§ 953. (Под истим овим ограничењем (§ 952) могу се натраг тражити и они поклони, којима су оштећени повериоци, чије су тражбине већ постојале у време даривања. Повериоци, чије су тражбине постале после даривања, имају ово право само онда, ако се може доказати, да је обдареник био у лукавом споразуму).

Овај је § укинут законом о поништакљивости правних радња, које се тичу имања каквог дужника неспособног за плаћање. (зак. од 16. марта 1884. год.)

6. због доцније рођене деце.

§ 954. Ако се бешчедном дариваоцу после закључења уговора о дару роде деца, немају због тога ни он ни после рођена деца право да дар порекну. Ипак у случају оскудице може се он или после рођено дете користити горе наведеним правом на законске

интересе од дароване суме (§ 947), и то како према обдаренику тако и према његовим наследницима. — §§ 617, 628, 778.

Који дарови не прелазе на наследнике?

§ 955. Ако је даривалац обдаренику обећао какву помоћ у извесним роковима, онда се за њихове наследнике не порађа ни право нити обвеза; осим ако је у уговору о дару изрично другачије уговорено.

Дар на случај смрти.

§ 956. Даривање, чије испуњење треба да следује тек по смрти дариваоца, важи као испорука, ако се пазило на прописане формалности. Оно ће се само онда као уговор сматрати, ако је обдареник на њ пристао, ако се даривалац изрично одрекао права опозивања, и ако је писмена исправа о томе обдаренику предата. — §§ 577—588, 603, 647.

ДЕВЕТНАЕСТА ГЛАВА.

О уговору оставе.

Уговор оставе.

§ 957. Кад ко туђу стар примити да чува, онда постаје уговор о остави. Примљено обећање да ће се туђа, још непредата, ствар чувати, обвезује истину страну која је обећала, али то још није уговор о остави. — § 936.

§ 958. Уговором о остави не стиче пријемник ни својину нити државину, нити право употребе; он је само придржаник¹ са дужношћу да поверену му ствар од штете чува. — §§ 309, 1462.

Кад овај уговор прелази у уговор о зајму и послузи?

§ 959. Ако је чувару, на његов захтев или услед својевољне понуде остављачеве, допуштено употребљавати ствар, то онда у првом случају уговор престаје бити уговор о остави одмах по допуштењу, а у другом од тренутка кад је понуда примљена, или од кад је са примљеном ствари одиста учињена употреба, и уговор о остави прелази код потрошних ствари у уговор о зајму, а код непотрошних у уговор о послузи, и тада наступају с тиме везана права и дужности. — §§ 971, 983, 1090.

или у пуномоћство?

§. 960. На чување се могу дати покретне и непокретне ствари. Али ако је примаоцу наложен и други посао, који се на поверену ствар односи, онда ће се он сматрати као пуномоћник. — §§ 1002, 1151.

¹ Inhaber, detentor, ималац.

Прим. прев.

Дужности и права чуварева.

§ 961. Главна дужност чуварева јесте у томе, да поверену му ствар за одређено време брижљиво чува, и по истеку истог времена да је остављачу врати у истом оном стању, у коме ју је примио, и са свима прираштајима.

§ 962. Чувар мора остављачу по захтеву вратити ствар и пре истека времена, и може само тражити накнаду штете, ако му је можда проузрокована. На против он не може поверену му ствар раније вратити, осим ако услед какве непредвиђене околности није више у стању да ствар сигурно или без своје штете чува. — §§ 471, 1440.

§ 963. Ако време чувања није изрично одређено, нити се иначе из споредних околности може сазнати, онда се чување може по вољи отказати.

§ 964. Чувар одговара остављачу за штету проузроковану услед невршења своје дужности у погледу чувања, али не за случај, па ни онда, кад би поверену му, ма и скупоцену, ствар, могао спасти жртвујући своју сопствену. — § 1311.

§ 965. Али ако је чувар поверену му ствар употребљавао, ако ју је без нужде и одобрења остављачева дао неком трећем на чување, или са повраћањем ствари одуговлачио, а ствар трпи штету, којој не би била изложена код остављача, онда се он не може позивати на случај, и оштећење ће се њему приписати.

§ 966. Ако се предаду на чување ствари под кључем или печатом, па се после брва или печат поквари, онда ће се остављач, ако тврди да нешто недостаје, пустити да се по пропису судског поступка зауне о штети, у колико је она према његовом сталежу, занимању, имању и другим околностима вероватна; осим случаја ако би чувар могао доказати да се повреда брве или печата десила без његове кривице. То ће исто и онда важити, ако су се изгубиле све ствари дате на такав начин на оставу.

Дужност и права остављачева.

§ 967. Остављач је дужан накнадити штету, коју је својом кривицом нанео чувару, као и трошкове, које је овај учинио ради одржања поверене му ствари, или ради увећања трајних користи. Ако је чувар у нужди, ради спасења поверене му ствари, своје сопствене ствари жртвовао, онда он може захтевати одмерену накнаду. Али узајамне тражбине чувара и остављача односно какве покретне ствари могу се потраживати само за тридесет дана по повраћају.

Узапћивач (секвестар).

§ 968. Ако се спорна ствар неке преда на чување од стране парничара или од стране суда, онда се чувар зове узапћивач (секвестар). О правима и обвезама узапћивача суди се по овде утврђеним правилима. — §§ 347, 348, 390, 471, 812, 1135, 1136, 1425.

Припада ли чувару награда?

§ 969. Награда за чување може се само онда захтевати, ако је она изрично била уговорена, или се прећутно према занимању чувара подразумева.

§ 970. Гостионичари, лађари, возари одговарају за ствари, које су примљени путници њима или њиховим момцима предали, или су као товар поверене, исто онако као и чувари (§ 1316.)

ДВАДЕСЕТА ГЛАВА.

О уговору послуге.**Уговор послуге.**

§ 971. Уговор о послузи постаје кад се коме преда непотрошена ствар на употребу за одређено време, не тражећи за то наплате. Уговор, којим се коме обећава дати ствар на послугу, а ствар се не предаје, истина обвезује, али то још није уговор о послузи.

Права и дужности узимаоца ствари на послугу: 1. односно употребе;

§. 972. Узималац ствари на послугу стиче право служити се истом ствари онако, као што то обично бива, или као што је ближе одређено. По истеку времена дужан је ту исту ствар вратити.

2. односно враћања;

§ 973. Ако није одређено време враћања, али је можда одређена намера употребе, онда је узималац обвезан да не одуговлачи са употребом, и да ствар врати чим буде могућно. — §§ 1440, 1462.

§ 974. Ако није одређено ни време трајања нити намера употребе, онда не постоји никакав прави уговор, већ необавезна измољена послуга (precarium), и давалац ствари на послугу може дати ствар натраг тражити кад год му се свиди. — §§ 345—347, 479.

§ 975. Кад се појави спор о трајању употребе, узималац мора доказати да има право на дужу употребу. — § 915.

§ 976. Пре истека одређенога времена и пре свршене употребе давалац ствари на послугу ипак нема права ствар натраг узети, и ако је она њему самом неопходно потребна, осим ако је то изрично уговорено. — § 1413.

§ 977. Узималац је истина по правилу овлашћен да узету ствар врати и пре одређенога времена, али ако би даваоцу било тешко да ствар раније прими, онда се ствар против његове воље не може вратити.

3. односно оштећења;

§ 978. Ако узималац узету ствар другачије употребљава но што је уговорено, или својевољно неком трећем лицу допушта да

се истом служи, онда је он даваоцу одговоран, а овај има и права да ствар одмах натраг тражи. — § 919.

§ 979. Ако се на послугу дати ствар повреди или пропадне, онда узималац мора, исто као чувар какве ствари (§ 965), накнадити не само штету, управо његовом кривицом проузроковану, већ и случајну, која се десила услед његове противправне радње. — § 1311.

§ 980. Услед тога, што је узималац платио вредност изгубљене узете ствари, он још нема права, да исту ствар, ако се она опет нађе, за себе задржи против воље сопственика, ако овај хоће да примљену вредност врати.

4. односно трошкова око одржавања.

§ 981. Обичне трошкове, који су везани са употребом ствари, мора сносити сам узималац. Ванредне трошкове око одржања сносиће он привремено, ако не би могао или хтео предати ствар даваоцу да се он сам о њој стара, али они ће му се накнадити исто онако, као и поштенем држаоцу — § 331.

Ограничење узајамних тужаба.

§ 982. Ако давалац за тридесет дана, пошто натраг прими на послугу дату ствар, ништа не спомиње о рђавој употреби ствари, или о претераној истрошености исте, или ако узималац, пошто врати ствар, у овом истом року ништа не јавља о ванредним трошковима, учињеним због ствари, онда је тужба угашена.

ДВАДЕСЕТ ПРВА ГЛАВА.

О уговору зајма.**З а ј а м.**

§ 983. Уговор о зајму постаје кад се некоме предаду потрошне ствари под условом, да он истина може њима по својој вољи располагати, али да по истеку извесног времена толико исто врати, од исте врсте и каквоће. Овај уговор не треба мешати с уговором, у коме се обећава зајам доцније дати (§ 936), ма да је и овај уговор обвезан. — §§ 301, 936, 957, 976.

Разне врсте зајма.

§ 984. Зајам се даје или у новцу или у другим потрошним стварима, и то без интереса или са интересом. У последњем случају он се зове и уговор о интересу.

Зајам у новцу.

§ 985. Предмет зајма у новцу може бити ковани новац или папирни или јавне задужнице (облигације).

а) у кованом или папирном новцу;

§ 986. У колико се у опште може закључити зајам у кованом новцу, и у каквој се вредности (валути) такав зајам или зајам у папирном новцу има вратити, одређују нарочити прописи, који о томе постоје.

§ 987. Ако је позајмилац уговорио да му се зајам врати у нарочитој врсти новаца, коју је он дао, онда се плаћање мора извршити овом истом врстом новаца.

§ 988. Законске промене у новцу, без промене унутрашње вредности, иду на рачун позајмиоца. Њему се плаћа у одређеној, датој врсти новаца, на пр. 1000 комада цесарских дуката, или 3000 комада цванцика, без обзира на то да ли је спољна вредност ових новаца у међувремену подигнута или смањена. Али ако се промени унутрашња вредност, онда ће се плаћање извршити у сразмери према унутрашњој вредности, коју је дата врста новаца имала у време зајма.

§ 989. Ако у време враћања такве врсте новаца нису у држави у саобраћају, онда дужник мора измирити повериоца онајближе сличним новцем у таквом броју и на такав начин, да поверилац добије у време зајма постојећу унутрашњу вредност онога, што је он дао.

б) у задужницама;

§ 990. У јавним задужницама могу се зајмови пуноважно на тај начин закључити, да се дуг врати или у сасвим подједнакој јавној задужници, као што је била узајмљена, или да се износ врати по вредности, коју је задужница у време зајма имала.

§ 991. Ако је место новаца дата приватна задужница или роба, онда је дужник само обвезан или да неповређено поврати задужницу или примљену робу или да повериоцу накнади штету, коју ће овај доказати.

О важности овога §-а сумња се од кад постоји закон од 14 јуна 1862 године № 62.

в) у другим потрошним предметима.

§ 992. При зајмовима, који су закључени не у новцу, већ у другим потрошним стварима, не чини никакву разлику то, што се вредност истих у међувремену попела или спустила, ако је само враћање уговорено у истом роду, каквоћи и количини.

Интереси.

§ 993. [Ако позајмилац при ма каквом зајму у погледу врсте, каквоће или количине изрично или прећутно за себе више уговори, но што је дао, онда уговор може само у толико постојати, у колико се при томе не прекорачавају допуштени уговорни интереси.]

§ 994. [Уговором се може одредити интерес код зајмова са залогом пет од сто, а без залогa шест од сто годишње. Ова мера допуштених уговорних интереса разуме се и онда, ако је интерес истина био уговорен, али његова величина није била одређена.]

§. 995 [Ако коме интерес по закону припада, без нарочите погодбе, онда ће се као законски интерес платити четири од сто, а међу трговцима и фабрикантима законом овлашћеним шест од сто годишње при дуговима, који потичу из правог трговинског посла.] — §§ 514, 947, 954, 1333.

§ 996. [Ако је позајмилац, осим назначења места и времена плаћања капитала и интереса, уговорио и друге споредне обвезе, ма под каквим видом и именом, или ако су за њега или друге уговорене споредне користи, онда су оне неважне, у колико се при томе у целоце прекорачује мера допуштенога уговорнога интереса.]

§ 997. [Интерес се обично плаћа при враћању капитала или годишње, ако је уговор на више година закључен, и у њему није ништа одређено односно рокова за плаћање интереса. У напред може се интерес одбити највише за пола године. Интереси одбијени у напред преко ове мере урачунаће се, од дана одбијања, у отплату капитала.]

§ 998. [Интерес на интерес не сме се никад узети; ипак могу се двогодишњи или још старији заостали интереси по договору у нов капитал обратити.]

§ 999. Интереси на зајмове у новцу плаћају се у истој вредности (валути), у којој и капитал.

§ 1000. [Нарочити закон о зеленашима одређује како ће се поступити са зеленашима, који су се огрешили односно капитала или допуштене интересне стопе.]

Законом од 14. јуна 1868. г. укинута су §§ 993—998 и 100. (Види дол. III.)

Форма задужнице.

§ 1001. Да би задужница сачињавала потпун доказ о уговору зајма, морају се о њој савесно и јасно назначити: како прави позајмилац или поверилац тако и прималац зајма или дужник, предмет и сума зајма, и врста новца, ако је зајам у новцу учињен, као и сви услови, који се односе како на плаћање главнога дуга, тако и на интересе, који се можда имају платити. Спољну форму, потребну ради доказне снаге, утврђује судски поступак. — § 1428.

ДВАДЕСЕТ ДРУГА ГЛАВА.

О опуномоћавању и другим врстама деловодства.

Уговор о опуномоћавању.

§ 1002. Уговор о опуномоћавању зове се онај уговор, којим се ко прима наложеног му посла да га у име другог сврши. — §§ 960, 1151.

§ 1003. Лица, која су ради свршавања извесних послова јавно постављена, дужна су да се без одуговлачења према налогодавцу изрично изјасне о налогу, који се тиче таквих послова, да ли исти примају или не, у противном случају одговорна су налогодавцу за штету, која је тиме проузрокована.

Подела опуномоћавања: са накнадом и без накнаде;

§ 1004. Ако је за свршавање туђег посла награда уговорена или изрично, или само прећутно према сталежу извршиоца посла, онда такав уговор долази у уговоре са накнадом, ван тога у уговоре без накнаде. — §§ 879, 1152, 1163.

писмено и усмено;

§ 1005. Уговори о опуномоћавању могу се закључити усмено или писмено. Исправа, коју је о томе властодавац пуномоћнику излао, назива се пуномоћство.

опште или посебно;

§ 1006. Пуномоћства има општих и посебних, према томе да ли је коме поверено свршавање свих или само неких послова. Предмет посебних пуномоћстава могу бити само судски или само вансудски послови у опште или се могу тицати појединих послова од судске или вансудске врсте.

ограничена или неограничена.

§ 1007. Пуномоћства се дају са неограниченом или са ограниченом слободом у делању. Првима је пуномоћник овлашћен да око посла настоји по своме најбољем знању и савести, последњима пак прописане су му границе докле треба да иде с послом, и начин како треба њиме да управља.

§ 1008. За ове послове: да ко у име другог ствари отуђи или уз накнаду прими, да ствари на зајам узме или даде, новац или новчане вредности подигне, да парницу поведе, да заклетву понуди, прими или поврати или на поравнање да пристанак, — тражи се посебно пуномоћство, које на ове врсте послова гласи. Али ако има да се наследство безусловно прими или одбије, уговор о ортаклуку да се закључи, поклон да се учини, овлашћење коме да се даде, да изbere изборног судију, или ако се треба одрећи права ненаплатно, онда је потребно посебно пуномоћство, издато за поједини посао. Општа, па баш и неограничена пуномоћства, у овим случајевима довољна су само онда, ако је врста посла у пуномоћству изражена. — §§ 76, 233, 282.

Права и обвезе пуномоћника.

§ 1009. Пуномоћник је обвезан да посао према своме обећању и добивеном пуномоћству марљиво и савесно сврши, и све користи, које из посла потичу, да властодавцу преда. Он је властан, ма да има само ограничено пуномоћство, сва средства употребити, која су по природи посла потребна, или одговарају изјављеној намери властодавца. Али ако прекорачи границе пуномоћства, онда одговара за последице.

§ 1010. Ако пуномоћник без нужде преда посао трећем на извршење, онда он сам одговара за успех. Ну ако му је у пуномоћству

изрично допуштено, да себи постави заступника, или ако је то услед околности неизбежно, онда он одговара само ако има до њега кривице у избору лица.

§ 1011. Ако је неколицини пуномоћника заједно један посао наложен, онда је за важност посла и обавезивање властодавца потребно суделовање свију, — ако није изрично једноме од њих или неколицини од њих потпуно овлашћење у пуномоћству дато. — 838.

§ 1012. Пуномоћник је дужан накнадити властодавцу штету, коју му је својом кривицом проузроковао, и положити му рачуне, који стоје у вези са послом, у колико то властодавац захтева. — §§. 1299, 1300.

§ 1013. Пуномоћници немају права захтевати награду за свој труд, осим случаја споменутог у §-у 1004. Њима није допуштено да против воље властодавца примају од трећих лица поклоне, који стоје у вези с отправљањем посла. Оно што су примили, унеће се у сиротињску касу. — § 1152.

Права и обвезе властодавца;

§ 1014. Властодавац је обвезан накнадити пуномоћнику све издатке потребно и корисно учињене ради свршавања посла, баш и кад није било успеха, као и да му на захтев и одмерену суму у напред даде за издатке, који се у готову новцу имају чинити; он мора даље накнадити сву штету, својом кривицом проузроковану, или с испуњењем налога везану.

§ 1015. Ако је пуномоћник при отправљању посла само случајно претрпео штету, онда он може, ако се примио свршавања посла без награде, такву суму захтевати, која би му припала за његов труд по највишој процени, да је се примио свршавања посла за награду.

§ 1016. Ако пуномоћник прекорачи границе свога пуномоћства, онда је властодавац само у толико обвезан, у колико је он посао одобрио, или би корист, која је из тога посла настала, себи прибавио.

у погледу трећег лица.

§ 1017. У колико пуномоћник по садржини пуномоћства представља властодавца, он му може прибављати права и обавезивати га. Ако је дакле пуномоћник у границама јавнога пуномоћства са трећим лицем какав уговор закључио, онда тиме заснована права и обвезе припадају властодавцу и томе трећем лицу, а не пуномоћнику. Пуномоћство тајно дано пуномоћнику нема никаква утицаја на права трећега лица.

§ 1018. И у оном случају кад је властодавац поставио таквога пуномоћника, који је неспособан самога себе обавезати, ипак су послови, закључени у границама пуномоћства, обавезни како за властодавца тако и за треће лице.

§ 1019. Ако је пуномоћник добио и примио налог, да неком трећем прибави неку корист, онда треће лице, чим о томе буде извештено од властодавца или пуномоћника, стиче право да против једнога или другог тужбу подиже.

Престанак уговора: порицањем;

§ 1020. Властодавцу је слободно порећи пуномоћство кад год хоће; ипак он мора пуномоћнику накнадити не само трошкове учињене до тренутка порицања и иначе претрпљену штету, већ и платити му део награде, одмерен према труду. Ово бива и онда, ако је извршење посла спречено случајем.

отказивањем;

§ 1021. И пуномоћник може примљено пуномоћство отказати. Али ако га откаже пре свршетка нарочито наложеног му посла или по општем пуномоћству започетог посла, онда он мора накнадити сву отуда посталу штету, осим ако није наступила каква непредвиђена и неизбежна препрека.

смрћу;

§ 1022. По правилу пуномоћство престаје како смрћу властодавца тако и смрћу пуномоћника. Али ако се започети посао не може прекинути без очевидне штете по наследнике, или ако се пуномоћство простире и на случај смрти властодавчеве, онда пуномоћник има право и дужност да посао сврши.

§ 1023. Пуномоћства издата и примљена од каквог тела (заједнице) престају са престанком заједнице.

или услед стечаја.

§. 1024. Ако властодавац падне под стечај, онда су без правне снаге све радње, које је пуномоћник предузео по објави стечаја у име стечајног дужника. Исто тако већ самим отварањем стечаја над имовином пуномоћниковом престаје издато пуномоћство.

Докле обвеза траје?

§ 1025. Ако је пуномоћство престало порицањем, отказивањем или смрћу властодавца или пуномоћника, ипак се морају послови, који никаквог одлагања не трпе, дотле вршити, докле се од властодавца или његових наследника не изда друго наређење, или за време, за које су спречени дати га.

§ 1026. И они уговори обвезују, закључени са оним трећим лицем, до кога нема кривице што није знало, да је пуномоћство престало, и властодавац може се због своје штете обратити само на пуномоћника, који је престанак пуномоћства прећутао.

Прећутно опуномоћавање послуге.

§. 1027. Прописи изложени у овој глави примењују се и на власнике трговина, лађа, дућана и других радња, који управу поверавају настојнику (фактору), лађару, дућанском момку или другим отправницима послова.

§ 1028. О правима таквих пословођа судиће се поглавито по исправи о њиховом постављању; код трговаца је то правилно објављено овлашћење за потписивање (фирма).

§ 1029. Ако пуномоћство није писмено дато, онда се о његовом обиму суди по предмету и природи посла. Кад је ко некоме поверио управу, онда се претпоставља да му је дао и власт, да све оно чини, што управљање захтева, и што је обично са тиме везано (§ 1009).

§ 1030. Ако власник какве трговине или радње допусти своје момку или ученику, да еспап у дућану или ван истог продаје, онда се претпоставља да су они овлашћени и да наплате врше и признанице о томе издају.

§ 1031. Али пуномоћство за продају еспапа у име власника не даје право куповати еспап у његово име; такође возари не смеју наплаћивати вредност повереног им еспапа, нити новац на исти узајмљивати, ако то није изрично у товарном писму означено.

§ 1032. Господари и породичне старешине нису обвезни плаћати оно што су лица у њиховој служби или други укућани у њихово име на вересију (почек) узели. Давалац на вересију мора у таквом случају доказати, да је дат налог за узимање на почек.

§ 1033. Али ако између узимаоца на почек и даваоца на почек постоји уредна књига за уписивање на почек узетих ствари, онда важи претпоставка, да је доносилац ове књиге опуномоћен узети еспап на вересију.

Судско и законско опуномоћавање.

§ 1034. Право татора и старатеља, да управљају пословима својих штићеника, оснива се на наредби суда, који их је поставио. Оцу и мужу закон даје овлашћење, да заступа децу и жену. На дотичним местима изложени су прописи о овоме. — §§ 91, 149, 152, 187, 233, 276, 283, 1238—1241.

Деловодство без налога:

§ 1035. Ко није ни изричним ни прећутним уговором, ни судом нити пак законом овлашћен, не сме се по правилу у посао другога мешати. Ако је то учинио, онда је за све последице одговоран.

у случају нужде;

§ 1036. Ко се, и ако непозван, туђег посла прими, да би отклонио предстојећу штету, онда му је онај, чији је посао он извршио, дужан накнадити потребне и целисходно учињене трошкове, и ако је вршиочев труд без његове кривице остао без успеха (§ 403.)

или на корист другога;

§ 1037. Ко хоће туђег посла да се прими само због тога, да потпомогне корист другога, треба од овога да тражи допуштење. Али ако је деловођа пропустио ово учинити, а посао је о своје трошку и на јасну претежну корист другога вршио, онда му овај мора накнадити трошкове, учињене због тога.

§ 1038. Али ако ова претежна корист није јасна, или ако је деловођа самовласно тако важне промене на туђој ствари предузео,

да је власник не може употребити за онај циљ, ради кога ју је до сада употребљавао, онда овај није дужан дати никакву накнаду; он може шта више захтевати, да му деловођа о свом трошку постави ствар у пређашње стање, или, ако ово није могућно, да му даде потпуно задовољење.

§ 1039. Ко се примио туђега посла без налога, мора исти довршити, и исто као пуномоћник тачан рачун о томе положити.

против воље другог.

§ 1040. Ако когод против пуноважно изјављене воље власника туђ посао себи присваја, или законитог пуномоћника таквим мешањем спречава у свршавању посла, онда он одговара не само за отуда посталу штету и изгубљену добит, већ губи и учињени издатак, у колико се овај у природи не може натраг узети. — § 1324.

Употребљавање туђе ствари на корист другог.

§ 1041. Ако је без деловодства каква ствар на туђу корист употребљена, онда је власник може у природи натраг захтевати или, ако се ово не може више учинити, тражити вредност, коју је она имала у време кад је била употребљена, ма да је корист од те употребе доцније осујећена. — §§ 444 и сл.

1042. Ко за другог чини издатак, који би овај по закону сам морао учинити, има право тражити накнаду.

§ 1043. Ако је ко у случају нужде, да би већу штету од себе и других отклонио, своју имовину жртвовао, онда му морају сви који су отуда имали користи, сразмерно дати накнаду. Опширнија примена овога прописа јесте предмет поморских закона.

§ 1044. Политичке власти одређују по нарочитим прописима поделу ратне штете.

ДВАДЕСЕТ ТРЕЋА ГЛАВА.

О уговору промене.

Промена.

§ 1045. Промена је уговор, којим се једна ствар за другу уступа. Предаја ствари није потребна ради постајања уговора о промени, већ само ради испуњења уговора и ради прибављања својине.

§ 1046. Новац није предмет уговора о промени; ипак може се злато и сребро као роба и као врсте новаца тако промењивати, да се за њих добију друге врсте новаца, то јест златни комади за сребрне, или мањи за веће.

Права и дужности промењивача:

§ 1047. Промењивачи су по сили уговора обвезни, да промењене ствари, сходно учињеном уговору у слободну, државину предаду и приме са њиховим саставним деловима и са свима при-

раштајима, и то у време кад треба, на месту на коме треба и у оном стању, у коме су се оне налазиле у време закључења уговора. Ко пропусти испунити своју обавезу, одговара другоме за штету и измаклу корист.

нарочито односно опасности;

§ 1048. Ако је уговорено, у које време треба да се изврши предаја, па се у међувремену промењена одређена ствар забраном искључи из промета, или случајно пропадне, сасвим или бар преко половине вредности, онда се сматра да промена није ни закључена. — §§ 880, 1447.

§ 1049. Друга случајна погоршања ствари у овом међувремену и терети иду на рачун држаоца. Ако су пак ствари футуре погођене, онда пријемник сноси случајну пропад појединих комада, ако иначе није услед овога целина преко половине вредности оштећена.

и користи пре предаје.

§ 1050. Држаоцу припадају користи од промењене ствари до уговоренога времена за предају. Од овога времена оне припадају пријемнику, заједно са прираштајем, ма да ствар још није предата. — §§ 404, 405.

§ 1051. Ако време за предају одређене ствари није уговорено, и ни једној се страни не може немар приписати, онда ће се горњи прописи о опасности и користима (§§ 1048—1050) применити на сам тренутак предаје, у колико стране нису што друго одредиле. — § 904.

§ 1052. Ко тражи предају ствари, мора испунити своју обвезу, или бити готов да је испуни. — § 919.

ДВАДЕСЕТ ЧЕТВРТА ГЛАВА.

О уговору куповине.

Уговор куповине.

§ 1053. Уговором куповине уступа се нека ствар другоме за одређену суму новаца. Овај уговор, као и онај о промени, увршћује се у основе за прибављање својине. Прибављање бива тек предајом предмета куповине. До предаје продавац задржава право својине. — §§ 426—431, 440, 1158, 1275, 1276, 1278—1283, 1393.

Захтеви за уговор куповине.

§ 1054. Какав мора да буде пристанак купца и продавца, и које се ствари смеју куповати и продавати, одређује се по правилима за уговоре у опште. Куповна се цена мора састојати у готову новцу, и не сме бити неодређена нити противзаконита. — §§ 356, 362, 869—879.

Куповна се цена мора а) састојати у готову новцу,

§ 1055. Ако се једна ствар од чести за новац, а од чести за другу ствар отуђује, онда се уговор убројава у куповину или промену све по томе: да ли је вредност у новцу већа или мања од обичне вредности дате ствари, а ако је вредност новца и дате ствари подједнака, онда је куповина.

б) мора бити одређена;

§ 1056. Купац и продавац могу и трећем нарочитом лицу уступити, да одреди цену. Ако ово лице у уговореном року ништа не одреди, или ако једна страна хоће, у случају кад никакав рок није уговорен, пре одређивања цене да одступи, онда се узима, да уговор о куповини није закључен.

§ 1057. Ако је одређивање цене неколицини лица уступљено, онда решава већина гласова. Ако се гласови тако разилазе, да се не може саставити ни права већина гласова за одређивање цене, онда се сматра да куповина није закључена. — § 1152.

§ 1058. За одређивање цене неке ствари може служити и вредност, која је при каквом ранијем отуђењу исте ствари била уговорена. Ако се за основ поставила редовна пијачна цена, онда се узима средња пијачна цена онога места и времена где се и када се уговор има испунити.

в) и не сме бити противзаконита.

§ 1059. Ако је за еспап одређена такса, по којој се продаје, онда је већа цена противзаконита, и купац може код политичке власти тражити да му се накнади штета баш и за најмању повреду цене.

§ 1060. Осим овога случаја куповина се може оспоравити како од стране купца, тако и од стране продавца, само због оштећења преко половине (§§ 934—935.) Овој тужби има места и онда, ако је одређивање цене трећему било уступљено.

Дужности продавца,

§ 1061. Продавац је обвезан да ствар брижљиво чува до времена предаје, и да је купцу преда по истим оним прописима, који су при промени постављени (§ 1047).

и купца.

§ 1062. Купац пак обвезан је да ствар одмах или у уговорено време прими, али у исто време и да куповну цену у готову исплати, у противном случају продавац има права да му ствар не преда.

§ 1063. Ако је продавац предао ствар купцу, не добивши куповну цену, онда је ствар продата на почек, и својина ствари прелази одмах на купца.

Предмет куповине у погледу опасности и користи.

§ 1064. Односно опасности по какву истину продату, али још

непредату ствар и користи од ње, важе исти прописи, који су изложени при уговору о промени (§§ 1048—1051).

Куповина ствари, којој се ко нада.

§ 1065. Ако се купују ствари, којима се ко нада, онда се примењују прописи у глави о уговорима на срећу. — §§ 1275—1283.

Општи пропис.

§ 1066. У свима случајевима, који се појављују при уговору куповине, а који у закону нису изрично расправљени, примењиваће се прописи, постављени у глави о уговорима у опште и у глави о уговору промене посебице. — §§ 1333, 1334, 1419.

Нарочите врсте или споредни уговори при каквом уговору о куповини:

§ 1067. Нарочите врсте или споредни уговори при каквом уговору о куповини јесу: задржавање права откупа, повратне продаје, прекуп, продаја на пробу, продаја са задржавањем права да се нађе бољи купац и продајни налог.

Откуп.

§ 1068. Правом откупа зове се право откупити продату ствар. Ако је право дато продавцу у опште и без ближег опредељења, онда једна страна враћа купљену ствар у непогоршаном стању, а друга пак враћа положену куповну цену, а користи добивене у међувремену из новца и ствари задржава свака страна за себе, и тако се оне узајамно пребијају.

§ 1069. Ако је купац купљену ствар о своме трошку побољшао, или ради њеног одржања ванредне издатке учинио, онда он, исто као поштени држалац, има права на накнаду, али он одговара и за то, ако се због његове кривице вредност ствари променила, или се враћање осујетило. — §§ 331, 332.

§ 1070. Задржавању права на откуп има места само код непокретних ствари, и припада продавцу само за време његова живота. Он не може своје право ни на наследнике нити на кога другог пренети, и може га вршити на штету трећег само тада, ако је то право у јавне књиге уписано.

Повратна продаја.

§ 1071. Истим ограничењима подлежи и право, које је купац задржао, да може продати ствар натраг продавцу; и овде ће се применити прописи изложени за откуп. Али ако је услов о откупу или повратној продаји неверно представљен, и управо тога ради употребљен, да се прикрије заложно право или зајам, онда наступа примена §-а 916. — § 1372.

Прекуп.

§ 1072. Ко продаје ствар под условом да је купац, кад буде хтео исту ствар опет продавати, дужан њему понудити на откуп, тај има право прекупа. — §§ 1140, 1141.

§ 1073. Право прекупа обично је лично право. У погледу непокретних добара оно се може уписивањем у јавне књиге преобразити у стварно право.

§ 1074. Право прекупа нити се може трећем уступити, нити на наследнике овлашћенога лица пренети.

§ 1075. Овлашћено лице мора покретне ствари доиста откупити за двадесет и четири сата, а непокретне за тридесет дана по учињеној му понуди. По истеку овога времена право прекупа престаје.

§ 1076. Право прекупа, у случају судског продавања какве ствари, која је овим правом оптерећена, нема никаквог другог дејства сем тога, да се овлашћено лице, чије је право у јавне књиге уписано, мора на продају нарочито позвати.

§ 1077. Лице, коме припада право прекупа, мора платити потпуну цену, коју је трећи понудио, осим случаја, ако је другачије уговорено. Ако оно не би могло испунити споредне услове, који су уз обичну куповну цену понуђени, и ако се ови услови ни процењивањем вредности не могу изравнати, онда нема места праву прекупа.

§ 1078. Право прекупа не може се распрострети на друге начине отуђивања, осим ако је то нарочито уговорено.

§ 1079. Ако држалац ствари није понудио овлашћено лице да ствар откупи, онда му он мора за сву штету одговорати. У случају, кад је право прекупа стварно право, може се продата ствар натраг захтевати од трећег, и према овоме ће се поступити с погледом на његову поштену или непоштену државину. — §§ 326, 928, 1324.

Куповина на пробу.

§ 1080. При куповини на пробу предмет куповине не прелази у својину купчеву пре исплате цене. Купац се за време пробе сматра као узималац ствари на послугу; по истеку овога времена куповина се сматра за безусловно закључену, а купац као сопственик купљенога предмета. — § 972.

§ 1081. Ако је купац платио цену за примљени предмет куповине, онда му одмах припада право својине, али он може пре истека времена пробе од куповине одустати.

§ 1082. Ако време пробе уговором није одређено, онда се код покретних ствари рачуна три дана, а код непокретних једна година.

Продаја са задржавањем права да се нађе бољи купац.

§ 1083. Кад је куповина уговорена тако, да је продавац овлашћен, у случају ако се за одређено време бољи купац јави, овоме ствар продати, онда је, у случају да купљени предмет није предат, извесност уговора до наступања услова одложена.

§ 1084. Ако је предмет куповине предат, онда је уговор куповине закључен, али он се наступањем услова опет раскида. Кад време није изрично одређено, претпоставља се рок, који је узет при куповини на пробу.

§ 1085. Да ли је нови купац бољи, одлучује продавац. Он може претпоставити другога купца, и ако би први хтео још више пла-

тити. При раскидању уговора пребијају се користи од ствари и новца једно за друго. У погледу побољшања или погоршања поступа се према купцу као према поштеноме држаоцу. — §§ 331, 332.

Продајни налог.

§ 1086. Кад ко предаје своју покретну ствар другоме, да је прода за извесну цену, под условом: да му прималац ствари за утврђено време буде дужан или одређену цену платити, или ствар вратити, онда предавач пре истека утврђенога времена нема права тражити ствар натраг, а пријемник пак мора по истеку времена одређену куповну цену платити. — § 1002.

§ 1087. Док траје утврђено време предавач остаје власником. Пријемник му одговара за штету својом кривицом проузроковану, и пријемнику ће се, кад буде враћао ствар, само такви трошкови накнадити, који су по предавача корисно учињени. — §§ 1037, 1038.

§ 1088. Ако је ствар непокретна, или ако цена или рок плаћања нису одређени, онда ће се пријемник сматрати као пуномоћник. Ни у коме случају не може се ствар, поверена ради продаје, натраг тражити од трећег, коју је исту себи поштеним начином од пријемника прибавио (§ 367).

§ 1089. И за судске продаје важе по правилу прописи, постављени за уговоре у опште, а за уговоре о промени и куповини нарочито, у колико у овом закону или у судском поступку нису изложена нарочита наређења.

ДВАДЕСЕТ ПЕТА ГЛАВА.

О уговорима закупа, наследног закупа и наследних дажбина.

Уговор закупа.

§ 1090. Уговор, којим ко добија на употребу непотрошну ствар за извесно време и по одређену цену, зове се у опште уговор о закупу.

І Уговор о кирији и закупу.

§ 1091. Уговор закупа назива се уговор о кирији, ако се под закуп дата ствар даје употребити без даљег обрађивања, али ако се она само радом и трудом око ње може уживати, онда је то закуп¹ (аренда). Ако су једним уговором заједно дате под закуп ствари и од прве и од друге врсте, онда ће се о уговору судити по својству главне ствари.

Захтеви.

§ 1092. Уговори о кирији и закупу могу се о истим предметима и на исти начин као и уговор куповине закључити. Кирија и

¹ Pachtvertrag — закуп у ужем смислу.

закупнина плаћа се као и куповна цена, ако није другачије уговорено. — § 1053 и сл.

§ 1093. Власник може под кирију и закуп дати како своје покретне и непокретне ствари, тако и своја права, али може се догодити, да он под кирију или закуп узме употребу своје сопствене ствари, ако употреба трећем припада.

Дејство.

§ 1094. Кад се уговорне стране сложе о битним састојцима кирије или закупа, то јест о ствари и цени, онда се сматра да је уговор потпуно закључен, и употреба ствари купљена.

§ 1095. Ако је уговор о кирији или закупу у јавне књиге уписан, онда се право кирајџије или закупца сматра као стварно право, и важи и према доцнијем држаоцу за још преостало време. — § 1121.

Узајамна права: 1 у погледу уступања, одржавања користовања;

§ 1096. Даваоци под кирију и закуп обвезни су да ствар, дату под кирију и закуп, о свом трошку и у употребљивом стању предаду и одржавају, и кирајџију и закупца у уговореној употреби или уживању да не узнемирују. Обичне поправке зграда на закупљеном добру вршиће сам закупца само у толико, у колико се ове поправке могу извршити грађом са добра [и службама, које је он по својству добра овлашћен тражити], а о осталим поправкама известиће даваоца под закуп, да се о њима постара.

Свај у заградама постојао је безпредметан, од како је укинућа пошчињеност сељака сјахијама.

§ 1097. Ако је кирајџија или закупца на закупљеној ствари учинио потребан трошак, који је давалац дужан био учинити, или користан, онда ће се он сматрати као деловођа без налога (§ 1036); али он мора накнаду судским путем захтевати најдаље за шест месеци по повраћају закупљеног предмета, иначе тужба престаје.

§ 1098. Кирајџије и закупци овлашћени су закупљене ствари саобразно уговору употребљавати и уживати за одређено време, или и другоме под закуп дати, ако то може бити без штете по власника, или ако то није у уговору изрично забрањено.

2 у погледу терета;

§ 1099. При уговорима о кирији све терете и давања сноси давалац ствари под кирију. Код закупа, ако је уговор закључен ђутуре, прима закупца на себе, изузимајући уписане хипотекарне терете, све остале, али ако је закуп по процени закупљених ствари закључен, онда он сноси оне терете, који су од дохотка одбивени, или који се само од плодова, а не од самог земљишта, морају платити.

3 кирија и закупнина;

§ 1100. Кад није нарочито уговорено о плаћању кирије или закупнине, онда се ова плаћа полугодишње, ако је ствар узета под

кирију или закуп за једну или више година, а ако је узета за краће време, по истеку истог. — § 1480.

§ 1101. Ради обезбеђења кирије или закупнине давалац стана под кирију има заложно право на унесено покућанство и покретне ствари кирајџије или подкирајџије¹, било сопствене било од трећих њима поверене (§ 367), које се у време тужбе још у стану налазе. Ну подкирајџија одговара само по сразмери кирије коју он плаћа, али он не може чинити приговор, да је главном кирајџији у напред платио. Онај који је дао под закуп земљиште има заложно право на стоку, која се на закупљеном добру налази, и на пољопривредне справе и на плодове, који се још на добру налазе. — §§ 456, 674.

По објашњењу двор. декрета од 5 новембра 1819. год. § 1101 даје даваоцу под кирију или закуп право, да судским путем по предаји тужбе одмах попише ствари кирајџије или закупца, не чекајући да се одређује рочиште, осим ако се појаве неки нарочити разлози, који би то захтевали.

Законско заложно право, признато §-ом 1101 грађ. зак. даваоцу под кирију на покућство и покретне ствари, заснива се већ самим уношењем њиховим у стан, који је узет под кирију, и с тога, пошто ово право од тога тренутка задобива снагу и важност, оно се може истаћи и према оним повериоцима кирајџије, који су на унесене ствари стекли заложно право пре но што је давалац под кирију предао тужбу за кирију, или пре но што је он тражио попис покућства и ствари (објашњење двор. декретом од 10 априла 1837 год.)

§ 1102. Давалац под кирију или закуп може истина уговорити, да му се кирија или закупнина у напред плаћа. Али ако је кирајџија или закупца платио у напред више од једнога рока, онда ово плаћање може он истаћи према доцније уписаним повериоцима само онда, ако је извршено плаћање у јавне књиге уписано.

Закупна цена у плодовима.

§ 1103. Ако власник своје добро уступа под условом, да прималац исто обрађује, и да предавачу даје један део плодова, који се односи на сву корист, на пр. трећину или половину, онда не постаје уговор о закупу, већ уговор о ортаклуку, о коме се суди по правилима, која су о томе прописана. — §§ 1175 и сл.

Случајеви и услови за отпуштање закупнине и кирије.

§ 1104. Ако се под кирију или закуп узета ствар због изванредних случајева, као: пожара, рата, болести, због великих поплава, града или због потпуне неродице, никако не може употребити или уживати, онда се не плаћа никаква кирија нити закупнина. — §§ 1112, 1117.

§ 1105. Ако је кирајџија у употреби ствари узете под кирију само делимично спречен, онда ће му се сразмеран део кирије отпустити. Закупца има право на отпуст закупнине, ако су, услед изванредних случајева, користи од добра, закупљеног само за годину дана, спале испод половине обичног прихода. Давалац под закуп дужан је толико отпустити, колико услед овога подбацивања за закупнину недостаје.

¹ Aftermieter — који је од кирајџије узео под кирију стан. Пр. пр.

§ 1106. Ако је кирајџија или закупац примио неодређено све опасности на себе, онда се под тим подразумевају само штете од ватре, воде и непогоде. Други изванредни несрећни случајеви не долазе на његову опасност. Али ако се он изрично обвеже, да сноси и све друге несрећне случајеве, онда се због тога још не претпоставља, да је он хтео да прими и одговорност за случајну пропаст целе ствари.

§ 1107. Ако се употреба или уживање ствари, узете под кирију или закуп, осујетила не због оштећења ствари нити због иначе наступеле неупотребљивости, већ због препреке или несрећног случаја, који се догодио кирајџији или закупцу, или ако су у време оштећења плодови од земљишта већ били одвојени, онда штету сноси сам кирајџија или закупац. Он пак мора кирију или закупнину платити. — § 1311.

§ 1108. Ако закупац тврди, да му се има опростити цела закупнина или један део од ње, по уговору или по закону, онда он мора без оклевања извести даваоца под закуп о несрећном случају, који се догодио и, ако исти није опште познат у земљи, судским увиђајем или бар двојицом вештих људи констатовати стање ствари; ако ово не учини, неће се обраћати пажња на његово казивање.

4 повраћај ствари.

§ 1109. По истеку одређенога рока за кирију или закуп, кирајџија или закупац мора вратити ствар по списку пописа, ако је овај био начињен, или пак у стању, у коме ју је примио; закупљена земљишта враћају се, с обзиром на доба годишње, у коме је закуп свршен, у обичном стању обрађености. Ни приговор о пребијању¹ нити о ранијем праву својине не може му служити као разлог, да ствар не врати. — §§ 471, 1438 и сл.

§ 1110. Ако при закључивању уговора није био начињен списак пописа, онда важи иста претпоставка као и при плодуживању (§ 518).

§ 1111. Ако је под кирију или закуп дата ствар оштећена или рђавом употребом похабана и искварена, онда кирајџија или закупац одговарају за кривицу и то како за своју сопствену тако и за ону подзакупца и подкирајџије, али не за случај. Ипак давалац ствари под кирију или закуп мора судским путем тражити накнаду, која се оснива на овој одговорности, најдаље за годину дана по повраћају ствари, иначе право престаје. — § 1311.

Престанак уговора о кирији или закупу; а) услед пропасти ствари;

§ 1112. Уговор о кирији или закупу престаје сам по себи, ако под кирију или закуп дата ствар пропадне. Ако се ово деси услед кривице једне стране, онда другој припада право на накнаду, а ако се догоди услед несрећног случаја, онда ни једна страна није другој за то одговорна. — § 1447.

¹ Компенсација.

Прим. прев.

б) протеком времена;

§ 1113. Уговор о кирији и закупу престаје и протеком времена, које је изрично уговорено, или прећутно, и то или ценом одмереном за известан рок, као на пр. кад се собе издају на дане, недеље или месеце, или по изјављеној намери кирајџије или закупца, или по намери, која се по околностима сазнаје.

ако се уговор не обнови;

§ 1114. Али уговор о кирији и закупу може се не само изрично, већ и прећутно обновити. Ако је уговорено, да се уговор има претходно отказати, онда је уговор прећутно обновљен, ако се пропусти уредно отказати га. Ако отказ није уговорен, онда се уговор прећутно обнавља, кад кирајџија или закупац по истеку закупног рока продужи ствар употребљавати или уживати, а давалац под кирију или закуп томе се не противи.

§ 1115. Прећутно обнављање уговора бива под истим условима, под којима је уговор раније био закључен. Ипак код закупа простире се само на годину дана, али ако се ствар уредно може уживати тек у каквом доцнијем времену, онда се уговор простире на толико време, колико је потребно, да би се користи могле један пут извадити. Уговор о кирији, која се обично плаћа тек по истеку целе или пола године, прећутно се обнавља на пола године; сви пак уговори о кирији за краће време обнављају се за оно време, које је ранијим уговором одређено. О поновном обнављању важи исто оно, што је односно првог обнављања прописано.

в) отказ;

§ 1116. Ако трајање уговора о закупу или кирији није одређено ни изрично ни прећутно, нити нарочитим прописима, онда она страна, која хоће да раскине уговор, мора другој откџати уговор о закупу шест месеци, уговор, којим је дата под кирију непокретна ствар, четрнаест дана, а којим је дата покретна двадесет и четири сата раније, но што ће се од уговора одступити.

§ 1117. Кирајџија или закупац може и пре истека изрично или прећутно уговоренога времена од уговора одустати, ако под кирију или закуп узета ствар због својих мана не подноси за редовну употребу; ако је случајем лишен за дуже време знатног дела закупљене ствари, или ако исти део постане неупотребљив, или ако давалац ствари под кирију или закуп не одржава више ствар у употребљиву стању. — § 919.

§ 1118. Давалац ствари под кирију или закуп може са своје стране захтевати, да се уговор раније раскине, ако кирајџија или закупац узету ствар на знатну штету даваоца употребљава; ако је он по учињеној му опомени са плаћањем кирије или закупнине тако заостао, да по истеку рока заосталу кирију или закупнину није потпуно исплатио, или кад би се под кирију дато здање изнова морало задати. Кориснија грађења кирајџија није дужан допустити, ако му је то од штете, али нужне поправке ваља да допусти.

§ 1119. Ако је даваоцу под кирију још у време закључења уговора морала бити позната потреба за ново зидање зграде, или ако су поправке, које дуже време трају, постале потребне услед тога, што се није водила брига о мањим поправкама, онда се мора кирајџији дати одмерена накнада за употребу, које се лишава.

г) отуђивање ствари.

§ 1120. Ако је власник ствари дате под кирију или закуп исту ствар отуђио, и другоме је већ предао, онда кирајџија или купац, ако његово право није у јавне књиге уписано (§ 1095), мора, пошто му се уредно откаже, уступити ствар новом држаоцу. Али он има право тражити од даваоца ствари под кирију или закуп потпуно задовољење односно претрпљене штете и измакле користи. — § 321.

§ 1121. При нужној, судској продаји мора кирајџија или купац уступити пред новим купцем баш и у случају, кад је његово право као стварно право уписано. Само односно накнаде штете он задржава своје право првенства.

II Наследни закуп.

§ 1122. Уговором о наследном закупу зове се онај уговор, којим се некоме својина користи са каквог добра наследно уступа, под условом: да он, у накнаду за годишње користи, даје годишње дажбину¹, одређену према приходу, и то у новцу, плодовима или у сразмерним службама.

III Уговор о наследној дажбини.

§ 1123. Ако држалац даје незнатну дажбину само ради признања својине земљишта, онда се такво земљиште зове наследно дажбинско добро, а уговор, о томе начињен, уговор о наследној дажбини.

Правна установа наследног закупа и наследне дажбине (емфитевса), која се односила на потчињеност сељачког staleжа племићима у погледу земаља, укинута је царским патентом од 7 септембра 1848 год. У будуће се може својина земљишта делити на врховну својину и својину користи, само је забрањено уговарање таквих служба, које би стварале нераскидан однос између уговорника.

§ 1124. Кад се сумња да ли је каква својина користи наследно закупно добро или наследно дажбинско добро, гледаће се на износ годишње дажбине и друге дужности. Ако овај износ не стоји ни у каквој сразмери са годишњим чистим користима, онда је својина користи наследно дажбинско добро, али ако се може помишљати на какву сразмеру, бар с обзиром на давна времена, или за то што су била примљена сасвим пуста земљишта, онда је то наследно закупно добро (§ 359).

IV Поднина.²

§ 1125. Ако је каква својина тако подељена, да једној страни наследно припада суштина земљишта заједно са правом уживања

¹ Abgabe.

² Bodenzins.

Прим. прев.
Прев.

земљишта испод површине, а другој пак страни наследно припада само уживање површине земљишта, онда се годишња дажбина, коју ова последња плаћа, зове поднина. — §§ 1147, 1150.

Прибављање својине користи.

§ 1126. Подељена својина какве непокретне ствари не може се, исто као ни потпуна, прибавити без уписивања у јавне књиге или регистре. Пуноважан основ даје само лично право према обвезаном лицу, али не и стварно право према трећем (§ 431).

Заједничка права врховнога власника и власника користи.

§ 1127. Права врховнога власника и власника користи слажу се у опште у томе, што сваки својим делом може у толико располагати, у колико се тиме не вређају права другог (363).

§ 1128. И један и други имају право свој део судским путем тражити, залагати га и отуђивати га за живота или изјавом последње воље. Ко тврди да постоји какво ограничење, мора то доказати уредним исправама.

Нарочита права и дужности врховнога власника:

§ 1129. Врховни власник нарочито има права забранити власнику користи не само смањивање користовне ствари, већ и све промене, којима се врховном власнику може осујетити или отежати вршење свога права.

1 У погледу одржања, обрађивања или измењивања добра;

§ 1130. Он може дакле захтевати да се власник користи стара о одржавању и обрађивању добра. Ако овај, и поред учињене му опомене, занемари ове дужности, или ако не узмогне сносити терете, који на земљишту леже, онда врховни власник може захтевати, да се добро уступи другима у наследни закуп или као наследно дажбинско добро.

2 Дажбине.

§ 1131. Најглавније право господара земљишта, које је уступљено у наследни закуп или као наследно дажбинско добро, састоји се у подизању годишњих дажбина и других уговорених примања. Ова се не могу ни под каквим изговором повисити, нити пак узимати од покретности, која не припада земљишту, као ни од других покретних ствари.

Кад се плаћа дажбина?

§ 1132. Годишња дажбина мора се платити у првој половини новембра месеца, ако није ништа о времену плаћања уговорено, или ако о томе ништа не прописују покрајински закони.

Кад има места отпуштању дажбине?

§ 1133. По правилу један непотпун власник не одговара друге за случај, али ако је наследни закупац био спречен поплавама, ратом или болестима да своје закупно добро ужива, онда му се мора одобрити одмерени отпуст од дажбина за време, за које добро није уживао. — §§ 1105, 1311.

§ 1134. Власник користи са наследног дажбинског добра нема права на сличан отпуст; он мора плаћати утврђену потпуну наследну дажбину све дотле, докле год и један део наследног дажбинског добра постоји.

Право кад се са плаћањем дажбине закасни.

§ 1135. Ако власник користи на наследном дажбинском добру не плати дажбину у уговорено време, онда врховни власник има право захтевати, да се плодови узабране, и он отуда да се намири. — § 968.

§ 1136. Врховни власник наследног закупног добра има право, кад се са даждином заостане више од једне године, да тражи забрану плодова или судску продају наследног закупног добра ради измирења заосталих дажбина.

3 У погледу терета и поправака.

§ 1137. Врховни власник обавезан је заступати власника користи односно својине користи, коју је овај од њега непосредно добио, и ако се право на користи опет сједини са правом на суштину, да накнади њему или његовим последницима издатке око учињених поправака, као што бива сваком другом поштенем држаоцу, као и да одговара за тачност јавних књига и регистра, које он води о својим дажбинским добрима.

§ 1138. Врховни власник не одговара за друге терете, којима је власник користи добро оптеретио, а који нису у јавне књиге уписани. Власник користи не може у опште пренети на другога више права, но што он сам има. За то право једнога престаје престанком права другога. — §§ 442, 443, 527.

Права и обвезе власника користи: у опште;

§ 1139. Права и обвезе власника користи у опште стоје у узамном односу са утврђеним обвезама и правима врховног власника.

Нарочито: 1 односно отуђења;

§ 1140. Власнику користи није потребно одобрење врховног власника ради отуђења својине користи; ипак он му мора свога последника именовати, да би врховни власник могао расудити: да ли је последник способан управљати добром, и одговарати теретима, који на добру леже. Врховни власник нема право прекупа нити откупа.

§ 1141. Али ако је врховни власник изрично задржао за себе право, да даје одобрење, и право прекупа и откупа, онда се он мора

изјаснити за тридесет дана по учињеној му уредној достави. После овога рока сматра се као да је дао одобрење. Ако неће да чини употребу од свога права прекупа и откупа, онда он може не дати одобрење само због очевидне опасности по суштину добра и права, која су с њиме везана. — §§ 1072 и сл.

§ 1142. Дажбина, коју врховни власник по каткад има права да тражи од новог власника користи, зове се хваљевина (laudemium), ако се промена десила за живота, а ако се пак десила због смртног случаја мртвина. Обоје се пак називају и плаћања услед промене. Да ли се и како се ова права оснивају, одлучује земаљски устав, јавне књиге и исправе или тридесетогодишња мирна државина.

2 односно сокровишта и смањивања суштине;

§ 1143. Власнику користи припада и сразмеран део од сокровишта (§ 399). Он је чак овлашћен смањити и суштину, ако може врховном власнику доказати, да се иначе не може земљиштем користити (§ 1129).

3 односно терета;

§ 1144. Власник користи сноси све редовне и ванредне терете, везане за земљиште; он плаћа порез, десетак и друга нарочито прибележена давања. За терете, који се тичу дажбине, одговара врховни власник.

4 односно исправе.

§ 1145. Сваки нови власник користи по правилу је обавезан прибавити себи од врховног власника исправу о обновљеној својини користи.

Нарочито односи између господара добара и подложника.

§ 1146. Из устава сваке покрајине и политичких прописа види се: у колико власници користи према врховним власницима стоје још и у другим односима, и каква права и обвезе нарочито постоје између господара добара и подложника на добрима.

Права из поднине.

§ 1147. Ко ништа друго не плаћа сем поднине, има само право користити се горњом површином као: дрвима, биљкама, зградама и право на један део сокровишта нађеног на површини. Закопано сокровиште и друге користи испод површине припадају једино врховном власнику.

Престанак својине користи.

§ 1148. Оно што је прописано о престајању потпуне својине (§ 444) важи у опште и о подељеној.

§ 1149. Наследна закупна и наследна дажбинска добра прелазе на све наследнике, који нису изрично искључени. Ако власник ко-

ристи нема законитог последника, онда се својина користи сједињује са врховном својином. Ипак врховни власник мора, ако хоће да употреби ово право, измирити све дугове власника користи, који се из друге имовине не могу исплатити. У колико је врховни власник обвезан припало му добро другима уступити, одређују политичка наређења.

Ова су наређења изгубила снагу, пошто је подложништво укинута.

§ 1150. Уништењем биљака, дрва и зграда не губи се својина користи од горње површине. Докле год постоји ма какав део земљишта, може га држалац, ако он иначе плаћа своју дажбину, засадити новим биљкама, дрвима или подићи нове зграде.

ДВАДЕСЕТ ШЕСТА ГЛАВА.

Уговори о службама, за које се даје накнада.

1 Уговор о најму.

§ 1151. Уговор о најму постаје онда, кад се ко обвеже чинити какву службу или начинити какво дело за одређену награду у новцу.

Прећутни уговор о најму.

§ 1152. Чим ко наручи какав рад или дело, онда се узима да је пристао и на одмерену награду. Ако награда није одређена ни уговором нити законом, онда ће судија одредити.

Права из овог уговора.

§ 1153. Ако дело има битне мане, услед којих је незгодно за употребу, или је противно изречном услову, наручилац има право одустати од уговора. Ако он ово неће, или ако мане нису битне, нити противне изричном услову, онда он може захтевати да се дело поправи или да му се даде одмерена накнада за штету, и тога ради може и сразмеран део награде задржати. — § 932.

§ 1154. Ако посленик због своје кривице не испуни обећање у уговорено време, онда наручилац није више дужан да наручену ствар прими; он може и накнаду захтевати за штету која је услед тога постала. Али ако наручилац с плаћањем награде одуговлачи, онда је и он обвезан дати посленику потпуну накнаду за штету.

§ 1155. Посленику припада одмерена накнада и за службе и радове, који нису извршени, ако је он био готов да посао сврши, па је у томе кривицом наручитеља или услед случаја, који се оване десио, био спречен, или је у опште оштећен услед дангубе. — § 1147.

§ 1156. По правилу награда се може тражити по свршеном раду. Али ако се рад на извесне рокове или на делове извршује, или ако су с тиме везани издаци, које посленик није на себе примио, то онда посленик, и пре свршетка дела или потпуно извршеног рада, има права тражити део награде сразмеран са извршеном службом или делом и накнаду учињених издатака.

§ 1157. Ако простим случајем пропадне градиво спремно за какво дело, или би само дело сасвим или делимачно пропало, онда штету сноси власник градива или дела. Али ако је наручилац дао очигледно рђаво градиво за целисходно грађење, онда радник одговара за штету, ако је рад услед овога рђаво испао, а он није опоменуо наручитеља. — § 1311.

Кад прелази наруџбина у уговор о куповини.

§ 1158. Кад се појави сумња да ли наруџбину каквог рада ваља сматрати за уговор о куповини или уговор о најму, претпоставља се: да је онај, који је градиво за рад дао, радника најмио. Али ако је радник дао градиво, онда се претпоставља да је куповина. — § 1048.

§ 1159. Ако с уговором о најму буду везани још и други споредни уговори, онда се мора пазити на законске прописе, који су за сваки од њих одређени.

Престанак уговора о најму.

§ 1160. Радници, који су за одређено време или до свршетка извесног дела погођени, не могу без законског узрока пре истека времена и пре свршетка дела рад напустити нити бити отпуштени. Ако се рад прекине, онда је свака страна одговорна за своју кривицу, али ни једна не одговара за случај.

§ 1161. Само у особитим прецим околностима може погођени радник или мајстор поверени му посао другоме поверити, али и у овоме случају он одговара за кривицу у избору лица. — §§ 970. 1313, 1315, 1316.

§ 1162. Уговор о најму за такве радове, код којих се обично у припрему узима особита способност лица, раскида се смрћу радника, и наследници могу захтевати само цену за припремљено употребљиво градиво и део награде, сразмеран вредности извршених радова. Ако умре наручилац рада, онда се његови наследници морају држати уговора или посленику дати накнаду. — § 918.

Простирање ових прописа на правобраниоце, лекаре и друга лица.

§ 1163. Овде постављени прописи важе и за правобраниоце, лекаре, видаре, деловође, провизоре у апотекама, уметнике, лифранте и друга лица, која су за свој труд изрично или прећутно уговорила плату, стални годишњи доходак или иначе какву награду, у колико о овоме не постоје нарочити прописи.

2 Издавачки уговор.

§ 1164. Уговором о издавању каквог списка даје писац некоме право на умножавање путем штампања и продавања списка. Писац се тиме одриче права да исто дело другоме ради издавања уступи.

Права и дужности између писца и издавача.

§ 1165. Писац је обвезан предати дело према уговору, а издавач платити уговорену награду одмах по предавању дела.

§ 1166. Ако писац не преда дело у одређено време, или не изрази онако као што је утврђено, онда издавач може одступити, и ако је писац крив што дело није предано, тражити накнаду штете.

§ 1167. Ако је број примерака био одређен, онда издавач мора за свако ново издање тражити пристанак пишчев, и о условима се наново погодити.

§ 1168. Ако писац хоће да приреди ново издање са изменама у садржини дела, онда ће се о томе такође нов уговор закључити. Али пре но што се издање распрода, писац је само тада овлашћен да ново издање приреди, ако је спремап да издавачу даде одмерену накнаду за примерке, који још нису продати.

§ 1169. [Права писца односно новог прештампавања или издања не прелазе на његове наследнике.]

Измењен је овај пропис законом о правима твораца литерарних и уметничких дела од 26. децембра 1895. год.

§ 1170. Кад какав писац предузме израду каквог дела по датом му плану од издавача, онда он има право само на уговорену награду. Издавач има по том потпуно слободно издавачко право.

§ 1171. Ови ће се прописи примењивати и на земљописне карте, топографске цртеже и музичке композиције. Ограничења прештампавања налазе се у политичким законима.

Права писца и уметника на производима своје вештине изближе су одређена законом о правима твораца литерарних и уметничких дела од 26 децембра 1895 године.

3 Уговор између господара и послуге.

§ 1172. Права и дужности господара и слугу налазе се у нарочитим прописима, који о томе постоје.

Други уговори о службама за награду.

§ 1173. О уговорима, којима се једна ствар или једна служба за примљену службу обећава, судиће се по правилима постављеним за уговоре с накнадом у опште, а нарочито по правилима изложеним у овој глави.

§ 1174. Оно што је ко дао ради извршења какве немогућне или недопуштене радње, знајући да су оне такве, не може натраг искати. У колико је фискус¹ овлашћен узети то за себе, одређују политичке наредбе. Али ако је ради спречавање какве недопуштене радње дато штогод ономе, који је исту хтео извршити, онда се дато може натраг искати. — §§ 698, 878, 897, 1431, 1432, 1435.

¹ Држава као подмет приватно-правних одношаја, државна благајна.
Пр. Пр.

ДВАДЕСЕТ СЕДМА ГЛАВА.

О уговору о заједници добара.

Постанак каквог друштва за тековину.¹ Појам.

§ 1175. Кад се два или више лица уговором сложе, да свој труд само или и своје ствари ради заједничке користи уложи, онда се тиме оснива друштво ради заједничке тековине (ортаклук).

Подела.

§ 1176. По томе да ли чланови каквог друштва (ортаци) у заједницу улажу само поједине ствари или суме, или читав род ствари, на пр. сав еспап, све плодове, сва земљишта или најзад цело своје имање без изузетка, разликују се и врсте друштва и права истога више се или мање проширују.

§ 1177. Ако ортачки уговор гласи на цело имање, онда се ипак под тим само садашње имање подразумева. Али ако се обухвата уговором и будуће имање, онда се под будућим имањем подразумева само стечено, а не и наслеђено имање, осим ако би обоје било изрично уговорено.

Форма уговора.

§ 1178. Ортачки уговори, који се односе само на садашње или само на будуће имање, неважни су, ако добро, уложено од једне и друге стране, није уредно описано и означено. — § 883.

§ 1179. Нарочити трговачки и политички закони одређују, како ће се састављати ортачки уговор међу трговцима, у одређен регистар уписивати и јавно објављивати. Ако се само поједини послови заједнички обављају, онда је довољно, ако се о томе састављени уговор у трговачке књиге упише.

§ 1180. О уговору о заједници целога имања, како садашњег тако и будућег, који се обично закључује само између супруга, судиће се по прописима, постањеним о овоме у глави о брачним уговорима. Овде изложени прописи односе се на друге врсте заједнице добара, засноване уговором. — § 1233 и сл.

Дејство уговора и фактичног улога.

§ 1181. Ортачки уговор долази истина у основе за прибављање својине, али само прибављање и заједница добара или ствари бива тек онда, кад се та добра или ствари предаду. — §§ 380, 425, 481.

¹ У нашем грађ. зак. глави XXVII говори се о ортаклуку. Ова бн се турска реч могла заменити српском *тековинско друштво*, ортаци са *другари*, *другови*. Прногор. зак. у чл. 418 овај уговор назива *просјом удругом*, а ортаке *удруженицима*. — Прим. прев.

Главница.

§ 1182. Све што је изрично одређено ради обављања заједничког посла, сачињава капитал или главницу ортаклука. Остало, што сваки ортак има, сматра се за одвојено добро.

§ 1183. Ако се уложе новци, потрошне или истина непотрошне, али у новцу процењене ствари, онда се као заједничка својина сматрају не само користи од ових прибављене, већ и главница у односу према ортацима, који су је уложили. Ко је обећао само свој труд ради заједничке користи, има истина право на добитак, али нема на главницу (§ 1192).

Права и дужности ортака. Улог за главницу (фонд).

§ 1184. Ако није другачије уговорено, сваки је ортак дужан уложити подједнаки удео за заједничку главницу. — § 839.

Учествовање у послу.

§ 1185. По правилу сви су ортаци обвезни, без обзира на свој већи или мањи удео, подједнако радити на заједничкој користи.

§ 1186. Ни један ортак није властан суделовање у послу трећем лицу поверити или кога у ортаклук примити, или предузети споредан посао, штетан по ортаклук. — § 829.

§ 1187. Дужности ортака тачније се одређују уговором. Ко се обвезао само да ради, није дужан дати улог. Ко је обећао само улог у новцу или у другом чему, тај нити је обвезан нити има право да на други начин у заједничком прибављању суделује.

§ 1188. При саветовању и решавању о ортакким пословима примењиваће се, ако није другачије уговорено, прописи изложени у глави о заједници својине (§§ 833—842).

Додатак главници.

§ 1189. Ортаци се не могу нагонити да даду већи улог, но што су се обвезали. Али ако се због промењених околности не би могао постићи заједнички циљ без увећања улога, онда ортак, који на то не пристаје, може иступити или бити нагоњен да иступи. — § 1205.

Вршење поверених послова.

§ 1190. Ако се једноме или неколицини ортака повери вршење послова, онда ће се они сматрати као пуномоћници. На њихова саветовања и решавања о заједничким пословима примениће се такође споменути прописи (§§ 833—842).

Одговорност за штету.

§ 1190. Сваки ортак одговара за штету, коју је он својом кривицом нанео ортаклуку. Ова се штета не може изравнати коришћу, коју је ортак иначе ортаклуку прибавио. Али ако је ортак самовласно предузетим новим послом допринео ортаклуку с једне стране

штету, а с друге корист, онда има места сразмерном изравњању. — §§ 1035 и сл.

Подела добитка.

§ 1192. Добитак чини имовина, која по одбитку свију трошкова и претрпљене штете преко главнице преостане. Сама главница остаје својином оних, који су је уложили, осим ако је вредност радова капиталу придата, и све скупа за заједничко добро оглашено.

§ 1193. Добитак се дели по сразмери уложеног капитала, а радови ортака за ортаклук потиру се узајамно. Ако један или више ортака само раде, или поред уложеног капитала у исто доба врше и радове, онда ће се за труд, ако није ништа уговорено, а ортаци се не би могли сложити, судом одредити сума с обзиром на важност посла, величину уложеног труда и прибављене користи. — § 839.

§ 1194. Ако се добитак не састоји у готову новцу, већ у другим врстама користи, онда деоба бива по прописима изложеним у глави о заједници својине (§§ 840—843).

§ 1195. Ортаклук може одобрити ортаку већи добитак, него што би му по његовом уделу припао, због његових одличних својстава или труда; само не смеју се овакви изузеци изметнути у противзаконите уговоре или оштећење осталих ортака.

§ 1196. [Такав противзаконити уговор јесте онај, којим се ко за уложени капитал с једне стране обезбеђује од сваке опасности губитка, како у погледу капитала, тако и у погледу интереса, и од сваког суделовања ослобођава, а с друге пак стране ипак уговара добитак, који прелази законски уговорни интерес.]

Овај је § укинут законом (§ 6) од 14. јуна 1886. (В. дод. III.)

Подела губитка.

§ 1197. Ако ортаклук своју уложу главницу изгуби, целу или неке делове, онда се губитак дели по сразмери као што би се у случају добитка овај поделио. Ко није никакав капитал уложио, губи свој труд.

Полагање рачуна.

§ 1198. Ортаци, којима је поверена управа, обвезни су уредно водити и полагати рачун о заједничкој главници и о примањима и давањима, која се главнице тичу. — §§ 830, 1012.

§ 1199. Завршни рачун и подела добитка и губитка не може се захтевати пре свршетка посла. Али ако би се радио такав посао, који треба да траје више година, и да годишње корист доноси, онда могу ортаци захтевати, ако од тога не би иначе било штете по главни посао, годишње како рачун тако и поделу добитка. У осталом сваки ортак може у свако доба и о своме трошку рачуне разгледати.

§ 1200. Ко се задовољава само подношењем завршнога рачуна (биланцом), или се одрекао свога права да тражи рачун, може,

ако докаже превару ма само у једном делу управе, захтевати потпун рачун како за прошли случај, тако и за све будуће случајеве.

Однос према неортацима.

§ 1201. Без изричног или прећутног законског пристанка ортака или њихових пуномоћника не може се ортаклук трећем обвезати. Код трговаца пак објављено право, дато једном или неколицини ортака на вођење фирме, то јест право потписивања свих исправа и писмена у име ортаклука, садржава већ у себи и свестрано пуномоћство (§ 1028).

§ 1202. Ортак, који само са једним делом своје имовине учествује у ортаклуку, може имати имовину одвојену од заједничке, и властан је њоме по својој вољи располагати. Права и обвезе, која трећи према ортаклуку има, морају се дакле разликовати од права и обвеза према појединим ортацима.

§ 1203. Што дакле когод има да тражи од појединих ортака, или коме од њих да плати, а не од ортаклука нити ортаклуку, може то тражити или платити само поједином ортаку, а не ортаклуку. Али исто тако при тражбинама и дуговима ортаклука сваки ортак има право тражити да се плати или је дужан платити само сразмерно своме уделу, осим случаја, који се код трговаца претпоставља, да су сви за једног и један за све нешто обећали или примили.

§ 1204. Тајни ортаци каквог трговачког друштва, то јест такви, који су му извесан део главнице позајмили на добитак и губитак, али нису као ортаци објављени, не одговарају ни у коме случају већим капиталом, већ само оним што су позајмили. Објављени ортаци одговарају целом својом имовином.

Престанак ортаклука и иступање из истог.

§ 1205. Ортаклук престаје сам по себи кад се предузети посао сврши, или кад се не може даље водити; кад цела заједничка главница пропадне, или кад протече утврђено време за трајање ортаклука.

§ 1206. Ортачка права и обавезе по правилу не прелазе на наследнике ортака. Ипак су наследници ортака, ако се ортаклук с њима не продужава, овлашћени тражити да се рачуни до смрти оставитељеве положе и намире. Али у противном случају и они су обвезни положити и измирити рачуне. — §§ 831, 918.

§ 1207. Ако се ортаклук састоји само из два лица, онда он престаје смрћу једнога. Ако се састоји из више, онда се о осталим ортацима држи, да они хоће и даље међу собом да продуже ортаклук. Ова претпоставка важи у опште и о наследницима трговаца.

§ 1208. Ако ортачки уговор, склопљен између лица, која нису трговци, гласи изрично и на њихове наследнике, онда су они, ако се приме наследства, дужни подврћи се вољи оставитеља; али на наследнике наследника ова се воља не простире, још мање се њоме може основати какав ортаклук, који ће непрестано трајати (§ 832). — § 817.

§ 1209. Ако наследник није у стању испунити службе, које је покојник према ортаклуку на себе примио, онда му се мора сразмерно одбити од одређеног му удела.

§ 1210. Кад ортак не испуњава битне услове уговора, кад падне под стечај, кад се судским путем огласи за распикућу, или се у опште стави под старатељство, ако због злочиног дела изгуби поверење, онда се он може из ортаклука искључити и пре истека времена. — § 919.

§ 1211. Уговор о ортаклуку може се пре истека времена раскинути, ако је умро или иступио онај ортак, од кога је отправљање послова нарочито зависило.

§ 1212. Ако време за трајање ортаклука није изрично одређено, нити се по природи посла може одредити, онда сваки ортак може по вољи уговор отказати, само то не сме бити из зле намере нити у невреме (§ 830).

§ 1213. Дејства каквог искључења или отказа, које је истина оспорено, али је доцније оглашено да је законито, наступају од дана, у који се искључење или отказивање десило.

§ 1214. Престанак каквог трговачког ортаклука, пријем и иступање његових јавних ортака, мора се исто тако као и оснивање јавно обзнанити. По овој обзнани суди се и о снази и трајању пуномоћја.

Подела ортачке имовине.

§ 1215. При подели ортачке имовине, која се по престанку ортаклука има предузети, пазиће се, поред горњих прописа, на исте оне прописе, који су у глави о заједници својине у опште постављени о подели какве заједничке ствари. — §§ 814—843.

§ 1216. Наређења, која се налазе у овој глави, примениће се и на трговачке ортаклуке, у колико о томе не постоје нарочити прописи.

Пошто сада постоје чланови 85—270 тргов. законика, то се прописи двадесет седме главе не примењују више на трговачке ортаклуке.

ДВАДЕСЕТ ОСМА ГЛАВА.

О брачним уговорима.

Брачни уговори.

§ 1217. Брачним уговорима зову се они уговори, који се, у намери да се склопи брак, углављују о имовини, и тичу се поглавито мираза, умиразја, јутарњег дара, заједнице добара, управе и уживања сопственог имања, реда наслеђивања, или на случај смрти одређеног доживотног уживања имања и удовичког издржавања. — §§ 44, 91, 757, 659, 796. 1495.

1. Мираз.

§ 1218. Под миразом разуме се она имовина, коју жена или неко трећи за њу мужу предаје или обећава, ради олакшања трошкова везаних са брачном заједницом. — §§ 670, 671, 788.

Одређивање мираза.

§ 1219. Ако заручница има свога сопственог имања, а пунолетна је, онда од ње и заручника зависи, како ће се међусобно споразумети односно мираза и односно других узајамних дарова. Али ако је заручница још малолетна, онда уговор мора закључити отац или тотор с одобрењем тоторског суда. — §§ 148, 152, 172, 233, 244, 251, 259, 865.

§ 1220. Ако заручница нема свога сопственог имања, које би било довољно за пристојан мираз, онда су родитељи или дедови и бабе обавезни, по реду како су дужни децу издржавати и о њима се старати, дати кћерима или унукама приликом удаје мираз, приличан према својој стању и имању, или сразмерно за мираз приложити (§§ 141 и 143). Ванбрачна кћи може мираз само од своје матере захтевати. — §§ 160—162, 183.

§ 1221. Ало се родитељи или деде и бабе односно давања приличног мираза позивају на своју немаштину, онда треба суд на молбу заручника да извиди околности, али ипак не испитујући строго имовно стање, а за тим да одреди приличан мираз, или да родитеље или деде и бабе од тога ослободи.

§ 1222. Ако се кћи удала без знања родитеља или против њихове воље, и суд нађе да је узрок неодобравања основан, онда родитељи нису дужни дати јој мираз баш ни у том случају, ако они доцније одобре брак. — §§ 49, 53.

§ 1223. Ако је кћи свој мираз већ добила, па исти изгубила, премда без своје кривице, онда она више нема права тражити нов мираз баш ни онда, кад се по други пут удаје.

§ 1224. Кад је сумња: да ли је мираз дат из родитељског имања или из имања заручнице, узима се ово последње. Али ако су родитељи мираз својој малолетној кћери већ исплатили без одобрења тоторског суда, онда се претпоставља да су то родитељи учинили из свога имања.

Предаја мираза.

1225. Ако муж, пре но што се закључи брак, не уговори да се даде мираз, онда он нема права тражити исти. Предаја уговореног мираза може се захтевати, ако није какво друго време одређено, одмах по закључењу брака. — §§ 904, 1333, 1334.

Доказ о предаји имања.

§ 1226. Отвори ли се стечај над имовином мужевљом, онда је његово усмено или писмено признање, да је примио мираз, учињено пре отварања стечаја, према свакоме доказ. Ако је пак признање

дато тек по отвореном стечају, онда оно нема према повериоцима никакве доказне снаге.

Предмет мираза и права мужа и жене на мираз.

1227. Све што се може отуђити и од користи бити може служити за мираз. Докле постоји брачна заједница мужу припада плодоуживање мираза и мразног прираштаја. Ако се мираз састоји у готову новцу, у уступљеним тражбинама или потрошним стварима, онда му припада потпуна својина. — §§ 301, 509 и сл., 1245.

§ 1228. Ако се мираз састоји из непокретних добара, права или покретних ствари, које се могу уживати, не кварећи им суштину, онда се жена дотле сматра као власник а муж као плодоуживалац истих, докле се не докаже да је муж примио мираз за одређену цену, и само се обвезао на повраћај ове цене у новцу.

§ 1229. Мираз припада по закону по смрти мужа његовој жени, а ако она пре њега умре, њеним наследницима. Ако се хоће, да се она или њени наследници од мираза искључе, онда се ово мора изрично одредити. Ко мираз добровољно даде, може уговорити, да исти по смрти мужа њему припадне. — §§ 519, 665, 669, 1260 и сл.

2. Узмиразје.

§ 1230. Оно што заручник или неко трећи одреди заручници ради увећања мираза, зове се узмиразје. Истина жена нема права уживања на узмиразју за време брака, али њој, ако мужа надживи, припада слободна својина узмиразја и без нарочитог уговора, баш и онда кад није одређено, да мужу припадне мираз у случају, ако он жену надживи. — §§ 1245, 1260, 1266.

§ 1231. Ни заручник ни његови родитељи нису обвезни одредити узмиразје. Ипак исто онако, као што су родитељи заручнице дужни дати јој мираз, дужни су и родитељи заручника дати му пристојну опрему према својој имању (§§ 1220—1223.) — §§ 788, 790.

3. Јутарњи дар.

§ 1232. Дар, који муж обећава дати својој жени првога јутра, зове се јутарњи дар. Ако је овај дар био обећан, онда се у сумњи претпоставља, да је он већ био предат за прве три године брака.

4. Заједница добара.

§ 1233. Брачна веза сама по себи још не заснива заједницу добара између супруга. За то се тражи нарочити уговор, о чијем се обиму и правној форми суди по §§ 1177 и 1178 прошле главе.

§ 1234. Заједница добара међу супрузима разуме се по правилу само на случај смрти. Она даје једноме супругу право на половину онога, што се по смрти другог супруга још буде налазило од добара, која су узајамно унета у заједницу. — §§ 757, 758.

§ 1235. При заједници, која се односи на целу имовину, одбиће се пре деобе сви дугови без разлике, а при заједници, која обу-

хвата само садашњу или само будућу имовину, само они, који су употребљени на корист заједничког добра.

§ 1236. Ако један супруг има какво непокретно добро, и ако се право другог супруга на заједницу у јавне књиге упише, онда овај добија уписом стварно право на половину суштине добра, услед кога први супруг не може располагати овом половином; али на користи за време брака не добија он уписом никакво право. По смрти једнога супруга припада преживелој страни одмах слободна својина њенога дела. Ипак такав упис не може шкодити повериоцима, који су на добро раније уписани.

5. Управа и уживање првобитног или доцније прибављеног имања.

§ 1237. Ако супрузи нису ништа нарочито уговорили о употребљавању своје имовине, онда сваки супруг задржава своје првобитно право својине, и на оно што једна страна стече за време брака, или на ма који начин добије, нема друга никаква права. У сумњи се претпоставља да оно што је прибављено од мужа долази.

§ 1238. Докле се жена не успротиви, важи правна претпоставка, да је она своме мужу, као своме законском заступнику, поверила да управља њеном слободном имовином. — §§ 91, 1008, 1034.

§ 1239. Истина муж се у погледу такве управе сматра у опште као и сваки други опуномоћени заступник, али ипак он одговара само за главно добро или капитал. Он није дужан полагати рачун о користима добивеним за време управе, ако то није изрично уговорено, шта више сматра се да је рачун измирен све до дана када је управљање престало.

§ 1240. Ни жена није дужна давати рачуна о уживању плодова, које је она своме мужу уступила, али их је за време брака сама подизала, но супрузима је слободно, да такво прећутно допуштено располагање обуставе.

§ 1241. У особито важним случајевима, или кад би се бојало од штете, може се мужу одузети управа имањем, баш и кад му је изрично или за увек била одобрена. Исто тако и он је овлашћен стати на пут неуредном кућењу своје жене, па је и за распикућу огласити, с обзиром на законске прописе. — §§ 273, 1020.

6. Удовичко издржавање.

§ 1242. Оно што се супрузи, на случај ако удова остане, за издржавање одреди, зове се удовичко издржавање. Ово припада удовици одмах по смрти мужа, и треба увек да се плаћа три месеца у напред. — §§ 796, 1418.

§ 1242. Удовици припада још за шест недеља по смрти мужа, а ако је трудна док не протеку шест недеља по њеном порођају, обично снабдевање из заоставштине. Али докле она ово снабдевање ужива, не може имати удовичко издржавање.

§ 1244. Ако се удовица преуда, губи право на удовичко издржавање.

Обезбеђење мираза, узмиразја и удовичког издржавања.

§ 1245. Ко даје мираз овлашћен је приликом предаје, или ако доцније опасност наступи, захтевати сразмерно обезбеђење од онога, који мираз прима. Тудори и стараоци заручнице, коју они штите, не могу опростити обезбеђење мираза, а тако исто ни уговореног узмиразја и удовичког издржавања без одобрења тудорског суда. — §§ 152, 233, 1373, 1374.

Даривања између супруга и заручника.

§ 1246. О важности или неважности даривања између супруга судиће се по законима о даривању у опште.

§ 1247. Оно што је муж дао својој жени у накиту, драгом камењу или другим драгоценостима, ради украса, сматра се у сумњи да је поклоњено, а не да је дато на послугу. Али ако једна заручена страна другој, или неко трећи једној или другој страни нешто обећа или поклони с обзиром на будући брак, онда се дар може порећи, ако се брак не закључи, а томе не буде крив даривалац. — §§ 678, 915, 943—946, 954, 956, 1435.

Узајамни тестаменти.

§ 1248. Супрузима је допуштено, да у једном и истом тестаменту један другог, или и друга лица за наследнике поставе. Такав се тестамент може такође порећи, али ако је једна страна порекла тестамент, не може се отуда изводити, да је то и друга страна учинила. — § 583.

Уговори о наслеђивању. Захтеви за важност ових уговора.

§ 1249. Између супруга може се закључити и уговор о наслеђивању, којим се будућа заоставштина или један део исте обећава и обећање прима (§ 602). Међу тим за важност таквог уговора потребно је да је он писмено начињен, и да одговара свима захтевима за писмени тестамент. — §§ 579—581.

§ 1250. Супруг, који је под туторством или старатељством, може истина примити обећану му заоставштину, која му није од штете, али наредба о његовој сопственој имовини може без одобрења судског само тада постојати, ако је она пуноважан тестамент. — §§ 568, 569, 865, 868.

Пропис о уметнутим условима.

§ 1251. Оно што је о условима код уговора у опште казано, мора се и на уговоре о наслеђивању између супруга применити. — 897 и сл.

Дејство уговора о наслеђивању.

§ 1252. Уговор о наслеђивању, баш и кад је у јавне књиге уписан, не спречава супруге да својим имањем за свога живота по

вољи располажу. Право, које из овога уговора постаје, претпоставља смрт оставитеља; оно се не може од уговорног наследника, ако он оставитеља не преживи, на другог пренети, нити се може тражити обезбеђење будућег наследства. — §§ 533, 536 и сл., 602.

§ 1253. Уговором о наслеђивању не могу се супрузи сасвим одрећи права да граде тестаменат; по закону мужу или жени остаје увек задржана чиста четвртина, да о њој слободно начини последње наређење, и ова четвртина не сме бити оптерећена ни законским делом, који би коме припадао, нити каквим другим дугом. Ако оставитељ није о њој ништа наредио, онда она ипак не припада наследнику по уговору, баш и кад би му цела заоставштина била обећана, неко законским наследницима.

Престанак уговора.

§ 1254. Уговор о наслеђивању не може се порећи на штету другог супруга, са којим је закључен, већ може само по пропису закона изгубити снагу. Наследници по нужди задржавају своја права као и према каквој другој последњој наредби. — §§ 713, 775 и сл.

Плодоуживање на случај смрти (право адвитапитета).

§ 1255. Ако један супруг оставља другоме, на случај да га овај надживи, плодуживање своје имовине, онда он тиме није спречен у слободном располагању имовином радњама међу живим; право плодуживања (§§ 509 до 520) простире се само на заоставштину, која се може слободно оставити наследницима.

§ 1256. Али ако се плодуживање каквог непокретног добра, са пристанком онога, који га даје на плодуживање, упише у јавне књиге, онда се то плодуживање односно овога добра не може више ограничавати.

§ 1257. У случају кад надживела страна понова ступи у брак, или ако хоће да плодуживање другоме уступи, деца умрлога супруга имају право захтевати, да се исто њима уступи за одмерену годишњу суму.

§ 1258. Супруг, који полаже право на плодуживање целе заоставштине другог супруга, или на један део ове, нема права захтевати законом одређени му део у случају законског наслеђивања (§§ 757—759).

Изједначење деце.

§ 1259. Изједначење деце, то јест уговор, којим се хоће да се деца из разних бракова у наслеђивању изједначе, нема законског дејства.

Идвајање имања у случају: 1 стечаја;

§ 1260. Ако се над имовином мужевљом за његова живота отвори стечај, онда жена још не може тражити повраћај мираза и издавање узмираја, већ може само захтевати обезбеђење према

повериоцима за случај престанка брака. Она је поред тога овлашћена тражити од времена отварања стечаја да ужива удовичко издржавање, а ако ово није уговорено, уживање мираза. Овоме потраживању једнога или другог уживања нема места, ако се до каже, да је жена крива имовној оронулости мужа.

§ 1261. Ако жена са својом имовином падне под стечај, брачни уговори остају непромењени.

§ 1262. Кад је између супруга уговорена заједница добара, онда ова престаје отварањем стечаја над једним или другим супругом, и њихово заједничко имање дели се као у случају смрти. — §§ 1234, 1235.

2 својевољног одвајања;

§ 1263. Кад се супрузи сложе да одвојено живе, онда од њиховог споразума, који се има увек у исто доба постићи (§§ 103—105), зависи: хоће ли своје брачне уговоре и на даље да оставе у снази, или на који начин хоће да их измене.

3 судског одвајања;

§ 1264. Али ако је о одвајању судском пресудом одлучено, и ако одвајању није крива ни једна страна, или су криве обе, онда један или други супруг може захтевати, да се брачни уговори огласе за раскинуте, о чему ће суд увек покушати поравнање међу странама (§ 108). Ако једна страна није крива, онда јој је слободно захтевати продужење или раскидање брачних уговора, или, према околностима, одмерено издржавање. — § 107.

4 у случају кад се брак огласи за неважан;

§ 1265. Кад се брак за неважан огласи, онда се раскидају и брачни уговори, а имовина се повраћа, у колико је још буде, у пређашње стање. Али крива страна накнадиће штету невиној страни (§ 102). — § 1458.

5 у случају развода брака.

§ 1266. Ако се одобри развод брака (§§ 115 и 133) по захтеву оба супруга, а због несавладљиве узајамне одвратности, онда су брачни уговори, у колико о томе није никакво поравнање постигнуто (§ 117), за обе стране престали. Ако је о разводу брака пресудом одлучено, онда невином супругу припада не само потпуно задовољење, већ и све оно, што му је у брачним уговорима признато на случај надживљења, и то од тренутка пресуђеног развода. Имање, које је било у заједници добара, дели се као и у случају смрти, а право из уговора о наслеђивању задржава невина страна на случај смрти. Разведени супруг, баш и да је невин, нема права на законско наслеђивање (§§ 757—759).

ДВАДЕСЕТ ДЕВЕТА ГЛАВА.

О уговорима на срећу.

Уговори на срећу.

§ 1267. Уговор на срећу јесте такав уговор, којим се нада на какву још неизвесну корист обећава и прима. Према томе да ли се од друге стране за ту наду штогод обећава или не, овај уговор бива са накнадом или без накнаде.

§ 1268. Код уговора на срећу нема места тужби због оштећења преко половине. §§ 934, 935.

Врсте уговора на срећу.

§ 1269. Уговори на срећу јесу: опклада, игра и коцка; сви уговори о куповини права, којима се ко нада, или о будућим још неизвесним стварима, и други уговори о томе; за тим доживотне ренте, друштвени заводи за снабдевање, најзад уговори о обезбеђењу и позајмици на бродове.

1 опклада;

§ 1270. Опклада је онда, кад се уговори одређена цена о каквом догађају, обема странама непознатом, за онога, чије се тврђење истини. Ако је страна, која је добила, знала исход опкладе, па је то прећутала другој страни, онда је она крива због преваре, и опклада не важи. Ну страна, која је изгубила, сматраће се као даривалац, ако јој је исход раније био познат. — § 1383.

§ 1271. Поштене и иначе допуштене опкладе обавезују тада, ако је уговорена цена била не само обећана, већ одиста плаћена или дата на оставу. Судским путем цена се не може тражити. — §§ 1174, 1431, 1432.

2 игра;

§ 1272. Свака је игра врста опкладе. Прописи о опклади важе и за игру. Политички закони одређују, које су игре у опште забрањене, или за које друштвене класе, и како ће се казнити они, који се забрањеним играма баве, као и они, који им у томе помажу.

3 коцка (жреб).

§ 1273. По прописима за опкладу и игру судиће се и о коцки између приватних лица, која циља на какву опкладу или игру. Али ако треба коцком да се одлучи о каквој подели, избору или спору, онда се ваља обзирати на прописе за остале уговоре. — §§ 835, 841.

§ 1274. О државним лутријама судиће се не по прописима за опкладу и игру, већ по плановима, који се увек о томе објављују.

4 куповина наде;

§ 1275. Ко за одређену количину будућег прихода обећава сразмерну цену, тај закључује обичан уговор о куповини.

§ 1276. Ко купује будуће користи од неке ствари ђугуре, или ко купује наду на те користи по одређену цену, тај закључује уговор на срећу; он сноси опасност од потпуног осујећења, али њему припадају и све редовне постигнуте користи. — §§ 930, 1049, 1065.

а нарочито каквог кукса;

§ 1277. Удео у каквом руднику зове се кукс. Куповина кукса долази међу одважне уговоре. Продавац одговара само за исправност кукса (истинитост права на кукс), а купац ће се управљати по рударским законима.

или каквог наследства;

§ 1278. Купац каквог наследства, којег се продавац примио, или које му је барем припало, ступа не само у права, већ и у обавезе продавца као наследника, у колико ова права и обвезе нису чисто лично природе. Ако дакле куповина није била са пописом, онда је куповина наследства посао на срећу. — § 879.

§ 1279. На ствари, које продавцу припадају не као наследнику, већ по другом основу, као засебан легат, као фидеикомис, као потраживање дуга из заоставштине, купац наследства нема никаквог права. Али он добија све што самом наследству прирашћује, па било то одступањем легатара, или каквог санаследника, или на ма који други начин, у колико би на то продавац имао права. — §§ 560—563, 648, 689, 802, 1445.

§ 1280. Све што наследник по праву наследства добија, као на пр. подигнуте плодове и наплаћене тражбине, урачунава се у масу; а све оно што је он од своје имовине ради примања наследства или на заоставштину утрошио, одбиће се од масе. Ту долазе плаћени легати, дажбине и судски трошкови, као и погребни трошкови, ако није изрично другачије уговорено. — § 549.

§ 1281. Ако је продавац управљао заоставштином пре предаје, он одговара за то купцу као и други деловођа. — §§ 1009, 1014.

§ 1282. Ну повериоци наследства и легатари могу се ради свога намирања држати како купца наследства тако и самог наследника. Њихова права као и права дужника наследства не мењају се продајом наследства, и кад један прими наследство, онда то важи и за другога.

§ 1283. Ако је продаја наследства била са пописом, онда продавац одговара за оно што је пописано. Ако је куповина била без тога, онда продавац одговара за истинитост свога права наследства, како га је он представио, и за сву штету својом кривицом причињену купцу. — §§ 922 и сл., 1295, 1297.

5 доживотна рента;

§ 1284. Уговор о доживотној ренти бива онда, кад се некоме за новац, или за какву у новцу процену ствар, обећа одређено годишње плаћање докле год буде у животу извесно лице. — § 1019.

§ 1285. Трајање доживотне ренте може зависити од живота једне или друге уговорне стране или од живота трећег лица. У сумњи се она плаћа за четврт године у напред, и у свима случајевима престаје смрћу онога, на чији је живот уговорено. — §§ 1418, 1480.

§ 1286. Ни повериоци ни деца онога, који је за себе уговорио доживотну ренту, немају права поништити уговор. Ипак првима је слободно тражити да се измире из доживотне ренте, а деци пак захтевати задржавање неког дела ренте, без којег уговорач може опстати, те да би тиме обезбедила себи издржавање, које им по закону припада.

6 друштвени заводи за снабдевање;

§ 1287. О уговору, којим се средством улога оснива заједнички фонд за снабдевање чланова, њихових жена или сирочади, судиће се по природи и циљу таквог завода и по условима постављеним о томе.

7 уговор о обезбеђењу;

§ 1288. Уговор о обезбеђењу постаје, кад неко прима на себе опасност од штете, која би неко друго лице без своје кривице могла снаћи, и овоме за одређену цену обећава дати уговорену накнаду. Обезбеђивач одговара при томе за случајну штету, а обезбеђеник за обећану цену.

§ 1289. Обичан предмет ових уговора јесте еспап, који се водом или сувим путем преноси. Али могу се и друге ствари, на пр. куће и земљишта обезбедити од пожара, поплаве или других опасности.

§ 1290. Ако се догоди случајна штета, за коју је накнада обезбеђена, онда обезбеђеник мора о томе извести обезбеђивача, ако међу тим не наступи каква несавладљива препрека, или није ништа друго уговорено, за три дана, ако се у истом месту находе, иначе тек у оном року, који је одређен ради јављања о пријему обећања, учињеног од стране каквог одсутног лица (§ 862). Ако он пропусти доставу учинити, ако несрећни случај не узмогне доказати, или ако обезбеђивач успе доказати, да је штета постала кривицом обезбеђеника, онда овај нема права на обезбеђену суму.

§ 1291. Уговор не важи, ако је пропаст ствари обезбеђенику, или безопасно стање исте обезбеђивачу, било већ познато у време закључивања уговора.

8 поморска позајмљивања и обезбеђења.

§ 1292. У поморским законима налазе се прописи о обезбеђењима на мору, као и о уговорима зајма на бродове.

ТРИДЕСЕТА ГЛАВА.**О праву на накнаду штете и задовољењу.****Штета.**

§ 1293. Штетом се назива сваки уштрб, причињен неком у његовој имовини, правима или његовој личности. Од тога се разликује измакла добит, коју је неко, по обичном току ствари, имао да очекује.

Откуда потиче оштећење?

§ 1294. Штета потиче или из какве противправне радње, или што се, противно закону, пропустило да се изврши друга каква радња, или од случаја. Противправна оштета наноси се или навалице или нехотице. Навалице пак учињена оштета оснива се од чести у злој намери, ако је штета са знањем и хотимице, од чести у немару (небрежењу), ако је штета причињена из незнања, за коју је учинилац крив, или због недостатка потребне пажње или потребне марљивости. Обоје се назива кривицом.

О обвези за накнаду штете: 1 о штети из кривице;

§ 1295. Сваки има права захтевати накнаду штете од штетника¹ коју му је овај својом кривицом нанео, па било да је штета нанета тиме, што се преступила каква уговорна дужност, или независно од уговора. — § 1489.

§ 1296. У сумњи важи претпоставка, да је штета постала без кривице другога.

§ 1297. Али претпоставља се и то, да је сваки разуман човек способан да буде у толиком степену марљив и пажљив, у колико то људи обичних способности могу да постигну. Ко у радњама, из којих потиче оштећење туђих права, пропусти бити у овом степену марљив или пажљив, крив је због немара.

§ 1298. Ко наводи да је у испуњењу своје уговорне или законске обвезе био спречен без своје кривице, тај треба то да докаже.

нарочито: а) стручњака;

§ 1299. Ко јавно упражњава какву службу, вештину, обртничку радњу или занат, или ко се без нужде добровољно прими посла, за чије се извршење захтевају нарочита стручна знања или не-обична марљивост, тај показује тиме, да он мисли о себи, да има потребну марљивост и захтевана не обична знања; он с тога мора одговарати, ако поменутих својстава нема. Ако је пак онај, који му је поверио посао, знао за његову неумешност, или би за то

¹ Beschädiger — црногр. имовин. зак. у § 923 употребљава за учиниоца штете израз штетник, а за онога коме је штета учињена оштећеник. Оба су израза погодна, и с тога сам их и у овоме преводу употребио. Прев.

могао знати, да је употребио обичну пажњу, тада немар пада и њему на терет. — §§ 1035, 1157.

§ 1300. Стручњак је и онда одговоран, кад, примајући награду, из немара даје шткодљив савет у пословима своје вештине или науке. Осим овога случаја саветник одговара само за штету, коју је са знањем давањем савета проузроковао.

ИЛИ б) више учесника;

§ 1301. За какву противправно нанесену штету могу више лица бити одговорна, у колико су она заједнички, непосредно или посредно, томе припомогла завођењем, претњом, заповедањем, помагањем, прикривањем и другим, или и самим занемарењем нарочите дужности, која им је налагала да зло спрече.

§ 1302. У таком случају, ако је узрок оштети немар, и ако се може одредити, колико је штете сваки поједини причинио, одговара сваки само за штету, која је његовим немаром проузрокована. Али ако је штета намерно нанесена, или ако се удео појединих у штети не може одредити, онда одговарају сви за једног и један за све; ипак онај, који је штету накнадио, задржава право тражити накнаду од осталих. — § 896.

§ 1303. По својству уговора судиће се у колико више садужника имају да одговарају само због тога, што су пропустили испунити своју обвезу. — §§ 889—891.

§ 1304. Ако у каквом оштећењу има у исто време кривице и до оштећеника, онда он сноси штету сразмерно са штетником, а, ако се сразмера не може одредити, на једнаке делове.

2 из употребе права;

§ 1305. Ко у законским границама чини употребу од свога права, не одговара за штету, која би отуда за другог настанала. — §§ 19, 46, 340, 344, 364, 460, 1021, 1111.

3 из радње нехотичне или без кривице;

§ 1306. Ко проузрокује штету без своје кривице или каквом нехотичном радњом, по правилу није дужан штету накнадити. — §§ 459, 513, 631, 966.

§ 1307. Али ако је ко крив, што је себе ставио у пролазно стање забуне памети, онда се штета, у таквом стању проузрокована, приписује његовој кривици. Исто ово важи и за трећег, који је својом кривицом ставио штетника у ово стање.

§ 1308. Ако луди или слабоумни или деца оштете кога, који је томе сам дао повода ма којом кривицом, онда он не може тражити никакву накнаду.

§ 1309. Ван овога случаја припада му накнада од оних, којима се штета може приписати због тога, што су занемарили поверено им старање над овим лицима. — §§ 139, 216, 218, 270.

§ 1310. Ако оштећеник на тај начин не може добити накнаду, онда судија, пошто расуди о околности: да ли се штетнику, и ако

је он обично без моћи разума, у том одређеном случају може приписати кривица, или да ли је оштећеник, штедећи штетника, пропустио бранити се, или најзад с обзиром на имовину штетника и оштећеника, — треба да досуди целу накнаду или бар правичан део исте. — § 567.

4 услед случаја;

§ 1311. Штету од пуког случаја сноси онај, у чијој се имовини или на чијој се личности случај догодио. Али ако је ко случај својом кривицом проузроковао, ако је преступио закон, који је постављен ради отклањања случајних оштећења, или се без нужде у туђ посао мешао, онда он одговара за сву штету, која се без тога не би учинила. — §§ 338, 460, 686, 907, 911, 964, 979, 1015, 1020, 1035, 1049, 1111, 1112, 1133, 1155, 1157, 1160, 1391, 1447.

§ 1312. Ко у случају нужде учини коме какву услугу, тај не одговара за штету, коју није отклонио, осим случаја, кад би он неког другог, који би још више могао учинити, својом кривицом у томе спречио. Али и у овом случају он може одбити доиста прибављену корист од проузроковане штете. — §§ 333, 403, 1036, 1043.

5. штета учињена туђим радњама.

§ 1313. За туђе противправне радње, у којима ко није учествовао, тај по правилу и не одговара. И у оним случајевима, где закони противно наређују, он задржава право да тражи накнаду од криве стране. — §§ 965, 970, 1010, 1161, 1186.

Изузеци.

§ 1314. Ко прими у службу неко лице без сведочанства, или какву личност, опасну услед њених телесних или душевних својстава, са знањем у служби задржи, или каквом познатом злочинцу даде уточишта, онда он одговара домаћину и укућанима за накнаду штете, проузроковане опасним својствима ових лица.

§ 1315. Исто тако одговара онај, који је за какав посао најмио такво опасно или неспособно лице, за штету, коју је неко трећи услед овога претрпео. — § 264.

§ 1316. Гостионичари, возари и лађари одговарају за штету, коју би каквом путнику у њиховој кући, или у њиховој лађи, или на примљеним стварима и товару нанели њихове слуге или од њих одређена лица. (§ 970).

§ 1317. Нарочити прописи одређују у колико су јавне установе за пренос одговорне за штету.

§ 1318. Ако неко буде оштећен падањем какве опасно обешене или намештене ствари или бацањем или просипањем из каквог стана, онда за штету одговара онај, из чијег је стана бачено, или просуто, или са кога је ствар пала.

§ 1319. Због вероватне опасности да нека ствар, обешена или намештена на каквом месту, куда се пролази, не падне и пролазнике не оштети, нико још нема права тужити се суду, али сваки има права, ради опште безбедности, доставити опасност политичкој власти.

6 Штета од животиње.

§ 1320. Ако кога животиња каква оштети, онда је за то онај одговоран, који је животињу у штету натерао, надражио или чувати пренебрегао. Ако се ни за кога не може доказати кривица овакве врсте, онда се оштећење сматра да је случајно.

§ 1321. Ко на своје земљишту и поду туђу стоку затече, није због тога још властан убити је. Он је може потребном силом истерати, или, ако је стока штету нанела, задржати као залог толико комада, колико је ради накнаде штете довољно. Ипак се он мора за осам дана са власником наравнати, или дати тужбу судији, у противном случају мора задржату стоку вратити. — §§ 19, 458, 471, 1373, 1374.

§ 1322. Стока, задржата као залога, мора се и онда вратити, ако власник даде другу одмерену обезбеду.

Врсте накнаде штете.

§ 1323. Да би се извршила накнада причињене штете, мора се све повратити у пређашње стање, или, ако ово није могуће, платити процењена вредност. Ако се накнада односи само на претрпљену штету, онда се она зове накнада штете у правом смислу, али ако се накнада простире и на измаклу добит и заглађивање нанете увреде, онда се зове потпуно задовољење. — §§ 303, 306.

§ 1324. Ако је штета учињена из зле намере или из крајњег небрежења, оштећеник има право захтевати потпуно задовољење, у осталим пак случајевима само накнаду штете у правом смислу. По овоме ће се, у случајевима, где се у закону налази општи израз накнада, пресуђивати: каква се врста накнаде има дати.

Нарочито: 1 при повредама тела;

§ 1325. Ко повреди кога у телу, платиће трошкове око лечења повређенога лица, накнадиће му измаклу зараду, као и ону зараду, које ће се повређени у будуће лишити, ако за рад постане неспособан; и преко тога платиће му, ако оштећеник захтева, одмерену суму према испитаним околностима за претрпљене болове.

§ 1326. Ако је повређено лице услед злостављања нагрђено остало, онда се мора, особито ако је то женско лице, према овој околности у толико имати обзира, у колико се њоме може осујетити боља будућност повређенога лица.

§ 1327. Ако услед телесне повреде наступи смрт, онда се морају накнадити не само сви трошкови, већ и оно што су заостала жена и деца тиме изгубили. — §§ 91, 141—143, 166, 183, 159.

§ 1328. Ко заведе какво женско лице и с њиме роди дете, плаћа трошкове око порођаја и бабина, и испуњавање остале очинске дужности, одређене у трећој глави првога дела. У казнином је законнику изложено, у којим се случајевима завођење у исто доба кажњава и као злочинство или преступљење.

2 личне слободе;

§ 1329. Ко другога насилним одвођењем, приватним задржањем или намерно каквим противправним хапшењем лиши слободе, дужан је овоме повратити пређашњу слободу и дати потпуно задовољење. Ако му више слободу не може повратити, онда мора жени и деци овога лица, као и при убиству, дати накнаду.

3 части;

§ 1330. Ако је неко повредама своје части доиста оштећен или лишен добити, онда он има права тражити накнаду штете у правом смислу или потпуно задовољење. — § 1490.

4 имовине.

§ 1331. Ко оштети имовину другога намерно или услед крајњег небрежења, онда од овога оштећено лице има права захтевати и измаклу добит, а ако је штета проузрокована каквим делом, забрањеним у казнином законнику, или од обести и злурадости, може захтевати вредност из особите наклоности. — § 305.

§ 1332. Штета, која је проузрокована услед мањег немара или непажње, накнађује се по обичној вредности, коју је ствар у време оштећења имала.

Нарочито због задоњеног плаћања. Интерес због задоцњења.

§ 1333. Штета, коју је дужник своје повериоцу нанео задоцнивши се са уговореним плаћањем дужнога капитала, накнађује се законом одређеним интересом (§ 995).

Пропис § 1333 примењује се по дворском декрету од 18 јануара 1842 год. на сва новчана потраживања, било да ова потичу из зајма, или из другог каквог правног основа, али не на такве тражбине, којима није предмет новац, већ друга каква ствар или служба, баш и кад се основ у зајму састоји.

§ 1334. Задоцњење пада дужнику у опште онда на терет, ако обвезу не испуни на дан плаћања, који је законом или уговором одређен, или ако се, у случају кад време плаћања није одређено, не наравна са повериоцем после дана, у који је судским или вансудским путем опоменут. — §§ 903, 965, 1047, 1051, 1062, 1064, 1135, 1136, 1154, 1166, 1399, 1409.

§ 1335. Ако је поверилац, не опомињући судским путем дужника, допустио да интереси достигну суму главнога дуга, онда престаје право на тражење даљих интереса од капитала. Ипак од дана подигнуте тужбе могу се интереси поново захтевати. — §§ 998, 1480, 1494, 1496.

Услов уговора о накнади (конвенционална казна)

§ 1336. Стране, које закључују уговор, могу закључити нарочиту погодбу, да се, у случају потпуног неиспуњења обећања, или кад се не испуни како треба или се испуни сувише доцкан, плати у место штете, која би се имала накнадити, одређена сума у новцу или у чему другом (§ 912.) [Ипак при зајмовима не сме сума,

коју судија због задоцњеног плаћања досуђује, прећи највиши законски интерес]. У другим случајевима, ако дужник докаже да је сума накнаде прекомерна, умериће је судија саслушавши, ако је потребно, вештаке. Плаћање уговорене накнаде не ослобођава од испуњења уговора, осим случаја, ако је тако нарочито уговорено. — § 909.

Заградама одвојени текст укинут је законом од 14 јуна 1886.

Обвеза штетникових наследника.

§ 1337. Обвеза за накнаду штете и измакле добити или за плаћање уговорене суме као накнаде (конвенционална казна) везана је за имовину, и прелази на наследнике. — §§ 531, 548, 918, 1448.

Законска средства за добијање накнаде.

§ 1338. Досуђивање права на накнаду штете мора се по правилу, као и свако друго приватно право, од редовног судије тражити. Ако је штетник у исто време преступио и какав казнени закон, онда ће га постићи и одређена казна. Али расправљање питања о накнади штете припада и у овом случају грађанском суду, у колико оно није казним законима наложено казном суду или политичкој власти.

§ 1339. О повредама тела, противправном лишењу слободе и о увредама части воде истрагу и кажњавају их према својству околности или као злочинства кривични судови, или се казне као тешки полицијски преступи, или их као иступе, ако ни у једну од ових категорија не долазе, кажњавају политичке власти.

§ 1340. У случају, кад се штета даје одмах одредити, ове власти треба одмах о томе да пресуде по прописима изложеним у овој глави. Али ако се накнада штете не може одмах одредити, онда ће се у пресуди у опште исказати, да оштећеник задржава право тражити накнаду законитим путем. Ово право задржава оштећеник и у кривичним случајевима, а у другим случајевима задржавају обе стране онда, ако неће да се задовоље накнадом, коју је казнена власт одредила.

§ 1341. Због кривице судије ваља се жалити вишој власти. Ова испитује и одлучује о жалби по службеној дужности.

ТРЕЋИ ДЕО.

О ЗАЈЕДНИЧКИМ ОДРЕДБАМА ЗА ЛИЧНА ПРАВА И ПРАВА НА СТВАРИ.

ПРВА ГЛАВА.

О утврђивању права и обвеза.

Заједничке одредбе за оба права.

§ 1342. Како лична права, тако и права на ствари и отуда потичуће обвезе, могу се на исти начин утврђивати, преиначавати и престајати.

Начини утврђивања права;

§ 1343. Правни начини за обезбеђивање какве обвезе и утврђивање каквог права, којима се овлашћеном лицу ново право даје, јесу: обвезивање неког трећег лица за дужника и залога.

I Обвезивањем трећег лица:

§ 1344. Треће лице може се повериоцу за дужника на три начина обвезати: прво, ако оно са пристанком повериоца прими дуг као једини платац; за тим кад приступи обвези као садужник; најзад ако се обвезе да измири повериоца у оном случају, ако први дужник обвезу не испуни.

§ 1345. Кад неко са пристанком повериоца прими на себе цео дуг другог лица, онда не бива никакво утврђивање, већ преиначење обвезе, о чему се говори у идућој глави. — §§ 1400 и сл.

а) као јемца;

§ 1346. Ко се обвезе да измири повериоца у случају, ако први дужник обвезу не испуни, тај постаје јемац, а уговор, углављен између њега и повериоца, назива се уговор о јемству. Први дужник остаје овде и даље главни дужник, а јемац придолази само као условни дужник.

б) као садужника.

§ 1347. Кад ко приступи каквој обвези као садужник, без услова који о јемцу важи, онда постаје заједница више дужника, о чијим се правним последицама суди по прописима изложеним у глави о уговорима у опште (§§ 888—896). — §§ 1358, 1423.

Јемац за накнаду штете.

§ 1348. Јемац за накнаду штете зове се онај, ко јемцу обећа накнаду у случају, ако овај својим јемствовањем буде оштећен. — § 1362.

Ко може јемствовати?

§ 1349. Туђе обвезе може примити на себе свако лице без разлике пола, које има право слободно управљати својом имовином.

За које обвезе?

§ 1350. Јемствовати се може не само за суме и ствари, већ и за допуштене радње и пропуштања радња у односу на корист или штету, која отуда може произићи за обезбеђено лице.

§ 1351. Обвезе, које никад нису по закону важиле, или су већ престале, не могу се ни примати ни утврђивати. — § 879.

§ 1352. Ко се подјемчи за неко лице, које се услед својих личних особина не може обвезивати, он је обвезан исто као садужник у нераздељивој обвези, ма да му је ова особина била непозната (§ 896).

Обим јемства.

§ 1353. Јемство се не може даље распрострети, но што се јемац изрично изјаснио. Ко се подјемчио за капитал, који доноси интерес, одговара само за онај заостали интерес, који поверилац још није имао права наплатити. — § 915.

§ 1354. Јемац се не може послужити приговором, по коме је дужник по пропису закона властан захтевати да задржи један део свога имања ради свога издржавања.

Дејство.

§ 1355. По правилу јемац може бити тек онда тужен, ако главни дужник на повериочеву судску или вансудску опомену није испунио своју обвезу. — §§ 903, 1334.

§ 1356. Али јемац може бити прво тужен, баш и кад се изрично подјемчио за случај ако главни дужник буде због немаштине немогућан за плаћање, онда: кад је главни дужник пао под стечај, или ако се у време плаћања не би знало где је, а поверилац се не може окривити због немарности.

§ 1357. Ко се обвезао као јемац и платац одговара као нераздељиви садужник за цео дуг, и повериоцу стоји на вољу хоће ли прво тужити главног дужника или јемца или обоје у исто време (§ 891).

§ 1358. Ко плати туђ дуг ступа у права повериочева, и властан је захтевати од дужника накнаду плаћенога дуга. Ради овога измирили поверилац дужан је предати платцу сва постојећа доказна средства и средства обезбеђења. — §§ 462, 638, 1042.

§ 1359. Ако су за исти цео износ дуга више њих јемствовали, онда сваки одговара за цео износ. Ну ако је један од њих цео дуг исплатио, онда њему припада, исто као и садужнику (§ 896), право тражити накнаду од осталих.

§ 1360. Ако повериоцу пре јемствовања или при самом јемствовању поред овога још буде дата каква залога од стране главног дужника или кога трећег, онда је повериоцу истина увек слободно тужити јемца по реду (§ 1355), али он није властан на штету овога одрећи се залог.

§ 1361. Ако јемац или платац намири повериоца не споразумевши се са главним дужником, онда овај према овима може употребити све оне приговоре, које би према повериоцу могао употребити. — § 1423.

§ 1362. Јемац може од јемца за накнаду штете само онда накнаду захтевати, ако он није себи штету нанео својом сопственом кривицом. — § 1339.

Начини престајања јемства.

§ 1363. Јемчева обвеза престаје сразмерно с обвезом дужником. Ако се јемац само за извесно време обвезао, онда он одговара само за ово време. Ослобођавање једнога сајемца од јемства

користи истина овоме према повериоцу, али не према осталим сајемцима (§ 896). — § 1449.

§ 1364. Кад протече време, за које је требало да дужник дуг плати, јемац се још не ослобођава свога јемства, и ако поверилац није тражио да се дуг измири. Али јемац има права тражити од дужника, ако је са престанком овога јемствовао, да му дужник даде обезбеђење. И поверилац је јемцу у толико одговоран, у колико је јемац, услед повериочевог оклевања са наплатом, оштећен у тражењу накнаде. — §§ 881, 894, 1379, 1399.

§ 1365. Ако постоји основана бојазан, да ће дужник постати неспособан за плаћање, или да ће се удалити из наследних покрајина, за које је овај законик прописан, онда јемац има право тражити од дужника обезбеђење јемствованог дуга.

§ 1366. Кад се јемствовани посао сврши може се захтевати обрачунавање и престанак јемства.

§ 1367. Ако уговор с јемству није утврђен ни хипотеком нити ручном залогом, онда он престаје по истеку три додине од смрти јемчеве, ако је поверилац у томе међувремену пропустио опомену наследника судским или вансудским путем због приспелог дуга. — § 1483.

По дворском декрету од 19. септембра 1837. год. пропис § 1367 не примењује се на наследнике оних, који су се били обвезали као јемци и платци или као јемци нераздељиво (in solidum).

II уговором о залози.

§ 1368. Уговор о залози зове се онај уговор, којим дужник, или ко други за њега, повериоцу одиста даје заложно право на каквој ствари, следствено: кад му покретну заложену ствар преда или непокретну у заложне књиге за дуг упише. Уговор, којим се предаја залог обећава, још није уговор о залози. — §§ 447 и сл., 936.

Дејство уговора о залози.

§ 1369. Што закон за уговоре у опште прописује, важи и за уговор о залози; он је двострано обавезан. Прималац залог мора ручну залогу добро чувати, и вратити је залагачу, чим овај дуг измири. Ако се залога тиче хипотеке, онда измирили поверилац мора залагачу дати могућности да издејствује брисање обвезе из хипотекарних књига. Права и обвезе залагача и примаоца залог, везана са држањем залог, одређена су у шестој глави другога дела.

§ 1370. Прималац ручне залог обавезан је издати залагачу заложно писмо (реверс) и у њему описати знаке за распознавање залог. У њему се могу навести и битни услови уговора о залози.

Недопуштени услови.

§ 1371. Неважни су сви услови и споредни уговори, противни природи уговора о зајму и залози, као што су: да повериоцу припадне заложена ствар по истеку рока плаћања тражбине, да поверилац може залог отуђити по својој вољи или по цену унапред

већ одређену, или да је може за себе задржати; да дужник никад не може залогу испкупити, или да непокретно добро не сме ни код кога другог задужити; или да поверилац по истеку рока плаћања не сме захтевати продају залога. — §§ 461, 991, 1071, 1483.

§ 1372. Споредни уговор, којим се повериоцу допушта плодоуживање заложене ствари, нема законског дејства. Ако је повериоцу допуштена само употреба заложене покретне ствари (§ 459), онда се употреба мора вршити на такав начин, који неће бити штетан по дужника.

На који се начин по правилу даје обезбеђење?

§ 1373. Кад је ко обвезан дати обезбеђење, мора ову обвезу испунити давањем ручне залога или хипотеком. Само у оном случају, кад он није у стању дати залог, примају се способнијемци. — §§ 237, 341, 343, 520, 692, 822, 834, 835, 890, 1245, 1260, 1322, 1364, 1365, 1428.

§ 1374. Нико није дужан примити какву ствар, која треба да служи као обезбеђење, за залог за већу вредност но што износи код кућа половина, а код земљишта и покретних ствари две трећине од процењене вредности. За способног јемца сматра се онај, који има приличну имовину и у покрајини може бити тужен. — § 230.

ДРУГА ГЛАВА.

О преиначењу права и обвеза.

Преиначење права и обвеза:

§ 1375. Повериоцу и дужнику слободно је преиначавати она своја узајамна права и обвезе, којима могу слободно располагати. Преиначење може бити без придолажења или са придолажењем трећег лица, и то или као новог повериоца или новог дужника.

1 новацијом (преновом);

§ 1376. Преиначење без придолажења трећег лица бива онда, ако се правни основ или ако се главни предмет тражбине измени, следствено: кад стара обвеза у нову пређе.

§ 1377. Такво преиначење назива се уговор о пренову (новација). Услед овога уговора престаје пређашња главна обвеза, а нова у исто доба отпочиње.

§ 1378. Јемство, залога и друга права, везана са пређашњом главном обвезом, уговором о пренову престају, ако учесници нарочитим споразумом нису о томе другачије утврдили. — §§ 469, 1363.

§ 1379. Ближе одредбе о томе: где, када и како треба испунити какву већ постојећу обвезу, и друге споредне одредбе, услед којих се никакво преиначење не догађа у погледу главног предмета или правног основа, не сматрају се као уговор о пренову, а тако исто не сматра се ни просто издавање нове обвезнице, или друге какве

исправе, која се на дуг односи, као уговор о пренову. Таква измена у споредним одредбама не може никаквим новим теретом оптеретити трећег, који на преиначење није пристао. У сумњи се не сматра да је стара обвеза престала, докле она поред нове још може опстати.

2 поравнањем;

§ 1380. Поравнањем зове се уговор о пренову, којим се спорна или сумњива права тако одређују, да се свака страна узајамно обвезује нешто дати, чинити или не чинити. Поравнање долази међу двострано обавезе уговоре, и о њему се суди по оним истим правилима, која за ове уговоре важе. — § 1008.

§ 1381. Ко обвезаном лицу са пристанком овога какво неоспорно или сумњиво право опрости, не тражећи за то накнаде, чини тиме поклон (§ 939). — § 1444.

Неважност поравнања с погледом на предмет;

§ 1382. Има сумњивих случајева, који се не смеју поравнањем расправити. Ту долази спор, који је између супруга настао о важности њиховог брака. О њему може пресудити суд, законом одређени. — §§ 93, 133.

§ 1383. О садржини какве последње наредбе не може се учинити поравнање пре но што се последња наредба објави. Опклада о томе суди се по правилима за уговоре на срећу. — §§ 879, 1270, 1271.

§ 1384. Поравнање о делима, кажњивим по закону, важе само односно приватног задовољења; законско истраживање и кажњавање може се тиме само онда одстранити, ако су дела такве врсте, при којима је властима наређено водити истрагу само ако то стране затраже. — § 878.

или због других недостатака.

§ 1385. Услед заблуде може поравнање бити неважно само тада, ако се оно тиче суштине лица или суштине предмета. — §§ 871 и сл.

§ 1386. Поштено учињено поравнање не може се нападати због оштећења преко половине. — §§ 869, 934, 935.

§ 1387. Исто тако не могу после поравнања нађене исправе обеснажити поштено закључено поравнање, баш и кад би се њима показало, да једна страна нема никаква права.

§ 1388. Очигледна погрешка у рачуну, или погрешка која се при закључењу поравнања десила у сабирању или одузимању, не шкоди ни једној уговорној страни.

Обим поравнања.

§ 1389. Поравнање, које је о неком нарочитом спору било закључено, не простире се на друге случајеве. Баш и општа поравнања, која гласе на све спорове у опште, не примењују се на таква права, која су хотимице била затајана, или на која уговорне стране нису могле мислити.

Дејство у погледу на споредне обвезе.

§ 1390. Јемци и залог, што је дато ради безбедности целог још спорнога права, одговарају и за део, који је поравнањем одређен. Ипак јемац и трећи залагач, који на поравнање нису пристали, могу се користити према повериоцу свима приговорима, који би се могли према тражбини истаћи, да није поравнање искључено. — §§ 1351, 1361, 1378.

§ 1391. О уговору, којим стране ради пресуђења спорних права изборног судију одређују, постоји пропис у судском поступку — §§ 835, 841, 1008.

3 цесија (уступање).

§ 1392. Кад се нека тражбина од једног лица на друго пренесе, и ово је лице прими, онда бива преиначење права с придолажењем новог повериоца. Таква радња назива се уступање (цесија), и може се извршити са накнадом или без накнаде. — §§ 462, 1358, 1375, 1422, 1423.

Предмет уступања.

§ 1393. Сва отуђива права могу бити предмет уступања. Права, која су везана за личност, која дакле са њоме престају, не могу се уступати. Задужнице, које на доносиоца гласе, уступају се самом предајом, и осим државине није потребан други доказ о уступању. §§ 1070, 1071, 1074, 1098, 1186, 1448.

Дејство.

§ 1394. Права пријемника у погледу уступљене тражбине истоветна су са правима уступитеља. § 1358.

§ 1395. Уговором о уступању постаје нова обвеза само између уступитеља (цедента) и пријемника тражбине (цесионара), али не између овога последњег и примљенога дужника (цесуса). С тога је дужник у праву, док му пријемник не буде познат, првome повериоцу платити, или се иначе с њиме обрачунати. — §§ 445, 1442.

§ 1396. Ово не може више дужник учинити, чим му се пријемник обзнани, али остаје му право, да се послужи својим приговорима према тражбини. Ако је он према поштенome пријемнику признао тражбину за исправну, онда је обвезан да овога као свога повериоца измири.

Одговорност уступитеља.

§ 1397. Ко уступи тражбину без накнаде, ко је дакле поклони, не одговара више за исту. Али ако је уступање учињено за какву накнаду, онда уступитељ одговара пријемнику како за истинитост тражбине, тако и за то, да се тражбина може наплатити, али ипак не за више, но што је уступитељ од пријемника добио. — §§ 922 и сл., 939, 945, 1422.

§ 1398. Ако се пријемник о могућности наплате тражбине могао извести из јавних заложних књига, не припада му никаква накнада штете у случају, кад се тражбина не би могла наплатити. Уступитељ не одговара ни за тражбину, која се у време уступања могла наплатити, па је услед пуког случаја или немаром пријемника ненаплатљивом постала. — §§ 443, 928, 1311.

§ 1399. Немар оваке врсте приписује се пријемнику онда, кад он тражбину не откаже у време, кад се она могла отказати, или је по протеклом року плаћања не наплаћује; кад дужника штеди; кад пропусти прибавити на време обезбеду, која се још могла добити или пропусти похитати са судском принудном наплатом.

4 Упућивање¹ (асигнација).

§ 1401. Ако упућени поверилац (асигнатар) одређено му треће лице (асигната) за платац прими на место дужника који упућује (асигнанта), и асигнат пристане, онда је упућивање потпуно, и упућеник (асигнатар) не може више по правилу (§§ 1406 и 1407) тражити од упућивача (асигнанта) измирење тражбине.

Непотпуно упућивање.

§ 1402. Докле нема овог троструког пристанка, упућивање је непотпуно, и важи само за оне стране, које су се међу собом споразумеле. — § 881.

§ 1403. Ако је упућивач плаћање трећему наложио, који му ништа није дужан, онда овоме на вољу стоји примити упућивање или одбити. Ако га не прими, онда не постаје никаква нова обвеза, а ако га прими, онда између њега и упућивача постаје уговор о пуномоћству, али не постаје још никакав уговор са упућеником. — §§ 1002, 1014, 1409.

§ 1404. Упућивач може опозвати упуство, које упућеник још није примио. У овом случају одређени платац није више по пуномоћству овлашћен платити дуг упућенику. — §§ 1020 и сл.

§ 1405. Ако упућеник на добивено упућивање неће да пристане, или одређени платац неће да га прими, или се оно овоме због његове одсутности не може да достави, онда упућеник мора о томе упућивача без оклевања извести, у противном случају он одговара упућивачу за штетне последице.

§ 1406. Ако су упућеник и одређени платац примили упуство, али платац не плати на време дуг, онда упућивач одговара упућенику за то под истим ограничењем, под којим уступитељ има да одговара пријемнику за истинитост и наплатљивост тражбине (§§ 1397—1399).

§ 1407. Али ако се је упућеник изрично изјаснио, да прима одређенога платаца као јединог дужника, или прећутно тиме што је своје досадашњем дужнику дао признаницу или му вратио исправу

¹ Anweisung — наш законик у § 872 асигнацију назива заменом. Прим. прев.

о дугу, онда се упућивач ослобођава сваке одговорности према упућенику.

§ 1408. Ако упућивач своме дужнику као одређеном платцу наложи да плати дуг само у оној мери, у којој је овај дужан њему — упућивачу — платити, и упућеника на одређенога платца ради наплате дуга упуту, онда упућенику важи упућивање као исправа о уступљењу, и између њега и одређенога платца наступа онај исти одношај, који постоји између пријемника какве тражбине и примљенога дужника, коме је пријемник обзнањен. — § 1396.

§ 1409. Кад одређени платац у случају таквог упућивања, које је у исто доба и уступање, без узрока одрече плаћање, или кад у опште одређени платац, пошто је упућенику обећао платити, с плаћањем оклева, онда он одговара за последице. На против ако је он као што треба извршио на се примљено плаћање дуга, и у већој суми но што је упућивачу био дужан, онда му од овога припада накнада (§ 1014). — §§ 1009, 1012.

§ 1410. За трговце важе у погледу упућивања нарочити прописи, постављени за њих.

ТРЕЋА ГЛАВА.

О престајању права и обвеза.

Престајање права и обвеза.

§ 1411. Права и обвезе стоје у таквој вези да престанком права престаје и обвеза, а престанком обвезе престаје право. — §§ 527, 663, 666, 696, 897, 919, 920, 978, 1117, 1118, 1120, 1153, 1154, 1166, 1210, 1363, 1376, 1380, 1401, 1407.

1 Исплатом.

§ 1412. Обвеза поглавито престаје исплатом, то јест извршењем онога, што је ко био дужан извршити. (§ 469.)

Како се врши исплата?

§ 1413. Против своје воље не могу се нагонити ни поверилац да прими друго нешто место онога, што има право захтевати, нити пак дужник да што друго изврши место онога, што се обвезао извршити. Ово важи и о времену, месту и начину извршења.

§ 1414. Ако се место исплате нешто друго даде услед тога, што су се тако споразумели поверилац и дужник, или што је исплата немогућна, онда ће се ова радња сматрати као посао са накнадом. §§ 662, 989, 1320, 1376, 1447.

§ 1415. Поверилац није дужан пристати, да му се дуг исплаћује на делове или да се отплаћује. Аки ако се имају плаћати различити дугови, онда се сматра да је онај исплаћен, за који је дужник са престанком повериоца изрично изјавио, да хоће да га исплати.

§ 1416. Ако се у намеру дужникову посумња, или јој се поверилац противи, онда треба прво одбити интерес, за тим капитал, а од више капитала онај, који је већ тражен, или коме је бар приспео рок исплате, а за овим онај који је дужнику најтеже дуговати.

Кад се има платити?

§ 1417. Ако рок за исплату дуга ни на који начин није одређен, онда обвеза платити дуг настаје тек од онога дана, кад дужник буде на исплату опоменут (§ 904).

§ 1418. У извесним случајевима рок исплате одређује се природом ствари. Издржавања (алименти) плаћају се најмање месец дана у напред. Ако уживалац издржавања умре у току овога времена, онда његови наследници нису дужни вратити оно, што је у напред плаћено. — §§ 91, 141, 143, 154, 166, 672, 687, 795, 796, 863, 902, 903, 1242.

§ 1419. Ако се поверилац устезао да исплату прими, онда он сноси штетне последице. — §§ 965, 1050, 1051, 1064, 1154, 1155, 1304.

§ 1420. Ако место и начин исплате нису одређени, онда се морају применити раније (§ 905) изложени прописи. Исплате, чије се извршење не оснива на уговору, обвезан је дужник чинити само у месту свога живљења.

Ко врши исплату?

§ 1421. И лице, које је иначе неспособно својим имањем управљати, може истинити дуг, коме је рок за исплату дошао, законито исплатити, и своје се обвезе ослободити. Али ако би оно исплатило дуг, који није јасан, или коме још није дошао рок за исплату, онда је тутор или старалац тога лица овлашћен захтевати натраг оно што је плаћено. — §§ 21, 152, 244, 865, 1433.

§ 1422. Ако неко трећи може и хоће да плати за дужника с престанком овога према закљученој обвези, онда поверилац мора исплату примити, и платцу своје право уступити, али у овом случају поверилац не одговара ни за наплатљивост нити пак за истинитост тражбине, осим ако је случај преваре. — §§ 1358, 1397.

§ 1423. По правилу (§ 462) поверилац се не може нагонити да без престанка дужникова прими исплату од трећег лица. Али ако је прими, онда платац има право захтевати, баш и после извршене исплате, да му се уступи право, које повериоцу припада.

Коме треба платити?

§ 1424. Дуг се мора исплатити повериоцу или његовом пуномоћнику, способном за пријем дуга, или ономе, кога је суд за власника тражбине признао. Оно што је ко платио таквоме лицу, које само не сме управљати својом имовином, дужан је у толико поново платити, у колико оно што је исплаћено одиста више не постоји, или у колико није на корист пријемника употребљено.

Предаја дуга суду.

§ 1425. Ако се дуг не може исплатити с тога, што је поверилац непознат, што је одсутан, или са понуђеним незадовољан, онда дужник ваља да положи ствар, која се дугује, суду, или, ако је то неподесно, тражити да суд одреди како она да се чува. Свака од ових радња, ако је по закону учињена и о томе поверилац извештен, ослобођава дужника од обвезе, и опасност за дату ствар сноси поверилац. — §§ 234, 276, 348, 455, 471, 890, 1428.

Признанице (квите).

§ 1426. Платац је у свима случајевима властан тражити од измиреног лица признаницу, то јест писмену сведоцбу о испуњеној обвези. У признаници мора се назначити име дужника и повериоца, као и место, време и предмет исплаћеног дуга, а мора је потписати поверилац или његов пуномоћник. — §§ 469, 1369.

§ 1427. Признаница о исплаћеном капиталу ствара претпоставку, да су и интереси од тога капитала исплаћени. — § 1416.

§ 1428. Ако поверилац има од дужника задужницу, онда је он поред издавања признанице обавезан задужницу вратити, или да свакад забележи на истој кад прими какву отплату дуга. Кад се врати задужница без признанице, онда важи правна претпоставка за дужника да је исплаћен дуг, али то не искључује противан доказ. Ако је изгубљена задужница, коју треба вратити, онда платац има права захтевати обезбеђење, или дуг предати суду, и тражити да поверилац задужницу по судском поступку поништи.

§ 1429. Признаницом, коју је поверилац издао дужнику о каквом исплаћеном новијем дугу, не доказује се истина да су и други старији дугови исплаћени, али ако су у питању данци, ренте или таква плаћања, која се из истог основа и у извесно време имају давати, као што су дажбине у новцу, закупнине, кирије, интереси од капитала, онда се претпоставља да је онај, који признаницом докаже исплату последњег приспелог рока, измирио и оне, који су раније били за исплату приспели. — §§ 530, 687, 1100, 1131, 1242, 1285.

§ 1430. Исто се тако претпоставља и о трговцима и занатлијама, који се са својим муштеријама у извесним роковима обрачунавају, да су им измирени и ранији рачуни, ако су дали признаницу за оне, чији су рокови доцније наступили.

Исплата недугованог.

§ 1431. Ако се некеме из заблуде, па било то и из заблуде о праву, даде нека ствар или изврши нека радња, на што овај према даваоцу или извршиоцу није имао никаква права, онда се по правилу у првом случају може искати ствар натраг, а у другом накнада, сразмерна допринетој користи. — §§ 572, 709, 710, 878, 901, 908, 1174, 1247.

§ 1432. Међутим не могу се натраг искати исплате застарелог или таквог дуга, који не важи само услед недостатака формалности, или ради чије наплате закон само не даје право тужбе, као ни онда,

кад неко изврши исплату, за коју зна, да је није дужан извршити. — §§ 943, 967, 982, 1097, 1111, 1271, 1272.

§ 1433. Али овај пропис (§ 1432) не може се применити на случај, у којем је исплату извршило лице подложно туторству или старатељству, или друго какво лице, које не може слободно својом својном располагати. — §§ 152, 244, 282, 1421.

§ 1434. Повраћај онога што је плаћено може се и онда захтевати, ако је дуг ма на који начин још неизвесан, или ако он зависи од испуњења каквог придатог услова. Ну кад се исплати прави и безуслован дуг, не може се плаћено натраг тражити због тога, што рок исплати још није приспео. — § 704.

§ 1435. Ко је дао ствари, које је одиста дужан био дати, тај их може од пријемника натраг искати, ако је престао законски узрок, да се оне и даље задрже. — §§ 980, 1247, 1265.

§ 1436. Ако је ко био обавезан од две ствари дати само једну по својој вољи, и ако је он услед заблуде обе дао, онда од њега зависи да једну или другу натраг иште. — §§ 656, 906, 907.

§ 1437. Прималац недуговане исплате сматра се или као поштен или као непоштен држалац, све по томе: да ли је за заблуду даваоца знао, или је по околностима морао претпостављати да заблуда постоји, или не. — §§ 329—336.

2 Компенсација (пребијање дуга за дуг).

§ 1438. Кад се стеку узајамне тражбине, које су чисте и јасне, једнога рода и такве, да оном ствари, коју један као поверилац може тражити, овај исти поверилац као дужник другоме може свој дуг исплатити, онда настаје, у колико тражбине једна за другу залажу, узајамно престајање обвеза (компенсација), које само по себи узајамну исплату производи.

§ 1439. Пребијању нема места: кад је једна тражбина чиста и јасна, а друга није, или је једној дошао рок, а другој није. У колико према стецишној маси има места пребијању, одређује се у судском поступку.

§ 1440. Исто се тако не могу пребити једна за другу тражбине, које се односе на ствари разнога рода, или на одређене и неодређене ствари. Самовласно одузете, на послугу или на чување примљене ствари нису у опште предмет компенсације. — §§ 345, 961, 973, 974, 1109.

§ 1441. Дужник не може своје повериоцу ставити у рачун оно, што овај поверилац дугује неком трећем, а овај трећи дужнику. Чак и сума, коју неко има од једне државне касе да тражи, не може се одбити од дуга, који он другој државној каси има плаћати. — §§ 889 и сл.

§ 1442. Ако се каква тражбина редом преноси с једнога на другог, онда истина дужник може урачунати ону своју тражбину, коју је он у време уступања имао према првом имаоцу исте, као и ону која му према последњем имаоцу припада, али не и ону, коју би имао према коме међуимаоцу исте тажбине. — §§ 1394, 1396.

§ 1443. У погледу тражбине, уписане у јавне књиге, може се истаћи приговор пребијања према пријемнику тражбине (цесионару) само онда, ако је и противтражбина уписана, и то код саме тражбине, или је о томе пријемник при примању исте извештен.

3 Одрицање.

§ 1444. У свима случајевима, у којима је поверилац властан отуђити своје право, може се он истог одрећи и на корист свога дужника, и тиме престаје дужникова обвеза. — §§ 233, 362, 386, 467, 663, 805, 1008, 1381.

4 Сједињење.

§ 1445. Кад год се, ма на који начин, право и обвеза у једном лицу сједине, престају и право и обвеза; осим ако је повериоцу још слободно захтевати издвајање својих права (§§ 802 и 812), или ако наступе околности сасвим различите врсте. С тога се у правима поверилаца каквог наследства, санаследника или легатара ништа не мења кад дужник наследи заоставштину свога повериоца, као што се ништа не мења у правима поверилаца ни онда, кад дужник јемца или јемац дужника наследе. — §§ 562, 812.

§ 1446. У јавне књиге уписана права и обвезе не престају, кад се у једном лицу сједине, док се из јавних књига не испишу (§§ 469 и 526). — § 350.

5 Пропаст ствари.

§ 1447. Кад каква одређена ствар случајно сасвим пропадне, престаје свака обвеза, и дужник није обвезан ни вредност исте ствари накнадити. Ово правило важи и у оним приликама, у којима је испуњење обвезе или исплата каквог дуга услед каквог другог случаја постало немогућно. Али у свакој прилици мора дужник оно, што је добио ради испуњења обвезе, вратити натраг или накнадити, и то онако исто, као поштен држалац, али ипак на такав начин, да он из туђе штете никакву добит не извлачи. — §§ 525, 725, 907, 1048 и сл., 1064, 1104, 1105, 1112, 1117, 1150, 1157, 1311.

6 Смрт.

§ 1448. Смрћу престају само таква права и обвезе, која су на личност ограничена, или се само личних радња покојникових тичу. — §§ 529, 531, 547, 831, 832, 918, 955, 1022, 1070, 1071, 1074, 1162, 1206.

7 Протек времена.

§ 1449. Права и обвезе престају и кад протече време, на које су били ограничени последњом вољом, уговором, судском одлуком, или законом. У глави за овом прописано је на који начин права и обвезе престају услед законом одређене застарелости. — §§ 468, 527, 608, 705, 897, 902, 1243.

О повраћају у пређашње стање.

§ 1450. Грађански закони, по којима се, ако застарелост не стоји на путу, може непосредно устати против противправних радња и послова, не допуштају никакав повраћај у пређашње стање. Случајеви повраћаја у пређашње стање, који спадају у судско поступање, одређени су у судском поступку.

ЧЕТВРТА ГЛАВА.

О застарелости и одржају.

Застарелост.

§ 1451. Застарелост је губитак каквог права, које се за законом одређено време није вршило.

Одржај.

§ 1452. Ако се застарело право услед законске државине преноси у исто време на кога другог, онда се оно зове одржајно право, а тај начин прибављања одржај¹

§ 1453. Сваки, који је иначе способан прибављати, може и својину или друга права одржајем прибавити.

Према коме има места застарелости и одржају?

§ 1454. Застарелости и одржају има места против свију приватних лица, која су способна сама своја права вршити. Против сирочади и лица под старатељством; против цркава, општина и других моралних тела; против управитеља јавне имовине, и против оних, који су без своје кривице одсутни, има места застарелости и одржају само под ниже (§§ 1494, 1472 и 1475) означеним ограничењима.

Који се предмети могу одржајем прибавити?

§ 1455. Све што се може стећи, може се и одржајем прибавити. На против ствари, које се услед својих битних својстава, или по закону, не могу имати у државини, даље ствари и права, која су неотуђива, не могу се ни одржајем прибавити.

§ 1456. Због тога се не могу одржајем прибавити права, која једино припадају државном поглавару као таквом, на пр. право ударати царине, ковати новце, разрезивати порезе и друга права највише државне власти (регали), нити могу застарети дужности, које из ових права истичу. — § 289.

§ 1457. Друга права, која припадају државном поглавару, али која нису за њ искључиво задржана, на пр. право на шуме, права на лов и риболов, могу истина други грађани одржајем прибавити,

¹ Ersitzung — одржај, термин из црногор. имовин. законика. Прев.

али је за то потребно дуже време, но што је обично прописано (§ 1472).

§ 1458. Права супруга, оца, детета и друга лична права не могу бити предмет одржаја. Ипак онима, који иста права савесно врше, помаже незнање правог стања, које им се не може у кривицу приписати, ради привременог одржања и вршења њиховог тобожњег права.

§ 1459. Права човекова над својим радњама и својом својином, на пр. еспап овде или онде куповати, својом водом или својом ливадом користити се, не подлеже застарелости, осим случаја, ако је закон изрично прописао, да се она губе, ако се за извесно време не врше. Али ако је једно лице другоме лицу забранило вршење таквог права, или га у томе спречавало, онда државина тога права забране од стране једног лица против слободе другог почиње од оног тренутка, од кога се ово друго лице покорило забрани или спречавању, и тиме наступа, ако се сви други захтеви стеку, застарелост или одржај (§§ 313 и 351). — § 387.

Захтеви за одржај: 1 Државина;

§ 1460. За одржај се тражи, поред способности лица и ствари, да неко ствар или право, која се на овај начин имају прибавити, одиста држи; да је његова државина законита, поштена и истинита, и да је трајала за цело законом одређено време (§§ 309, 316, 326 и 345).

а) законита;

§ 1461. Свака државина, која се на на таквом основу оснива, који би био довољан за прибављање својине, кад би ова предавачу припадала, јесте законита и за одржај довољна. Такви су на пр. основи: испорука, дар, зајам, куповина и продаја, промена исплата и т. д. — §§ 316, 317, 424, 436, 449, 480, 842, 1183, 1193, 1215, 1227, 1271.

§ 1462. Заложене, на послугу узете, на оставу или плодоуживање дате ствари не могу повериоци, узимаоци ствари на послугу, чувари и плодоуживаоци никад одржајем прибавити за то, што им недостаје законити основ. Њихови наследници, који њих представљају, немају више основа од оставитеља. Само трећем законитом држаоцу користи време одржаја. — §§ 509, 547, 824, 958, 971, 1368.

б) поштена;

§ 1463. Државина мора бити поштена. Али непоштење преташњег држаоца не спречава поштеност последника или наследника да отпочне одржај од дана своје државине (§ 1493). — § 326.

в) истинита.

§ 1464. Државина мора бити истинита. Ако ко заузме ствар силом или лукавством, или ако се у државину потајно увуче, или молбом само добије ствар у државину, онда ствар одржајем не могу прибавити ни он нити његови наследници. — § 345.

2. Протек времена.

§ 1465. За одржај и застарелост потребан је и законом прописани протек времена. Осим рока законом одређенога за неке нарочите случајеве, овде се у опште одређује време потребно за све остале случајеве ради одржаја и застарелости. При овоме има се у виду како разноликост права и ствари, тако и лица. — 309, 412, 902.

Време потребно за одржај: а) редовно;

§ 1466. Право својине над покретном ствари прибавља се одржајем, кад се ствар за три године има у државини, која треба да испуњава све законске услове. — §§ 293, 298, 1460.

§ 1467. На непокретним стварима по истеку три године прибавља одржајем потпуно право, искључујући сваки приговор, онај, на чије су име оне у јавне књиге уписане. О границама одржаја суди се по мери уписане државине.

§ 1468. Где још нису уведене уредне јавне књиге, и где се прибављање непокретних ствари има доказати судским актима и другим исправама, или ако ствар није уписана на име онога, који над њом врши права државине, одржај се свршава тек по истеку тридесет година.

§ 1469. Службености и друга особита права, која се на туђем земљишту врше, прибавља одржајем, исто као и право својине, по истеку три године онај, на чије су име она у јавне књиге уписана. — § 313.

§ 1470. Где не постоје уредне јавне књиге, или ако такво право у њих није уписано, може их поштени држалац одржајем прибавити тек по истеку тридесет година.

§ 1471. Код права, која се ретко могу вршити, на пр. код права: нагонити неког да приложи ради оправљања моста, мора онај, који се позива на одржај, поред тридесетогодишњег протекла времена у исто време и то доказати, да се случај за вршење овога права у овоме времену најмање три пута догодио, и да је он сваки пут ово прво вршио.

б) ванредно.

§ 1472. Према фискусу, то јест, према управитељима државних добара и државне имовине, у колико има места застарелости (§§ 287, 289, 1456 и 1457), даље: према управитељима црквених и општинских добара и добара других допуштених тела, није довољно обично, редовно време одржаја. Државина покретних ствари, као и државина непокретних ствари или државина службености и других права, на непокретним стварима вршених, ако су ова на име држаоца у јавне књиге уписана, мора трајати шест година. Права овакве врсте, која у јавне књиге на име држаоца нису уписана, и сва остала права, прибављају се према фискусу и овде наведеним повлашћеним лицима само државином од четрдесет година. — §§ 20, 287, 289, 290, 1456, 1457.

§ 1473. Ко стоји у заједници са којим лицем, законом повлашћеним у погледу времена застарелости, томе користи иста повла-

стица. Повластице дужега времена застарелости дејствују и против других, у томе такође повлашћених лица.

§ 1474. Особина породичног фидеикомиса, наследног закупног и наследног дажбинског добра губи се само слободном власничком државином од четрдесет година. — §§ 618, 1122, 1123, 1125.

§ 1475. Бављење власниково ван покрајине, у којој се ствар налази, смета редовној застарелости и одржају у толико, што се време својевољног одсуствовања, за које он није крив, рачуна само у половину, дакле година дана само за шест месеци. Ипак не ће се имати обзира на кратке рокове одсуствовања, који нису годину дана непрекидно трајали, и у опште поменуто се време, узето скупа, не може распружити на више од тридесет година. Одсуствовање услед своје кривице не чини изузетак од редовног рока застарелости. — §§ 21, 276, 1496.

§ 1476. И онај, који је какву покретну ствар непосредно од неистинитог или од непоштеног држаоца прибавио, или који не може да покаже свога претходника, од кога је прибавио ствар, мора чекати да два пут протече иначе редовно време одржаја.

§ 1477. Ко одржај оснива на време од тридесет или четрдесет година, томе није потребан законити основ. Али ако се докаже да му је државина непоштена, онда ни за ово дуже време нема места одржају. — §§ 323, 328.

Време застарелости: а) редовно;

§ 1478. У колико сваки одржај садржава у себи застарелост, то се обоје, ако постоје горе прописани захтеви, у исто време свршују. Али ради застарелости у правом смислу довољно је, да се какво право, које би се већ по себи могло вршити, за тридесет година не употребљава.

§ 1479. Дакле сва права према трећем, па била она у јавне књиге уписана или не, престају по правилу неупотребом највише за тридесет година или ћутањем за ово време.

§ 1480. Потраживања заосталих годишњих давања, дажбина, рента или служба престају по истеку три године; само право застареве, ако се не употребљује за тридесет година.

По двор. декрету од 21 новем. 1812 под општим изразом „дажбине“ (Zinsen) подразумевају се и интереси од капитала. И ако редовно по § 1480 потраживање заосталих интереса од капитала застаревају за три године, ипак се потраживању заосталих интереса од капитала може умножавати докле не достигне главница, о чему је реч у §-у 1335, не само у оним случајевима, кад се по §§ 1494 и 1496 застарелост у опште спречава, већ и у оном случају, кад поверилац вансудским путем опомене дужника због интереса бар сваке треће године, а дужник извињавањем, молбом за почек или продужење рока своме дугу и др., повериочево право на тражење интереса изрично или прећутно призна. Јер на тај се начин по §-у 1497 прекида застарелост заосталих интереса, следствено дакле заостали интереси могу тећи док не достигну главницу. По декр. од 22 августа 1836 год. у § 1480 утврђени рок застарелости важи и за закупнину. По двор. декрету од 10 апр. 1839. трогодишња застарелост, одређена у §-у 1480, нема примене код плата слугу. Али почевши од дана проглашења ове наредбе важи законска претпоставка да је плаћање извршено, ако је од приспелог рока за тражење плате прошло три године, а поверилац није у стању прописаним путем доказати, да му плата није издата.

Изузеци.

§ 1481. Не могу застарети обавезе засноване на породичним и у опште личним правима, на пр. давати деци неопходно издржавање, као ни оне, које се слажу с горе поменутим (§ 1459) правом односно слободног располагања својом имовином, на пр. обавеза да се подели каква заједничка ствар, или да се одреде границе. — §§ 832, 850, 1208.

§ 1482. Исто тако не може се ограничити у свом праву онај, који је какво право могао на туђем земљишту да врши у погледу на цело или на разне начине по својој вољи, једино тиме, што је он исто право, ма за како дуго време, само на једном делу земљишта или само на један одређени начин вршио. Ограничење мора се задобити прибављањем или одржањем права забране и сметања (§ 351). Ово ће се исто применити и на случај, кад је ко, имајући право према свима члановима једне општине, вршио до тада то право само према неким члановима исте општине.

§ 1483. Докле поверилац има у рукама залогу, не може му се пребацити да је пропустио вршити заложно право, и ово право не може застарети. Такође не застареве ни право дужниково, да своју залогу испуни. Али у колико тражбина премаша вредност залогa, она може међу тим застарелошћу престати. — §§ 458, 461.

§ 1484. За застарелост таквих права, која се ретко могу вршити, тражи се да је за време застарелости од тридесет година било три пута прилике за вршење тога права, а да се ово право није ни један пут вршило (§ 1471).

§ 1485. Односно повлашћених лица у § 1472 тражи се и за застарелост, као и за одржај, четрдесет година.

§ 1486. Опште правило: да се неко право због невршења губи по истеку тридесет или четрдесет година, примењује се само на оне случајеве, за које закон није одредио краће време (§ 1465).

б) ванредно краће време застарелости.

§ 1487. Ова права: уништити изјаву последње воље, тражити законски део или допуну овога, порећи дар због неблагодарности, раскинути какав уговор са накнадом због оштећења преко половине, или оспоравати предузету деобу каквог заједничког добра, напасти тражбину услед страха, догодившег се при уговору, или услед заблуде, при чему се друга уговорна страна не може окривити због лукавства, морају се употребити за три године. По истеку овога времена она застаревају. — §§ 720, 775, 776, 841, 870—876, 934, 948, 949, 951.

§ 1488. Право службености невршењем застареве, ако се страна, која је дужна трпети службеност, вршењу службености противи, а овлашћено лице није вршило право службености за три узастопне године. — §§ 313, 351.

§ 1489. Свака тужба за накнаду штете престаје по истеку три године од онога времена, када је оштећеник о штети дознао. Ако му о штети није познато, или је она постала из каквог злочинства,

онда право тужбе застарева тек по истеку тридесет година. — §§ 1294, 1295, 1324.

§ 1490. Тужбе због увреда, које се поглавито састоје у погрдама усменим, писменим или покретима тела, не могу се више подићи по истеку једне године. Али ако се увреда састоји у нападу на тело, онда право тужбе за задовољење траје три године. — § 1330.

§ 1491. Нека су права законима још на краће време ограничена. О овоме се налазе прописи на местима, где се о овим правима говори. — §§ 156, 158, 201, 259, 384, 392, 862, 933, 936, 967, 982, 1075, 1082, 1084, 1097, 1111, 1141, 1290, 1321, 1367.

§ 1492. Докле траје менично право за менице, одређено је у меничном поступку.

Урачунавање у време застрелости.

§ 1493. Ко какву ствар прими од законитог и поштеног држаоца на поштен начин, тај као последник има право да себи урачуна време одржаја свога претходника (§ 1463). Ово исто вреди и за време застарелости. Односно одржаја од тридесет и четрдесет година има места овом урачунавању и без законитог основа, а код застарелости у правом смислу и онда, кад нема савесности нити невиног незнања. — §§ 1460, 1477.

Спречавање застарелости.

§ 1494. Против таквих лица, која су због недостатака својих душевних моћи неспособна својим имањем управљати, као што су малолетници, луди и слабоумни, време одржаја и застарелости не може отпочети, ако тим лицима није постављен законски заступник. Време одржаја и застарелости, једном започето, тече истина и даље, али се не може навршити ни у ком случају пре но што прођу две године по дигнућу препрека.

§ 1495. Ни између мужа и жене, за тим између деце или штићеника, и њихових родитеља или тудора, док су први у брачној вези, а други под родитељском или тудорском влашћу, одржај или застарелост не може отпочети, нити се продужити.

§ 1496. Одсуствовањем због грађанске или војничке службе, или ако је сасвим престало вршење правосуђа, на пр. у време рата или куге, спречава се не само почетак, него, док траје ова препрека, и продужење одржаја или застарелости. — § 1475.

Прекидање застарелости.

§ 1497. Како одржај тако и застарелост прекидају се, ако је онај, који се на њих хоће да позива, пре истека времена застарелости, право другог признао изрично или прећутно, или ако је овога онај, коме то право припада, позвао на суд, и тужба се буде уредно продужила. Али ако се тужба извршном пресудом за неумесну огласи, онда се држи да застарелост није ни прекидана.

Дејство одржаја или застарелости.

§ 1498. Ко је одржајем прибавио какву ствар или право, тај може против досадашњег власника захтевати од суда, да му се својина досуди, и изградити да се досуђено право у јавне књиге упише, у колико се оно у јавне књиге може уписати.

§ 1499. На исти начин може обвезано лице, пошто прође време застарелости, издејствовати брисање своје обвезе, уписане у јавним књигама, или да се за ништаво огласи право, које је дотле другом припадало, и исправе о томе издане. — §§ 350, 444, 469, 524.

§ 1500. Али право, стечено одржајем или застарелошћу, не може бити од штете ономе, који је, ослањајући се на јавне књиге, прибавио себи какву ствар или право још пре него што је то, одржајем или застарелошћу стечено, право било укњижено. — § 480.

По двор. декрету од 27. марта 1846. год. ни престанак услед застарелости каквог уписаног права у јавне књиге не може бити од штете ономе, који је исто право себи прибавио још пре брисања тога права, ослањајући се на јавне књиге, или који је друга права на избрисаноме прибавио, која исто ограничавају.

§ 1501. На застарелост, ако је стране једна према другој не истакну, неће се имати обзира по службеној дужности.

§ 1502. Застарелости се нико не може у напред одређи, нити се може дуже време застарелости уговорити, но што је законима одређено.

ДОДАТАК.

I. Закон од 16 фебруара 1883 год. односно поступка ради оглашавања несталога за умрлога.

§ 1. За оглашавања одсутника (несталога) за умрлога надлежан је онај првостепени суд, у чијем је подручју одсутник имао своје последње место пребивања, или, ако није имао место пребивања, у чијем се је подручју последњи пут бавио.

§ 2. У колико у овом закону није што друго наређено, примењиваће се приликом расправљања молбе о оглашавању несталога за умрлога општи прописи о судском поступку у ванспорним правним пословима.

§ 3. Сви фактички односи, који су од утицаја по судијску оцену прилика, сазнаће се званичним истраживањем. Суд није обвезан држати се законских правила односно употребе доказних средстава и оцене и уважења доказа. Страна, која је поднела молбу за оглашење смрти, и друга лица могу се, у случају потребе, и под заклетвом саслушати.

§ 4. Ако има места бојазни, да би се утврђивање факата, који би могли бити од утицаја по добијање оглашења смрти, онемогућило или знатно отежало, ако би се дуже оклевало, онда се ово утврђивање може тражити и пре предавања молбе за оглашење смрти код онога срескога суда, у чијем се подручју има предузети извиђање, потребно ради утврђивања факата.

§ 5. Молба за оглашење смрти може се поднети годину дана пре истека рока, одређеног у § 24 грађ. зак. Али ако се хоће да добије оглашење о смрти таквога одсутника, који је био у блиској смртној опасности, онда се молба за оглашење смрти може поднети одмах по догађају, у коме је живот одсутника био угрожен. Одлука, која садржи оглашење смрти, не може се ни у коме случају донети пре истека рока, одређеног у § 24 грађ. зак.

§ 6. Ако се тражи оглашење смрти, онда ће суд ради заступања одсутника у поступању за оглашење смрти поставити ста-

ратеља. Овај је нарочито дужан старати се о истраживању, које би било погодно да се одсутник пронађе.

§ 7. Ако суд нађе, да су ради отпочињања даљег рада у довољној мери доказани законски захтеви за оглашење смрти, онда ће он позвати прогласом, у коме ће се навести битне околности појединог случаја, све који што год о одсутнику знају, да то суду или стараоцу доставе. У исто време објавиће се, да ће се одлука о молби за оглашење смрти донети по истеку године дана. Овај ће се рок ипак у случају, назначеном у § 5-ом ставу 2-гом, продужити до истека рока од три године, одређеног у §-у 24 грађ. зак. бр. 3. Проглас ће се прилепити на судској табли, и три пут одштампати у новинама, одређеним за службена објављивања. Суд може такође наредити, да се проглас у другим новинама обзнани, као и да се проглас више пута обзнањује. Дан, у који се рок прогласа свршава, назначиће се у сваком случају у прогласу, и тако одредити, да по трећем одштампавању прогласа у званичним новинама најмање година дана протече.

§ 8. По истеку рока одређеног у прогласу одлучује суд, на поновну молбу, о захтеву за оглашење смрти. Ако се огласи смрт, онда ће се назначити и дан, за који се држи да је дан смрти. Ако се према учињеном извиђању даје одредити дан, за који се узима да је дан смрти, односно, да исти дан одсутник није преживео, онда ће се овај дан назначити као вероватни дан смрти, а ван тога онај дан, кога је наступио свршетак рока, чији истек за дани случај оснива по § 24 грађ. зак. претпоставку о смрти.

§ 9. Ако је одсутник оставио супруга, онда овај може, кад постоје захтеви одређени у грађанском праву, тражити да се уједно са оглашењем смрти изрекне да се и брак има сматрати за разрешен. Суд ће у овом случају поставити у исто време поред старатеља и браниоца брака. У одлуци о оглашењу смрти решиће се и о тражењу да се брак за разрешен сматра. Остављени супруг може и накнадно захтевати, пошто је већ донесена одлука о оглашењу смрти одсутника, да се брак за разрешен сматра. Односно овога суд ће поступити по одредбама овога закона, и у случају, кад нађе да има места захтеву, у одлуци ограничити се на решење: да се брак има сматрати за разрешен. Бранилац брака поднеће жалбу у оба случаја против одлуке првостепеног суда, која садржи решење да се брак има сматрати за разрешен. Исто ово важи, ако ово решење, противно одлуци првостепеног суда, буде донесено тек у суду другог степена.

§ 10. Ако се смрт каквог одсутника не може доказати јавним исправама, онда се може смрт доказивати код суда, означеног у §-у 1, и издејствовати решење, да се смрт има сматрати за доказану. Односно поступка примењују се одредбе §§ 2, 3 и 4. Ако суд према молби за доказивање смрти нађе, да има места даље по њој поступити, онда ће он издати проглас, на који ће се применити пропис § 7 са том изменом, да се рок прогласа одређује по налажењу суда, али ипак не на краће време од три месеца. Једноремено са издавањем прогласа поставиће суд и старатеља (6). Пријем доказа може

бити и пре истека рока у прогласу. Пре одлуке суд ће саслушати стране о резултату доказивања. Ако се нађе да има места огласити смрт, онда ће се у одлуци назначити дан, за који је доказано, да је дан смрти, односно, да одсутник тај дан није преживео; у последњем случају овај ће дан важити као дан смрти.

II. Општи закон о земљишним књигама од 25 јула 1871 год. (у изводу).

§ 1. Земљишна књига састоји се из главне књиге и збирке исправе или књиге исправе.

§ 2. Главну књигу сачињавају листови. Листови су одређени за уписивање: 1 земљишта и промена на њима; 2 за уписивање стварних права, која се односе на земљишта, и преиначење ових права.

§ 4. Прибављање, пренос, ограничење и престајање права, која су предмет земљишних књига (§ 9), бива само уписивањем истих у главну књигу.

§ 6. Од сваке исправе, на основу које бива уписивање у књигу, задржаће се оверен препис за земљишну књигу. Скупљањем ових преписа образује се збирка исправе, уписивањем њиховим у књигу образује се књига исправе.

§ 7. Земљишна је књига јавна. Њу може сваки разгледати у присуству чиновника, који се о њој стара, и добити препис или извод из ње.

§ 8. Уписивања у земљишну књигу јесу или 1. укњижавања (безусловна правна прибављања или брисања — интабулације или екстабулације), која без даљег правдања производе прибављање, пренос, ограничење или гашење књижних права, или 2. прибелешке (условна правна прибављања или брисања — пренотације), која то производе само под условом, ако се тражење оправда; или 3. просте примедбе.

§ 9. У земљишну књигу могу се уписати само стварна права и терети, за тим право откупа (§ 1070) право прекупа (§ 1073 грађ. зак.), као и уговор о кирији или закупу (§ 1095).

§ 14. Право залоге може се уписати само за цифром одређену суму у новцу. При тражбини с интересом мора се назначити и величина интереса. Ако се хоће да се залогом обезбеде тражбине, које могу постати из датог кредита, из предузетог деловодства или по основу јемчења или накнаде штете, онда ће се у исправи, на основу које се има уписивање издејствовати, назначити највиша сума до које ће достизати кредит или одговорност.

§ 15. Заложно право може се за једну исту тражбину нераздељено уписати на два или више земљишта или хипотекарних тражбина (симултана хипотека). Поверилац у таком случају има права тражити из сваке поједине заложене ствари наплату целе тражбине.

§ 16. Заложно право прибављено за какву тражбину служи и за обезбеду парничних трошкова и трошкова око наплате, осим случаја, где постоје нарочите одредбе.

§ 17. Трогодишњи заостали интереси, који коме припадају по уговору или закону, уживају исто првенство у наплати с капиталом.

§ 18. Трогодишњим заосталим потраживањима годишњих рента, издржавања и других плаћања, која се повраћају, припада исто оно право првенства у наплати, које припада и самом праву, на коме се она оснивају.

§ 19. При укњижавању или прибелешци уговора о кирији или закупу није потребно назначење суме, која служи као обезбеђење евентуалне накнаде штете (§ 1121).

§ 20. Примедбе у земљишним књигама могу се чинити: а) ради означења личних односа, нарочито односно ограничења управљања имањем, са том правном последицом, да се, у случају уписивања у дотични лист, нико не може позивати на незнање ових односа, на пр. примедба о малолетству, старатељству, продужењу очинске или туторске власти, проглашењу пунолетства, о отварању стечаја; б) ради оснивања одређених правних дејстава, везаних с уписивањем по прописима грађанског поступка или овога закона, као на пр. примедбе о реду тражбина, одвајању земљишта, о симултаним хипотекама, о отказу хипотекарне тражбине, о отпочињању парнице, о узапћивању, егзекутивној продаји.

§ 21. Уписивања су допуштена само против оног, који се у време молбе показује у земљишној књизи као сопственик непокретног добра или права, односно којег се уписивање тражи, или се бар у исто време као такав укњижава или прибележава (§ 432 грађ. закона).

§ 22. Ако је каква непокретна ствар или право, које је предмет земљишних књига, на више лица пренашано једно за друго, а то се није у земљишне књиге уписивало, онда последњи прималац може захтевати, доказавши своје претходнике, да се пренос у књигама непосредно на њега изврши. Ако је измирена каква хипотекарна тражбина, која је ван књига на треће лице прешла, онда дужник може захтевати брисање тражбине, а да се претходно не уписује пренос тражбине, који је ван књига био извршен.

§ 23. Ако се отуђује непокретно добро или право, које је предмет земљишних књига, а која припадају каквој заоставштини, онда ће се прибављачу одобрити уписивање његовог права непосредно за оставитељем.

§ 26. Укњижавања и прибелешке могу се одобрити само на основу исправе, које су сачињене у форми, прописаној за важност таквих исправе. Ове исправе морају садржавати пуноважан правни основ, ако је у питању прибављање или преиначење каквог стварног права.

§ 27. Исправе, на основу којих се има извршити уписивање у књиге, не смеју имати таквих недостатака, којима би се слабила њихова веродостојност, и, ако се састоје из више табака, морају бити тако повезане, да се не може други какав табак уметнути. У њима морају бити тако назначена имена лица, која у правном послу суделују, да се могу разликовати од других, а тако исто морају се означити место, дан, месец и година издања исправе.

§ 29. Првенство (ранг) каквог уписа у књиге одређује се по броју, који је на молби за упис приликом предаје стављен од власти, која се стара о земљишним књигама (§§ 438, 440 грађ. зак.). Уписи,

који се услед једновременно приспелих молаба предузимају, имају међу собом исто првенство (§ 103).

§ 31. Укњижавање (§ 8 бр. 1) може бити само на основу јавних исправа или таквих приватних исправа, на којима су потписи оверени од стране суда или бележника. Међу тим на основу исправе, издате од каквог пуномоћника, може се укњижавање одобрити против властодавца само онда, ако од овога издато пуномоћство или гласи на одређени посао, или пак није издато раније но у току године дана пре предавања молбе за укњижавање.

§ 32. Приватне исправе, на основу којих се има извршити какво укњижавање, морају садржавати осим захтева из §§ 26 и 27 још: а) тачно назначење непокретног добра или права, односно којих се има укњижавање извршити; б) изрично изјашњење онога, чије се право има ограничити, оптеретити, укинути или на друго лице пренети, да он укњижавање одобрава. Исправе, начињене у страним државама, морају бити оверене од аустријског посланства или консулата, у колико по закону не постоје изузеци односно извесних држава.

§ 33. Јавне исправе, на основу којих се укњижавања могу извршити, јесу: а) исправе, издате о правним пословима од какве јавне власти или од бележника, у кругу његове власти, ако су у овим исправама испуњени и захтеви, који су прописани у §-у 32; б) за извршење способна поравнања начињена пред судом или пред другим, на то овлашћеним, властима или лицима; в) налози за плаћање законских такса и трошкова, као и прилога, а тако исто и доказна писма о заосталом порезу и јавним дажбинама, у колико су они извршливи по постојећим законима; г) друге исправе, које имају својство судски извршливе одлуке неке јавне власти. Овде долазе нарочито извршне пресуде, судом одобрене или утврђене поделе куповне цене за непокретности и права продата егзекутивним путем; судске предајне исправе о продатим добрима, предајне или потврдне исправе од власти, које расправљају заоставштину.

§ 35. Ако поднесена исправа не испуњава све захтеве у §§ 31 до 34 нарочито одређене за укњижавање, али испуњава опште захтеве (§§ 26, 27) ради уписа у јавне књиге, онда се на основу ње може одобрити прибелешка.

§ 36. Прибелешци за добијање заложног права има места само онда, ако су довољно доказани како тражбина тако и правни основ за заложно право.

§ 37. Прибелешци права откупа, прекупа, и прибелешци права из уговора о кирији или закупу има само онда места, ако је довољно доказано како постојање права тако и одобрење за уписивање у јавне књиге.

§ 38. Прибелешка бива: а) на основу пресуда суда првога или вишега степена, којима је стварно право истина безусловно признато или непризнато, али које пресуде још нису извршне постале; б) на основу судских наредба, којима се прибелешка одобрава као средство да се извршење обезбеди; в) на основу захтева јавних власти у случајевима, у којима су ове, у кругу свога деловања,

позване, да по званичној дужности предузимају заложно обезбеђење за потраживања државне благајне, или оних фондова или завода, који стоје под управом државе, какве покрајине или општине, као и за заложно обезбеђење потраживања накнаде штете, потичућих из управе имовином, која се под судском заштитом и старањем наводи.

§ 39. Ако се суду положи сума хипотекарног дуга, који се повериоцу не може платити услед кога узрока од оних, наведених у § 1425 грађ. зак., или односно кога дуга поверилац има платцу по § 1422 грађ. зак. прво своје право да уступи, онда се уписује, пошто се поднесе службено издата исправа о положеној суми суду, прибелешка, којој је циљ брисање или пренос тражбине на платца.

§ 41. Правдање (прибелешке) бива: а) на основу изјашњења онога, против кога је прибелешка управљена, које је погодно за укњижавање; б) у случајима §-а 38, кад се докаже, да је постала способна за извршење судска пресуда, на основу које је прибелешка уписана, или услед извршне пресуде надлежне власти, која има да одлучује о опстанку обезбеђенога потраживања; в) услед пресуде, изречене од надлежног суда у парници против онога, против кога је прибелешка уписана.

§ 45. Ако се прибелешка не оправда, онда онај, против кога је она одобрена, може тражити да се она скине.

§ 51. Ако на каквој хипотекарној тражбини постоје још пазаложна права у време, кад се тражи брисање исте тражбине, онда се брисање сме одобрити само с тим додатком, да ће правно дејство брисања у погледу пазаложних права наступити тек онда, кад се избришу пазаложна права. Кад брисање хипотекарне тражбине буде укњижено, онда се даља уписивања на ову тражбину не смеју више одобравати; ако је брисање само прибележено, онда се уписивања могу вршити само са правним дејством из § 50.

§ 61. Ако онај, који услед каквог укњижавања држи да је у своме књижном праву повређен, оспорава по основу неважности укњижавање путем парнице, и успостављање пређашњег књижног стања захтева, онда он може тражити да се у земљишној књизи такав спор примети, и то може тражити или једновременно са предајом тужбе или доцније.... Последица је ове примедбе о спору у томе, што пресуда, донесена по овој тужби, дејствује потпуно и против оних лица, која су добила каква књижна права тек после оног тренутка, у коме је молба за примећавање спора доспела пред суд, који се о земљишним књигама стара.

§ 62. Ако се тужба за брисање има управити против оних лица, која су стекла права, или од неког терета ослобођена, непосредно средством укњижавања, чије се брисање тужбом тражи, или ако се тужба оснива на таквим односима, који непосредно постоје између тужиоца и туженог, онда ће се трајање тужбеног права ценити по постојећим грађанско-правним одредбама о застарелости.

§ 63. Ко пак хоће да према трећим лицима оспорава као неважно укњижавање, о чијем је одобравању он сходно пропису из-

вештен, тај треба у току рока, који му припада за жалбу против одобравања укњижавања да тражи код суда, који се о земљишним књигама стара, примедбу, да је ово укњижавање спорно, и да одиста преда за брисање истог, једновременно или најдаље у току даљих шесет дана по истеку рока за жалбу, тужбу против свију оних лица, која су средством оспореног укњижавања стекла књижно право, или издејствовала на исто право даља укњижавања или прибелешке. По истеку ових рокова може се досудити брисање оспореног укњижавања према трећим лицима, која су још пре примедбе о спору издејствовала на исто књижна права, само онда, ако ова лица нису била савесна односно важности ових права.

§ 64. Ако тужилац са ма кога узрока није био по пропису извештен о одобравању укњижавања, за које он тврди да није пуноважно, онда право тужбе за брисање укњижавања према трећим лицима, која су савесно стекла на исто књижна права, престаје по истеку три године од тренутка, када је код суда, који се о земљишним књигама стара, тражено оспорено укњижавање.

§ 65. Ако тужилац одустане од тужбе, или буде извршном пресудом одбијен, или ако у случају § 62 не преда тужбу у прописаном року, онда ће се на молбу противне стране наредити брисање примедбе, којом је укњижавање оспорено. Али ако се извршном пресудом или поравнањем оспорено укњижавање, цело или делимично, укине, онда ће се на молбу тужиоца одобрити брисање оспореног укњижавања на начин или у пространству, изреченом у пресуди или поравнању, и у исто време наредити како брисање примедбе о спору, тако и свију оних укњижавања и прибележака, које су односно права, које се брише, биле тражене тек после оног времена, када је суду, који се о земљишним књигама стара, предата молба за примедбу о оспореном укњижавању.

§ 66. Ко тврди, да је неко укњижавање издејствовано услед радње, забрањене казним законом, може, да би засновао правно дејство, означено у § 61, против доцнијих уписивања, тражити да се примети да је укњижавање оспорено, и то код суда, који се стара о земљишним књигама, подневши од надлежне власти уверење, да је њој достављена кажњива радња. Али ако се хоће, да се примедбом заснује то дејство, да се сачува потраживање, које ће се управити на оглашење неважности каквог укњижавања и против трећих лица, која су савесно стекла књижна права још пре примедбе о оспореном укњижавању, онда се молба за примедбу мора поднети суду, који се о земљишним књигама стара, у току онога рока, који страни припада за жалбу против одобрења укњижавања.

§ 67. Ако казнени суд изрекне, да се укњижавање има избрисати заједно са књижним правима, а која су прибављена пре примедбе означене у §-у 66, онда ће суд, који се о књигама стара, ово брисање наредити по одредбама § 65, ако повређена страна поднесе о овоме извршну пресуду. На против, ако је казнени суд нашао да има кривице до оптуженога, али није изрекао брисање, и оштећену страну односно траженог брисања

укњижавања упутио на грађанску парницу, онда страни припада за подизање тужбе о брисању укњижавања и горе означених књижних права, рок од шесет дана, рачунајући од дана, кад ова одлука казног суда постане извршна. По истеку овога рока, ако се тужба не поднесе, или ако је казнени суд нашао да нема кривице до оптуженога, одобриће се брисање примедбе на молбу онога, коме је стало до одржавања укњижавања.

§ 69. Ако какав књижни сопственик или поверилац, на чијем је добру или тражбини какво право укњижено, хоће да подигне тужбу за потпуно или делимично брисање по основу застарелости тога права, онда се може одобрити, да се поведена парница у књигама примети.

§ 70. Примедба о спору може се и ономе одобрити, који по основу одржаја (§ 1498 грађ. зак.) тражи досуђење каквог стварног права.

§ 71. Међу тим примедба о поведеном спору за брисање каквог застарелог права (§ 69), или за досуђење каквог стварног права услед одржаја (§ 70) нема никаквог дејства против трећих лица, која су, ослањајући се на замљишну књигу, издејствовала у књигама укњижења или прибелешке пре но што је суду, који се о земљишним књигама стара, предата молба за примењивање спора. Досуђено и одржајем прибављено право има првенство пре свију уписа који су у књиге забележени тек после примедбе о поведеном спору, и сва после примедбе уписана права, која са одржајем прибављеним правом у противречности стоје, избрисаће се. У осталом поступиће се по одредбама § 65.

§ 72. Онај суд, код кога се буде извршила егzekутивна продаја какве непокретности или хипотекарне тражбине, наредиће по службеној дужности да се ово извршење у земљишној књизи примети. Последица је ове примедбе, да даљи уписи против досадашњег сопственика само у оном случају какво право оснивају, ако се продаја обори. Ако против продаје није нико устао, или је жалба против исте коначно одбијена, онда бива на молбу заинтересованих брисање свију уписа, издејствованих против досадашњег власника после примедбе о егzekутивној продаји, као и оних, који су се можда у вези са истим уписима даље предузимали.

§ 76. И јемац може у име повериоца уписивање тражити: ако поверилац не врши дато му право за добијање заложнога права на непокретности или књижном праву свога дужника.

§ 80. Уписивање заједничких права, која не допуштају поделу у односу према целини, може тражити сваки учесник за себе и у име осталих учесника.

§ 108. Ако поверилац тражи проширење заложнога права, које за његову тражбину одговара, онда је он дужан да пријави већ постојећу хипотеку за ову тражбину, да би се приметило заједничко одговарање. Штету, која је постала услед неказивања какве већ постојеће хипотеке, сносиће поверилац. Ако примедба о заједничком

одговарању изостане из ма каквог разлога, онда може дужник хипотекарни тражити, да се та примедба упише. Трошкове, који су тиме причињени, сносиће поверилац, ако му се у овом случају може каква кривица приписати...

§ 118. Ако је од времена укњижавања какве хипотекарне тражбине, а, у случају кад се даљи уписи на ово укњижавање односе, и од времена последњег од ових уписа, протекло време од најмање педесет година, и ако се они, који се после уписа као овлашћена лица појављују, или њихови наследници и последници, не могу пронаћи, и у току овог времена нису примили ни отплату капитала нити интереса, нити су пак право на ма који други начин вршили, — онда дужник може код суда, који се о земљишним књигама стара, предузети кораке за амортизацију.

§ 119... Ако суд, који се о земљишним књигама стара, нађе да има места молби, онда ће она позвати прогласом оне, који полажу какво право на хипотекарну тражбину, да се са својим правом пријаве.

§ 121. Ако се какво потраживање у току рока, означеног у прогласу, пријави, онда ће се о томе извести онај, који тражи амортизацију, и заинтересованим странама остаје право, да путем парнице потраживање расправе. Ако се пак у року прогласа нико не пријави, онда ће суд, који се о земљишним књигама стара, на тражење молиоца одобрити решењем амортизацију укњижавања, као и уписа, који се на њ односе, а у исто доба и брисање.

III. Закон од 14 јуна 1868. год., којим су укинута постојећи закони против зеленаша.

§ 1. Укидају се законска ограничења уговорне интересне стопе и величине конвенционалне казне при зајму и кредитним тражбинама, што је до сада постојало.

§ 2. Ако се уговори интерес без назначења величине његове, или ако он по закону некоме припада, онда се узима пет од сто годишње.

§ 3. Интерес на интерес сме се тражити: а) ако је то изрично уговорено; б) ако се тужбом траже интереси, којима је рок плаћања наступио, онда се може тражити интерес на ове неплаћене интересе од дана предаје тужбе. О величини интереса на интерес одређује прво уговор, а ако о овоме није ништа уговорено, онда важи законски интерес (§ 2).

§ 4. О року за плаћање интереса одлучује уговор. Ако о овоме није ништа уговорено, онда ће се интереси плаћати при повраћају капитала, или, ако је уговор закључен на више година, годишње. Интерес се сме у напред, без икаквог ограничења, одбити или тражити.

§ 5. При зајму може се уговорити, да се врати већа сума или количина, или ствари бољег квалитета, но што је дато; ипак оно што се враћа мора бити од исте врсте, као и оно што је дато.

§ 6. Све грађанско-правне и казнено-правне одредбе, противне горе означеним одредбама, укидају се; нарочито пак § 485 казненог зак., за тим §§ 993 до 998, 1000 и 1196 грађан. зак. Овим се законом не дира у права кредитних завода и штедионица, заснована према статутима, као ни у прописе трговачког законика и меничног поступка.

IV. Закон од 28. маја 1881. године, који се тиче помоћи против непоштених поступака при кредитним пословима.

§ 1. Ко се при давању или продужавању кредита на тај начин користи лакоумљем или познатом му нуждом потражиоца кредита, његовим слабоумљем, неискуством или душевним узбуђењем, што за себе или неког трећег прима обећање таквих имовинских користи или саме користи, које су својом несразмерном величином погодне да привредно потражиоца кредита упропасте или његово пропадање да потпомогну, тај чини преступ, и биће кажњен строгим затвором од 1—3 месеца и новчаном казном од 100 до 500 форината.

Исту ову кажњиву радњу чини и истој казни подлежи онај, ко прибавља такву тражбину и исту даље преноси или остварује, за коју зна да је потекла на горе описани начин.

§ 2. Казна строгог затвора од једнога до шест месеци и новчана казна од 500 до 1000 форината изрећи ће се: ако се, у циљу прикривања некога у § 1. означенога посла, неки привидан уговор закључи, ако се начини исправа, која садржи неистините околности, или ако се о некој још непостојећој тражбини издејствује каква судска одлука (пресуда, налог за плаћање, мандат), судско поравнање или пресуда изборног суда; или

ако давалац кредита издејствује да му се испуњење обвезе из некога у § 1. означенога посла обећа залагањем части, под заклетвом или под сличним уверавањима. Може се пак и казна протеривања изрећи.

Иста казна постиже и онога, који, знајући за ове околности, неку тражбину под претпоставкама, наведеним у § 1., прибавља или даље преноси или остварује.

§ 3. При поновном осуђивању изрећиће се казна строгог затвора од три месеца до године дана и новчана казна од 500 до 2000 форината. Може се пак изрећи и казна протеривања.

§ 4. Ако се послови, означени у § 1., врше професионално или из навике, изрећи ће се казна строгог затвора од шест месеци до две године и новчана казна од 1000 до 3000 форината.

§ 5. У случају ненаплатљивости изречене новчане казне изрећи ће се место тога казна затвора на тај начин, да се сваких 10 форината замене једним даном затвора.

§ 6. Последице, које наступају по законима услед осуде због иступа преваре, наступају и при осуди због преступа, означеног у § 1.

§ 7. Кажњивост престаје, ако учинилац, пре но што јавни оптужилац или казнени суд о делу сазнаду, противзаконити догађај отклони и потражиоцу кредита врати примљени вишак заједно са законским интересима од дана примљеног вишка.

§ 8. Казнени ће судија огласити за ништав онај посао, због кога је осуда изречена, и, ако то резултат казненог поступања оправдава, пресудити да се има вратити оно, што су давалац и прималац кредита један од другог примили, заједно са законским интересима од дана примања.

Ако се из прорачунавања сума, које се узајамно имају вратити, покаже да давалац кредита има више да потражује, онда за ово јемчи обезбеђење, које је стечено за уговорну тражбину.

Ако резултат казненог поступка није довољан за изрицање пресуде о правним последицама поништења посла, онда се, не дирајући у стечено обезбеђење, упућује на грађанску парницу, коју у овом случају може повести како приватно заинтересовано лице тако и оптужени.

§ 9. У случају упућења на грађанску парницу, као и кад приватно заинтересовано лице исту на основу § 372. казненог судског поступка поведе, одлучиће грађански судија, такође по начелима утврђеним у § 8., о правним последицама поништења посла.

§ 10. Ако казнено-судског поступања не може бити или осуда није изречена из неког другог разлога, а не због недовољности чињеница нити због недовољности основа подозрења, онда ће грађански судија, ако је у поступку у спорним делима утврђено постојање претпоставака из § 1., огласити посао за ништав и у погледу одлуке о правним последицама поступити по начелима, утврђеним у § 8.

§ 11. На захтев казненог суда, код кога се води казнена расправа због неке у § 1. споменуте кажњиве радње, грађански ће судија у свако доба застати са поступком, који се тиче дотичне тражбине.

У случајевима § 10, као и у свима случајевима, у којима грађански судија сматра да постоји кажњива радња, означена у § 1., и због тога учини доставу ради кажњења, он ће сам одлучити, у колико ће се застати са принудном наплатом тражбине или ће се извршење одобрити докле се не да обезбеђење.

§ 12. садржи пропис о доказивању, који је услед законика о грађанском судском поступку постао безпредметан.

§ 13. Наређења §§ 10, 11 и 12 примењују се и на тражбине, које су постале пре почетка дејствовања овога закона и пре овога тренутка нити су угашене нити судском одлуком признате нити судским поравнањем утврђене.

§ 14. На трговачке послове, при којима је и давалац и прималац кредита трговац (чланови 4, 5 и 6 трговачког закона од 17. децембра 1862.) не примењују се одредбе горњих параграфа.

§ 15. Крив је због иступа и казни се затвором од осам дана до три месеца онај, који од малолетника или од лица, које би било губитком свога службеног положаја кажњено због неиспуњења уз часну реч примљене обвезе, прима обећање да ће се испунити обвеза из кредитног посла са залагањем части, под заклетвом или под сличним уверавањима.

Иста казна постиже и онога, који тражбину, о којој зна да је на наведени начин постала, прибавља и исту даље преноси или остварује.

При поновној осуди, или ако се послови ове врсте врше професионално или из навике, може се изрећи осуда на строги затвор а поред тога и протеривање.

За истраживање и кажњавање овога иступа надлежан је срески суд.

САДРЖАЈ.

Указ, којим је законик проглашен.

А. ОПШТИ АУСТРИЈСКИ ГРАЂАНСКИ ЗАКОНИК.

Увод.

О грађанским законима у опште §§ 1—14	1
---	---

СТРАНА

Први део.

О ЛИЧНИМ ПРАВИМА.

Прва глава. О правима која се тичу личних својстава и односа §§ 15—43	3
Друга глава. О брачном праву. §§ 44—136	7
Трећа глава. О правима између родитеља и деце. §§ 137—186	19
Четврта глава. О туторству и старатељству. §§ 187—284	25

Други део.

О ПРАВУ НА СТВАРИ.

О стварима и њиховој правој деоби. §§ 285—308	39
---	----

ПРВИ ОДСЕК.

О стварним правима на ствари.

Прва глава. О државини. §§ 309—352	42
Друга глава. О праву својине. §§ 353—379	48
Трећа глава. О прибављању својине присвајањем. §§ 380—403	52
Четврта глава. О прибављању својине прираштајем. §§ 404—422	55
Пета глава. О прибављању својине предајом. §§ 423—446	57
Шеста глава. О заложном праву. §§ 447—471	60
Седма глава. О службеностима (сервитутима). §§ 472—530	63
Осма глава. О праву наследства. §§ 531—551	71
Девета глава. О изјави последње воље у опште и о тестаментима на по се. §§ 552—603	74
Десета глава. О потоњим наследницима и фиденкомисима. §§ 604—646	80
Једанаеста глава. О испорукама (легатима). §§ 647—694	86

	СТРАНА
Дванаеста глава. О ограничењу и уништењу последње воље. §§ 695—726.	92
Тринаеста глава. О законском реду наслеђивања. §§ 727—761	96
Четрнаеста глава. О законском делу и о урачунавању у законски или наследни део. §§ 762—796	102
Петнаеста глава. О заузимању наследства у државину. §§ 797—824 .	106
Шеонаеста глава. Оваједници својине и других стварних права. §§ 825—858.	110

ДРУГИ ОДСЕК.

О личним правима на ствари.

Седамнаеста глава. О уговорима у опште. §§ 859—937	114
Осамнаеста глава. О даровима. §§ 938—956	123
Деветнаеста глава. О уговору оставе. §§ 957—970	126
Двадесета глава. О уговору послуге. §§ 971—982	128
Двадесет прва глава. О уговору зајма. §§ 983—1001	129
Двадесет друга глава. О опуномоћавању и другим врстама деловодства. §§ 1002—1044	131
Двадесет трећа глава. О уговору промене. §§ 1045—1052	136
Двадесет четврта глава. О уговору куповине. §§ 1053—1089	137
Двадесет пета глава. О уговорима закупа, наследног закупа и на-следних дажбина. §§ 1090—1150	141
Двадесет шеста глава. Уговори о службама за које се даје накнада. §§ 1151—1174	150
Двадесет седма глава. О уговору о заједници добара. §§ 1175—1216 .	153
Двадесет осма глава. О брачним уговорима. §§ 1217—1266	157
Двадесет девета глава. О уговорима на срећу. §§ 1267—1292	164
Тридесета глава. О праву на накнаду штете и задовољењу. §§ 1293—1341	167

Трећи део.

О ЗАЈЕДНИЧКИМ ОДРЕДБАМА ЗА ЛИЧНА ПРАВА И ПРАВА НА СТВАРИ.

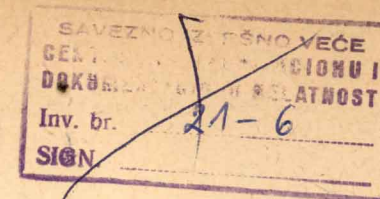
Прва глава. О утврђивању права и обвеза. §§ 1342—1374	172
Друга глава. О преиначењу права и обвеза. §§ 1375—1410	176
Трећа глава. О престајању права и обвеза. §§ 1411—1450	180
Четврта глава. О застарелости и одржају. §§ 1451—1502	185

Б. ДОДАТАК.

I. Закон од 16. фебруара 1883. год., односно поступка ради оглашавања несталога за умрлог	192
II. Општи закон о земљишним књигама од 25. јула 1871. год. (у изводу).	194
III. Закон од 14. јуна 1868. год., којим су укинута постојећи закони против зеленаша	200
IV. Закон од 28. маја 1881. год., који се тиче помоћи против непоштених поступака при кредитним пословима	201

39148

ИСПРАВКЕ

- § 89. други ред озго треба да отпадне слог „брач.“
- § 89. први ред оздо место „них уговора“ треба „тих уговора...“
- § 296. други ред оздо место „за покретне ствари...“ треба „за непокретне ствари...“
- § 314. други ред после речи „задобија се“ избацили запету, а у истом реду после речи „или непосредно...“ додати две тачке (:).
- § 348. последњи ред место „и томе...“ треба „и о томе...“
- § 381. други ред оздо место „да се са њоме...“ треба „да се њоме...“
- § 415. додати овај број (415) а у четвртом реду одоздо место „такођер у накнаду...“ треба „такођер уз накнаду...“
- § 418. у првом реду место „са својом грађом...“ треба „својом грађом...“
- § 475. трећи ред озго треба „због светлости...“
- § 592. треба да гласи: „Ко је био осуђен због злочинства преваре или због другог каквог злочинства из користољубља, не може бити сведок.“
- § 619. трећи ред одоздо место „међу више њих...“ треба „између...“
- § 621. треба да стоји „последњега држаоца...“
- § 626. трећи ред озго треба да стоји „женско потомство...“
- § 731. треба да стоји „Трећем колону припадају дедови и бабе...“
- § 752. други ред озго треба да стоји место „њихових родитеља...“ „својих родитеља...“
- § 755. у последњем реду место „њихових“ треба „својих...“
- § 756. први ред место „њихове...“ да дође „своје...“
- § 777. први ред место „непомињање...“ треба „неспомињање...“
- § 779. други ред место „сви потомци...“ треба „ови потомци...“
- § 823. други ред озго место „које тврде...“ треба „које тврди...“
- § 870. други ред озго место „тај није...“ треба „овај није...“
- § 1003 први ред место „која су рада...“ треба „која су ради...“
- § 1003. други ред оздо место „одговорни су...“ треба „одговорна су...“
- § 1017. натпис изнад овог §-а треба да гласи „у погледу трећег лица.“
- § 1096. у натпису изнад овог §-а треба после речи „одржавања“ додати „и“.
- § 1190. други ред оздо после речи „такође“ ваља додати „горе“.
- § 1278. други ред оздо треба да стоји „чисто личне природе...“
- § 1284. други ред треба да стоји „у новцу процењену ствар...“
- § 1438. други ред оздо место „залажу“ треба „залежу...“

КОЛЕНА ОДСТВА

по аустријеск. закону.

